

ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ମିଳିଶାସିରେ ଥିଲି ....

ମାୟାଧର ସିଂହ

ମୁଁ ଯେତେବେଳେ
ମିଲିଗାରୀରେ ଥିଲି

ଶ୍ରୀ ମାୟାଧର ସିଂହ

ପ୍ରକାଶକ :

ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପ୍ରକାଶନୀ
ଗୋଲବଜାର, ସମ୍ବଲପୁର

ପରିବେଶକ :

ସାରସ୍ୱତ ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର
ଗୋଲବଜାର, ସମ୍ବଲପୁର ।

ପ୍ରଚ୍ଛଦ ଶିଳ୍ପୀ :

ଶ୍ରେଣୀନାଥ ନାୟକ
ସମ୍ବଲପୁର ।

ମୁଦ୍ରଣ :

କଳିଙ୍ଗ ମୁଦ୍ରଣୀ
୫୧, ନୁରମହମ୍ମଦ୍ ଲେନ୍,
କଲିକତା-୯

ଆୟତ୍ତପ୍ରକାଶ :

ମେ—୧୯୭୫

ମୂଲ୍ୟ :

Rs 7 2 4 0 0

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସିଂହଙ୍କ “ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ମିଳିତାଣ୍ଡରେ ଥିଲି” ଧାର୍ଯ୍ୟବାହୁକ ଶ୍ରବଣେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା ଦିଗନ୍ତରେ । ଦିଗନ୍ତରେ ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ସଂଖ୍ୟା ନପାଇ ଯେତେବେଳେ ପାଇଛି ବସିପ୍ର ଶ୍ରବଣେ ଲେଖାଟିକି ପଢ଼ିଛି । ସେତେବେଳରୁହିଁ ମୁଁ ଲେଖାଟି ପଢ଼ି ଏତେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲି ଯେ ତାକୁ ପୁସ୍ତକ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ସିଂହଙ୍କୁ ଦେଖିଛି ଅନୁରୋଧ କରିଛି । ତେଣୁ ମୋ ଭଳି ଯେଉଁମାନେ ପୁସ୍ତକାକାରରେ ଏହି କୁ ପାଇବାର ବାସନା ଏଯାଏ ପୋଷଣ କରି ରଖିଛନ୍ତି ସେମାନେ ବହିଟିର ପ୍ରକାଶନରେ ନିଶ୍ଚୟ ଆଶୁପ୍ର ହେବେ । ବହିଟିର ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ସାରସ୍ୱତ ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାରର ସମ୍ଭାଳକାଣ୍ଡ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବନ୍ଧୁ ନିର୍ମଳଚନ୍ଦ୍ର ପାଢ଼ୀ ନିଶ୍ଚୟ ଧନ୍ୟବାଦୀହ । ମୁଁ ଅଭିମତ ଲେଖୁନାହିଁ ବା ସିଂହଙ୍କ ଲେଖା ଉପରେ ଅଭିମତ ଦେବାର ଧୃଷ୍ଣତା ମୋର ନାହିଁ ତଥାପି ଯଦି କିଛି ନକହେ ତେବେ କୃତଜ୍ଞତା ହେବ ।

“ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ମିଳିତାଣ୍ଡରେ ଥିଲି” ପାଣ୍ଡୁଲପିଟି ଆମ୍ବୁଲ-ଚୁଲ ପଢ଼ିଲି ପ୍ରାୟ ଏକା ନିଶ୍ୱାସରେ ଗୋଟାଏ ଗଡ଼ରେ କହିଲେ ତଳେ । ସେଦିନ ଆବେଗ ଆଉ ଉତ୍କଣ୍ଠାରେ ଭଲ ଶ୍ରବଣେ ଶାଈ ପାରିନି, ... ଆଖିର ପଲକକି ପଡ଼ିନି । ମୁଁ ପୁସ୍ତକାବଳରେ କହୁଛି ଡକ୍ଟର ଗଲ୍ଲ ପଢ଼ିବାର ନିଶା ମୋର ନାହିଁ ତେବେ ମୁଁ ଯୋର ଦେଇ କହିବି ସିଂହଙ୍କ ମିଳିତାଣ୍ଡ ଜୀବନର ସ୍ୱେପାଞ୍ଚକର କଥା ଯେ କୌଣସି ପ୍ରଥମଶ୍ରେଣୀ ଡକ୍ଟର ଗଲ୍ଲର ଆନନ୍ଦ ଆଉ ବିସ୍ମୟ ପରିବେଷଣ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ।

ସିଂହଜାଙ୍କର ସବୁଠୁ ବଡ଼ ସଫଳତା ହେଲା ଚାକର ପ୍ରକାଶଭଙ୍ଗୀ । ଆମ ସାଧାରଣ ଜୀବନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶୃଙ୍ଖଳା ସେ କାଗଜ ଉପରେ ଥୋଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଅବକଳ । ସେଥିରେ ଗୁଡ଼ିଆ ନାହିଁ, ନାହିଁ ଛଳନା । ଶବ୍ଦାତ୍ମକ ବା ଅଳଙ୍କାରର ପ୍ରାଚୀନ ଲେଖାଟିରେ ଆଦୌ ନାହିଁ ଅଳ୍ପ ଏକ ସରଳ ଆଉ ସରସ ମନର ନିରାତ୍ମକ ପ୍ରକାଶ । ଅବଶ୍ୟ ଏହା ସିଂହଜାଙ୍କ ସୁକାୟ, ନିଜସ୍ବ ବାହାବୁଦ୍ଧି ।

ଆମ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହି ବିଶ୍ବବିଖ୍ୟାତ ଶୂନ୍ୟ କହୁଲେ ଚଳେ । ତେଣୁ ସିଂହଜାଙ୍କର ଏହି ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ନୂତନ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ମିଳିତାଗରେ ଥିଲି ଉପନ୍ୟାସ ନହେଇବ ଉପନ୍ୟାସ ଭଳି ସୁଖପାଠ୍ୟ । ଦ୍ବିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧର ଦନଦତ୍ତା ଭିତରେ ନୈତିକ ଅଧିପତନ, I. N. A.ର ଅଭ୍ୟୁଦୟ, ସୁବାସ ବୋଷଙ୍କ ସ୍ବପ୍ନ ଓ ନେତୃତ୍ବ ପୁଣି ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି ବିଶେଷଣ ସିଂହଜା ବିଚକ୍ଷଣତାର ସହଜ କରି ପାରିଛନ୍ତି ।

ଏହି ବହିଟି ଯେ ପାଠକମାନଙ୍କ ଅକ୍ଷୟ ପ୍ରଶଂସା ଲଭି କରିବ ଏଥିରେ ଦ୍ବିରୁଦ୍ଧ ନାହିଁ ।

ଜୟହିନ୍ଦ୍

ସମ୍ବଲପୁର
ତା ୮ । ୨ । ୨୪

}

ଉପାଶଙ୍କର ପଣ୍ଡା ସମ୍ବଲପୁର

“ହ୍ୟାଲେ ମିଷ୍ଟର ସିଂହ—Have you heard that the I. N. A. boys have entered into Sylhet” କହୁ କହୁ କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ଅମାସ୍ ମୋ ପାଖ ଟୁଲ ଶକ୍ତିକରେ ବସିଲେ—“ଆସ୍ତେ ! ଗ୍ରୀଷ୍ମ Tentରେ କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ସିଅର ଅଛୁ, ଶୁଣିବ ।” “ଶୁଣୁ ହୋ କି ଶ କରି ପକାଇବ ! ପ୍ରକୃତରେ ମିଷ୍ଟର ସିଂହ, ଯେଉଁଦିନ ଆମେସବୁ I. N. A. ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ଏ ଗୋରାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଠିଆହେବା ସେଦିନ ଯେ ମୁଁ କେଡ଼େ ଗର୍ବରେ ଚାଲିବି ସେ ବିଷୟ ଭବିଷ୍ୟେ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ଆସୁଛି ତା ମୁଁ ନିକେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପାରୁନି ।” କଥା ଗୁଡ଼ାକ ଯେପରି ମୋର ଏ କାନରେ ପଶି ସେ କାନରେ ବାହାରି ଯାଉଥିଲା । ମୁଁ ଜୋରରେ Wild Woodbine ସିଗାରେଟ୍‌ଟାକୁ ଦୁଇଦମ ଟାଣିଦେଲି ।

“ଆଜ୍ଞା, ସିଂହ ନେତାଜୀ ପର ଦୁମ ଓଡ଼ିଶାର କଟକରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ତୁମେତ ତାଙ୍କ ଘର ଦେଖିଥିବ ?”

“ନିଶ୍ଚୟ ।”

ଏତକରେ ହଠାତ୍ ମେନନ୍ ଆସି କହିଲେ, “ଆଜି କୋଡ଼ୁମା ସୀମାନ୍ତରେ ବ୍ରିଟିଶ ଗୋଟିଏ ଜାପାନୀ ଲଢୁଆ ଜାହାଜକୁ ଚଳକୁ ଖସାଇ ଦେଇଛି—ବିମାନ ଚଳଉଥିଲେ ଜଣେ ଜାପାନୀ ମହିଳା—ମୁଁ ଏସ୍. ଏସ୍. ଡି. (Field supply Depot)କୁ ଯାଇଥିଲି, ଦେଖିଲି” । ସେଦିନ ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଶୁଣିଲି ଜଣେ ଜାପାନୀ ମହିଳା ଲଢୁଆ ବିମାନ ଧରି ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛନ୍ତି, ବେଶ୍ କିଛିଟା ବିସ୍ମିତ ହୋଇଥିଲି । ପ୍ରତିଦିନ ଦେଖୁଥିଲି ଜାପାନୀ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଏବଂ ଭୁଲନା କରୁଥିଲି ଆମଦେଶ ଲୋକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ, ପ୍ରତିଦିନ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କଳାମ ଦେଖି ବୁଝିଥିଲି

ସେ ସଦା ଆମେରିକାନମାନେ ଆଟମ୍ ବମ୍ ପକେଇ ନ ଥାନ୍ତେ ଏବଂ କେତୋଟି ଘଟଣାର ସ୍ଵାକ୍ଷର ଇତିହାସରେ ସଦା ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ବକ୍ତିମ ରେଖାରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥାନ୍ତା, ତେବେ ମହାଯୁଦ୍ଧର ସମାପ୍ତି ଭିନ୍ନଧରଣର ହୋଇଥାନ୍ତା ।

କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ଥମାସ୍ କହୁଲେ “ମେନନ୍, ସେ **Return** ରୁଡାକ ଆଜି ଡାକରେ ସବୁ ଯାଇଛି ? ସଦା ଯାଇ ନଥାଏ, କାଲି **Wireless** କରିଦିଅ ।” ତାପରେ ସେ କହୁଲେ “ମୁଁ ବେଶି ଶ୍ରବଣ ସେହୁ ଜାପାନୀ ମହୁଲଟି କଥା—ସେ କିଛି କହୁନା । ଯାହା ପରୁରଲେ ଖାଲି ତୁମ୍ଭ ହୋଇ ବସିବ—ବୋଧହୁଏ ଶୀଘ୍ର ତାକୁ **Concentration** କ୍ୟାମ୍ପକୁ ନେଇଯିବେ” ।

କହୁଲି “ନିଅନ୍ତୁ, ମାଡ଼ଖାଇ ମନାଯିବ ପରୁକେ, ସେ କିନ୍ତୁ କହୁବନା ।” ଦେଖୁନ, ଆମ ପାଖରେ ଯେଉଁ ବନ୍ଦୀମାନ ଅଛନ୍ତି—ଖୁଲରେ କିଛି ଶୁଣୁଛୁ ତାଙ୍କଠୁ ?”

ପ୍ରକୃତରେ କେଡ଼େ ସାହସୀ ଏ ଜାତି ଏବଂ କି ଦେଶ ପ୍ରେମ ତାଙ୍କର । ଏ କଥା ଶୁଣିଲ ବେଳକୁ ବିଶ୍ଵାସ କରି ହେଉନା, କହୁଲେ କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ଥମାସ୍ ।

“ଦେଖିଲ ଏ ପଟୋଶକ୍ତି,” ବୋଲି ଦେଖେଇଲି ମୁଁ ବାହାର କରି ଶକ୍ତି ଏ ପଟୋ । ସେ ଶକ୍ତି ମିଳିଥାଏ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ଜାପାନୀ ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ ପାଖରୁ—ଆଇ. ଏନ୍. ଏ. ର ଜଣେ ସିପାନ୍ତା ଖାଲି ହାତରେ ଠିଆ ହୋଇଥାଏ ଗୋଟିଏ ପାଟକ ପାଖରେ—ମୋର ଜାପାନୀ ବନ୍ଧୁଟି ଦେଇଥିଲା ସେ ଦିନ ମୋତେ ସେ ଶକ୍ତିକ ଉପହାର, ଦୁଇଟି ସିଗାରେଟ ପାକେଟ ବଦଳରେ—କିପରି ସେ ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲା ତା ପାଖରେ, ତା ସେ ଜାଣେ ।” ବନ୍ଦୀ ହେବାମାତ୍ରେ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ସବୁ ଜିନିଷ ତଳସି କରି କାଢ଼ି ନିଆ ହୋଇଥାଏ । ବିଶେଷତଃ ପଟୋହାପ୍, କ୍ୟାମେରା, ଫାୟାର ଆର୍ମ୍ସ ଇତ୍ୟାଦି ;

ଜାପାନୀ ବନ୍ଧୁଟି କହୁଲି “ଏଇଟି ରଖିଥାନ୍ତୁ—ଅଣ୍ଟାମାନ ଦ୍ଵୀପର ଆଇ. ଏନ୍. ଏ. ର ପ୍ରଥମ ସିପାନ୍ତା—ନେତାଜୀଙ୍କ ଆଜ୍ଞାଦ ସରକାରର ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ପଦ ସିପାନ୍ତା ।”

ମୋର ମୁଣ୍ଡ ନଇଁଗଲା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନେତାଜୀଙ୍କ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ—ଭବିଷ୍ୟତ ବ୍ରିଟିଶର ଗୋଲମ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିକୁ
ଆସିବ, ଫେରିବ ଆଜ୍ଞାତ ହୁଏ ଯେତେ ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତ
ମାଟିକୁ—ସେ ଭାବନା ଭାବନାରେହିଁ ରହିଗଲା ସବୁଦିନ ପାଇଁ ।

ଫଟୋଶେଣ୍ଟ୍ର କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ଅମାସ୍ ଓ ମେନନ୍ ଦେଖି ସାବିତ୍ରୀ ପରେ
ମୋତେ ଅମାସ୍ କହିଲେ, ମିଶ୍ଟର ସିଜ୍ ମୋତେ ଏ ଫଟୋଶେଣ୍ଟ୍ର ଦିଅନ୍ତୁ
ମୁଁ ୪୧୦୦ କୋ ଦେବି ।

କହିଲି—“ସୋଭେନର” ଅର୍ଥ ଜାଣନ୍ତି କି ? ଟଙ୍କା ଆପଣଙ୍କର
ରଖିଥାଆନ୍ତୁ—ଯଦି ଆପଣଙ୍କର ପାଖେ ଅଛି ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ଫଟୋ ମୋତେ
ଦିଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ୪୨୦୦ କୋ ଦେବି ।

ଅମାସ୍ କହିଲେ, ମୁଁ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି, ଆପଣ କିପରି
ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏତେ ନିବିଡ଼ ହୋଇ ପାରୁଛନ୍ତି ।

ତମ୍ଭୁ ଚହଲାଇ ଫୋନ ବାଜିଉଁଲା—ରସିଭର ଉଠାଉଛି, ହଠାତ୍
ସାଇରେନ୍‌ର ଆଉଁଶାଦ । କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ଅମାସ୍ ଓ ମେନନ୍ ଦଉଡ଼ି
ଗୁଲିଗଲେ ସେମାନଙ୍କର ଟେବୁଲ୍ । ମୁଁ ହେଲ୍‌ମେଟ୍ ଓ ସ୍ଟେନ୍‌ଗନ୍ ଧରି
ପଶିଗଲି “ମୁରୁଗୁ” ଭିତରେ । ଅମାସ୍‌ର ଟେବୁ ଆମ ଅଫିସ ପାଖରୁ
ଅଧା ଫର୍ଲଙ୍ଗ ହେବ । ପ୍ରାୟ ୧୦ ମିନିଟ ଗୁଲିଗଲା—ହଠାତ୍ ଦିଗ୍-
ବଦିଗ ପ୍ରକାଶିତ କି ଏକ କର୍ଣ୍ଣଭେଦୀ ଶବ୍ଦ । ମୋର ମୁରୁଗୁ ସହଚର
ଆମେ ସବୁ ଥରିଗଲୁ—ନିଶ୍ଚୟ ବୋମାଟିଏ ଖୁବ୍ ପାଖରେ ପଡ଼ିବ ।
ବୋଧହୁଏ ଆତୁରି ପଡ଼ିବ ଏବଂ ଯଦି ମୋ ମୁରୁଗୁ ଉପରେ ପଡ଼ିବ, ଏ
ଅପନ୍ତରୀଆ ଯାଗାରେ ମୋର ବି ଜୀବନ ଘାପ ଲାଗିଯିବ । କିନ୍ତୁ ଆଉ
ଶବ୍ଦ ଶୁଣିନି—ପ୍ରାୟ ଅଧଦଣ୍ଡା ଉତ୍ତରୁ ଅଲ୍‌ କୁଅର ବାଜି ଉଠିଲା—
ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ହୋଇ ମୁରୁଗୁ ଭିତରୁ ଉପରକୁ ଉଠି ଆସିଲି ଏବଂ ଗୁଲିଲି
କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ଅମାସ୍‌ଙ୍କ ଟେବୁଆଡ଼େ । ଆସି ଯାହା ଦେଖିଲି, ଆଜି ବି
ତାହା ମନେକଲେ, ଦେହ ଶିହରା ଉଠୁଛି । କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ଅମାସ୍ ଓ
ତାଙ୍କ କ୍ଲର୍କ ମିଶ୍ଟର ମେନନ୍ ଦୁଇଜଣ ତମ୍ଭୁ ସହଚର ଧୂସ ହୋଇ
ଯାଇଛନ୍ତି । ଦୁଇ ମାସର ନିବିଡ଼ ବନ୍ଧୁତା ମୋ ସହଚର କେତେକ ମିନିଟ
ତଳର ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସବୁ ଶେଷ କରି ଦେଇଛି ।

ଅଧିକୃଷ୍ଟାକ ପୁଅର କଥା ମୋର ଆଖି ଆଗରେ ସବୁ ଗ୍ରସିଗଲା । ମୁଁ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଫେରି ଆସିଲି ମୋର ଟେଣ୍ଡି ପାଖକୁ—ତାପରେ କ’ଣ ହେଲା ମୁଁ ଜାଣିନା—ସକାଳ ହେଲା । ଡେଲି ଅର୍ଡର ପାର୍ଟି ଏକରେ ବାହାରିଲା—“କାଲି ରାତିରେ ଘଣ୍ଟାଏ ଧରି ବୋମା ବର୍ଷଣ ହୋଇଥିଲା ଯେଉଁ ଜାପାନୀ ଉଡ଼ାଜାହାଜରୁ । ତାକୁ ମାରି ତଳକୁ ଖସାଇ ଦିଆ ଯାଇଛି । ଗୁଳକମାନେ ମରିଯାଇଛନ୍ତି । ଆମପଟର କିଛିମାତ୍ର କ୍ଷତି ହୋଇନାହିଁ । ମୋଡ଼ ମାଡ଼ କାଗଜ ଖଣ୍ଡ ପିକିଦେଲି ଏବଂ ଗୁଁ ଖାଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଲି ମୋର ଅଫିସକୁ ।

୧୯୪୩ ମସିହା ଫେବୃୟାରୀ ତା ୨୫ରିଖ—ରଜାଘର ଧମକଡ଼ି ଆ’ନ୍ତି, ତୁମର ଏଠୁ ଉଠି ଗୁଲି ନ ଗଲେ ହାତୀ ନେଇ ଘର ଭାଙ୍ଗି ଦେବୁ । ଖଣ୍ଡେ ଗୁଳିଗର ଯୋଗାଡ଼ରେ ଥାଏ, ଗୁଳିଗର ଯୋଗାଡ଼ ହେଲା । ରଜାଙ୍କ କାନକୁହାବାଲା ପୁଅଲା ପୁଅଲି କରି ମୋ’ଠୁ ଦରଖାସ୍ତ ଲେଖେଇ ନେଲେ । ଗୁରୁଦିନ ପରେ ଜୀବନ୍ କରବାର ପରୁଆନା ପାଇଲି ।

“ତୁମକୁ ସେକଣ୍ଡ ଅଫିସରଙ୍କ ମୋହରର ରୂପେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ୪୨୦୯ଙ୍କା ଦରମାରେ ମୁତୟନ କରାଗଲା ।”

ମୁତୟନ ହେଲି । ମୋର ଉପରିସ୍ଥ କର୍ମଗୁଣକୁ ଇଂରାଜୀ “A” ଅକ୍ଷର ବରୁଣେଇ ପାହାଡ଼ ।

ମୋତେ ସେ କହିଲେ “ତୁମେ ରେଜିମେନ୍ତାଲୁ ଲେଖି ଶିଖ ।”

“ଆଜ୍ଞା ହଁ” କହି ଲେଖିଲି । ଲେଖୁ ଲେଖୁ ଇଂରାଜୀରେ ଟ- ଟା ନାମ ଲେଖିଦେଲି—ବଡ଼ବାରୁ ପଡ଼ି ନ ପାରି ମୋ ଉପରେ ରାଗ ଝାଡ଼ିଲେ । କହିଲେ “କାହିଁକି ଇଂରାଜୀରେ ଲେଖିଲି ?” କହିଲି, “ଇଂରେଜୀ ରାଜରାଜା ।” ଦେଖ ରାଗ ତା ପରେ—ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲି ନାହିଁ, ତହିଁ ଆରଦିନ ଖବର କାଗଜରେ ବାହାରିଥାଏ “ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଲୋକ ଦରକାର ।” ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଉତ୍ତମ ଓପାର୍ଟିଙ୍କ ଡାକବଙ୍ଗଳରେ ଦେଖା କର । ଶୁଣିଏ ଦରଖାସ୍ତ ଲେଖି ପକାଇ ଦେଲି । ତାପରେ ଘରକୁ ଆସି କହିଲି, “ମୋତେ ଲକ୍ଷ୍ମଣା ପିବାକୁ ହେବ । ଗୋଟିଏ ଗାଡ଼ ଗୁଳିଗର ପାଇଁ ଚିଠି ଆସିଛି । ଗାଡ଼

ରୁକ୍ମିଣୀ ପାଇଁ ଯାଇ ଖୋଜି ବେଢ଼ରେ ଓହ୍ଲାଇ ଉଭୟ ଓଷ୍ଠ ସାହେବଙ୍କ ବଙ୍ଗଳାରେ ପହଞ୍ଚିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓଜନ, ମାପ ଇତ୍ୟାଦି ହୋଇଗଲା—ତା’ପରେ ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ବାବୁ ଆସି ଗତ ପାଞ୍ଚେଷ୍ଟିରେ ବସାଇ ଦେଇଗଲେ । ହାତରେ ୪୧°୯୯’ ଧରାଇଦେଲେ—ଶଶି କାଗଜରେ ଲେଖାଥିଲା ନଂ ୩ ମେ ବେଡ଼ ହେଷ୍ଟିଂସ୍ (3 May Road Hastings) କଲିକତା ଯାଇ ଅଫିସର କମାଣ୍ଡିଙ୍ଗକୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ।

ହାଉଡ଼ା ଷ୍ଟେସନରେ ଓହ୍ଲାଇ ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ବସା ଭବାନୀପୁରକୁ ଗଲି—ଏହା ମୋର ଦ୍ଵିତୀୟବାର କଲିକତା ଦେଖା । ବନ୍ଧୁଙ୍କ ବସାରେ ସେଦିନ ରହୁ ତହିଁ ଆରଦିନ ମେ ବେଡ଼କୁ ଯାଇ ଅଫିସର କମାଣ୍ଡିଙ୍ଗଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାରୁ ସେ କହିଲେ, “ବସ, ଆଜି ଦୁଇଟାବେଳେ ପରୀକ୍ଷା ହେବ ।”

ସେ ଦିନ ଆମେ ଥିଲୁ ୨୫୦ ଜଣ ରହୁଥିଲୁ । ଜଣକ ପରେ ଜଣକୁ ସାକ୍ଷାତ ପାଇଁ ଡକା ହେଉଥାଏ । ମୋର ପାଳ ପଡ଼ିଲା ୨୫ଜଣଙ୍କ ପରେ, ପ୍ରାୟ ୫୫ଟା ସମୟକୁ । ଆଜଣ ଅଫିସର ବସି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁ ଆ’ନ୍ତି...ଆଗରୁ ଯେତେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ଯାଉଥାଏ, ତାଙ୍କୁ କେବଳ ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ । କାର୍ତ୍ତିକ ସୈନ୍ୟ ବାହୁନୀରେ ଯୋଗଦାନ କରନ୍ତ ? ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ଫର୍ମ୍‌ଲରେ ଉତ୍ତର ଦେଉଥା’ନ୍ତି “For the King, Country ଇତ୍ୟାଦି”—ମୋତେ ବି ସେଇ ପ୍ରଶ୍ନ ।

ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେଲି “ସତ କହିବି, ନା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ପୁନରବୃତ୍ତି କରିବି ?” ଏ ଉତ୍ତରରେ ଆଜଣ ଯାକ ମୋ ମୁହଁକୁ ଅନାଇ ରହିଲେ—ତା ଭିତରୁ ଯେ ବଡ଼ ଅଫିସର ସେ କହିଲେ “ସତ ହିଁ କୁହ ।”

କହିଲି, “ପ୍ରଥମରେ, ମୁଁ ମୋ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଛୁଟା ହେବାକୁ ଚାହେଁ । ଦ୍ଵିତୀୟରେ ବହୁ ଦେଶ ଓ ବୃହତ୍ତର ମଣିଷ ସମାଜର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବାକୁ ଚାହେଁ । ତୃତୀୟରେ ମୁଁ ନୟମାନୁବର୍ତ୍ତିତା ଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହେଁ ଏବଂ ଚତୁର୍ଥରେ ଗଜା ଓ ଦେଶପ୍ରତି ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି ।”

ଏ କଥା ଶୁଣି ସେ ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କହିଲେ **Post him direct."**

ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ବଡ଼ ୨୫—ପ୍ରତିଦିନ ଏପରି ଶହ ଶହ ଲୋକଙ୍କର ଇଣ୍ଟରଭିଜ ହେଉ ଥାଏ—ସେଦିନ ଇଣ୍ଟରଭିଜରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ମୁଁ ମୋର ୫-୬ ଜଣ ସାଥୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଖୁସି ଗପ କରି ଫେରୁଥାଏ—ଅନ୍ୟ ଭଦ୍ରଲୋକ ଗୁଡ଼ିକ ସେହୁଠାରେ ଚିହ୍ନା—ସମସ୍ତେ ବଙ୍ଗାଳୀ—ଆସୁ ଆସୁ ବାଟରେ ଜଣ କହିଲେ, ମିଷ୍ଟର ସିଂହ, ଆମ୍ଭ ଗଣ୍ୟବାନ୍ । ଆମର **Direct Posting** ହବେ—ଆମାଦେର କିନ୍ତୁ ଟ୍ରେନିଂ ଯେତେ ହବେ । କଲେଜ ଦେଖାଯାଉ କୋଥାଏ କେ ଯାଏ । ଆଜ୍ଞା ନମସ୍କାର । କରୁବାରୁ ବଜାର ପାଖରୁ ଯେ ଯୁଆଡ଼େ ବଦାୟ ନେଲୁ ।

କହିଥାଉ ଦିନ ସକାଳ ୧୦ଟା ସମୟରେ ବେଡ଼ିଙ୍ଗ୍ ଶକ୍ତି ଧରି ପହଞ୍ଚିଲି ମେ' ରୋଡ଼ ଅଫିସରେ—ସେଦିନ ମାର୍ଚ୍ଚ ୮ ତାରିଖ । ପୁରୁଷାଣି ହୋଇଗଲା । କ'ଣ ଗୁକିଲା ପାଇବି ଜାଣି ନଥାଏ । ପ୍ରାୟ ୧୦ଟା ବେଳକୁ ଶକ୍ତି ଏ ପରୁଆନା ପାଇଲି **Selected as a Havildar Clerk—Posted in I field Bakery R. I. A. S. C Bombay** । ଜଣେ ସରଦାରଜୀ ପରୁଆନା ଶକ୍ତି ହାତରେ ଧରି ଦେଲେ ଏବଂ କହିଲେ "ଶୁନେ କବାନେ, ଆଜି ଏକବଜେ ହାଉଡ଼ା ସେ ଗାଡ଼ ଗ୍ରେଡେଗା—ଅତି ଆପ ଲୋକକୁ ଦଣ ରୁପାୟା ଦିଆ ଯାଉଛି । ବାକି ସବୁ ଖାନାପିନା ଆପକୋ ସରକାର ବାହାରୁ ଦେବେ । ତପ୍ପାର ହୋ ଯାଇ ।

ପ୍ରାୟ ଅଧଘଣ୍ଟା ପରେ ଗୋଟିଏ ଟ୍ରକ ଆସି ଠିଆହେଲା । ସେଥିରେ ପ୍ରାୟ ୩୦ ଜଣ ଶକ୍ତି ଚଢ଼ିଲୁ—ସବୁ ଆସି ହାଉଡ଼ାରେ ଓହ୍ଲାଇଲୁ—ଷ୍ଟେସନରେ ଜଣେ ଗୋରା ଭଦ୍ରଲୋକ ସମସ୍ତଙ୍କ ନାମଧରି ଉଠାଇ ଦେଲେ, ହାତରେ ୫୧୦ଟା ଧରି ଦେଲେ ଏବଂ କହିଲେ ସେ ଆମର ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟିଭ୍ ଅଫିସର । ଆମକୁ ନେଇ ନିଜ ନିଜ କମ୍ପାନୀରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବେ—ଆମ କମ୍ପାନୀମେଣ୍ଟରେ ଜଣେ ମୋଟା ଭଦ୍ରଲୋକ ଥା'ନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଅଜ୍ଞା ତାମସା ଚାଲୁଥାଏ—ସେହି ଗୋରା

ଅଫିସର ଜଣକ ଆମ ସଙ୍ଗରେ ବା ଉଠିଲେ । ଗପ କମିଲ—ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ କଥା, ଗାଁ କଥା ଘର କଥା ପକାଉ ଥାଉ—ହାଉଡ଼ା ଷ୍ଟେସନ । ଲୋକ ଗହଳି । ହଜର ମାନଙ୍କ ଡାକରେ କାନ ଫାଟି ପଡ଼ୁଥାଏ—ଗୋଟାଏ ସମୟ ହେବ—ତେନ ଇଣ୍ଡିନ ଘସ୍ ଘସ୍ ଶବ୍ଦକରି ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଗୁଡ଼ିକ ବମ୍ବେ ଅଭିମୁଖ—କେତେ ବଲ୍, ନଈ, ନାଲି ସବୁକ ସେତ ଦେଇ ତେନ ଚାଲିଥାଏ—ମୋର କିନ୍ତୁ ସିଆଡେ ଦୃଷ୍ଟି ନଥାଏ । ମୁଁ ଶୁଭୁଥାଏ ମୋ ନିଜ କଥା—ତେନରଗତି ସଙ୍ଗରେ ଯେପରି ମୋର ମନର ଶବ୍ଦନା ବଦଳୁଛି—କ’ଣ ବୋଲି ଘରକୁ ଚାଲି ଦେବ—ଠକ କର ଆସିବ । ହଠାତ୍ ତେନ ବନ୍ଦହେଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ଷ୍ଟେସନରେ । ସୀତା ଶ୍ରେଣୀର ଡାକରେ ମୋର ଶବ୍ଦନା ଶୁଣି ଗଲା—

ମୁଁ ବାହାରକୁ ଅନାଇଁ ଚାଲି ବାଲକୁ ଡାକିଲି କପେ ଚାଲି ପାଇଁ ।

ଚାଲି ପିଆ ସରିଲା ବେଳକୁ ତେନ ଗୁଡ଼ି ଦେଇଥାଏ—ମୋର ଅଫିସର ଜଣକ ମୋ ସଙ୍ଗେ ବସି ଗପ କମେଇ ଦେଲେ । ପ୍ରାୟ ଅଧ-କାଶ ଷ୍ଟେସନରେ ଚାଲି ପିଆ ଚାଲିଥାଏ ଏବଂ ମଝିରେ ମଝିରେ କଲେଜିଆ ଚାଲୁଥାଏ । ସବୁଠି ମୁଁ ପଛସା ଦେଉଥାଏ । ଡମେ ସନ୍ଧ୍ୟାହେଲା—ଟିକ ଆଜି ମନ ନାହିଁ (ମୋର ଡାଏରୀ ପ୍ରଭୃତି ସବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୋଡ଼ି ଯାଇଛି) ସାତଟା ବେଳକୁ ଖାଇବା ସମୟ । ସାହେବ ମୋତେ ଧରି Refreshment roomକୁ ଗଲେ । ମିଲିଟାରୀ ବାଲଙ୍କ ପାଇଁ Canteenଥିଲା ସୁଦ୍ଧା ଏବଂ ସେଠାରେ ମାଗଣା ଖାଇବାକୁ ଦିଆ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସାହେବ କହୁଲେ “ସେଇଟା ଆଜ୍ଞା ଖାନା ନୁହେଁ । ମୁଁ କିଛି ଜାଣେନା ଏବଂ ଜୀବନରେ ପ୍ରଥମ କରି ଗୋଟିଏ ସାହେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଫର କରୁଛି ଏବଂ ସାହେବ ମୋ କାନ୍ଦରେ ହାତ ପକାଇ ଚାଲୁଛି । ମୋର ଗାରି ଗର୍ବ—ଚାଲିଲୁ Refreshment roomକୁ । ମନେ ଅଛି ଆଠଟି ମୁଦ୍ରା ମୁଁ ଗଣିଲି—ଖିଆପିଆ ସରିଲା ବେଳକୁ ତେନ ଗୁଡ଼ିଲା—

ତହିଁ ଆରଦ୍ଦିନ ଯେତେବେଳକୁ ଜବଲପୁର ଷ୍ଟେସନରେ ଗାଡ଼ି ରହୁଲା ଆମ ଭିତରୁ ପ୍ରାୟ ୨୨ ଜଣ ପିଲା ଓହ୍ଲାଇ ଗଲେ, ତାଙ୍କୁ ନେବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଟ୍ରକ ଆସିଥିଲା । ସାହେବ ଜଣ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ତାଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ିଦେଇ ପୁଣି ଟ୍ରେନ ଭିତରକୁ ଆସିଲେ—ସେତେବେଳେ ମୁଁ ମୋର ସମ୍ବଳ ଗଣିଲି । କଲିକତା ଗୁଡ଼ିଲା ବେଳକୁ ମୋ ପାଖରେ ମାତ୍ର ୪୩୫୯ଟଙ୍କା ଥିଲା । ଏକ୍ଷଣି ମାତ୍ର ୪୧୦ଟଙ୍କା । ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଘୁରିଲା । ବମ୍ବେରେ ପହଞ୍ଚି କିପରି କଣ କରିବି ? ଡକ୍ତର ସାହେବଙ୍କୁ ପଚାରିଲି ଏବଂ କହୁଲି ମୋର ଟଙ୍କା ପଇସା କଥା—ସାହେବ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାସନା ଦେଇ କହୁଲେ “ଟଙ୍କା କଣ ହେବ—ବମ୍ବେରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ କମ୍ପାନୀରେ ଟିଆପିଆ ହେବ, ପୋଷାକ ପତ୍ର ତ ସବୁ ମିଳିବ ଆଉ ଯଦି ତୁମେ ଗୁଣ୍ଡିବ ଦରମା ବି ମଧ୍ୟ ଆଡ଼ଗ୍ରାନ୍ସ ମିଳିବ ।”

ମୋର ଟିକିଏ ଦମ୍ ପଶିଲା—ମନେଅଛି ଟ୍ରେନ ଯେତେବେଳେ “ମାନମାଦ” ପହଞ୍ଚିଲା ସାହେବ ମୋର କମ୍ପାନୀରେ ଯିବାକୁ ଆସି କହୁଲା—
 “Mr. Singh you are quite clever chap. That I have marked all the way. I am sure you can manage your way at Bombay. You will please excuse me. I shall have to attend the race.”

ମୁଁ ବି ହିଁ ମାରି ଦେଲି । ଟ୍ରେନ ଯେତେବେଳେ ଭଲ୍ଲୋରିଆ ଟର୍ମିନାସରେ ପହଞ୍ଚିଲା, ସେତେବେଳକୁ ଠିକ୍ ସନ୍ଧ୍ୟା ୫ଟା—ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ଓହ୍ଲାଇଲା କ୍ଷଣି କୁଆଡ଼େ ଯିବି କଣ କରିବି ବୁଝି ନପାରି ମୋର ଅଫିସ ଚିଠି ଖୋଲିଲି । ସେଥିରେ R. T. O ଅଫିସକୁ ରିପୋର୍ଟ କରିବାକୁ ଲେଖାଥିଲା—କାରଣ Bombay ରେ ମୋର ସେହୁ ଫିଲ୍ଡ ବେକାଶ ସେକ୍ସନ କେଉଁଠି ଅଛି ତାଙ୍କୁ ଜଣା । କିନ୍ତୁ କି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ କେଜାଣି—ଅଫିସକୁ ଗଲାବେଳେ, ପରଦା ଆଡ଼େଇ ଦେଲା ବେଳକୁ ଜଣେ ଗୋରୁ ସର୍ଜେଣ୍ଟ (ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ସର୍ଜେଣ୍ଟ ବୋଲି ଜାଣି ନଥିଲି ଗୋଟିଏ W. A. C (I) ଗାଲରେ ଚୁମ୍ବନ ଆକୁଥିଲେ । ମୋତେ ହଠାତ୍ ଦେଖି ସେ ଯେପରି ଅସ୍ତ୍ରପୁତ ହୋଇଗଲେ । ତହିଁ ଡରଲା ମୁଁ ଡରିଗଲି । ମୋର ହାତପଟାଣୁ ଏବଂ ପିତ୍ତଳିୟାନ ଡ୍ରେସ ଦେଖି ସେ

ତମକି ଉଠି ଯାହାକିରୁ କହୁଲେ ସେଥିରେ ମୁଁ କେବେ ବୁଝିଲି
“Gate out” ଆଉ ପରୁରବାକୁ ସାହାସ ହେଲନି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ପିତା କୁଆଡ଼େ ? ଦେଖିଲି ମାତ୍ର ଆଉ ଟାଙ୍ଗେ
ଅଛି । ଭାବିଲି ଆଜି ଗୁଡ଼ିଆ କୌଣସି ହୋଟେଲରେ ରହୁଥିଲେ କାଲି
ପୁଣି ସକାଳୁଟି ସାଇକଲ ପାଖକୁ ପିତା । ମୁଁ କେବଳ ଇଂରାଜୀ ଜାଣେ ।
ବଙ୍ଗଳା ଟିକିଏ ଟିକିଏ ବି ଜାଣେ, ହୃଦୟ ଭଲ କାନ୍ଦୁ ଆସେନି । ମହାଗଣ୍ଡା
ଗୁଜୁରୀ କଥା ଗୁଡ଼ି । କେନ୍ଦୁ ଏଠାରେ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ବଡ଼
ହତୋତ୍ସାହ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି । ସାହେବ ଗସ୍ତାରୁ ଗର୍ବ Rasc ଖେଳିବ
ବୋଲି । ଏଣେ R.T.O. ଅଫିସରୁ ଚଢ଼ାଖାଇ ମୋ ମନ ଭରି ଖରାପ ।
ତେବେ ସାହସ ବାନ୍ଧି ମୋ ବେଡ଼ିଂ ଶେଡ଼ି କାମରେ ଯାକି ପ୍ରାୟମି
ବାହାରକୁ ଆସିଲି । କୁଆଡ଼େ ପିତା ଭାବି ଯିବା ଚାଲିଲି । ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କୁ
ଚ ପରୁରବାକୁ ସାହସ ହେଉ ନ ଥାଏ—ମଲ ମୁଣ୍ଡି ଆଜୁ ପରୁରବାକୁ ଚ
ହୃଦୟ ଜାଣେନା ପୁଣି ଡର, କାଲେ କିଏ ମୋ ବେଡ଼ିଂ ଶେଡ଼ି ଓ ଟଙ୍କା
ଆଠଟି ଧରି ତମ୍ବୁଟି କରିବ । ଏହି ପରି ଭାବୁ ଭାବୁ କେତେବାର ଗଲିଣି
ମୋର ଶିଆଲ ନାହିଁ । ଡାହାଣ ମାଣେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସାଇନବୋର୍ଡ଼ରେ
ଲେଖାଅଛି “ଗୁଜୁରୀ ହୋଟେଲ” । ହୋଟେଲ ପାଖର ସିଡି ପାଖକୁ
ଯାଇ ଦେଖିଲି ଯେ ତଳେ ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଓ ଗୋଟିଏ ପୋଡ଼ା ସ୍ତ୍ରୀ
କଲରଙ୍ଗର ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ମୋତେ ଦେଖି କହୁଲେ, “ଆଇସ୍ଟେ ସାହେବ ବହୁତ
ଆଜ୍ଞା ହୋଟେଲ । ବୋଲି ତମ୍ବୁଟି ଗୁପ୍ତେୟା ଲଗେଗା—ଆଇସ୍ଟେ
ମା’ର ଉପର ।” କହୁ କହୁ ମୋର ବେଡ଼ିଂ ଶେଡ଼ି ଉପରକୁ
ଧରି ଗର୍ବ—ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ଆଗରେ ଚାଲିଲା ମୁଁ ପଛରେ—
ଉପରକୁ ଉଠି ଦେଖେ ଗୋଟିଏ ବଣାବ ଦର—ଲଇଟ ଲଗିବ ।
ଗୁରୁପୋକ ରକ୍ତକୁ ଶେଡ଼ିଏ ପଟା ଶଟ ପଡ଼ିବ—ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ।

ପରୁରଲି ଖାଇବା ପିଇବା ଦର କେଉଁଠା ?”

ଅଧା “ଲେଜେ ଖାଜେ” ହୃଦୟରେ ଓ ଅଧା ଇଂରାଜୀରେ ।
ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି କହୁଲା “ସାମନାମେ ହୋଟେଲ ହେ ଉଠିବେ ଖାନ୍ଦା
ମଙ୍ଗାଲେଗା । ଅଉର ଆପ ଯୋ ଗୁହେଗା ଇଫା ମିଲେନା ।”

ମୁଁ କିଛି ଅର୍ଥ ବୁଝିପାରୁ ନ ଥାଏ । ମୋତେ ଏ ଘରଟା କେମିତି କେମିତି ଲାଗୁଥାଏ । ହୋଟେଲରେ ଝିନ୍ ଝିନ୍ ଶବ୍ଦ କିଛି ନାହିଁ, ଏ ପୁଣି କି ହୋଟେଲ । ପୁଣି ଆଉ କି ହିଁ କେନ୍ଦ୍ର ନାହାନ୍ତି, ଏ ମହାମାୟା ପୁଣି କିଏ ? ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପୁଣି ଏ ସୁନ୍ଦର ବଶାଳ କାୟା ଲୋକ ଦୁଇଟି କିଏ ?

ତଥାପି ସାହସ ହରାଇ ନ ଥାଏ, ଘରଟା ଗ୍ରହଣ, ଆଉ ଡର କ'ଣ । ଶାଳି ପାଖରେ ପଇସା ନ ଥାଏ, ସେହି ଡର ।

ବହୁତ ସାହସ ବାନ୍ଧି କହିଲେ “ହମାର ଦୋ ଫେଣ୍ଡ ହେଁ”—

ସେଥିରୁ ଜଣେ କହିଲା “ଗୋଲ୍‌ଲଏ ।”

କହିଲା “ଆଜ୍ଞା ହମ୍ ସ୍ଲେପନ୍‌ସେ ଆତାହୁଁ ।”

“ଆଜ୍ଞା ଯାଇଏ” ବୋଲି କହିଲା ସେ ଲୋକଟି—ମୋ ବେଡ଼ିଂ ଧରିବାକୁ ଗଲବେଳେ ସେ କହିଲା “ଇସ୍କୋ ଗ୍ରେଡ଼ ଯାଇଏ, ଅତି ତୋ ଆର୍ ଓ୍ବାସ୍ ଆପ୍ରେଜେ ।”

ମଲ ଏଥର, ଭାବିଲା ମାରିଲା ମୋତେ, କଣ କରବ ବେଶୀତ ହୁଏ କହି ଜାଣେନି, ଇଂରାଜୀରେ କହିଲା, “Believe me I will come just now with two of my friends. This is a very good place. Give me my bedding. I promise I must come.”

ସେମାନେ କଣ ଭାବିଲେ କେଜାଣି ସତେ ଯେପରି ସବୁ ବୁଝି ପକାଇ କହିଲେ “ଗୁଇଟ” ।

ଏତକ ଶୁଣିବା ମୋତେ ମୋର ବେଡ଼ିଂ ଶେଷ ଧରି ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲା । ଟିକିଏ ଚାଲିବା ପରେ ଦେ ଦଉଡ଼ି ସ୍ଲେପନକୁ—ସ୍ଲେପନ ଭିତରେ ପଶି ଯିବ କୁଆଡ଼େ ? ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ - ଗାଟିଏ ପଙ୍ଖାତଳେ ପ୍ରାୟ ଅଧଘଣ୍ଟା ବସିବା ପରେ ପୁଣି ଚାଲିଲା—ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଉପରେ ଥିବା ଚା’ ଦୋକାନରୁ ଦୁଇଟି ମିଙ୍ଗଡ଼ା, ଚାରିପଇସାର ଚଣା ଓ କପେ ଚା’ ଖାଇ ଫେରି ଆସିଲା ସେହି ବେଞ୍ଚିଆଙ୍କୁ—ଭାବ ଆଜି ଘରଟା ଏଇଟି କଟାଇବ । ସକାଳ ହେଲେ ତ R.T.O. ଅଫିସକୁ ପୁଣି ଯାଇ ମୋର କମ୍ପ୍ୟାଜ କଥା ପଚାରିବ । ବେଞ୍ଚିରେ ବସିବା ପ୍ରାୟ ଅଧଘଣ୍ଟା ପରେ ଜଣେ

ଖୁବ୍ ମୋଟାସୋଟା ଲୋକ, ରଙ୍ଗ ଖୁବ୍ କଳ, ମୋ ପାଖରେ ଆସି ବସିଲ ।
 ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋର ସନ୍ଦେହ ହେଲା । ଗୁଣ୍ଡା ବୋଲି ଜଣା
 ପଡୁଥିଲା—ଧୀରେ ଧୀରେ ସେ ମୋ ପାଖକୁ ନିକଟ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା ।
 ପାରିପାର୍ଶ୍ବିକ ଆବାହାତ୍ରୀ ଦେଖି ମୁଁ ଡରୁଥିଲି—ସୁଣି ଏ ଲୋକଟିର
 ହାବଭାବ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମିଳାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିଲି ନିଶ୍ଚେ ଏ ଜଣେ ଗୁଣ୍ଡା
 ଜାତୀୟ ଜୀବ । କଥାଟି ଏବେ ଆଲୁଅ ଓ ଏବେ ଲୋକ । ସେଥିପାଇଁ
 ଦମ୍ଭଧରି ବସିରହିଲି । ପ୍ରାୟ ଦଶ ମିନିଟ ବସିଲା ପରେ ଲୋକଟି ଖଣ୍ଡିଏ
 ବଡ଼ ଧରଣ ମୋତେ ପଚାରିଲା “ଆମ କାହାଁ ପାଏଜେ ।”

କହୁଲି, “ଇଫ୍ ଥା ଏକ ଫ୍ରୋଜକମ୍ପାନୀକା ସାଥ ।”

ତା’ପରେ ବଡ଼ିଆ ଦୁଇ ଦମ୍ଭରେ ପାରିଦେଇ ମୋ ପିଠିରେ
 ଲୋକଟି ନ ଜାଣିଲା ପରି ହାତ ପକାଇଲା, ମୁଁ ଖୁବ୍ ଯୋରରେ ହାତଟା
 ଛୁଆଡ଼ ଦେଇ କହୁଲି “Who are you ?”

ତା’ପରେ କିଛି ନ କହି ଲୋକଟା ଠିଆହେଲା ଏବଂ
 ଟିକିଏ ମୋ ମୁହଁକୁ ଅନାଇଁ ଚାଲିଗଲା, ମୋର ଡର ଦୁଇଗୁଣ୍ଡା
 ବଢ଼ିଗଲା । ସୁଣି ଭାବିଲି ଲୋକଟି ପାଖରୁ ଟିକିଏ ଦୂରରେ ଏ ବେଞ୍ଚରେ
 ବସିବା ଚିନ୍ତା, ଠିକ୍ ଲୋକଟି ଚଳିଯିବ, ସୁଣି ଭାବିଲି ପାଖୁ କିମ୍ବା
 ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସ ଡ୍ରେସିଂ ରୁମ୍‌କୁ ଯିବି । ଭାବିଲି ଏବଂ ଉଠିଲି ନିଜ ବଛଣା
 ଧରି । **Victoria terminus** ପରି ଜାଗାରେ ପାଖୁ କିମ୍ବା ସେକେଣ୍ଡ
 କ୍ଲାସକୁ ଉଠିଲେ ସମସ୍ତେ ହସିବେ ଏବଂ ମୋ ପାଖରେ ଟିକିଏ ନାହିଁ, ମୁଁ
 ମିଳିତାସ ଡ୍ରାୟରଣ୍ଡରେ ଆସିଥିଲି, ସମ୍ଭବ ଦେଖିଲେ ଡର ଲାଗୁଛି ।
 ପାଖରେ ମାତ୍ର ଆଉ ୪୯୯୯୦ ଟଙ୍କା ଅଟେ ଅଣା । ସୁଣି ଭାବିଲି ବମ୍ବେ ଯିବି
 ଜାଗାରେ ପାଖୁ କିମ୍ବା ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସକୁ କି ବଞ୍ଚାଏ । ମୁଁ ନିଜକୁ
 ନିଜାନ୍ତ୍ର ଅସହାୟ ମନେକଲି । ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ପାଟପାଟି ମୁହଁରେ
 ଗୋଟିଏ ଲୋକ ଚଳି ଆସି, ଦେଖିବା ଖୋଲିଲା, ସେଥିରେ ଥାଏ
 ଦୁଇଗଣ୍ଡା ହାତ ପାଖୁ, ଦୁଇଗଣ୍ଡା ପୁଲପାଖୁ, ସାତ ଚିନିଗଣ୍ଡା, କମ୍ବଳ
 ଖଣ୍ଡେ, ଦରିଗଣ୍ଡା, ଚକିଆ ଏବଂ ବେଉସିଟ୍, ଘୋଡ଼ା ଲୁଗା ଏବଂ
 ଚଉଳିଆ, ଦର୍ପଣ, ପାନିଆ ଏବଂ ସେଭେଜ୍ ସେଟ ଯୋଡ଼ାହଲେ । ଏ ସବୁକୁ
 ଏକାଠି କରି ମୁଣ୍ଡ ଚଳିଲୁ ରଖି, ବଛଣା ଚଦର ଶଣ୍ଡ କାନ୍ଦି ମୁହଁ

ଦୋହାଲ ହୋଇ ତଳେ ଶୋଇଲି, ଯଦି କିଏ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ
ଅନ୍ତରଃ ଜାଣି ପାରବ ।

ପ୍ରାୟ ଅଧଦଣ୍ଡକ ପରେ ଜଣେ ଲୋକ ଆସି ଠିକ୍ ମୋ ଗୋଡ଼
ତଳକୁ ଲାଗି ସେଠାରେ ଶୋଇଲା । ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ଘଣ୍ଟା
ଦୁଇଜଣ ରେଲ୍‌ଓଁ ସିପାୟ ଆସିଲେ, ମୁଁ ଶୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ ।

ଜଣେ ସିପାୟ ତା କାଳିଆ ରେଲ୍ ଠେକୁଳକୁ ମୋ ପିଠିରେ
ଠୁକାଇ କହିଲା “କୋନ୍ ଶୁଆ ହେ ଉଠୋ ।”

ଉଠିଲି ।

କହିଲା “ପ୍ଲାଟଫର୍ମ କା ଅନ୍ଦର ବାବବଜେକା ବାଦ୍ କୋଇ
ରହନେଇ ଶକତା ।”

ବଡ଼ ବକଳରେ କହିଲି “ମାଟ୍ କରେଜେ I am a fo
reigner and new man here, in the morning I shall go
to my Company. I am a new recruit.”

କଣ ଭାବିଲେ କେଜାଣି ସିପାୟ ଦୁଇଜଣ ଚାଲିଗଲେ, ପୁଣି
ଶୋଇଲି । କିଛି ସମୟ ପରେ ମୋ ଗୋଡ଼ତଳେ ଶୋଇଥିବା
ଲୋକଟି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ତା ହାତ ଆଣି ମୋ ଗୋଡ଼ ପାଖରେ କମ୍ବଳ
ଭିତରେ ଭର୍ତ୍ତି କରୁଥିବାର ଜାଣିଲି, ମୋତେ ତ ସହଜ ଡରରେ ନିଦ
ହେଉ ନ ଥାଏ, ଯେମିତି କାହାର ହାତ ବାଜିବାର ଜାଣି ପାରି
ଚାକରି ଉଠି ପଡ଼ିଲି ଏବଂ ବସିରହିଲି । ଶୋଇବାର ସାହସ ହେଉ
ନଥାଏ, ହମେ ସକାଳ ହେଲା, ଟା ବାଜିଲା । ଉଠି ପୁଣି ଚା’ ଦୋକାନ
ପାଖକୁ ଯାଇ ହାପ୍‌କର୍ପ୍ ଚା’ ଖାଇକରି ଗଲି R.T.O. ଅଫିସକୁ, ଶୋଲ
ହୋଇନି ଅଫିସ । ତଥାପି ସେଇଠି ବସି ରହିଲି, ଟା ବାଜିଲା । ଜଣେ
ମହିଳା ଆସି ଅଫିସ ଖୋଲିଲେ । ତଥାପି ଉଠି ମୋର ପରୁଆନା କାଗଜ
ଖଣ୍ଡ ଦେଖାଇଲି ।

ସେ ଧୀର ସ୍ବରରେ ଇଂରାଜୀରେ କହିଲେ “ଅପେକ୍ଷାକର ।
ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରୁଛି” ତା ପରେ ସେ ଅଧଦଣ୍ଡକ ଖଣ୍ଡେ ଫୋନ କରି
ମୋତେ ବୁଝାଇ ଦେଲେ, ବନ୍ଦୁରେ ନୂଆ Suburbରେ ‘ଆନା’
ଷ୍ଟେସନ, ସେଠାରେ ମୋର କମ୍ପାନୀ ଅଛି ।

ଦମ୍ ପଶିଲ ଦେହରେ । ଗହର ଘଟଣା ସବୁ ତାଙ୍କୁ କହୁବାରୁ
ସେ କହୁଲେ “ଆପଣଙ୍କ ଅସୁବିଧା ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ କହୁ
ଆପଣଙ୍କ ଗାଇଡ଼ କାହିଁ ?”

କହୁଲି କପରି ଗାଇଡ଼ ସାହେବ ଯାଇ ଘୋଡ଼ା ଦୋଡ଼ରେ
ହାଜିବ ଦଉଛନ୍ତି । ବହୁ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର ପରେ ପ୍ରଭୁର କ୍ଳାନ୍ତିର ଶବ୍ଦ
ନେଇ ଅବଶେଷରେ “ଥାନା”ରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମିଲିଟାରି ବାଗ୍‌ବନ୍ ସବୁ
ଠିଆ ହୋଇଛି । ସିଭିଲିଆନ ମୋଟାକ ପିନ୍ଧିଥିବାରୁ ସମସ୍ତେ ମୋ ପ୍ରତି
ଜିଜ୍ଞାସୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରହି ରହିଲେ । ପରୁର ପରୁର କମାଣ୍ଡିଙ୍ଗ୍ ଅଫିସରଙ୍କ
ଦସ୍ତର ପାଖେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାଙ୍କୁ ମୋର ଚିଠି ଦେଖାଇବାରୁ ସେ
କହୁଲେ—

“ତୁମ ଯୁକ୍ତି ଇସକ ଅଭିମୁଖ ଯାହାରମୁଁ କଲେଣି । ତେବେ
ଏ ଯାଏ ସେମାନେ ବମ୍ବେ ଭିତରେ ଥିବେ । ତାଙ୍କ ସହ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତୁ” ।
ବାହାରକୁ ଆସି କୁର୍ଜକୁ ପରୁରଲି କିଂ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟ ପରଃ । ପୁଣି ବମ୍ବେ
ଯିବ । ମୋ ପାଖରେ ଯେ ସମ୍ବଳ ନାହିଁ । କାହିଁକି ଏ ଦୁର୍ବଳି
ମୋତେ ଦେଖାଗଲା ଏ ମିଲିଟାରିକୁ ଆସିବାକୁ । ମୋର ଗାଇଡ଼ ଘୋଡ଼ା
ଦୋଡ଼ ଶେଳଗଲା । ଆଉ ମୋତେ ଘୋଡ଼ାପରି ଦଉଡ଼େଇଲା
ବାଟଯାକ ଖାଲି ମୋହର ପଛପାରେ ଲକ୍ଷ, ଡିନର ଖାଇ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିସ୍ତାପ । ଦୁଃଖ ଲାଗିଲା—କାନ୍ଦିପକାଇଲି—କିନ୍ତୁ ବାବୁଟି
ମୋ କଥାରେ ସମବେଦନା ଜଣାଇ କହୁଲେ, ସିଭିଲିଆନମାନଙ୍କୁ ଆମେ
କ୍ୟାମ୍ପ ଭିତରେ ରଖାଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ—ନୋହୁଲେ ମୁଁ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ
ଭିତରେ ସଠିକ୍ ଖବର ଆଣି ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ତା ପରେ କପେ ଚୁ’
ଦୁଇଟି ଟଙ୍କା ଦେଲେ ସେ । ମୁଁ ତ “ଥାନା”ରେ ମୋର କମ୍ପାନୀ ଅଛି
ବୋଲି ଶବ୍ଦ ପ୍ରାୟ ସବୁ ପଛପା ସାରି ଦେଇଥିଲି, ମୋ ପାଖରେ ମାତ୍ର
ଥୁଲ ପାଞ୍ଚ ସୁଉକା, ସେ ଦୁଇଟି ଟଙ୍କା ମୋତେ ସେତେବେଳେ
ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ପରି ଲାଗିଲା । ଯାହା ହେଉ ପୁଣି ଥାନାରୁ ଷ୍ଟେସନକୁ
ଫେରିବା ପାଇଁ ବାହାରିଲି । ଶବ୍ଦବାକୁ ତର ନ ଥିଲା । ଏ ଅପ୍ରକ୍ତ
ବାଟରେ କପରି ଯିବ । ଘଟଣା ଚକ୍ରରେ ମଣିଷ ବହୁତ କିଛି ଭୁଲିଥାଏ ।
ବିଚାରଟି ଓ ସେ ବାବୁଙ୍କ ଠିକଣା ଧରି ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ଆଜିକି ସେ

ଦୁଇଟି ଟଙ୍କା ଏବଂ ସେହି ଭଦ୍ର ଲେକକର ଆଶ୍ୱାସନା ବାଣୀ ମୋର ଜୀବନର ଅବସ୍ଥାରଣୀୟ ଆଶ୍ୱାସନା ହସବରେ ରହିଛି । ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ଚିଠିର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ଚାଲିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ବର୍ମାରେ ଥିଲବେଳୁ ୧୯୪୪ ମସିହାରୁ ଆଜି ତାଙ୍କ ଖବର ପାଇନି, ତା ରୁଡ଼ା ତାଙ୍କ ଠିକଣାଟି ମୋର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମୁଲ୍ୟବାନ ଜିନିଷ ସଙ୍ଗେ ଭସି ଉଠୁଛି ହୋଇ ଯାଇଛି, ସେ ଦିନର କାହାଣୀ ଯେତେ କହିବି ।

ଗୁରୁ ମାଇଲ ବାଟ—ସମୟ ୨ଟା ହେବ । ବେଡ଼ିଙ୍ଗ ଖଣ୍ଡ କାନ୍ଦେଇ ବାହାରିଲି ଅଜଣା ଅଶୁଣା ପଥରେ । ଗାଁ ଗଣ୍ଡା ନାହିଁ—କି ଗଛ ପତ୍ର ବି ବଣେଷ କିଛି ନାହିଁ । ଖାଲି ବଡ଼ ବଡ଼ କଳା ପେଟ୍ରୋଲ ପାଇପ ଦୁଇଟା ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବରେ ବସ୍ତ୍ରାୟ ଦୁଇ ଟାଣେ ପାଖେ ଯାଇଥାଏ । ଶୁଣିଲି ଏ ଦୁଇଟା ବମ୍ବେରୁ ପୁନା ଯାଇଛି—ମୋର ବି ସହଯାତ୍ରୀ କେହି ନାହାନ୍ତି । ବଡ଼ ଏକାକୀ ଆଜି ମୁଁ । ମନେ ହେଉଛି ଏ ପଥର ଯେମିତି ଶେଷ ନାହିଁ । କାହିଁ ମୋର ଶ୍ୟାମଳ ଗୁଲୁଲୁତା ଚଟିନା ପରିଶୋଭିତ ଗାଁ ମାଟି—ଆଉ ଆଜି ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମର ସ୍ତ୍ରାନ୍ତରରେ ଅନଭିଜ୍ଞ କାହିଁ ମୋର ଏହସରୁ କବଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ।

ଭକ୍ତୋରୀଆ ଟର୍ମିନାସରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ରାତି ୮ଟା ବାଜି-ଥାଏ । ପୁଣି ସେହି ପ୍ଲାଟଫର୍ମରେ ରାତିଟି କଟାଇଲି । ସକାଳୁ ଉଠି କ'ଣ କରିବି ବୋଲି ଭାବୁଛି—ଆଉ କୁଆଡ଼କୁ ନ ଯାଇ ମନେ ମନେ ଚିନ୍ତା କଲି, ମିଲିଟାରୀ କଥା ଛାଡ଼ି ବମ୍ବେ ପରି ଜାଗାରେ କ'ଣ କିଛି କାମ ମିଳିବ ନାହିଁ ? ଦେଖି ତେଣୁ କରେ—ବେଢ଼ିଂ ଧରି ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ବାହାରକୁ ଆସିବି, ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ଦେଖା ହେଲା ସେହି ସାହେବଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ, ଯେ ମୋର ଇନ୍‌ଚାର୍ଜ ଅଫିସର ହୋଇ ଆସିଥିଲା କଲିକତାରୁ—ତାକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ମୁଁ ମୋର ଘଟଣାଯାକ ସବୁ କହୁଲି ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରାଗରେ ବି ଦି'ପଦ ଝାଡ଼ି କହିଲି ।

“ତୁମେ ଘୋଡ଼ା ଦୌଡ଼ କରିଗଲ, ମୋତେ ଦୌଡ଼ାଇ
ଦୌଡ଼ାଇ ମାଇଲ—ମୁଁ ଯାଉଛି, ମୋର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କରିବି—
ନମସ୍କାର ତୁମକୁ ଏବଂ ନମସ୍କାର ତୁମର ମିଲିଟାଣ୍ଟକୁ ।”

ଏକଥା ଶୁଣିବା ମୋତେ ସାହେବ ଆଉ ଯାଏ କୁଆଡ଼େ—କହୁଲ
“ମୋତେ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ—ମୋର ଭୁଲ୍ ହୋଇ ଯାଇଛି—ତୁମେ ଆଉ
କିଛି ଭାବନା—ଆସ ତୁମ କମ୍ପାନୀର ପତା ଲଗାଇବା ଏବଂ ତୁମକୁ
ନେଇ ମୁଁ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବି ଠିକଣା ଜାଗାରେ ।”

ତା’ପରେ R.T.O. ଅଫିସକୁ ଯାଇ ପ୍ରାୟ ୩୦ ମିନିଟ୍
ଲଗି ଫେର୍ମ୍ କରି ମୋର କମ୍ପାନୀର ପତ୍ର ମିଳିଲା । କହୁଲ ତ
ବାଟଯାକ ତାକୁ ଲକ୍ଷ ଡିନର ଖୁଆଇ କରି ଆଣିଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାର
ପାଳ ପଡ଼ିଲା । ସେ ମୋତେ ଖୁଆଇଲା ଓ ଖଣ୍ଡେ ଟାକ୍ସି କରି କୁର୍ଲିରେ
ପହଞ୍ଚିଲା ।

ସେତେବେଳକୁ ଦିନ ଟଟା, ପ୍ରାୟ ଏକ ଏକର ଜମିରେ
୦.୫ ଚମ୍ପୁ ଟଣା ହୋଇଛି—ସେହି ହେଲା ଆମ କମ୍ପାନୀ, ସାହେବ
ଟାକ୍ସିକୁ ବଦଳ କରି ଦେଇ ତମ୍ଭ ସବୁ ଦେଖିଲେ । ଯେଉଁ ତମ୍ଭ
ସାମ୍ନାରେ “ଅଫିସ” ଲେଖା ହୋଇଥିଲା, ତା ଭିତରେ ପଶିଲେ ।
ଜଣେ ଖାକି ପୋଷାକ ପରିହାର ପ୍ରାୟ ୨୫୨୫ ବର୍ଷର ଯୁବକ ଆମକୁ
ଦେଖି ତଉଳାରୁ ଉଠି ଆମକୁ ଅଭିବାଦନ କଲେ ଏବଂ ବସିବାକୁ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଜାଣିଲି ଏ ଭଦ୍ରଲୋକ ଜଣକ ହେଡ଼କ୍ଲର୍କ, ମାନେ
ମିଲିଟାଣ୍ଟ ଗ୍ରାମରେ ‘ବଡ଼ବାରୁ’ । ସାହେବ ମୋତେ ତାଙ୍କ କମ୍ପାନୀ
କରିଦେଇ ଚାଲିଗଲେ । ତା’ପରେ ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ମୋର କାଗଜ
ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖି ଏବଂ କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ ପରେ କହୁଲେ—

“ଆପଣ ମୋ ତମ୍ଭରେ ରହୁବେ” । ଜଣେ ପିଅନକୁ ଡାକିଲେ
ଏବଂ ହିନ୍ଦୀରେ କହୁଲେ “ଆମର ଏ ଜଣେ ନୂଆ ବାବୁ ଆସିଲେ—
ତାଙ୍କର ଜିନିଷ ନେଇ ମୋ ତମ୍ଭରେ ରଖିଦିଅ ।”

ପିଅନ ଜଣକ ହେଉଛି ଜଣେ ଶିଶୁ ଯୁବକ—କହୁଲ
“ଚଲିଯେ ବାବୁଜୀ ।”

ଚାଲିଲି ତା ପଛେ ପଛେ । ଖଣ୍ଡିଏ ଖାଲ ଖଟିଆ ଉପରେ

ମୋର ବେଠାଂଶୁ ପିତାଙ୍କ ଦେଲ । “ବେଠାଂସୁ ବାବୁଜୀ ।
ବସିଲ—ତା’ପରେ ସେ ପରୁରଲ ପଞ୍ଜାବୀ ଭାଷାରେ “ତୋ ଆତି ପିଣ୍ଡ
କଥେ ବାବୁଜୀ ।”

ଏ ଭାଷା ତ ଶୁଣି ନ’ଥିଲି, କହିଲି—“ହାମ୍ ତୁହାରି ଭାଷା
ନେହିଁ ସମଝେତା ।”

କହିଲି—“ଓ ପିଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡ । ଫିମ୍ପ ବୁଝିଲି ‘ପିଣ୍ଡ’ ମାନେ
ଘର । ‘କଥେ’ ମାନେ କେଉଁଠାରେ । ଏତକବେଳେ ବଡ଼ବାବୁ
ଆସିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ଏସ୍. ଏଲ୍. ନଗର୍କର । ସେ କହିଲେ
“ଶାନ୍ତ ଧୁଆ ଧୋଇ ହୋଇ ପଡ଼ୁ । ଖାଇବାକୁ ପିବା”—

କହିଲି, କ’ଣ ଖଟା ବାଜିଛି ଏତେବେଳୁ ଖାଇବା ?

ସେ କହିଲେ “ହଁ ଏଇଟା ପୋଳି (ମିଳିଟାଣ) ଆଇନ୍ । ମୁଁ
ସବୁ ବଚେଇ ଦେବି ଆପଣଙ୍କୁ ପରେ ।” ବଡ଼ ତମୁକୁ ଲାଗି ଆଜି
ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ ତମୁ ଥାଏ । ସେଥିରେ ଦୁଇଟି ଟିଣରେ ପାଣି ଭର୍ତ୍ତି
ହୋଇଥାଏ ଓ ଶୁଣିଏ ପଟା ପଡ଼ିଥାଏ । ସେଇଠି ଧୁଆ ଧୋଇ ହୋଇ
ଆସି ନଗର୍କର ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଖାଇବାକୁ ଗଲି—ଗୋଟିଏ ବଡ଼
ତମୁ । ତା ତଳେ ଟାଟି ଲମ୍ବା ବେଷ୍ଟ ଓ ଟେବୁଲ୍ ପଡ଼ିବ । ତା’
ଉପରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ଲେଟ୍ରେ ଭାତ, ଡାଲି ଓ ଚରକାଣ । ତା’ ଉପରେ
ଦୁଇଖଣ୍ଡ ବେଟି । ମୋତେ କେମିତି କେମିତି ଜଣା ପଡ଼ୁଥାଏ । ଯାହା
ତାହା ଦୁଇଟା ଖାଇ ଦେଇ ଆସିଲି ଟେବୁକୁ ।

ମି: ନଗର୍କର କହିଲେ—“ଏହା ଆମର ଫିଲଡ୍
ବାକେଟ୍ ସେକ୍ସନ ଏବଂ ଏହା ୧୦୧ ସପ୍ଲାଇ କମ୍ପାନୀର
ଗୋଟିଏ ପୁନିଟ୍—ଆମର କୋର୍ (Corps) ନାମ ହେଲା
R. I. A. S. C. (Royal Indian Army Service Corps)
ଆପଣ ଯେଉଁ କମ୍ପାନୀକୁ ଆସିଲେ ତାହା ୧୦୧ ନମ୍ବର କମ୍ପାନୀ—
ସପ୍ଲାଇ ଅର୍ଥ ଆମେ ସୈନ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର, ନୌବାହନୀ ଏବଂ ବିମାନ ବାହନୀ
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ, ପେଟ୍ରୋଲ, ଭାରବାହୀ ପଶୁ
ଏବଂ ମେକାନିକାଲ ଟ୍ରାନସ୍‌ପୋର୍ଟ ଅର୍ଥାତ୍ ଜିପ୍, ଟ୍ରକ୍, ଲକ୍ସି, ଏବଂ ଗୋଟର
(ଏହା ଡଙ୍ଗା ପରି ଦେଖିବାକୁ ଜଳ ଓ ସ୍ଥଳ ଉଭୟ ଯାଗାରେ ଚାଲେ)

ପ୍ରଭୃତି ଯୋଗାଇବା, ସେଥିରେ କାମ କରିବା ଏବଂ ତା'ର
ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରହିବା ।

ଭାବଳି କିଛି ମନ୍ଦ ନୁହେଁ ।

ଯେତେବେଳେ ସବୁ ଯୋଗାଇବା—ନିଜେ ତ ନିଶ୍ଚୟ ଭଲ
ଶାଢ଼ୀ ।

ତା'ପରେ ପୁଣି ସେ କହୁ ଗୁଲିଲେ R. I. A. S. C. ଜନି
ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଯଥା—ସପ୍ଲା, ଏମ୍ଟି (ମେକାନିକାଲ ଟ୍ରାନସ୍‌ପୋର୍ଟ)
ଏବଂ ଏ. ଟି. (ଆନିମଲ ଟ୍ରାନସ୍‌ପୋର୍ଟ) ସପ୍ଲା ତଳେ ସବୁ ଶାଢ଼ୀବା
ଜିନିଷ, ଏମ୍ଟି ତଳେ ମଟର ଟ୍ରକ୍ ଇତ୍ୟାଦି, ଏ. ଟି. ତଳେ ଗଧ, ଘୋଡ଼ା,
ହାତୀ, ଶରୀର ପ୍ରଭୃତି । ଆମର ଏହି ସୁନାଟର ନାମ ୯ ନମ୍ବର ଫିଲ୍ଡ
ବାକେଟ୍ ସେକ୍ସନ । ମାନେ ଏହି ଯେଉଁ ଯବାନ ଗୁଡ଼ିକ ଦେଖୁଛନ୍ତି,
ସେମାନଙ୍କ କାମ ହେଲା ପାଉଁରୋଟି, କେକ୍ ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି କରିବା—
ଏମାନେ ତିଆରି କରି ନିଜ ନିଜ ଏରିଆର ସପ୍ଲା ଡିପୋକୁ ପ୍ରତିଦିନ
ଦେବେ । ସେଠାରୁ ତାହା ଫିଲ୍ଡ ସପ୍ଲା ଡିପୋକୁ ଯିବ ଏବଂ ସେଠାରୁ
ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜର ଗୃହଦା ମୁତାବକ ନେବେ ।

“ଆପଣ କାଲି ସକାଳୁ ଆମର ଅଫିସର କମାଣ୍ଡିଂ ଓ ସେକେଣ୍ଡ
ଇନ୍ କମାଣ୍ଡିଂକୁ ଭେଟିବେ—କାଲି ଆପଣଙ୍କୁ ଓପାର୍ଡି (ପୋଷାକପତ୍ର)
ଦିଆଯିବ ଏବଂ ସବୁଜିନିଷ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଆପଣ ବଳେ ବୁଝିଯିବେ ।”

ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳ ୭ଟାରେ ଆମର ସେକେଣ୍ଡଇନ୍ କମାଣ୍ଡି
ଆସିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ଜମାଦାର ରାମ କୁମାର ସିଂହ । ତୋଫା
ଗୋରା । ବୟସ ଅନ୍ଧାଜ ୨୫ବର୍ଷ ହେବ । ଘର କେନ୍ଦ୍ରାରେ । ଖୁବ୍
ସୁନ୍ଦର ଇଂରାଜୀ କହନ୍ତି, ବି, ଏ, ପଢ଼ନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସାମନାକୁ ମୋତେ
ନେଲେ ନଗର କର ବାବୁ । ମୁଁ ନମସ୍କାରଟିଏ କରି ଠିଆ ହେଲି ।
ସେ ପଚାରିଲେ ମୋର ନାମ, ଘର ଇତ୍ୟାଦି ।

ତାପରେ କହିଲେ, “ମୁକରର କାଗଜ ୨ଦିନ ହେବ ଆମ
ଅଫିସକୁ ଆସିଲାଣି । ମୁଁ ନାମ ଦେଖି ଗ୍ରହଣ, ତୁମେ କଣ
ସରଦାରଜୀ ।”

ଏତକରେ ମୁଁ ଟିକିଏ ହାତ ଫଳାଇ କଥା ଆରମ୍ଭ କଲି ।

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଉତ୍ତମୂର୍ତ୍ତି ଧରି କହୁଲେ, “ଜାଣ, ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଫୌଜରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଛ । ତୁମକୁ ଆଟେନସନ ହୋଇ କଥା କହୁବାକୁ ପଡ଼ିବ ଅଫିସର ଆଗରେ ଏବଂ ମିଲିଟାରି ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟର ଏହା ପ୍ରଧାନ କଥା ।” ତାପରେ କହୁଲେ—‘ଯାଅ’ ।

ମୁଁ ସେତେବେଳକୁ ଡରି ଗଲିଣି । ବାହାରକୁ ଆସି ନଗର କର ବାବୁକୁ କହିଲି “ଲେକଟା ଗ୍ରାରି କଡ଼ା । କଥା କହିଲବେଳେ ଦେହ ହାତ ହଲିବନି, ଏ ପୁଣି କି ଆଇନ ?”

ସେ ହସିଲେ ଏବଂ କହୁଲେ “ସବୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଅଭ୍ୟାସରେ ପଡ଼ିଯିବ—ଏଣିକି ଜମାଦାର ସାହେବ ବୋଲି ତାକୁ ଡାକିବେ—ସେ ଜଣେ V. C. O. ମାନେ Viceroy Commissioned Officer. ପ୍ରଥମେ ଜମାଦାର, ତାପରେ ସୁବେଦାର ଏବଂ ତାପରେ ସୁବେଦାର ମେଜର—ସେମାନେ ଆମଠାରୁ ବଡ଼—ଆମେ ହେଲେ N. C. O. (Non-Commissioned Officer), ତାଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼—K. C. O. King's Commissioned Officer.”

ତାପରେ ନଗର କର ବାବୁ ମୋତେ କ୍ୱାଟର ମାଷ୍ଟର ଷ୍ଟୋରକୁ ନେଲେ । ଇଉନିଟର Officer ଷ୍ଟୋରକୁ କ୍ୱାଟର ମାଷ୍ଟର ଷ୍ଟୋର କହନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁ ଅଫିସର ଜଣକ ଷ୍ଟୋରର ଇନ୍‌ଚାର୍ଜ ତାକୁ କ୍ୱାଟର ମାଷ୍ଟର କହନ୍ତି । ସେଠାରେ ମୋତେ ବୁଟ୍, ମୋର ପୋଷାକ, କମ୍ବଲ, ମଶାଘା ଇତ୍ୟାଦି ଦିଆଗଲା ଏବଂ ନଗର କର ବାବୁ ମୋତେ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧାଇବା ଶିଖାଇଲେ । ପ୍ୟାଣ୍ଟ ହେଉ ନଥାଏ । ତଥାପି ପିନ୍ଧିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପରେ ତାକୁ ଫିଟ୍ କରେଇବ । କାରଣ ପିନ୍ଧି ସାରିଲେ ଅଫିସର କମାଣ୍ଡିଙ୍ଗ୍ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେବ । ଦଣ୍ଡାଏ ଶଣ୍ଢେଲଗି ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଲ । ବୁଟ୍ ପିନ୍ଧିସାରି ଗୋଟିଏ ଟୋପି ପିନ୍ଧିଲ ଏବଂ ଗୁଲିଲି—ଗୁଲିଲ ବେଲକୁ ଯେମିତି ଆଗକୁ ପଡ଼ିଯିବ ବୋଲି ଲଗୁଥାଏ—ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଥମ କରି ମିଲିଟିରିଆ ଗ୍ରାରି ବୁଟ୍ ପିନ୍ଧୁଥିବେ, ପ୍ରଥମ ଦିନର ଅନୁଭୂତି ନିଶ୍ଚୟ ଖାଣିଥିବେ । ଦର୍ପଣରେ ତେହେରା ଦେଖିଲି—ଠିକ୍ ଗୋଟିଏ ସର୍କସ କ୍ଲବ୍‌ଜନ ପରି ଦିଶୁଥାଏ । ଗ୍ରେଟେଇ ଗ୍ରେଟେଇ ଗୁଲିଲି ଅଫିସର କମାଣ୍ଡିଙ୍ଗ୍ ଟେଣ୍ଟ ଆଡ଼କୁ ।

କମାଦାର ସାହେବ ଆସିଲେ—ମୋତେ ଡାକି ନେଲେ ଟେଣ୍ଡି
ଭିତରକୁ—ମୁହଁରକ ଭଲ ସଲମ କଲି (କାରଣ ମିଲିଟାରୀର
ଠପାକ୍ ପାଲୁଟ ସଙ୍ଗେ ଭୁଲନା କଲେ ତାହା ମୁରୁଦାରର ସଲମପରି)
ତାପରେ କମାଦାର ସାହେବ ବୁଝାଇ ଦେଲେ ଏ ଜଣେ ନୂଆ ରକ୍ତୁଟ ।
(ରକ୍ତୁଟକୁ ରକ୍ତୁଟ କହନ୍ତି) କମାଣ୍ଡିଙ୍ ଅଫିସର କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ବ୍ରାଏନ
ହସିଲେ ଏବଂ ମୋତେ କହୁଲେ, ଆପଣଙ୍କୁ ସବୁ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ ନେବାକୁ
ପଡ଼ିବ । ଏଠାରେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସବୁ ଶିଖନ୍ତୁ । ଏତକରେ ସେଠାରୁ
ଆସି ପୁଣି ନଗରକର ବାବୁଙ୍କ ପାଖେ ଅଫିସ ଫାଇଲ୍ ଦଣ୍ଡା ଚକଟା
କଲି—ସେହି ଦିନ ଦରଖାସ୍ତ ଖଣ୍ଡେ ଲେଖି ଟକ୍ସେନ୍ । ଆଡ୍‌ଭାନ୍ସ
ନେଲି । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ନଗରକର ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବୁଲି ବାହାରିଲି
ଏବଂ ପ୍ୟାଣ୍ଟ ପ୍ରଭୃତି ଧରି ଚାଲିଲି ଫିଟ୍ କରାଇ ଆଣିବ ବୋଲି ।

କୁର୍ଲୀ, ବମ୍ବେର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଏବଂ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବହୁତ
ଗୁଡ଼ିଏ ମିଲିଟାରୀ କ୍ୟାମ୍ପ । ସେ ଦିନ ମୋତେ ବମ୍ବେର ଆବହାତ୍ସ୍ କିଛି
ଭଲ ଲାଗୁନାଥାଏ । କେବଳ ମୋର ନୂଆ ଜୀବନର କଥା ମୁଁ ଭାବୁଥାଏ,
କିପରି କ’ଣ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ ନେବି, କିପରି କାମ କରିବି । ଠିକ୍ ଏତକ ବେଳେ
ପରୁଆଡୁ ଗୋଟିଏ ମଟର ହର୍ଣ୍ଣ ଏକବାର ପାଖରେ ବଜାଇ ବ୍ରେକ୍
ଦେଲା—ଆଉ ଟିକିଏ ହେଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଆକସିଡେଣ୍ଟ ହୋଇଥାନ୍ତା ।
ଚଟକରି ପାଖକୁ କରେଇ ଗଲି । ଚାଲି କହୁଥିଲେ—“ବୁଲୁ
କାହିଁକା” । କାହାକୁ ବା କ’ଣ କହୁଛି—ପାଖରେ ଗୋଟିଏ
ଦରଜୀ ଦୋକାନରେ ପୋଷାକ ମାପ ଦେଇ ଚାଲି ଆସିଲି । ଆସି
ପୁଣି ନଗରକର ବାବୁଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଗପ କଲି ।

ଖିଆପିଆ ସାର ଶୋଇ ପଡ଼ିଲି । ତହିଁଆର ଦିନ
୫ଟାରେ ଉଠିବା ବେଳ୍ ବାଜିଲା—ଚଟପଟ୍ କରି ହାସପ୍ୟାଣ୍ଟ
ଗଲାଇ ଚାଲିଲି ପି: ଟି: ପଡ଼ିଆକୁ । ସେଠାରେ ସମସ୍ତଙ୍କ
ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ଅପର କମ୍ପ ଆରମ୍ଭ କଲି । ମୋତେ ଆସୁ
ନଥାଏ—ଆମର ଓହ୍ଲାଇ ଅଫିସର ମୋ ପାଖକୁ ଆସି ସବୁ ବଜାଇ
ଦେଉଥାଏ । ଝାଳ ନାଳ ହୋଇ ୭ଟାରେ ପି: ଟି: ପଡ଼ିଆରୁ ଫେରି
ମର୍ଚ୍ରେ ଚାଲି ଓ ରେସନର୍ଟିନ୍ (ଖାଇବା ବାସନ) ରେ ପରଟା ଧରି,

କଳଶିଆ ସାରି, ଅଫିସ ଆସିଲି—ପାଇଲ୍ ଲେଉଟାଉ ଲେଉଟାଉ ଗୋଟାଏ ବାଜିଲା । ଖାଇବାକୁ ଗଲୁ—ଖାଇବାରେ ବିଶେଷତ୍ତ୍ୱ କିଛି ନଥାଏ । ଭାତ, ଡାଲି, ଚଉକାଣି । ଶେଷରେ ଟିନ୍‌ପ୍ରୁଟ ଖୋଲି ଲଙ୍କର କମାଣ୍ଡର (ବଡ଼ ରାହୁଣିଆ) ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡ ପାଇଲ୍ ଆସିଲା (ସପ୍ଲାଇ ପଣସ) ସ୍ଥାନୀୟ ଦେଇଗଲା—

ଅଫିସକୁ ଆସିଲି । ଡାକ ଆସିବ—ଡାକ ଖୋଲ ଦେଲ—
ଚି ଆସିଥିଲା ପିବେକପୁରରୁ । ଆମ ହେଡ଼ କ୍ୱାର୍ଟରରୁ ଲେଖାଥିଲା
“S. R. 5575 Mayadhar Sing enrolled as a sepoy attested and Promoted to the rank of Havildar in Clerical division and posted to field Bakery Section in Bombay.” ଆରମ୍ଭ ହେଲା ମୋର ମିଲିଟାରି ଜୀବନ—
ମୁ ହେଲି—S. R. 5575 Hav-C. L. ମାୟାଧର ସିଂହ ।

କୁର୍ଲୀ ବମ୍ବେ ସହର ଭିତରେ ଏକ ଅଂଶ—ଗୋଟିଏ ବହୁତ ବଡ଼ ସମ୍ମାନ ଡିପୋ ଥାଏ । ଏଠାରୁ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଖାଇବା ଜିନିଷ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚ୍ୟ, ପାରସ୍ୟ ଏବଂ ଇରାକ, ଦକ୍ଷିଣ, ପୁର୍ବ ଏସିଆ କମାଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ପଠା ହୋଇଥାଏ—ଅବଶ୍ୟ ଯେଉଁ ଖାଇବା ଜିନିଷ ସ୍ଥାନୀୟ ଭାବରେ ମିଳେ ତାକୁ ମିଲିଟାରିରେ ସ୍ଥାନୀୟ ବଜାରରୁ କିଣି ଦିଆନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଯାହା ନମିଳେ ଏବଂ ବିଶେଷ କରି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ, ସିଂହଳୀ, ବର୍ମୀ, ଅଫ୍ରିକାନ (ହିନ୍ଦୀରେ “ହପ୍ପି” କହନ୍ତି) ଇଂରେଜ; ଆମେରିକାନ ରୁଷି ବିଶିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟସବୁ ଏହି ସମ୍ମାନ ଡିପୋମାନଙ୍କରୁ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଏ । ଏହି ଯୋଗାଣ କେନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ସାଧାରଣତଃ ୧—R. B. S. D. (Reserve Base Supply Depot) ୨—B. S. D. (Base Supply Depot) ୩—A. B. S. D. (Advance Base Supply Depot) ୪—ସମ୍ମାନ କମିଶନ । ୫—F. S. D. (Field Supply Depot)

S. C. P. (Composite Platoon) ଘରରେ ବିଭକ୍ତ କର ହୋଇଥାଏ ।

ମୋର ପୋଷ୍ଟିଂ ହେଲା ଗୋଟିଏ ସପ୍ଲାଇ କମ୍ପାନୀରେ । ବେକସା ଯାହାର ଗୋଟିଏ ସେକ୍ସନ । କିଛି କିଛି ପରେଡ଼ ଶିଖିଲଣି । ପି: ଟି:ର ଅଭ୍ୟାସ ହେଲଣି । ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସେଲ୍ କଲ୍ ସମୟରେ ଶୁଣାହେଲା କାଲି ସକାଳୁ ପି: ଓ: (C. O.) ପରଡ଼ ହେବ । ଅର୍ଥାତ୍ ପୁରା ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି କମ୍ପାନୀର ସବୁ ଜବାନ୍ ଗଇଫଲ ଧରି ଲେଫ୍ଟ ବାଇଟ୍ କରି ପଡ଼ିଆରେ ମାର୍ଚ୍ଚ କଲେ । ମୁଁ ବି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚାଲିଲି—ମୋର ହାତଲଦାର ଆଗରେ—୭୫ ସେର ଓଜନ ବହୁକଟି ପ୍ରଥମ କରି କାନ୍ଦରେ ପକଡ଼ିଛି । ଦଶ କଦମ ଚାଲିଲାବେଳକୁ କଷ୍ଟ ଲାଗୁଛି । ଏଣେ ବହୁକ ସଜାଡ଼ୁ ସଜାଡ଼ୁ ପାଦ ମିଲେଇବା ଶୁଲ୍ ହୋଇ ଯାଉଛି ।

କପ୍ରାନ ଡାକ ଗୁଡ଼ୁଛି—“ସାମନେ ଦେଖା—କଦମ ମିଲୁଥ ।”

ମହା ହଇସା, ବାହାରେ ସିପାହୀମାନେ ହସୁବନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲାଗୁଛି ମୋତେ । ହଠାତ୍ କମାଣ୍ଡିଂ ଅଫିସର ଆସିଗଲେ । ଶ୍ଳୋ ଆମ୍ଭ, ଅର୍ଡର ଆମ୍ଭ କରୁ କରୁ ମୁଣ୍ଡ ମୋର ହଲିଗଲା । ପ୍ରାୟ ହଜାରେ ଲୋକ ଭିତରୁ ୨୦୦ ଗଜ ଦୂରରୁ କମାଣ୍ଡିଂ ଅଫିସର କପରି ଏହା ମାର୍ଚ୍ଚ କଲେ କେଜାଣି, ଦୌଡ଼ି ଆସିଲେ ମୋ ପାଖକୁ । ଆସି ପଚାରିଲେ “ଓଃ ! ତୁମେ ଜଣେ ସର୍ଜେଣ୍ଟ—ଲଜ ଲାଗୁନି ପରେଡ଼କୁ ଆସିବ ?” ଡରି ଡରି କହିଲି “ସାର୍ ମୁଁ ମାତ୍ର ୧୫ ଦିନ ହେବ ମିଲିଟାଣ୍ଟରେ ଡୁକିବି, କିଛି ଜାଣେନା ।”

ସେ ହସିଲେ । ପଚାରିଲେ “ଘର କେଉଁ ଦେଶରେ ?”

କହିଲି “ଓଡ଼ିଶାରେ” ।

“କଣ ପଢ଼ ?”

“ଅଇ: ଏ: ପଢ଼ନ୍ତି—”

ହଠାତ୍ କାପ୍ରାନ ସିଅରକୁ ଡାକି କହିଲେ “ଏ ନୁଆ ଲୋକକୁ କାହିଁକି ପି: ଓ: ପରେଡ଼କୁ ଆଣିଲ ?” ତାକୁ ଇଉନିଟ୍ରେ ଟ୍ରେନିଂ ଦିଅ—ମୋତେ ଚାହିଁ କହିଲେ “ତୁମେ ତ ଜଣା ପଡ଼ୁଛ ଖୁବ୍

ସ୍ୱାର୍ଥ ଏବଂ ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ—ଇଂରାଜୀ ବି ମଧ୍ୟ ଭଲ କହୁଛନ୍ତି—ଯାଅ
ଅଫିସରେ ବସି କାମ କର । କାଲି ଏରିଆ କମାଣ୍ଡରର ଇନସ୍-
ପେକ୍ସନ । ତୁମେ ଆସିବ ନାହିଁ ।

ଦେଖ ମୋ ଖୁସି । ଏ କଷ୍ଟରୁ ହାତୁ ମିଳିଲା ଶୁଦ୍ଧ ଏକ
ସଲମ ଟୁକି, ଦେ ଦଉଡ଼ି ଅଫିସକୁ । ବମ୍ବେ ସହର ତ ସବୁବେଳେ
ମିଳିତାଗୁରେ ଭରା । ବିଶେଷ ଭାବେ ନୌବାହିନୀ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ।
ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ଗୁରୁଆଡ଼େ ପଇନ୍ତର ମାରୁଥାନ୍ତି ସୈନ୍ୟମାନେ ।
ମୋର ବି ହମେ ସାନ୍ଧ୍ୟ ଭ୍ରମଣ ନିଶା ଲଗିଲାଣି—କୁର୍ଲାକୁ ଦାଦାର
ଆଡ଼େ ଆସିଥାଏ—ବାଟ ଗୁଲୁ ଗୁଲୁ ଗୋଟିଏ ଗଲି ମୁହଁରେ ଗୋଲ
ବୋର୍ଡରେ ଲେଖା ଅଛି Out of Bounds for troops.
କୌତୁହଳ ହେଲା । କାହିଁକି ଏପରି ଲେଖା ହୋଇଛି ? ଏକୁଟିଆ
ଥାଏ, ଗୁଲିଲି ଗଲି ଭିତରକୁ ।

ପ୍ରାୟ ୩୦ କଦମ ଯାଇଛି କି ନାହିଁ, ଘର, ବାରଣ୍ଡା ଓ ଝରକା
ପାଖ ମାନଙ୍କରେ ନିଷିଦ୍ଧିର କାରଣ ମାନ ଆବିଷ୍କୃତ ହେଲା । ବୁଝିଲି,
ଏଇଟା ଗଣିକା କଲେଜ । ଏପରି ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ଗୁଲୁଟି । ପ୍ରାୟ ଆଉ ୧୦
ଗଜ ଯାଇଚିକି ନାହିଁ, ପଛରୁ ମଞ୍ଚର ସାଇକେଲ ଚଢ଼ାଳି ଗୋରା ସିପାୟା
ଜଣେ ଆସି ମୋ ପାଖରେ ଟ୍ରୋକ୍ ଦେଲା । ପୋଷାକର ବାହୁରେ,
ଗୁଡ଼ରେ ଏବଂ ଟୋପିରେ ଲେଖା ହୋଇଛି M.P. (ମିଲିଟାରି ପୋଲିସ)
କହିଲା ତୁମର ପରିଚୟ ପତ୍ର ଓ ଦରମା ବହୁ ଦିଅ ।

ବୋକାଙ୍କ ଭଳି କହିଲୁ କାହିଁକି ?

କହିଲା ଦେଖିନ, ଲେଖାଅଛି ସୈନ୍ୟ ବିଭାଗ ଲୋକଙ୍କ
ପାଇଁ ଏ ରସ୍ତା ମନା ! ଯେହେତୁ ଏ ବେଶ୍ୟାପତ୍ର—ତୁମର ନାମ ନମ୍ବର
ଓ ପୁନିଟର ନାମ କରୁଲ କର । ନୋହଲେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଆରେଷ୍ଟ
କରିବି । ଆଜ୍ଞାକଥା ହେଲା, କହିଲି, ଶୁଭ ସାହାବ ! ମୁଁ ଜାଣେନି ।
ଏକବାରେ ନୁଆ । ଦେଖ ମୋର ପରିଚୟ ପତ୍ର—ମାତ୍ର ୨୦-୨୫ ଦିନ
ହେବ ମିଲିଟାରିକୁ ଆସିବ । ଆଉ ଏପରି ରସ୍ତାରେ କେବେ ଆସିବ
ନାହିଁ । ସାହେବ ଟିକିଏ ଭୁଲୁଥିବ କରି କହିଲା—“ଗୁଡ଼ ଦେଲି ଏଥର
ଗୁଲିଯାଅ । ଏହି ଏକା ମାଡ଼ରେ ଶୁଣ୍ଠ ସେଠାରୁ । ବାଟଯାକ

ଭରୁଥାଏ ଶୁଖିଲା ତ ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ତଥାପି ମିଳିତାଣ ବାଲକୁ ସମସ୍ତେ ଦୂରା ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖନ୍ତି—ତା'ର କାରଣ ଅବଶ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଆମେଥିଲୁ ପରାଧୀନ—ଏବଂ ପରାଧୀନତାରୁ ମୁକ୍ତିର ପନ୍ଥା କଥା ନ ଶୁଦ୍ଧି ଲେକେ କେବଳ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରୁଥାନ୍ତି । ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କର କୁକୁର ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି । ଯାହା ହେଉ, କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ଖଟି ଖଟି ସବୁ ନିଜ ହାତରେ ଗଢ଼ିଲେ, ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଛୁଡ଼ା ହେଲେ ଆପେ ଆପେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆସିଯିବ—ଅନ୍ତତଃ ସେଇଆ ମୋର ନିଜର ଭାବନା ଥିଲା ଏବଂ ସେହି ଭାବନା ନେଇ ମୁଁ ମିଳିତାଣରେ ଡକ୍ଟର ଥିଲି, ଏବଂ ସେହି ହେତୁରୁ ଲୋକଙ୍କ ସମାଲୋଚନାକୁ ଭୂଷେପ କରୁ ନ ଥିଲି । କୁଲ'ର ଜଣେ ଓକିଲ ଶ୍ରୀମାନ ଦେଶାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଥା ହେଉଥାଏ ସେଦିନ । ସେ ଆମର କ୍ୟାମ୍ପ ପାଖରୁ ପ୍ରାୟ ୫୦୦ ଗଜ ଦୂରରେ ରହୁଥିଲୁ ।

ମୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ବୁଲୁଥାଏ । ସେ ପାଖରେ ସେ ଇଂରାଜୀରେ ତାଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କହୁଥାନ୍ତି, ମିଳିତାଣ ଲୋକ ଗୁଡ଼ାକ ଖରାପ **Dogs of Britishers**. ମୁଁ ଶୁଣି ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ଗଲି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଏବଂ ଇଂରାଜୀରେ ପଚାରିଲି—ଏପରି ଭାଷା କାହିଁକି ବ୍ୟବହାର କଲେ ବୋଲି । ସେ ହଠାତ୍ ଜାଣି ପାରିଲେ ମୋତେ ଇଂରାଜୀ ଜଣା । ମୋର ପୋଷାକ ଦେଖି ସେ ଟିକିଏ ଶଙ୍କିଗଲା ପରି କହିଲେ, ମୁଁ ତ ଆପଣଙ୍କୁ କହୁନି ।

କହିଲି, ମୋତେ ନ ହେଲେ କ'ଣ ହେଲା, ଆମ ମିଳିତାଣ ଜାତିଟାକୁ କହିଲେ ! ତା ପରେ ହଠାତ୍ କଥାର ସୁଅ ବଦଳାଇ ପଚାରିଲେ, “ଆପଣଙ୍କ ଘର କେଉଁଠି ?”

କହିଲି, “ଓଡ଼ିଶାରେ” ।

“ଆରେ—ଆସନ୍ତୁ ଆସନ୍ତୁ ମୋ ସଙ୍ଗରେ” ଟିକିଏ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା । ଆପଣ ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ଲୋକ । ମୁଁ ସ୍ଥାନୀୟ ମିତ୍ରାନ୍ତ୍ରୀ ମାନଙ୍କୁ କହୁଥିଲି । ସେମାନେ ବଡ଼ ଖରାପ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପରସ୍ପର ଦିଅ ବୋହୁଙ୍କୁ ଆଖି ପକାନ୍ତି ଏବଂ ନାନା ପ୍ରକାର ଅଶ୍ଳୀଳ କଥା କହନ୍ତି । ଏହା ପରେ ତାଙ୍କ ସହ ବହୁ ପ୍ରକାର ଗପସପ ଆଲୋଚନା ହେଲା ।

ମୁଁ କହୁ ଚାଲିଲି “ଆଜ୍ଞା ମୋତେ ୧୦-୨୫ ଦିନ ହେବ ମୁଁ ପୌରରେ ଭର୍ତ୍ତିହୋଇ ରୁଟିନ୍ ବନ୍ଧା କାମ ଓ ଟାଇମ୍ରେ ବ୍ୟବହାର ହୋଇପଡୁଛି । ଆମର ସମାଜ ଅନ୍ୟ ରକମରେ ଗଢ଼ା । ସେଥିଯୋଗୁ ଆପଣଙ୍କ ଆଖିକୁ ସବୁ ଖରପ ଦେଖାଯାଉଛି । ଦେଖନ୍ତୁ ମୋତେ ମୋତେ ଅଠର ବର୍ଷ, ଘରେ ମୋର ୮୦-୯୦ ଏକର ଜମି ଅଛି । ମୋର ବାପା ଏବଂ ଦାଦା ଦୁଇଜଣ ଓକିଲ । ଆମେ ରକବଂଶୀୟ । ରଜାଘରୁ ଶସ୍ତ୍ରା ଟଙ୍କା ପାଉଛୁ । ମୋର ଗଛ ଭଉଣୀ ବି ଅଛନ୍ତି । ଧରନ୍ତୁ ମୁଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ତାଡ଼ନାରେ ହେଉବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ହେଉ ମିଲିଟାରିରେ ପଶିବି ଏବଂ ମୁଁ ଅନାଇ ଦେଲି ଆପଣଙ୍କ ହିଅ କି ସ୍ବାକ୍ଷ । ସେଇଟା ବଡ଼ ସୁଖ, ବଡ଼ ଗ୍ରାବନାର ପ୍ରକାଶ ହୋଇପାରେ । ଖରପ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ମିଲିଟାରିରେ ବି ଖରପ, ସିଭଲ ଜୀବନରେ ବି ଖରପ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିଟା ସବୁବେଳେ ଖରପ ନୁହେଁ । ଏକ ଯାନ୍ତ୍ରିକ କଠୋର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭିତରେ ଅନେକଙ୍କର ବିକୃତ ଦେଖା ଦିଏ । ବିଶେଷକରି ଯୁଦ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି ବେଳେ । ତା ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ, ସେମାନେ ସବୁ ଖରପ । ତା ଛଡ଼ା ଏଇ ଗାଁ ଗହଳର ଲୋକ । ସେମାନେ ସବୁ ଅଶିଷ୍ଟ, ମୂର୍ଖ, ପେଟପାଇଁ ମିଲିଟାରିରେ ଅଛନ୍ତି । ଆପଣ ମାନଙ୍କ ପରି ସହର ତଳିଆ ଶିଷ୍ଟ ଲୋକମାନେ ଯେଉଁ ସସ୍ପୃହ ତାଙ୍କୁ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସେଇଆ କରୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଦୃଶ୍ୟ ନ କରି ସ୍ନେହ କରନ୍ତୁ । ସବୁ ଦେଖିବେ ତା ଠାରେ ଓଲଟା । ଅବଶ୍ୟ କେତେକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ହୋଇ ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ନୁହଁ ।

ସେ ଖୁବ୍ ଭଦ୍ରାଭାବରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ବାରଣ୍ଡାକୁ ଉଠିଲେ ଏବଂ ଗୁଁ କପେ ପିଆଇଲେ । ସେହିଦିନ ଠାରୁ ବମ୍ବେରେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ପାଇଲି ଏବଂ ମୋର ବଳକା ସମୟ ଟିକକ ଟିକିଏ ଭଲ କଟିବ ବୋଲି ଭାବିଲି । ମିଲିଟାରି ଜୀବନର ଶୃଙ୍ଖଳିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭିତରୁ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ମୁକ୍ତି ମିଳିଲେ ହୃଦୟ ଗୁଡ଼େ ଜଣେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ—ପତ୍ନୀ ଜୀବନର ବଡ଼ ମଧୁର ସୁଖ, ବିଗତ ସମୟର ସରଳ ସହଜ ଜୀବନ ଯାହାର ଗୋମାଞ୍ଚ, ଏ ସବୁ ପଶାଳି ନେଲେ ଦେହ ମନ ହାଲୁକା ହୁଏ—କଠୋର-

ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅବଶ୍ୟମ୍ବାବ, ସେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରାୟତଃ ଭବରେ ଲଘବ ହୁଏ । ମୁଁ ସେ ଦିନ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି, ଇମିତି ଏକ ବହୁତାତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପାଇ ।

ଆଜି ଲେଖିଲବେଳକୁ ରେଡ଼ିଓରେ ଶୁଣୁଛି “ସ୍ବେ ବମ୍ବେ ମେରା ଜାନ୍ ।” ମନେ ପଡ଼ିଗଲା ସେ ଦିନର କେତୋଟି କଥା— ବମ୍ବେରେ ଥାଏ । ଦିନେ ଏକ ଟାକ୍ସିରେ ବସି ମୁଁ ଯାଉଥାଏ, ମିଳିତାଗ୍ର ପୋଷାକ ନ ଥାଏ ଦେହରେ । ହିନ୍ଦୀରେ କଥା ହେଉଥାଏ—ଭବାନ୍ତ୍ରି ଗସ୍ତରେ ଚାଲି ଆଉଁ । ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ସଙ୍ଗରେ ଜଣେ ଭଦ୍ର ମହିଳା ଓ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ୍ ପିଲକୁ ଧରି ଟାକ୍ସି ଅଟକାଇଲେ । ବସିଲେ ସେ ଦୁଇଜଣ ଓ ପିଲଟି ପଛ ସିଟ୍ରେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ସାନ ପିଲଟି କହିଲା ହିନ୍ଦୀରେ ।

“ବାବା ! ମା’ ହାସପାତାଲରେ ଅଛି । ତାକୁ ଧରି ଆସିଥିଲେ ତ ଭଲ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା । କେତେ ଜାଗା ଆମେ ଚାଲିଲେ, ମା’ କେତେ ଖୁସି ହୋଇଥା’ନ୍ତା !”

ଏତକ ଶୁଣିବାରୁ ଜାଣିଲି ଭଦ୍ରମହିଳାଟି ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ନୁହନ୍ତି । ଏତିକିରେ ତେଣେ ଡ୍ରାଇଭରଜୀ ତା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ (ଗାଡ଼ିରେ) ଥିବା ଦର୍ପଣଟାକୁ ଟିକିଏ ବାଗେଇ ଦେଲା । ତା’ପରେ ଭଦ୍ରଲୋକ ଇଂରାଜୀରେ କଥା ଆରମ୍ଭ କଲେ—

“ଗୁଲ ଆଜି ତିନିର ଖାଇ ଚୌପାଟୀ ପଟକୁ ଯିବା ଏବଂ ସେଠାରେ ଦଣ୍ଡାଏ, ଦୁଇ ଟଙ୍କା କଟାଇବା ।”

ଭଦ୍ରମହିଳା କହିଲେ “ଆଗରେ ଯେଉଁ ବାବୁଟି ବସିବ ସେ ଇଂରାଜୀ ଚାହୁଁଥିବେ ଯେ ।”

“ନା ସେ ଇଂରାଜୀ ଜାଣି ନ ଥିବ, ଡ୍ରାଇଭରର ସାଙ୍ଗ କି ତାର ହେଲ୍ ପର ହୋଇଥିବ ।”

ମୁଁ ମନେ ମନେ ହସୁଥାଏ—ସରଦାରଜୀ ମୋ ଆଡ଼କୁ
ଅନେଇ ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସୁଥାଏ ବ ।

ଭଦ୍ରମହଲ କହୁଲେ “ନା, ଡେରି ହୋଇଯିବ—ଆଜି ଯିବା
ନାହିଁ ଅନ୍ୟଦିନେ ଯିବା । ତୁମ ଫିଲ ବ କାନ୍ଦିବ ।” ଏତକ କହି
ଭଦ୍ରମହଲ ଆଉଜି ପଡ଼ିଲେ ଭଦ୍ରଲେକଙ୍କ ଗୁଡ଼ରେ—ଦର୍ପଣରେ ସବୁ
ଦିଶୁଥାଏ । ମୁଁ କେବଳ ମିଳିତାଣ କମାଣ୍ଡ “Look to the Front”କୁ
ମାନୁଥାଏ—ମନେ ମନେ ଶୁଭୁଥାଏ, ମଞ୍ଚର ଭିତରେ ତ “କେଦାର
ଗୌରୀ ।” ଗୁଲୁ ଆଉ କେତେବାଟ ଗଲେ ଆଉ କଣ ଦେଖିବା ଓ
ଶୁଣିବା । ଫିଲଟି କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ କାନ୍ଦିଲା ଏବଂ କହିଲା, “ବାବା ! ଘରକୁ
ଯିବା ।” ବହୁତ ଅଧିକ ବାବା ତାପରେ ଦେଲେ ଗୋଟାଏ ଚୁପ୍‌ଡା
ଫିଲର ଗାଲରେ । ଆଠ ବର୍ଷର ଫିଲ । ଚିତ୍କାର କରି କାନ୍ଦିଲା । କଣ
କହିବାକୁ ଯାଉଥିଲା । ପୁଣି ନ କହି ଘାଟିଲି ଭଦ୍ରମୁଖାଧାରୀ ଭଣ୍ଡ—
ଆଉ ମାରିଲେ ଦେଖାଯିବ । ଏତକରେ ଗୋଟିଏ ରେଷ୍ଟୁରେଣ୍ଟ ପଡ଼ିଲା
ଏବଂ ସେ ଗାଡ଼ି ଅଟକାଇ ପଛପା ଗଣି ଦେଲେ ।

ମୁଁ କହିଲି ଇଂରାଜୀରେ, ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରେମରେ ଯଦି ବାଧା
ଦେଲା ଫିଲଟାକୁ ତା’ ମା’ ପାଖରେ ହାସପାତାଲରେ ତ କେତେଦୂର
ପାଇଁ ଗୁଡ଼ି ଦେଇ ଆସିଥିଲେ ଚଳିଥାନ୍ତା । ତାକୁ କାହିଁକି ମିଛରେ
ମାରିଲେ ? ସେତକରେ ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମୁହଁ ଝାଲେଇ ଗଲା ଏବଂ
ମୁହଁଟାଣ କରି ଭଦ୍ରଲେକ କହିଲେ—

“ତୁମର ସେଥିରେ କଣ ଅଛି ?”

ମୁଁ ଚଟକରି ମୋ ପକେଟରୁ ମୋର ପରିଚୟ ପତ୍ର (Identity
card) ଖଣ୍ଡି ବାହାର କରି ତାକୁ ଦେଖାଇଲି ଏବଂ କହିଲି
“ବିଶେଷ କଥା କୁହୁନୁ ନାହିଁ । ଗଣ୍ଡିଗୋଲ ହୋଇ ପାରେ ।”

ସରଦାରଜୀ କହୁଲା, “ ଗ୍ରେଡ଼ିଏ ବାବୁଜୀ, ସେ ବମ୍ବେଇ ହିଁ ।

ତାପରେ ଟାକ୍‌ମି ଗୁଲିଲା । ସରଦାରଜୀ ପୁଣି କହି
ଗୁଲିଲେ—ଆଜ୍ଞା ଏପରି ହଜାର ହଜାର ଘଟଣା ଦେଖି ଦେଖି ମୋର
ବାଳ ପାଚି ଗଲାଣି । ଏଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ଏଠାରେ ନିଜ ଦିନିଆ କଥା ଏବଂ

ଏ ସବୁ କଥା କଥିତ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦୈନନ୍ଦିନ
ଘଟଣା ବଡ଼ ବଡ଼ ସହର ମାନଙ୍କରେ ।

ମୋରଥିଲା ବେଶୀ ଝୁଙ୍କ ସିନେମା ଦେଖିବା ସେତେବେଳେ ।
ମନେ ଅଛି, କଲେଜରେ ପଢୁଥିବା ବେଳେ “କଂଗନ” ଫିଲିମ
୧୭ଥର ଓ ଶାପମୁକ୍ତି ୨୧ଥର ଦେଖିଛି । ଇଚ୍ଛାହେଲ ବମ୍ବେରେ ଯେତେ-
ବେଳେ ଅଛି ଗୋଟିଏ ଷ୍ଟୁଡିଓ କିମ୍ବର ଦେଖନ୍ତି । ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ
“ମୋହନ ଷ୍ଟୁଡିଓ” ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା । ଅବଶ୍ୟ ୧୯୪୭
ପରେ ଆଉ କୌଣସି ଷ୍ଟୁଡିଓ ଦେଖିନା । ଆଜି ଷ୍ଟୁଡିଓର ଅବସ୍ଥା କଣ
ବଦଳି ଥିବ କେଜାଣି, କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ଦେଖି ଜାଣିଥିଲି, ଖଣ୍ଡେ
ଖଣ୍ଡେ ଗ୍ଲେଟ କାଟର ବଗିଚା, କେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିଏ କୃତ୍ରିମ ସଜାଯୁକ୍ତ ଗଛ ଓ
ହୋଟେଲ, ଗ୍ଲେଟିଆ ଫଲ୍ସ ଫାଉଣ୍ଟେନ, ଗୁରୁକୋଣିଆ ବଡ଼ ପାଣିକୁଣ୍ଡ,
ଦୁଇ ଗୁରୋଟି କେପ୍ରି ବନ୍ଧା ଫାଟକ, ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଗେଟ୍, ଦୁଇ
ତନି ବଣର ସାଜ ସଜାଘର । କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛ
(ବିଶେଷ ଭାବେ ଆମ୍ବଗଛ)—ଖଣ୍ଡିଏ ଲନ୍-ଡାରି ଭିତରେ
ଆଧିକାଂଶ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦୃଶ୍ୟର ଫଟୋ ଉଠାନ୍ତି ।

ବମ୍ବେରେ ଯେତେବେଳେ ଅଛି ସବୁ ଜିନିଷ ଦେଖିବାର
କଥା—ବହୁତ ଚଲଣକ, ଭ୍ରମଣକାରୀ ବ୍ୟୟର ଦର୍ଶନାୟକ କଥାମାନ
ଲେଖିଛନ୍ତି—ଚା’ଛଡ଼ା ସେ ସବୁ ଗାରଡ଼ ବଢ଼ିଛି ମିଳିବ । ମୋର କିନ୍ତୁ
ନିଜର ଅନୁଭୂତ ଗୁଡ଼ିକ ପାଠକମାନଙ୍କ ଆଗରେ ରଖିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—
ସେ ହୋଇପାରେ କାହାକୁ ଶରପ ବା କାହାକୁ ଭଲ ।

ଦିନେ ଇଚ୍ଛାହେଲ, “ଚାକିମହଲ” ହୋଟେଲରେ ଖାଇବି,
ସେତେବେଳେ ଭାରତର ସବୁଠାରୁ ଡକ୍ଟର ହୋଟେଲ । ଗୁଲିଲି
ଦିନେ ସେ ମୋର ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ଇଂରାଜୀ ପରିଚ୍ଛଳିତ ହୋଟେଲକୁ
ଭୁକ୍ତିବା । ପୁରୀ ଲଲବନାତ ରଙ୍ଗ ଉପରେ ସୁନେଲି ଜରିକର ପେଷାକ
ପିନ୍ଧା ବସୁଠାରୁ ସଲମ ପାଇ ମୋ ମନ ଖୁସି । ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ
ଖାଲି ଗଜା ମହାଗଜାମାନେ ବହୁତ ଦାମିକା ପୋଷାକ ପିନ୍ଧନ୍ତି ।
କିନ୍ତୁ ଏଠାକାର ବିଅରର ଓ ଡ୍ରୈନ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସେ ଧାରଣା
ବଦଳି ଗଲା ।

ମନେ ପଡ଼େ ଚୌପାଟି କଥା । ପ୍ରକୃତରେ ତାର ନାମ ଚୌପାଟି ନରଖି “ବହୁପାଟି” ରଖିଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଏବେ ହଜର ଖାଦ୍ୟ ଜିନିଷ ବକନ୍ତି ଯେ ତାର ସୀମା ନଥାଏ । ଦିନେ ଦିନେ ଲୋକ ମାନଙ୍କର ଭିଡ଼ରୁ ହଜରଙ୍କ ଭିଡ଼ ବେଶୀ । ଯା ମୁହଁରେ ଦେଖିବ ଖାଇବା ଜିନିଷ କିଛିନା କିଛି । ପାଗରୁଡ଼ିକ କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଖାଇବାକୁ ବେଶ୍ ପାଆନ୍ତି । ମୁଁ ବାଲି ଉପରେ ବସିଥାଏ, ଦଳେ ଯୁବକ ଯୁବତୀ ମୁହଁରେ ଗୋଟିଏ କର ଆଇସ୍‌କ୍ରିମ ନେଇ ପାଣି ଭିତରେ ପଶିଲେ । (ଯେପରି କି ଜଳ ବହାର ପରେ କି ପୂର୍ବରୁ ନଖାଇ ଥିଲେ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଚାଲି ଯାଉଥିଲା) ଯେ ହେଲା ଫେସନ ।

କୁଲ୍‌ରେ ଥିଲୁ । ହଠାତ୍ ଦିନେ ଖବର ପାଇଲୁ “ଭ୍ରମ ସେକ୍ସନ ଇସକ ପିବାପାଇଁ ତୟାର ରୁହ ।” ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି । କାରଣ ଖୁବ୍ ଶୁଣିଥିଲି ଏବଂ ପଢ଼ିଥିଲି ବହୁତ ପାରସ୍ୟ ଓ ଇସକ ଦେଶରେ କଥା । ପିବ ସେଠାକୁ, ଦେଖିବ କିପରି ସେ ଦେଶ । ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳକୁ ବେଲ କଲ୍‌ରେ କୁହାଗଲା ‘ନିଜ ନିଜର କିଟ୍ ବ୍ୟାଗ୍ ଦେଖ । ଯେଉଁ ଜିନିଷ ଅତି ପୁରୁଣା ହୋଇ ଯାଇଛି କିମ୍ବା ଛୁଡ଼ି ଯାଇଛି ତାକୁ ବଦଳାଇ ନିଅ । ଆମର ସେକ୍ସନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଭରସି (Over sea) ପିବ’—ସେହି ଅନୁଯାୟୀ କାମ ହେବ—

ତହିଁ ଆରବିନ ସକାଳୁ ମେଡ଼ିକାଲ ପରେଡ଼ି ହେଲା । କମ୍ପାନୀର ଡାକ୍ତର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କଲେ । T. A. B. C ଦିଆହେଲା ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ସେତକରେ ବହୁତ ଭାଗ ଲୋକ ମନ ଖରାପ କଲେଣି । କିନ୍ତୁ ମୋର ମନ ଖୁସି—ଆନ୍ୟମାନେ କହିଲେ, “ବାରୁ ଆପଣ ଟୋକା ଲୋକ କିଛି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ—ଆମେ କିନ୍ତୁ ପିଲା ଛୁଆକୁ ଗୁଡ଼ି ସମୁଦ୍ର ଡେଇଁ କେଉଁ ଅପନ୍ତରକୁ ଯିବୁ ଏବଂ ବଞ୍ଚିବୁ କି ମରିବୁ ଜଣା ନାହିଁ । ଏସବୁ ଭାବ ମନ ଖରାପ ଲାଗୁଛି ।” ପ୍ରକୃତରେ ଆଜି ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ନିଜେ ପରିବାରର ଆକର୍ଷଣ ପାଇଛି, ତାର ଅର୍ଥ ରୁଣ୍ଡିଛି ।

ଡାକ୍ତର ପରୀକ୍ଷା ସରିବା ପରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହେଲା, ଭ୍ରମର ବିସ୍ତର ପଟାବାନ୍ଧି, ଟୁକ ଆସି ଗଲାଣି । ଏ ସବୁ କାରବାର ଖାଲି ଫୋନ୍

ଉପରେ ହେଉଥାଏ ଏବଂ ଏବେ ଚକ୍ରଲ ହେଉଥାଏ ଯେ, ଯେପରି କୌଣସି ମେସିନ କାମ କରୁଛି ।

ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ ଅଫିସର ଯେଉଁ ଲେଖା ଲେଖିର ପାର୍ସ ତାହା ମୋଟେ ନାହିଁ । କଥା ଉପରେ ବେଶୀ ବିଶ୍ୱାସ । ଟ୍ରକରେ ବସିଲୁ ଦିନ ଗୋଟାଏ ବେଳକୁ ଏବଂ ଟ୍ରକ ଆଣି ଓହ୍ଲାଇ ଦେଲ ଆମକୁ ସାଲ୍‌କ୍ୟୁକରେ । ଓହ୍ଲାଇ ପୁଣି ଟେଣ୍ଟ ପିଟା ଚାଲିଲା ।

‘କିଏ ! ଇସକ୍ କଣ ବମ୍ବେ ଭିତରେ କି ? ଆମ ଅଫିସର କମାଣ୍ଡିଙ୍ଗ୍‌କୁ ପଚାରିବାରେ ସେ କହୁଲେ ସେ ବି ନିଜେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ କେବଳ ଅର୍ଡର ହେଲ ସାଲ୍‌କ୍ୟୁକରେ ଯାଇ କ୍ୟାମ୍ପକର । ଅଗତ୍ୟା ରହିଲୁ ସେଠାରେ । ୪ ଦିନ ପରେ ଖବର ମିଳିଲା ଇସକ୍ ପିବାର ନୋହୁଲା, ଆମକୁ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆ ପଟକୁ ପିବାକୁ ହେବ । ଇସକ୍ କେତେ ଦିନ ପୁଣି ରହିବାକୁ ହେବ ବମ୍ବେରେ । ମନ୍ଦ କଣ ?

ସାଲ୍‌କ୍ୟୁକ ପାଖରେ ହାବାଇଆଡ଼ା (ଉଡ଼ାଇହାଜ ସ୍ପେସନ) ଥାଏ ଓ ମିଷ୍ଟୋ ଫ୍ୟାକ୍ଟରୀ ଥାଏ । ବୁଲ ହେଲ ସେ ଗୁଡ଼ିକ । ଏ ତରଫରେ ବହୁତ ତରୁଣୀ ମିଷ୍ଟୋ ଫ୍ୟାକ୍ଟରୀରେ କାମ କରନ୍ତି । ଦିନେ ପ୍ରାୟ ୧୫ ଜଣ ତରୁଣୀ ଫ୍ୟାକ୍ଟରୀରୁ ଫେରୁ ଥାଆନ୍ତି । ଆମ ସେକ୍ସନର ଜଣେ ପିପାପ୍ପ ସଙ୍ଗେ କଣ ଗୋଲମାଲ ହେଲା । ହଠାତ୍ ୧୫ ଜଣ ଯାକ ତରୁଣୀ ଆମ ଅଫିସ ଭିତରେ ହାଜର ।

କହୁଲେ “ଭଦ୍ରାମି ଆପଣ ମାନେ ଶିଖନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ଲୋକ ଆମସଙ୍ଗରେ ଅତି କଦର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କଲେ ।”

ମୁଁ ହଠାତ୍ କହୁଦେଲି ଆମେ ସବୁ ଭଦ୍ରୁଥିଲୁ—ସାଲ୍‌କ୍ୟୁକକୁ ଆସି ଅଭଦ୍ର ହୋଇଗଲୁଁ । ଦେଖ ମଜ୍ଜା ଏତିକିରେ, ତେବେ ଗୋଲମାଲ ନ ବଢ଼ାଇ ତାଙ୍କୁ ସାନ୍ତୁନାବାଣୀ ଶୁଣାଇ କହୁଲି “Forgive and forget” ତାପରେ ତରୁଣୀ ନେତ୍ରୀ ଜଣକ କହୁଲେ “Thank you very much. We will meet again” କହୁଲି “Thanks very kind of you” ଏମାନଙ୍କର ବିଶେଷତ୍ତ୍ୱ—ନା ଏମାନେ ପୁର ପୁର ଘରଣୀୟ ନା ଇଂରେଜ । ନିଜେ କଲ ହେଲେକି

କିଲି ଲେଉଟକି ପ୍ରତି ମମତା ନ ଥାଏ, ଗୋରାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବେଶୀ କାରବାର
ଏମାନଙ୍କର—ତାଙ୍କ ହସ, ରହସ୍ୟ, Companion ship (ବୁଲସାଥୀ)
ସବୁ ଥାଏ ।

୨୫ ଦିନ ପରେ ସାଙ୍ଗାକୁଳ ମାକେଟ ଭିତରକୁ ଯାଇଛି, ଦେଖିଲି
ସେ ଦିନର ଚନ୍ଦ୍ରଣୀ ନେହାଟି ଗୋଟିଏ ପାଣି ମାଟିଆ ଧରି ଚାଲିଛି ।
ମୋତେ କିପରି ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା—ବାହାର ପରିପାଟୀ ଲିପ୍ଟିକ୍,
ଗାଞ୍ଜନ, ହାଇଦ୍ରଲ ଯୋଡ଼ାକୁ ନିପରି ଏହା ଖାପୁଡ଼ା ଦେଖା ଦେଲା ।
କଦମ ଫୁଲିଆ ବାଲ ଉପରେ ଫିଲିକ୍ ସ୍ପାଫ୍ ତା ଉପରେ ମାଟିଆ—
ଟିକିଏ ଭାରି ତା ପାଖକୁ ଗଲି ଏବଂ ପଚାରିଲି—

“ଏଇଠି ବୋଧହୁଏ ଆପଣଙ୍କ ଘର ?”

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାଣି ମାଟିଆ ରଖି ସେକ୍ସ୍ୟାଣ୍ଡ—“ଆସନ୍ତୁ
ଆସନ୍ତୁ, ମୋ ବାପା, ମା’ସଙ୍ଗେ ପରିଚୟ କରାଇ ଦେବ । ଗଲି ପଛେ
ପଛେ । ଖୁବ୍ ବେଶୀ ହେଲେ ଆମ ପଟର କୁଡ଼ିଆ ପରି ଘର ଖଣ୍ଡେ ।
ଭିତରୁଟି ବେଶ୍ ପରିଷ୍କାର—ଦୁଇଟି ଖଟ ପଡ଼ିଛି, ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଟୁଲ । ସେ
ହୁଏ ଟେବୁଲ ଓ ଚୌକି । ଉଭୟ ମଝିରେ ଖଣ୍ଡେ ଦାମିକା କନାର
ଫୁଲ କର ପରଦା । ବାପା ମା ତା’ର ମୋତେ ଦେଖି ଖୁସୀ ହେଲେ ।
କରମର୍ଦ୍ଦନ ପରେ “ବେଢ଼ି କହୁଥିଲ—ଆପଣ ଭାରି ଭଦ୍ରଲେକ ।
ଆପଣଙ୍କର ସିପାସ୍ତାମାନେ ଭାରି କିନ୍ତୁ ଖରାପ ।”

କହୁଲି “ଗୁଡ଼ନ୍ତୁ, କେତେବେଳେ ପାରିପାଶ୍ବିକ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ି
ମଣିଷ କଣ ଟିକିଏ କହୁଥିବ ବା କରୁଥିବ ।” ବୁଝିଲି ସେମାନେ ମାତ୍ର
ଧରନ୍ତି । ଝିଅ ମିଷ୍ଟୋ ଫ୍ୟାଲ୍‌ସ୍‌ରେ କାମ କରେ ଏବଂ ସେ ପଡ଼ାରେ
ଅନେକ ମାତ୍ର ଧରି ପେଟ ପୋଷନ୍ତି । ଗରିବ ହେଲେ ବି ଏ ଆଡ଼ର
କେଉଁଟି ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅପରିଷ୍କାର ଓ ଗନ୍ଧ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଗୋରାମାନଙ୍କର
ବାହାରଟାକୁ ଯେତେ ଚଞ୍ଚଳ ଅନୁକରଣ କରନ୍ତି ଭିତରଟା ତେତେ
ନୁହେଁ । ନିଜକୁ ଭାରତୀୟ ବୋଲି କହିବାର ଗର୍ବ ନ ଥାଏ । କାହିଁକି
କେଜାଣି ସେଠାକାର ସମାଜର ଚଳନ ନା ପ୍ରକୃତ ଶିକାର ଅଭାବ ବୁଝି
ପାରିଲାନି, କେବଳ “ଫ୍ଲେ ବୋମ୍ବେ ।”

ସାଲ୍‌କାକୁଳରେ ରହିବାର ୬ ଦିନ ପରେ ଅର୍ଡର ହେଲ ଆମକୁ “ମାନମାଦ” ପିବାକୁ । ମାନମାଦ ବନ୍ଧେ ପ୍ରଦେଶର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ରେଲୱେ ଷ୍ଟେସନ, ସେଠାରେ ବଡ଼ ସମ୍ମାନ ରକ୍ତର ଡିପୋ ଅଛି । ସେଠାରେ ମୁଁ ଫିଲ୍ଡ ବ କେପ୍ ସେକ୍ସନରୁ ୧୦୧ ସମ୍ମାନ କମ୍ପାନୀକୁ ବଦଳି ଆସିଲି । ସେଠାକୁ ଆସି ଆମ କମ୍ପାନୀର ପ୍ରଧାନ କାମ ହେଲା ଫିଲ୍ଡକୁ (ସେଉଁଠାରେ ପ୍ରକୃତ ଯୁଦ୍ଧ ହୁଏ) ଗଲେ କେଉଁପରି ଭାବରେ କାମ କରିବାକୁ ହୁଏ ତାହାର ଶିକ୍ଷା ପାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନୂଆ ପ୍ରକାର ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳ ଶିକ୍ଷା ପାଇବା ।

ସେଠାରେ ହାତ ବୋମା (Hand grenade) କିପରି ପିଜିବାକୁ ହେବ ଶିକ୍ଷା ଦିଆ ହେଉଥାଏ । ରୁଟ୍ ମାର୍ଚ୍ଚ ଠିକ୍ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ସବୁ ଫିଲ୍ଡ ଡ୍ରେସରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ କମାଣ୍ଡର ପଛରେ ଚାଲୁ । ନିହାତି କମ୍ରେ ଦିନକୁ ୧୦:୧୫ ମାଇଲ । ରୁଟ୍ ମାର୍ଚ୍ଚର ବଶେଷତ୍ତ୍ୱ ହେଲା ମୁହଁ ଯେଉଁଆଡ଼େ, ଚାଲିବ ସେ ଆଡ଼େ—ସାମ୍ନାରେ ଯାହା ପଡୁ ତାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଯିବାକୁ ହେବ, ସେ ହୋଇଥାଉ ପାହାଡ଼, ନଦି କି ନାଳ କି କଣ୍ଟାବଣ ।

ପ୍ରଥମ ଦିନ ଯେତେବେଳେ ରୁଟ୍ ମାର୍ଚ୍ଚରେ ଗଲି, ସେଦିନ ରବିବାର ଥିଲା । ସକାଳ ୮ଟା ସମୟରେ ବାହାରିଲୁ । ବରୁକଟି କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ପ୍ରାୟ ୬ ମାଇଲ ଚାଲିବା ପରେ ମୁଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପାଦ ମିଳାଇ ଚାଲି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଏ କାନ୍ଧରୁ ସେ କାନ୍ଧ ବରୁକ ବଦଳାଇ କାନ୍ଧ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କୁହାବୁଲରେ ତ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବାହାନା ଦେଖାଇ ଗୋଟିଏ ଗଛ ମୂଳରେ ବସିଲି । ଅନ୍ୟ ଜବାନମାନେ ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ । ଭାବିଥିଲି ଏଇଠି ବସିବି, ଫେରିବା ଗସ୍ତରେ ପୁଣି ମିଶି ଚାଲିବି । ଠିକ୍ ଏତକ

ବେଳକୁ କମ୍ପାନୀ କମାଣ୍ଡର ସ୍ଥାପ କାର୍ରେ ବସି ହାଜର ଏବଂ ମୋତେ ଦେଖି କହିଲେ “ସର୍ଜେଣ୍ଟ କାହିଁକି ଏଠାରେ ?”

ମୋର ଅବସ୍ଥା ସେତେବେଳେ ଦିଗଣ୍ଡା ଦିକଡ଼ା । ହଠାତ୍ କହିଲି “ସାର୍ ମୋର ଗୋଡ଼ରେ ରକା ପଶିଗଲା । ଗୁଲି ପାରିଲି ନାହିଁ ।”

କର୍ଣ୍ଣେଲ ଗାଡ଼ରୁ ଓହ୍ଲାଇ ମୋର ଗୋଡ଼କୁ ଦୁଇ, ଗୁରୁଥର ଟଣା ଓଟର କରି ହାତ ଧରି ମଝରରେ ବସାଇଲେ ଏବଂ କହିଲେ “ତୁମ ଗୋଡ଼ ଭଲ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମକୁ ରୁଟ୍ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାଟ୍ ।

ମୋ ନିଜ ବବେକ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମିଛ କହି ଅନୁଚପ୍ତ ହୋଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ଆଜି ଅନ୍ୟ ଗତ ନ ଥିଲା ।

ଆଜି ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ରୁଟ୍ ମାର୍ଚ୍ଚ କରିଗଲୁ । କଟିକଟିଆ ଅନ୍ଧାର ଗତ—ମୁହଁକୁ ମୁହଁ ଦିଶୁ ନଥାଏ । ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଗସ୍ତରେ ପଡ଼ିଲା ଏକ ଗ୍ରେଟ୍ କାଟର ପାହାଡ଼ । ତାକୁ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଅନ୍ଧାରରେ ହାବୁଡ଼ି ବରୁଡ଼ି ହୋଇ ଉଠିଲୁ । ମୋର ଆଣ୍ଟୁ ଛୁଡ଼ିଗଲା । ପାହାଡ଼ ପରେ ପଡ଼ିଲା ଗୋଟିଏ ନଈ । ନଈ ବୋଲି ଜାଣିନୁ, ହମେ ମୋର ବେକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଲା । ଆଜି ବେଶୀ ପାଣି ନ ଥିଲା ନ ହେଲେ ଅବସ୍ଥା ଯେ କଣ ହୋଇଥାନ୍ତା କଲ୍ଲନା ସାପେକ୍ଷ ।

ମାନମାଦରେ ଦୁଇମାସ ରହିଲା ପରେ—କମ୍ପାନୀ ଆସିଲା ପଞ୍ଜିବର ପିବେକପୁର । ଏହା ସପ୍ତାହର ହେଡ଼କ୍ୱାର୍ଟର ଏବଂ ଟ୍ରେନିଂ ସେଣ୍ଟର (ବର୍ତ୍ତମାନ ପାକିସ୍ତାନରେ) ଏହା ଏକ ମସ୍ତବଡ଼ ମିଲିଟାରୀ ଗୁରୁଣୀ । ଗ୍ରେଟ୍ ସହରଟିଏ । ସେଠାରେ ପ୍ରାୟ ୧୫ ଦିନ ରହିଲା ପରେ ଆସିଲୁ “ଆମ୍ବାଲ” । ଆମ୍ବାଲ ବ ଗୋଟିଏ ମିଲିଟାରୀ ଗୁରୁଣୀ । ପାକିସ୍ତାନ ପରେ ଏହାର ଗୁରୁତ୍ୱ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଦଳି ଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଟ୍ରେନିଂ ପାଇଲୁ । ତାର ନାମ (Ghost) ଭୂତ ଟ୍ରେନିଂ ।

ଭୂତ ଟ୍ରେନିଂ ଅର୍ଥ—ସାଧାରଣତଃ ଭାରତୀୟ ସିପାହୀମାନେ ଗାଁ ଗହଳରୁ ଆସିଥାନ୍ତି ଏବଂ ଏମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଖୁବ୍ କମ୍ । ଭୂତ ପ୍ରେତରେ ଏମାନଙ୍କର ବହୁତ ବିଶ୍ୱାସ । ଧରନ୍ତୁ ଅନ୍ଧାର ଗତରେ ଜଣେ ସିପାହୀର କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜାଗାରେ ଉଠି ପଡ଼ିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଜଗିବା

ଦୁରେଆଉ ଭୟରେ ତାର ହାଟଫେଲ୍ ହୋଇ ଯାଇପାରେ । ସାଧାରଣତଃ ଭୟ ଗୁଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଏପରି ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆ ହୋଇଥାଏ । ଆଜିକାଲି ଏପରି ଟ୍ରେନିଂ ଅଛି କି ନାହିଁ ଜାଣେନା, କିନ୍ତୁ ଆମେ ଏ ଟ୍ରେନିଂ ୧୫ ଦିନ ସକାଶେ ପାଇଥିଲୁ । ନାନା ପ୍ରକାର ଅନ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ କିପରି ରହିତ ହେବ, ସେ ବିଷୟ ବତାଇ ଦିଆଯାଏ ଏବଂ ଶେଷ ଦିନ ପ୍ରାକ୍ଟିକାଲ ହୁଏ ।

ଟ୍ରେନିଂ ବଡ଼ ମଜ୍ଜାର କଥା—ଆମେ ୧୫ ଜଣ ଏ ଟ୍ରେନିଂରେ ଥିଲୁ ଗୋଟିଏ ଦଳରେ । ଆମ ଭିତରେ ଟ୍ରାଭିକୋରର ମି: ମେନନ୍ ବୋଲି ଜଣେ ଶୁର୍ ମୋଟା ଭଦ୍ରଲେକ ଥିଲେ । ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଆମକୁ କିଛି ନ କହି ଗୋଟିଏ ଟ୍ରକରେ ବସାଇ କ୍ୟାମ୍ପର କିଛି ମାଇଲ ଦୂରକୁ ଅଣା ହେଲା । କଟିକଟିଆ ଅନ୍ଧାର, ମୁହଁକୁ ମୁହଁ ଦିଶୁ ନଥାଏ । ଟ୍ରକରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଜଣ ଜଣକୁ କୁହା ହେଲା ‘ଆଗକୁ ଚାଲ । ପଛକୁ ଫେରିବ ନାହିଁ । ପଡ଼ିଆର ଆରପଟେ ଜଣେ ଅଫିସର ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।’ ଚତୁର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ ମି: ମେନନ୍ ମୋର ନମ୍ବର ପଞ୍ଚମରେ ।

ମୁଁ ଗଲି—ପ୍ରାୟ ଅଧଫର୍ଲ୍ଜ ଯାଇଛି କି ନାହିଁ, ମୋର ବାମପଟକୁ ଲେଖା ହୋଇଛି ଇଂରାଜୀରେ ଠିକ୍ ଯେପରି ସିନେମା ଦରେ ଲଲ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖାଥାଏ “Do not look to the left.”

ଏତକ ପଡ଼ି ସେ ପଟକୁ ମୁହଁ କରିବ କି ନାହିଁ, ବାଜିଲା ମୋ ଗାଲରେ ଗୋଟାଏ ବସ୍ତ୍ରବଡ଼ ଗୁପ୍ତା । କର୍ଣ୍ଣ ମୂଳ ମୋର ତାଡ଼ିଗଲା । ଡରରେ ଗୁନିଆ, ପୁଣି ଆଉ ଗୋଟାଏ ଆପଡ଼ା ଆଉ ଗାଲରେ । ଆଉ ସେ ଆଡ଼କୁ ନ ଅନାଇ ଡରି ଡରି ଚାଲିଲି ଆଗକୁ । ଭୟରେ ଅଛୁଥାଏ ।

ପୁଣି ଅଧାଫର୍ଲ୍ଜ ଯାଇଛି କି ନାହିଁ ହଠାତ୍ ମୋ ଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୧୦ ଫୁଟ ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ମସ୍ତବଡ଼ ମହାବଳ ବାଘ ବସି ଲଙ୍ଘିତ୍ୱ ବାଡ଼ିଉଛି ଓ ମୁହଁ ମୋର କରୁଛି—ତାକୁ ଦେଖିଲି । ପ୍ରତିହେୟା କଥା ଅନୁମେୟ । ପଛକୁ ଫେରିବାର ଆଉ କୁ ନାହିଁ । କାରଣ ସେତେବେଳେ ସୁଦ୍ଧା କାନୁନ ଝିମି ଝିମି ମାରୁଥିଲା । ସୁତରାଂ ଫେରିବା ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନା ।

ସାମ୍ନା ଛଡ଼ା ଏ ପଟ୍ଟ ସେ ପଟ୍ଟ ହେବାର ଆଉ ସାହସ କି ନାହିଁ ।
 ଗୁରୁଆଡ଼େ କି କଟିକଟିଆ ଅନ୍ଧାର—ବାଧହୋଇ ଚାଲିଲି ଭରି । ବାଦ
 ପାଖକୁ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଫୁଟେ ଖଣ୍ଡେ ଅଛି କି ନାହିଁ ବାଦ ଆଉ
 ଦେଖାଗଲାନି—ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଚାଲିଲି ।

ତାପରେ ହଠାତ୍ ଏକ ନରକକାଳ ପାଟି ମେଲକରି ହାତ ହଲଇ
 ହଲଇ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଆସୁଥିବାର ଦେଖିଲି । ସେ କି ଭୟାନକ ଦୃଶ୍ୟ !
 ଆଜିକି ଲେଖିଲା ବେଳକୁ ଦେହ ଶୀତେଇ ଉଠୁଛି । ସେ ସମୟର
 ଅବସ୍ଥା ମୁଁ ନିଜେକି ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ପାରୁନାହିଁ । ମୁଁ ଭଲଭାବେ ବଶ୍ୟସ
 କରି ଆମ ଦେଶରେ ସମସ୍ତ ଟାଣୁଆ ଗୁଡିକାଲ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନ୍ତତଃ
 ନବେଶଣ ଲୋକ ସଞ୍ଜୟାନ ହୋଇ ପଡ଼ିବେ ଯଦି ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ
 ଥରେ ଏପରି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ମୋର ଗୁପ୍ତତା ଖିଆ,
 ବାଦ ଦେଖା କଥା ସବୁ ଭୁଲିଗଲି ଏବଂ ସେ କକାଳ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ
 ଅନାଇ ଦୃଷ୍ଟାକେ ପାଦୁଣ୍ଡେ ଗତିରେ ଆଗେଇଲି । କକାଳଟି ପ୍ରାୟ ୮୦
 ଫୁଟ ପାଖକୁ ଆସିଲା ବେଳକୁ ମୁଁ ଗୋଟାପଣେ ଥରୁଥାଏ । ଏହା ନିଶ୍ଚୟ
 କଥା ଯେ ଯଦି କକାଳଟି ମୋ ପାଖକୁ ଲାଗିଥାନ୍ତା, ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ
 ହାର୍ଟଫେଲ ହୋଇଥାନ୍ତା—କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ କକାଳଟି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ
 ହୋଇଗଲା ।

କକାଳ ଆଉ ଦେଖା ନଥିବାରୁ ଛତିରେ ଟିକିଏ ଦମ୍ ପଶିଲା ।
 କିନ୍ତୁ ଭୟ ଯାଇ ନଥାଏ । ପ୍ରାୟ ୧୦ ପାଦୁଣ୍ଡ ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଆଗେଇଚାଲି
 ନାହିଁ ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ଖାଲରେ ପ୍ରାୟ ବେକେ ହେବ ପାଣିରେ
 ଦୁଲୁକିନା ପଡ଼ିଲି—ପୁର ଫିଲଡ଼ ଟ୍ରେସ । ସେଥିରେ ପୁଣି ବନ୍ଧୁକ ଅଛି
 ମୋର ମନେ ଅଛି ଆପେ ଆପେ ମୁହଁରୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା “ମରିଗଲି
 ଲେ ମା ।” ପାଣି ଭିତରେ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ଶବ୍ଦହେଲା “କୋନ ହେ ।”

ଗୁନିଆ ହୋଇଗଲା । କହୁଲି ତୁମ୍ କୋନ ହେ ?”

“I am Menon.”

ଏଥର ଡର ଭାଙ୍ଗିଲା—କହୁଲି ଭାଇ ! ତୁ ଏଠାରେ ପଡ଼ିବୁ
 ପରା !

ସେ କହୁଲା “ଯେଉଁଠାରେ ବାମ ପଟକୁ ଦେଖନାହିଁ ବୋଲି

ଲେଖା ହୋଇଛି ସେଠାରେ ଯେଉଁ ମାଡ଼ ଖାଇଲି, ସେ ପରାଣ ମୋର ମାସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବନାହିଁ—ସୁଅମେ ଦୁଇ ଗୁପୁଡ଼ା ବସିବାରୁ ମୁଁ ହାତ ବଢାଇ କିଏ ମାରିବି ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲି । ତାପରେ ମୁଁ ଆଉ ଧରିବି କଣ, ସପାଟ୍ ସପାଟ୍ ବସିଗଲା ମୋ ଗାଲରେ । ବକଳରେ ପକାଇ ଆସିଲି । ଏଇଟା ଗୋଟିଏ ପାଞ୍ଚ ପୁଟିଆ ଗାତ । ମୋର ଭାଗ୍ୟଭଲ ଯେ ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗିନି । ଏ ମୋଟା ଦେହରେ ଆଉ ଏ ଗାଡ଼ରୁ ଉଠିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଆଉ ଏଇଠୁ ନଯାଏ । କି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହେଲ ଟ୍ରାଭେଲର ଗୁଡ଼ ମିଳିତାଗରେ ପଶିଲି । ମୁଁ ତୋତେ ଉଠାଇ ଦେଉଛି ?

“ମୋତେ ଗୁଳିମାରି ଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ନଯାଏ ।”

ତାକୁ ବହୁତ ବୁଝାଇଲି, ସେ କିନ୍ତୁ ନଚ୍ଛେଡ଼େବନ୍ଧା—ଯାହାହେଉ ତର ଟିକିଏ ଭାଙ୍ଗିଲା ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ସେ ମୋତେ ଗାଡ଼ରୁ ଉଠେଇ ଦେଲା । ମୁଁ ପୁଣି ଆଗକୁ ଚାଲିଲି—ପୁଣି ଅଧ ପର୍ଲିଙ୍ଗ ବାଟ ଆସିଲା ପରେ ହଠାତ୍ ମୋ ସାମନା, ଗାଲପାଶ, ଆଗ ପଛ ଗୁରୁଆଡ଼େ ଗୁଳିଗନ୍ଦ ଏବଂ ଗୁଳି ଗୁଡ଼ାକ ଦେହହୁଇଁ ଗୁଳିଗଲା ପରି ଜଣାପଡ଼ୁ ଥାଏ—ମୁଁ କିନ୍ତୁ ସାମନାକୁ ଅନାଇ ଚାଲୁଥାଏ । ତାପରେ ହଠାତ୍ ମୁହଁରେ ସଜ୍ଜିଲଇଟ୍ ପରି ଲାଗି ପଡ଼ୁଥାଏ । ଆଉ ଅନେଇ ହେଉନି ତଥାପି ଚାଲୁଥାଏ ! ଅବଶେଷରେ ହଠାତ୍ ଜଣେ ଅଫିସର ଆସି ମୋ ହାତଧରି ପକାଇ କହିଲେ “ଆସ ସର୍ଜେଣ୍ଟ ସିଂଗ ।” ତୁମେ ଭୁତଛେନି ପାଶ୍ କଲ ।

ତାପରେ ଦେଖିଲି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଟେଣ୍ଡି । ତା ଭିତରେ ଲାଗିଛି ଜିନ୍ଦୁ । ସେ ଭିତରକୁ ନିଆହେଲା । ଗୁଁ କପେ, ଦୁଇଗଣ୍ଡ ବସ୍ତୁଟି, ଖଣ୍ଡେ ସିଗାରେଟ ନିଆହେଲା ଏବଂ ମୋର ଅନ୍ୟ ତନିକଣ ବସ୍ତୁ ସାଙ୍ଗରେ ଭୁତ ଛେନି ବସିପୁ ଚର୍ଚ୍ଚାହେଲା—ସମେ ୧୫ ଜଣ ଯାକ ଆସିଲେ । ଟର୍ପ ବ୍ୟକ୍ତି ମିଃ ମେନନ୍ ୧୩ ଜଣଙ୍କ ପରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଖୁବ୍ ହସବୁଝି ଓ ମଉଜ ଚାଲିଲା । ତାପରେ କ୍ୟାପଟେନ୍ ସିଂଥ ଆସି ଆମକୁ ଅଭିନନ୍ଦିତ କଲେ ।

ତ୍ରେନିଂ ସିନା ପାଟ୍ କଲୁ କନ୍ତୁ କପରି ଏଡ଼େ ଅନ୍ଧାର ହୋଇଥିଲା ଏବଂ କିଏ ମାରିଲା, ସେ କଳାଳ କପରି ଆସିଲା ଏ ସବୁକିଛି ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଖାଲି ଶୁଣିଲି “ସେ ସବୁ ଗୋପନୀୟ” ।

ପିଣ୍ଡେକସ୍‌ରରେ ରହିବାର କିଛିଦିନ ପରେ ଆମେ ଆସିଲୁ ବାଙ୍ଗାଲୋର—ବାଙ୍ଗାଲୋର “ସାଉଥ ପାରେଡ଼” ଠାରୁ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ଏସ୍କାର ଯାତ୍ରାକୁ ଯାଇଥିବା ଲମ୍ବାଗସ୍ତ୍ରୀ ଉପରେ ଡାହାଣ ପାଖକୁ ପଡ଼େ “ରୁସ୍ତମାବାଗ୍” ପାଞ୍ଚ ଏକର ବ୍ୟାପୀ ଜମିରେ ଜଣେ ପାର୍ସି ଭଦ୍ରଲେକ-କର ମସ୍ତକଡ଼ ବଙ୍ଗଳା । ସେହି ହେଲ ଆମର ଅଫିସ୍ ଓ କ୍ୟାଟର । ସେଠାରୁ “କାଲାହାଲି” ଓ “ବଡ଼ାଡ଼ି” ନାମଧ୍ୟେୟ ଦୁଇଟି ଫିଲ୍ମିଜ ସମ୍ପ୍ରାୟ ଡିପୋର କାମ ଚଳାଇବାକୁ ପଡ଼େ । ପାଖରେ ଆଏ ଇଟାଲିଆନ ସ୍ତବ୍ଧ ବନ୍ଦୀ ମାନଙ୍କର କ୍ୟାମ୍ପ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ଦେଖାଦୃଶ୍ୟ । ଅଧିକାଂଶ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଡ୍ରାକ୍‌ସପ୍ ଓ ସମ୍ପ୍ରାୟ ଡିପୋରେ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ସକାଳୁ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ବନ୍ଦୀ କାମ କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି । ସଙ୍ଗରେ ମାତ୍ର ଜଣେ ଭାରତୀୟ ସିପାହି । ଖୁବ୍ ହସି ହସି ସେମାନେ କାମ କରୁଥାନ୍ତି । ବିଶେଷ ଭାଗ ଇଟାଲିଆନ ଭାଷାରେ କଥା କହନ୍ତି । ଯେଉଁ କେତେଜଣ ଇଂରାଜୀ ଜାଣନ୍ତି ସେମାନେ ଅଫିସର ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ । ବନ୍ଦୀହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କର ବେପରବାଏ ଭାବ । ଜାତିପାଇଁ, ଜନ୍ମଭୂମି ପାଇଁ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଛନ୍ତି ବୋଲି ତାଙ୍କର ଭାବ ଗର୍ବ ।

ଦିନେ କଥା ହେଉ ହେଉ କହୁଲେ କେତେଜଣ, “ଆଜ୍ଞା ଭାରତୀୟମାନେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ପକ୍ଷରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରି ଏବେ ଧାଇଁଛନ୍ତି ? ଅବଶ୍ୟ ଆପଣ ଭାରତୀୟଙ୍କେ ଆମେ ଦିଶନ୍ତି ଦଳର ଲୋକ ବୋଲି ଏ କଥା କହୁଛୁ । କିନ୍ତୁ ତାହା ନୁହେଁ । ଆମେତ ଆସି ଦେଖୁରୁ ଆପଣ ଭାରତୀୟ ମାନେ କୌଣସି ଗୁଣରେ ଆମଠାରୁ କମ୍ ନୁହଁନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କର ସଭ୍ୟତା, ସମ୍ବୃଦ୍ଧ ଓ ଐତିହ୍ୟ ବିଷୟ । ତଥାପି ଆପଣ-

ମାନେ କାର୍ତ୍ତିକ ପବନୀନ ହୋଇ ରହିବନ୍ତି । ଯେପରି ଜଣାପଡ଼େ ଆପଣ ମାନଙ୍କର ଆଶା ଓ ଆକାଂକ୍ଷା ନାହିଁ । ସବୁଠୁ ବେଶୀ ଦୁଃଖ ଲାଗେ ଯେ ଆପଣମାନଙ୍କର ନିଜର ଶକ୍ତି ଏ ପତାକା ନାହିଁ । ଯେ ଇସ୍ମାନୀୟନ କ୍ୟାବ୍‌କୁ ଆପଣ ନିଜର ପତାକା ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି ଓ “ଗଡ଼ସେଭ୍ ଦି କିଙ୍ଗ” ଆପଣଙ୍କର ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଆମେ ଇଟାଲୀରେ ଥିଲାବେଳେ ଶୁଣିଥିଲୁ । ଶ୍ରୀରାମାୟଣରେ ଅସତ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲ ପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ଓ ସେଇଥିପାଇଁ ଶ୍ରାବିଥିଲୁ ଯେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଏମାନଙ୍କୁ ଜବରଦସ୍ତି ବାନ୍ଧିରଖିଛି । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାମକୁ ଆସି ଆମର ସେ ଧାରଣା ଦୂରହୋଇଛି । ହେଲବା ଆପଣଙ୍କର ସଫ୍ଟବର ଅଣ୍ଡବ—ତେବେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ମିଳିତାଗରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳ ଶିକ୍ଷାକରି କି ସ୍ତ୍ରୀ କି ପୁରୁଷ ପ୍ରତ୍ୟେକ କେତେଦିନ ପାଇଁ ସୈନ୍ୟ ବିଶେଷକୁ ଘରବର ପକାଇ ଆପଣଙ୍କ ମହାନ୍ ନେତା (ନେତାଜୀ ସୁଭାଷବୋଷଙ୍କୁ ଏହି ନାମରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତ ଜାଣେ) ତଳେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ହଟାଇ ଦେଇ ପାରନ୍ତେ ।”

ତାର ଉତ୍ତର ମୁଁ କଣ ଦେଇଥିଲି ମୋର ମନେ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଜଣା ପଡ଼ୁଥିଲା ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୁଁ ଯେପରି ନିଜ ଭିତରେ ନ ଥିଲି ଏବଂ ଏ କଥା ଶୁଣି ବସ୍ତ୍ରବା ଅପେକ୍ଷା ମରିବା ଭଲ ବୋଲି ଭାବିଲି । ଶୀଘ୍ର ଯଦି ନେତାଜୀଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଦୁଃଖୀ ତାହାହେଲେ ଅନ୍ତତଃ ଜଣେ ଗୋରୁକୁ ମାରନ୍ତି ।

ବାଙ୍ଗାଲେରର ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଶ୍ରୀରାମାୟଣ ମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା, ସଫ୍ଟବର, ମନ୍ଥାଶୁରର ରକ୍ତପ୍ରାସାଦ ଓ ମନ୍ଥାଶୁରର ବିଶ୍ୟାତ ଚନ୍ଦନ କାଠର କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ କଥା ସବୁ ଶୁଣିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଶୁଖିଲା ମିଳିତାଗ ଜୀବନ ଭିତରେ କିଛି ଦେଖି ହେଲନି ।

ଦୁଇମାସ ଉତ୍ତଳ ପରେ ଆସାମ ଚାଲି ଆସିଲୁଁ । ଗୌହାଟୀରେ କ୍ୟାମ୍ପ ହେଲା ଏବଂ ସେଠାରେ ମାତ୍ର ୧୫ ଦିନ ଥିଲା । ଠିକ୍ କାମାକ୍ଷା ଦେବୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରର ଅପର ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ୍ଭା । ସେହି ଗ୍ରାମ୍ଭାରେ ଦୁଇମାଇଲ ଗଲପରେ ଗୋଟିଏ କବର ସ୍ଥାନରେ ଆମର ଟ୍ରକ ଗୁଡ଼ିକ ରହିଲା । କବର ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଛଣା କରି ଶୋଉ ଓ ଦୁଇଟି କବରକୁ ରୁଲିଫିକ୍ସ କରି ରକ୍ଷା ବଢ଼ା ଦିଏ ।

ପଦର ଦିନ ଗୌହାଟୀରେ ରହୁ ନୁହାନ୍ତି ଗଡ଼, ନୌଗଙ୍ଗ, କୋରହାଟ, ଦିବୁଗଡ଼ ପ୍ରଭୃତିକ ଯାଗାରେ ୫ଦିନ ୧୦ଦିନ ରହୁ ଦିମାପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ ।

ଉପରୋକ୍ତ ଜାଗା ଗୁଡ଼ିକରେ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକ ଦେଖିଲି । ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ଗୁ ବଗିଚାରେ କୁଳି କାମ କରନ୍ତି । ଦରଦ୍ଦାର କରି ସେଠାରେ ରହନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରାମକୁ ଭୁଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଦୁରବସ୍ଥା ଦେଖି ମନ ବିଚଳିତ ହୁଏ । ତେବେ ବିଶେଷ କିଛି ନ କହି “କିସମରୁକୁ” ନିନ୍ଦା କରିବା ଛାଡ଼ି ଆଉ କିଛି ନ ଥାଏ । ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରାମମାନେ କେବେ କଲିକତାଠାରୁ ବର୍ମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାଁ ଗଣ୍ଡା ଦେଇ ମଞ୍ଚରେ ବିନେ ଓଲଟ ରହୁ ରହୁ ଯାଉଥିବେ, ସେମାନେ ମୋ ଲେଖାର ସତ୍ୟତା ଉପଲବ୍ଧ କରି ପାରିବେ ।

ଦିମାପୁର ଠାରୁ ଦୁଇଟି ନାଗାପାହାଡ଼, ଜଙ୍ଗଲ ଗ୍ରାମ—ସିଭଲ ସଭିସ ବନ୍ଦ । ଜାପାନୀ ବୋମା ମାଡ଼ ଚାଲିଥାଏ ଏବଂ ସେହି ପଥଦେଇ ଆମର “କନ୍ଦୁଏ” (ବ୍ରହ୍ମପୁର) ଲାଇନ୍‌ରେ ଥାଏ । ୧୫ଫୁଟ ଅନ୍ତରରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କରି ୩ଟି, ତାପରେ ୨୦୦ ଫୁଟରେ ପୁଣି ସେହି ୩ଟି, ଆଗରେ ପଛରେ ଗୋଲବାରୁଦ ଧାରା ସିପାହୀ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଓପ୍ପାରଲେସ ଗାଡ଼ି । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ୩ଟି ଆଣ୍ଟି ଏୟାର ହାପ୍‌ଟଗାଡ଼ି ଚାଲୁଥାଏ । ମାଟି ହଣା ଚାଲୁଛି, ପଥର ବି ପଟା ଚାଲୁଛି । ବଡ଼ ଦୁଗମ ପଥ ।

ହଜାର ହଜାର ନାଗା—କିଏ ଅର୍ଦ୍ଧ ଲଙ୍ଗଲ କିଏ ବା ପୁରା । ପଥର ଗୋଟି ପିଟୁଛନ୍ତି । ଆମକୁ ଦେଖି ହସୁଥାନ୍ତି । ସିଗାରେଟ ମାଗୁ ଥାନ୍ତି । ଆମର ଟୁକ ଖୁର୍ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲୁଥାଏ । ମଝିରେ ମଝିରେ ଟୁକ ହଲଟ୍ କରୁଥାଏ ।

ମୋର ମନେ ଅଛି ଗୋଟିଏ ସିଗାରେଟ୍ ପ୍ୟାକେଟ୍ ଦେଇ ମୁଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ମକା ୫ଟି, କୁକୁଡ଼ା ଅଣ୍ଡା ୧୦ଟି ଓ କଦଳୀ ଫେଣାଏ ନେଇଛି ।

ଗୋଟିଏ ତରଫରେ ଅଛୁଇ ପାହାଡ଼, ଅପର ପାର୍ଶ୍ଵରେ ଗନ୍ଧର । ଟୁକ ଏ ପଟ ସେପଟ ହେଲେ ମରଣ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ଆଜିର ଦିମାପୁର ଠାରୁ

ଇଂରାଜ ଗସ୍ତ। ସେତେବେଳେ ତଥାକ୍ତ ଗୁଲିଆଏ । ପାହାଡ଼ କମେଇ
୧୨୦ମାଇଲ ପିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ୧୫ମାଇଲ ପିବାପରେ ଗୋଟିଏ
ଯାଗାରେ ଲଲ କନାରେ ଲେଖାଅଛି :—Air has eyes and
walls have years—Hold your tongue—Enemies are
ahead Beware of Nagas—Do not accept any thing
from any body.

ଟିକ୍ ଏଡ଼ି ଲେଖାଠାରୁ ଦୁଇମାଇଲ ଆଗରେ ଦୁଇଟି ଟ୍ରକ
ସେତେନ ପୁରା ସୈନ୍ୟ ବୋହେଇ କରି ଯାଉଥିଲା ବେଳେ ଓଲଟି ପଡ଼ି
ହଜି ଯାଇଛି ଅତଳ ଗହ୍ୱରରେ । Searching party ଖୋଜ ଖବର
କିଛି ପାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ହଁ ଗୋଟିଏ କଥା ଲେଖିବା ପାଇଁ ଭୁଲି ଯାଇଛି—ପିଲଡ଼କୁ
ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଯୋଡ଼ଏ Identity Disc ଦିଆ ହୋଇଥାଏ ।
ସେଥିରେ ଲେଖାଥାଏ ତୁମର ଜାତି ଓ ମିଲିଟାରି ନମ୍ବର । ଉଦାହରଣ
ସ୍ୱରୂପ ମୋର No S. R. 5575 ଓ ଜାତି ହିନ୍ଦୁ । ଗୋଟିଏ ଲଲ
ରଙ୍ଗର ଓ ଅନ୍ୟଟି ସବୁଜ ରଙ୍ଗର । ସେ ଦୁଇଟି ବେକରେ ଝୁଲିହେବା
କଥା । କେନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର ସୁନା କିମ୍ବା ଗୁଡ଼ରେ ସେହି ନମ୍ବର ଓ ଅକ୍ଷର
ଲେଖି ହାତରେ ବାନ୍ଧିଥାନ୍ତି । କେନ୍ଦ୍ର ମରିଗଲେ ବା ହଜିଗଲେ ସେହି
ନମ୍ବର ଦେଖି ଜାଣନ୍ତି । (ବିଚର ଯେଉଁମାନେ ମରିଗଲେ ତାଙ୍କର
ଦରକୁ ଖବର ଯାଇଥିବ “Expired” କିମ୍ବା Lost)

ଏ ଗସ୍ତ। ଏତେ ଅଣଓସାରିଆ ଯେ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷାର
ଭୟ । ନାଗାମାନେ ବଡ଼ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ । ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଏ ଗସ୍ତ।
ତଥାକ୍ତ ଗୁଲିଆଏ ।

ବର୍ମା ସୀମାନ୍ତରେ ଯେତେବେଳେ ବୋମା ବର୍ଷଣ ହେଲା
ସେତେବେଳେ ହଜାର ହଜାର ଭାରତୀୟ ଏହି ଗସ୍ତ। ଦେଇ ଭାରତକୁ
ଆସିଥିଲେ । ସେତେବେଳର ଭୟାବହ କରୁଣ କାହାଣୀ ଓ କେତେ
ନାଗାଙ୍କର ନିଷ୍ଠୁରତା ବିଷୟ ଶୁଣିଲେ ଲୋମ ଟାଙ୍କୁରି ଉଠିବ । ଏ
ପାହାଡ଼ିଆ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଗୋଲ, ବାରୁଦ ଆୟତ କରି
ପାରିବ । ଦେଖିବାକୁ ଏମାନେ ଆମର ଆଦିବାସୀଙ୍କ ପରି ନୁହନ୍ତି ।

ଖୁବ୍ ଗୋର ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ । ମୁହଁର ରଙ୍ଗ ଅନେକଟା ଗୁର୍ଗା, କାହାର କାହାର ବର୍ମା ବା ଜାପାଗା ମାନକ ପରି । ଏମାନଙ୍କୁ ଆୟତ କରି ସେତେବେଳେ ଏହି ଦିମାପୁର ଇଂଫାଲ ସ୍ତ୍ରୀ ତଥାରି ହୋଇଛି ।

କିଛିବାଟ ଗଲାପରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ ଗାଁ—ନାମ ମନେ ନାହିଁ, କୋଡ଼ିମା ଜିଲ୍ଲାର ପାହାଡ଼ିଆ ଗାଁଟି । ସେଇଠି ରହିଲୁ । ଗଡ଼ ହେଲୁ, ସବୁବେଳେ ମନ ଛୁଲୁଛୁଲୁ ହେଉଥାଏ । ବୋମା ମାଡ଼କୁ ଡର । ଦୁଇଦିନ ବିଶ୍ରାମ ନେଲୁ । ସେଠାରେ ଦିନେ ସକାଳୁ ଆମେ ପାଞ୍ଚଜଣ ଲାଞ୍ଚି ଗଲୁ, ଦୁଇଟି ସ୍ଟେନ୍‌ଗନ୍ ନେଇ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତର ଦେଇ ବୁଲି ବାହାରିଲୁ । ଜଙ୍ଗଲରେ କଦଳୀ ଗଛ ଭର୍ତ୍ତି—ଅନେକ କଦଳୀ ପାଉଥାଏ । କଦଳୀ ଖାଇବାର ଲେଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି କଦଳୀ “ଦିଲ୍ଲିକା ଲଢୁ” ପରି ଲାଗିଲା । ଗୋଲମରିଚ ଠାରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ମଞ୍ଜି । ଶୁଣି କଷା । ଖାଇ ହେଲାଣି । ଏହି ପାହାଡ଼ ଜଙ୍ଗଲର ଯେଉଁଆଡ଼େ ଦେଖିବ ଲତା ଗୋଲାପ ଭର୍ତ୍ତି । ବିଶେଷ ଫସଲ ହେଲା ମକା ଓ ପାହାଡ଼ କାଟି ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ଧାନ କ୍ଷେତ ।

୪ ମାଇଲ ଗଲା ପରେ ଗୋଟିଏ ଗାଁ ପଡ଼ିଲା । ଘର ପ୍ରାୟ ୧୦ କି ୧୫ଟି । ପାହାଡ଼ ଉପରେ କାଠରେ ତିଆରି ଘର । ଆମକୁ ଦେଖି ୧୦ କି ୧୨ ଜଣ ଲଙ୍କୁଳି ନାଗା ଧନୁଶର ଧରି ତଥାର । ସାନ୍ଧ୍ୟାଲ (ବଙ୍ଗାଳୀ ବନ୍ଧୁ) ଗଲୁ, ଫୁଟାଇ ଦେଲେ ଉପରକୁ । ସେମାନେ ଛୁପିତର ଦେଲେ—ଠିକ୍ ମାଙ୍କଡ଼ଙ୍କ ପରି ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଲୁଚି ଗଲେ । ସାହସ କରି ଆଉ ମାଟା ଉପରକୁ ଫାୟାର କରି ଚାଲିଲୁ ଆଗକୁ । ଗୋଟିଏ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ଘରର ଗୁଲରେ ଯାହା ଦେଖିଲୁ ଆମର ରକ୍ତ ପାଣି ହୋଇଗଲା । ଗୁରୁଜଣ ଶିଖଙ୍କର କଟା ମୁଣ୍ଡ । ଝୁମୁର, ଝୁମୁର ବାଳ । ଗୁରୁଟିଯାକ ମୁଣ୍ଡ ଘର ଗୁଲ ଉପରେ ଶୁଖିଛି । ବାର ପଞ୍ଚନନ୍ଦ ଦେଶର ସୈନିକ ମାନଙ୍କର ଏହି ଦଣା । ସେହି ଗାଁର ସବୁଲୋକ ଆମର ବନ୍ଧୁକ ଆବାଜ ଶୁଣି ଘର ଛାଡ଼ି ପଳାଇ ଗଲେ । ଦୁଇ ତନିଆ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ କେବଳ ରହି ଗଲେ । ଜଣେ ବୁଢ଼ା ଶଶିଆ ଶଶିଆ ହିନ୍ଦୀରେ କହୁଥାଏ ଓ ଆମ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ୁଥାଏ । ତାର ବକ୍ତବ୍ୟ “ଆମକୁ ମାର ନାହିଁ ।” ଶିଖ୍

ସୈନ୍ୟମାନେ ଆମର ପରି କେବେ ବୁଲି ଆସିଥିଲେ, । ଅସୁରେ
 ଏଇ ଗାଁକୁ । ତେଣୁ ଏ ଗାଁର ଟୋକାମାନେ ଧନୁଶରରେ ମାରି ତାଙ୍କର
 ମୁଣ୍ଡକୁ ସଉଣ୍ଠିନରେ ଶୁଖାଇଛନ୍ତି—ସେପରି କିଛି ନୁହେଁ । ଟିକିଏ
 କଲିରେ ଏମାନେ ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ଏପରି ହଣାକଟା ହୋଇଥାନ୍ତି ।
 ତେବେ ଡାହାକୁ ସିଗାରେଟ୍ ଦେବାରୁ ସେ ଭାରି ଖୁସୀ । କପରି
 ଭାଷାଟି ସେ ପ୍ରାୟ ୧୫ ମିନିଟ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡାକିଲା । ଆମେ ଟିଗର
 ଉଠାଏ ବନ୍ଧୁକ ଓ ସ୍ପେନ୍‌ଗର୍‌ ଧରିଥାଉଁ । ପ୍ରାୟ ଟୋକା ଟୋକା ଓ
 ପିଲୁଟୁ । ହୋଇ ୫୦୧୨୦ କଣ ବଣ ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ତାଙ୍କୁ
 ବନ୍ଧୁକ ଦେଖାଇବାରୁ ସେ ବୁଢ଼ା କଣ କହିଲା ଯେ ସେମାନେ ଧନୁଶର
 ଥୋଇ ଦେଇ ଆମ ଗୋଡ଼ିଘରେ ଆସି ପଡ଼ିଗଲେ । ସବୁ ଗୁରୁପଟେ
 ବସିଲେ । ଅଧଘଣ୍ଟା ବିତଗଲା । ଆମେ ସିଗାରେଟ୍ ବାଣ୍ଟିଲୁ ।
 ସେମାନେ ଟାଣିଲେ । କୁକୁଡ଼ା ୭ଟି ଆଣି ଆମକୁ ଦେଲେ ଓ ବହୁତ
 ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ଜୁହାର ହେଲେ ଏବଂ ଠାରୁ ଆମକୁ ବୁଝାଇଲେ “ଆମକୁ
 ମାର ନାହିଁ ।” ତା’ପରେ ଆମେ ଚାଲି ଆସିଲୁ, “ସେଇ ଗୁରୁପଟି କଟା
 ମୁଣ୍ଡର ବିମର୍ଷ ସ୍ମୃତି ନେଇ ।”

ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ବିଷୟରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ
 କିଛିନା କିଛି ଜାଣନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ ସୀମାନ୍ତ ବିଷୟରେ ଖୁବ୍ କମ
 ଲୋକ ବିଶେଷ ଜାଣିଥିବେ । ତେବେ ଆଜି “ନାଗା ରାଜ୍ୟ” ଅଧିଷ୍ଠିତ
 ହେବା ପରେ, ପାକିସ୍ତାନ ହେବା ପରେ ଯାହାକିଛି ଲୋକେ ଜାଣୁଛନ୍ତି ।
 ଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବରୁ (୨ୟ ମହାସମର) ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ବାହାର
 ଦୁନିଆକୁ ଏ ବିଷୟରେ ଖୁବ୍ କମ୍ ଜଣାଥିଲା । ବିଶେଷ ଭାବେ
 ମଣିପୁର ବିଷୟ । କିନ୍ତୁ ଏହି ‘ମଣିପୁର’ ଇଂରେଜ ଜାତିର ଯୁଦ୍ଧର
 ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବସେନା ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଦ୍ଵିତୀୟ ମହାସମରରେ ବିଜୟୀ
 ହୋଇଥିଲା, ଇଂରେଜ ଜାତି ମଣିପୁର ଓ ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ ସୀମାନ୍ତର
 ୬ ର ନଥିଲେ ଯୁଦ୍ଧର ଗତି

ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ହୋଇଥାନ୍ତା ଏବଂ ଇଂରେଜ ଜାତ ବସ୍ତ୍ର ପାରିଥାନ୍ତା କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ ।

ମଣିପୁର ଗୋଟିଏ କରଦ ବଜ୍ୟ । ଏହାର ରାଜଧାନୀ “ଇଂଫାଲ୍” । ଦୁଏତ କାଶ୍ମୀର ଚରଚର ଭୃଷ୍ଟ ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି । କାଶ୍ମୀରର ଯେପରି ଇତିହାସ ଅଛି ମଣିପୁରର ବି ସେହିପରି । ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ, ଉଲୁଆ ଓ ଅର୍ଜୁନ ଉପାଖ୍ୟାନ ଆଜି ପୁରାଣ ପୃଗରୁ ହିନ୍ଦୁର ଘରେ ଘରେ ପରିଚିତ କିନ୍ତୁ ମଣିପୁର ଅକ୍ଷେପ୍ତ, ଦୁର୍ଗମ ଜଙ୍ଗଲ ଓ ପାହାଡ଼ରେ ଥିବାରୁ ବାହାର ଜଗତ ଖୁବ୍ କମ୍ ତା ବିଷୟରେ ଜାଣେ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଉନ୍ନତ ଗାୟନ ପାଇଁ ମଣିପୁରର ରାଜଧାନୀ “ଇଂଫାଲ୍” କାଶ୍ମୀର ସହିତ ବି ଟକ୍କର ଦେବ । ଜାପାନୀମାନେ “ଇଂଫାଲକୁ”କୁ “ଉତ୍କଳ ଶିଖର ପୁଷ୍ପ” ବୋଲି କୁହନ୍ତି । ଯାହାର ଜାପାନୀ ନାମ କରଣ “ଟାକାନେ ନୋହାନା ।”

ଏହାର ଅଧିବାସୀ ପ୍ରାୟେ ସମସ୍ତେ ହିନ୍ଦୁ । ମଣିପୁର ବଜ୍ୟ ଭିତରେ ଖୁବ୍ ବେଶି ହେଲେ ଶତକର ୧୦ ଜଣ ମୁସଲମାନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତ । ମଣିପୁରର ଦୁର୍ଗମ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଅନେକ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ନାଗା ଓ କୁକି ପ୍ରଧାନ । ନାଗାମାନେ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ବସବାସ କରି ଗୁପ୍ତବାସ କରି ଜୀବନ ଧାରଣ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କୁକିମାନେ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଜଙ୍ଗଲ ସଫାକରି ଗୁପ୍ତବାସ କଲପରେ ଅନ୍ୟଜାତିକୁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାନ୍ତ ଭିତରେ ସେମାନେ ବି କୁକୁର ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି । ମଣିପୁର ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ରଖିବା ସତ୍ତ୍ୱେ କେତେ ନାଗାଙ୍କର ଅଛି । ସେମାନଙ୍କ **Head Hunters** (ହେଡ୍ ହଣ୍ଟରସ୍) ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । ମଣିପୁର ଏତେ ଦୁର୍ଗମ ଯେ ଆଗେ କୌଣସି ରସ୍ତା ନ ଥିଲା । ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଲୋକମାନେ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିଲେ । ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ଓ ବବର ନାଗାମାନଙ୍କ ଏହା ବାସସ୍ଥଳୀ । କେବଳ ମଣିପୁରର ପଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ ଓ ଆସାମର ଇଂରେଜ ଶାସକମାନେ ବାହାର ଜଗତରୁ ଲୋକ ଦ୍ୱାରା ବୁଝା ହୋଇ ଦୋଳାରେ ଓ ଭେଲରେ ପାର ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ପୋଲିସ ଫୁଲ୍ଡାବି ଏ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ କାମ କରିପାରୁ

ନଥିଲା । ବର୍ମାର ବେପାରୀ ଓ ଭାରତର ବେପାରୀମାନେ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳର ଜିନିଷ ନେଇ ବ୍ୟବବାୟୁ ତଳଇ ଖୁବ୍ ଭଲ ଦୁଇ ପଇସା ବେକଗାର କରୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ତ ଜୀବନ ସବୁବେଳେ ବିପନ୍ନ । ରସ୍ତାଟ ନ ଥିଲା, ଯାହା ବା ଥିଲା ସେ ବାଟରେ ଗଲେ ହାତୀ, ବାଘ ଓ ନାଗା ଚଢ଼ୁରଙ୍କ ହାବୁଡ଼ରେ ନିଶ୍ଚୟ ପଡ଼ିବାକୁ ହେଉଥିଲା ।

ଇଂଫାଲି କେବଳ ମଣିପୁରର ଗଜାଙ୍କର ଗଜଧନୀ ଏବଂ ଗୁରୁପଟେ ପାହୁଡ଼ ଘେର । ସମତଳ ଭୂମି । ଏହା ସମୁଦ୍ର ପତ୍ତନ ଠାରୁ ୨୨୦୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚରେ । ବର୍ମା ସୀମାନ୍ତରୁ କେବଳ ୫୦ ମାଇଲ ବାଟ “ଲେଗଟାକ୍ ହୁଦ୍”ର ଦୃଶ୍ୟ ଏବଂ ବର୍ଷର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଏଥିରେ ଥିବା “ମରାଲ” ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଶ୍ୟ ଯେ ଦେଖିଛୁ ନିଶ୍ଚୟ ତାର ଚିଲିକାର “ମରାଲ ମାଲୀନ” କଥା ମନେ ପଡ଼ିବ । ସାପ ଏଠି ବହୁତ ବେଶୀ ଏବଂ ଯୋକ ସଂଖ୍ୟା ଅତିବେଶୀ । ବଣ୍ୟଗୋଲପ, କଦଳୀ ଗଛ ଓ ନାନାପ୍ରକାର ଫୁଲ ଓ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଚଢ଼େଇ ମାନଙ୍କର ପରବେଶ ମଧ୍ୟରେ ଇଂଫାଲି ସହରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଭବ ମାତେ କହୁ ପାରିବେ । ଏ ପରିସରକୁ ଆହୁରି ସୁନ୍ଦର କରେ ମଣିପୁରର ସଦାଲକ୍ଷ୍ୟ, ହାସ୍ୟମୟୀ ଚରୁଣୀ । ଛୁତ ଉପରୁ ତଳକୁ ଘେରକରି ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ଘେର ପିନ୍ଧା ମଣିପୁର ଶାଢ଼ୀ ଓ ଉପରେ ଚନ୍ଦର କିମ୍ବା ଶାଲଧରି ରସ୍ତାଘାଟ ବଜାର ସବୁଠି ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ପରଦା ପ୍ରଥା ନାହିଁ— ଖୁବ୍ ସରଳ ଓ ଖୋଲା ମନ ଏମାନଙ୍କର । ବଜାରର ବିକା କିଣାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସବୁକାମ ବେଶୀ ଭାଗ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ କରନ୍ତି ବୋଲି କହିଲେ ଭୁଲ୍ ହେବ ନାହିଁ । ଗଜାଙ୍କୁ ଏମାନେ ଭଗବାନଙ୍କର ପ୍ରତୀକ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ଖୁବ୍ ସ୍ୱଧୀନ ଚେତା । ଭାରତୀୟ ଲାଲନା ଅତିଆରୀର ବିରୁଦ୍ଧରେ କିପରି ବିଦ୍ରୋହ କରିପାରେ ତାହା କେବଳ ମଣିପୁରର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଦେଖାଇ ପାରିବନ୍ତି । ଏହାକୁ ମଣିପୁରୀ ଭାଷାରେ “ନୁପିଲ” (Nupilan) ବୋଲି କହନ୍ତି । ଭାରତର କୌଣସି ପ୍ରଦେଶରେ ବୋଧହୁଏ ୧୯୦୪ ମସିହାରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଅତିଆରୀ ଓ ଅତିଆରୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏପରି ଲଢ଼ି ନାହାନ୍ତି ।

ବ୍ରହ୍ମଣ ଶାସକମାନେ ଏହାକୁ ବିଦ୍ରୋହ ଆଖ୍ୟା ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଦୁର୍ନିଆ ସାମନାରେ ଏହାକୁ ଅନ୍ୟରୂପ ଦେଇ ପ୍ରଚାର କରିଛନ୍ତି, ବ୍ରହ୍ମଣ ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ବେଠି ଶଖାଇ ତାଙ୍କର କର୍ମଗୁଣ୍ଠମାନଙ୍କର ଘର ତୋଳାଇବାରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ କରି ବହୁଳ ସାମନାରେ ପ୍ରାଣବଳୀ ଦେଇଥିଲେ । ପୁଣି ୧୯୩୪ ମସିହାରେ ମଣିପୁର ଦରବାରର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ (ଜଣେ ଗୋରା) ଜଳକର ବସାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ ଜଣାଇ “ଲଗଟାକ୍” ହୁଏ ଭିତରୁ ତାଙ୍କୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ବିତର୍କ ପାଣିକୁଆ ପରି ବୁଡ଼ି ବୁଡ଼ି ରକ୍ଷା ପାଇଲା ।

୧୯୩୯ ମସିହାରେ ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିଲା, ସେତେବେଳେ ହଜାର ହଜାର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଦରବାର ଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରି ପ୍ରାଣ ବଳୀ ଦେଇଛନ୍ତି । ଗୁଡ଼ଜାତ ମଣିପୁର ଭିତରୁ ଗୁଲଶ ହେବାରୁ ଦର ବକିଗଲା ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ କରି ୧୫୦୦୦ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ମଣିପୁରର ଗୁଡ଼ଜାତ ଜଳର ମାଲିକ-ମାନଙ୍କୁ ଅନୁନୟ ବିନୟ ହୋଇ କିଛି ଫଳ ନ ହେବାରୁ ଦରବାରକୁ ଦରଖାସ୍ତ୍ର କଲେ ଏବଂ ତାର କିଛି ପ୍ରତିକାର ନ ହେବାରୁ ସେମାନେ ଅଫିସ ଓ ମିଲ୍‌ଘର ସାମାନାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ବନ୍ଦର ବ୍ରହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବହୁଳ ସମନାରେ କେତେ ଜଣ ବି ପ୍ରାଣବଳୀ ଦେଲେ । ଏଥିରୁ ସେମାନେ କପରି ସ୍ଥାପନରେତା ଥିଲେ ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ଇତିହାସ କଣ ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଛି ମୁଁ ଜାଣି ନା କିନ୍ତୁ ମୋର “ଇଂପାଲ” ରହଣୀ ଭିତରେ ମୁଁ ଏପରି ଗୋପାଞ୍ଚକର ଘଟଣାମାନ ଶୁଣିଛି ।

୧୯୧୧ ଖ୍ରୀ: ଅ: ରେ ଶ୍ରୀଲ ଶ୍ରୀପୁକ୍ତ ଅଷ୍ଟୋତ୍ତର ଶତ ଯୁକ୍ତ ମଣିପୁରେଶ୍ବର ହିନ୍ଦୁ ହାଇନେସ, ସାର ଚୁଡ଼ାଗୁନ୍ଦ ସିଙ୍କ ଜି, ବାହାଦୁର କେ: ସି: ଏସ୍: ଆଇ: ସି: ବି: ଇ: ଭକ୍ତ, ରକ୍ଷି ଶ୍ରୀ କୁନ୍ଦ ସେବା ବିନୋଦ, ଧର୍ମ ପାଳକ ବୀରଚୁଡ଼ାମଣି, ଦାମ୍ଭିକ, ଦୁସଙ୍ଗା ଲଙ୍କ ସାଇଫାବା, ଗୌଡ଼ ଭକ୍ତର ସାଣ୍ଟିବ ରକ୍ଷଗାଦୀ ଦଶଲ କଲେ ଏବଂ ଠିକ୍ ୫୦ ବର୍ଷ ପରେ ୧୯୪୧ ଖ୍ରୀ: ରେ ମରଯିବାରୁ ତାଙ୍କର ବଡ଼ପୁତ୍ର ମହାବଳ କୁମାର

ବୋଧ ଚନ୍ଦ୍ରପିଙ୍ଗ ଗାଦାପାଇଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସମୟରେ ଇଂଫାଲ୍ ଦ୍ଵିତୀୟ ମହାସମରର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହି ଜାଗାରେହିଁ ଅଷ୍ଟ ଶତ୍ରୁର ଶେଷ ସମ୍ଭଳ ଧ୍ଵଂସ ପାଇଥିଲା ଓ ମିତ୍ର ଶତ୍ରୁ ବିଭବ୍ଧ ଟିକାରେ ଭୂଷିତ ହୋଇଥିଲା ।

ମଣିପୁର ରାଜାଙ୍କର ପତାକା ଓ ରଜତହସ୍ତ ହେଲା “ସର୍ପ” ମଣିପୁରରାଷ୍ଟ୍ରରେ “ପାଖାନରବା” । ସର୍ପରାଜ ରାଜ୍ୟର ଇଷ୍ଟଦେବତା ଏବଂ ଏହାର ଗର୍ଭଭିତ୍ତିରେ ରାଜାଙ୍କର ଅଭିଷେକ ଘର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।

ପୋଲ (Polo) ଖେଳ ମଣିପୁରର ଜାତୀୟକ୍ରୀଡ଼ା । ପ୍ରତି ଗ୍ରାମରେ ତଟୁଦୋଡ଼ାରେ ବି ବସି ଏ ଖେଳ ଲୋକମାନେ ଖେଳନ୍ତି । ପୃଥ୍ଵୀକୁ ଏହା ମଣିପୁରର ଦାନ । ଏହି ଖେଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେମାନେ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଵଇଚ୍ଛଦ୍ୟା ବି ଶିଖୁଥିଲେ ଏବଂ ମଣିପୁର ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଶତ୍ରୁ “ବର୍ମା” ସହିତ ଲଢ଼ୁଥିଲେ । ଇଂଫାଲର ଆତିହାସିକମାନେ କହନ୍ତି ମଣିପୁରରେ ଜନବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ସ୍ଵାମୀନଙ୍କ ପ୍ରତି ନଥିଲା । ସେପରି କୌଣସି ଦୋଷ କଲେ ସ୍ଵାମୀନଙ୍କୁ ଅଣ୍ଟାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୁଗାକୁ ଟେକି ଦେଇ ବନ୍ଧୁକକୁ ଲଲରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ କରିବା ଜଣେ ରାଜାର ମଝିରେ ଧରି ଠିଆ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ଡେଇଁବା ଦିଆ ହେଉଥିଲା “ଦେଖିବ ଆସ ଗୋଟିଏ ରାସପାକୁ ।”

ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଜୀବନଦଣ୍ଡ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ତାର ପ୍ରଥା ପାଖୀ ଆକାରରେ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଯେପରି ଭାବରେ କୌଣସି ହତ୍ୟା କରୁଥିଲା ତାକୁ ସେହି ଉପାୟରେ ହତ୍ୟାକରା ହେଉଥିଲା । କୌଣସି କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୋଷୀ ଟଂମାଇଲ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ “ସୁଗାନୁ”ରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ତାକୁ ବେକପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୋତି ଦିଆଯାଏ ଏବଂ ତାର ମୁଣ୍ଡକୁ ଗୋଟିଏ କାଠଗଦା ଦ୍ଵାରା ପିଟି ଖସୁଛି ଫଟାଇ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ପରେ କିନ୍ତୁ ପାଖୀର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ।

ମଣିପୁରମାନେ ସରଳ, ଆତ୍ମାୟିକ, ଧର୍ମପରାୟଣ, ସଜୀବ ଓ ଗୁରୁକଲପ୍ତିୟ । ମଣିପୁର ନାଚକଥା କିଏ ନଜାଣେ । ସମସ୍ତେ ବୈଷ୍ଣବ ଫସ୍ତଦାୟର ଲୋକ । ଏ ସୁନ୍ଦର ଉପତ୍ୟକାରେ ମହାସମରର ବିଭିଷିକା

ଓ ବିଭିନ୍ନ ଯେ ଦୃଷ୍ଟି ତାହା ୧୯୪୧ ମସିହା ସୁଦ୍ଧା ଇଂରେଜମାନେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଭାବ ନଥିଲେ ।

ଞ୍ଚତାରିଶ ଡିସେମ୍ବର ୧୯୪୧ ମସିହାରେ ଜାପାନମାନେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି । ଠିକ୍ ଦଶଟି ସପ୍ତାହ ପରେ ମାର୍ଚ୍ଚ ଞ୍ଚତାରିଶ ୧୯୪୨ ମସିହାରେ ମାଲୟ ଓ ସିଙ୍ଗାପୁର ଜାପାନମାନଙ୍କ ହାତରେ ପଡ଼େ ଏବଂ ସମଗ୍ର ଡଚ୍ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଜ ତାଙ୍କର ହାତକୁ ଚାଲି ଆସିଲା । ଶ୍ୟାମରୁ ଜାପାନମାନେ ବର୍ମା ଭିତରକୁ ପଶି ଆସିଲେ । ରେଙ୍ଗୁନ ତାଙ୍କ ଦଖଲ ହେଲା । ମାର୍ଚ୍ଚ ଶେଷସୁଧା ଜାପାନମାନେ ଇସବଜାର ସମତଳ ଅଂଶଦେଇ ‘ଟଙ୍କୁ’ ଦଖଲ କରି ମାଣ୍ଡାଲେ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ବର୍ମାରେ ଥିବା ବ୍ରିଟିଶ ବାହନୀ ସାଲଭେନ୍ ନଦୀ ଦେଇ ସିଙ୍ଗାପୁର ଆଡ଼କୁ ହଟି ଆସିଲେ । ଏହି ବ୍ରିଟିଶ ବାହନୀ ବର୍ମାରୁ ହଟି ଆସି ଇଂଫାଲରେ ପଶିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ୪୦ ହଜାର ସୈନ୍ୟ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆସାମର ସମସ୍ତ ଗୁ’ ବଗିଚାର ତରପଲିନ ଓ ଭାରତରୁ ସବୁ ଆଉଁ ତମ୍ବୁ ଯାଇ ଇଂଫାଲରେ ଗୁଞ୍ଜଣି ପଡ଼ିଲା । ସେହିଦିନ ଏହି ସୁନ୍ଦର ସହର ସମରଭୂମିରେ ପରିଣତ ହେଲା । ବର୍ମାର ପ୍ରତି ଗାଁ ଓ ଗଳି କନ୍ଦରେ ଜାପାନମାନେ ପଶିଗଲେ । ଭାରତୀୟ ଆକାଶ ବାହନୀ ଓ ବ୍ରିଟିଶ ଆକାଶ ବାହନୀ ପ୍ରତ୍ୟେକଦିନ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜଣାଇ ଦେଲେ ବର୍ମାସାର ସମସ୍ତେ ଭାରତକୁ ପଳନ୍ତୁ । ପ୍ରାଣ ବିକଳରେ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ଟଣ୍ଡାଇନ୍ ନଦୀ ଦେଇ ଭାରତକୁ ପଳାଇ ଆସିଲେ । ଭାରତକୁ ସ୍ଥଳ ପଥରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଅର୍ଥ ଇଂଫାଲ ଭିତରେ ପ୍ରଥମେ ଡୁକିବା । ଜଳପଥରେ ଗସ୍ତ ନଥିଲା । ଆକାଶ୍ୟବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାପାନମାନେ ପଶି ଆସି ଥିଲେ । ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଭାରତୀୟ ରେଙ୍ଗୁନରେ ଥିଲେ ।

ଖାଲି ଭାରତୀୟ ନୁହନ୍ତି, ଯେତେ ବାହାର ଜଗତର ଲୋକ ବର୍ମା ଭିତରେ ଥିଲେ କେବଳ ବର୍ମୀଜ ମାନଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ସମସ୍ତଙ୍କ ଧାଡ଼ି ଛୁଟିଲା ଇଂଫାଲ ଆଡ଼କୁ । ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ହଜାର ହଜାର ଆବାଳ ବୃକ୍ତ ବନିତା ଗସ୍ତା ଉପରେ ଚାଲୁଥାନ୍ତି । ଇଂଫାଲରେ ନ ରହି ପୁଣି ଆଗକୁ ଆସିବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା । ଗାଡ଼ି ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ କମ୍—ସିଭଲ

ସଭିଷ୍ଠ ସବୁ ବନ୍ଦ । ଯେଉଁ କେତୋଟି ସିରିଲିଆନ ଲଗ୍ ପଇସା ଲେଉଟରେ ଚାଲୁଥିଲା ଏବେ ଲେକ ଭଡ଼ ହେଲା ଯେ ସେମାନେ ବି ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ପେଟ୍ରୋଲ ମିଳିଲା ନାହିଁ । “କୋଇଲେ” ନାମକ ଜାଗାରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ରିଫ୍ୟୁଜି କ୍ୟାମ୍ପ ଖୋଲି ହୋଇଥିଲା ସେତେବେଳେ ଏବଂ ଏବେ ଗୁଡ଼ିଏ ଲେକ ପାଇଁ ଏହା ସମୁଦ୍ରକୁ ଶଙ୍ଖେ ପାଣି ପରି । ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ଶିଶୁ, ଅସହାୟା ସ୍ତ୍ରୀ ଲେକ, ଅଣୀ ବର୍ଷର ବୃଦ୍ଧ ଜଗଣ୍ଡା ଓ କଙ୍କାଳମୟ ଅଗଣିତ ଜନତାରେ ମଣିପୁରର ଧୁଳି ଧୂସରିତ ରସ୍ତା ପୂରିଗଲା । ଚାରିଆଡ଼େ ଖାଲି ନିନ୍ଦନ, ଆତ୍ମନାଦ, ଶାଦ୍ୟ ପାଇଁ ଚିତ୍କାର ଓ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଉଚ୍ଚବାନଙ୍କୁ ଡକା । କିଏ କାହାକୁ ପଚାରେ । ହଜାର ହଜାର ଲେକ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ିଲେ ଗସ୍ତାକର୍ତ୍ତରେ ମଡ଼ା, ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ମଡ଼ା, ଟଙ୍କା ପଇସା ପଡ଼ିବ କେଉଁଠି, ଚକ୍ ଚକ୍ ମଟର ଗାଡ଼ି ଗସ୍ତାକର୍ତ୍ତରେ ଗଡ଼ୁଛି । ଟ୍ରକ ଓଲଟି ପଡ଼ିଛି । ମା ମରି ପଡ଼ିଛି, ଛୁଆମାନେ ଆଗକୁ ଧାଉଁଛନ୍ତି । କେଉଁଠି ଶାଗୁଣୀ ପଲ ମଣିଷ ଖସୁଛି ଉପରେ ଥଣ୍ଡା ମାରୁଛନ୍ତି—କେଉଁଠି ଶିଆଳ କୁକୁର ମଣିଷର ଅନ୍ତ ବୁଜୁଛି ଟାଣି ଟାଣି ଖାଉଛନ୍ତି । ସେ ବିଭୟ ଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାତାତ, ରସ୍ତା ନିମ୍ନେ ଏପରି ଗହଳି ହୋଇ ଉଠିଲା ଯେ ମିଲିଟାରି ବାଲଙ୍କର ଟ୍ରକ କି ପାଦରେ ମାର୍ଚ୍ଚ କରି ଯାଉଥିବା ସୈନ୍ୟମାନେ ବି ବାଟ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତ କିପରି ଗୁଡ଼ୁପୁର ନଦୀ ପାର ହୋଇ ଭାରତ ଭିତରକୁ ଆସିବେ । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ଇଂରାଜ ଆଉ ଭାରତ ଭିତରେ ନାହିଁ ।

ରସ୍ତାରେ “କାଉଲ ଟୋର୍ଣ୍ଣ” ପାଖରେ ସୈନ୍ୟବାହନୀ ଏ ଅଗଣିତ ବୁଝସ, ସେବାନୀତ ଜନତାକୁ ଅଟକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ କିନ୍ତୁ ଏ ଜନ ସମୁଦ୍ରକୁ ଅଟକାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ନାନା ପ୍ରକାର ମହାମାରୀ ଦେଖାଗଲା । ଖାଇଲେ ଖାଲି ପତ୍ର—ମଲେ ହଜାର ହଜାର ଖାଇବା ବିନା, ଲୁଗା କାହାର ଅଣ୍ଟାରେ ନାହିଁ—ଗୋଡ଼ ଛୁଣି ରକ୍ତାକ୍ରାନ୍ତ । କିଏ ଝାଡ଼ାରେ ମରିଗଲା, କାହାକୁ ହଇଜା ହେଲା, କିଏ ବା ମେଲେରିଆରେ ମଲା । ସବୁ କିନ୍ତୁ ରସ୍ତାକଡ଼ରେ । ଯେଉଁ କେତେଜଣ ଭାଗ୍ୟବାନ ନିମାପୁର ରେଲ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ନେବା

ପାଇଁ ରେଲର ଅଭାବ । ମିଳିତାଣୁ ଜନିଷ ଓ ଲୋକ ପାଇଁ ସବୁ
ରିକର୍ଭ ।

ଭାରତ ଭିତରୁ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଇଂଫାଲ ଆଡ଼କୁ ପଠା ହେଉଛି ।
ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ କର୍ତ୍ତାମାନେ ଶରଣାର୍ଥୀ ମାନଙ୍କୁ ଆଉ ପଶୁରୁଡ଼ି
କେତେବେଳେ ।

୧୯୪୮ ମସିହା ମାସରେ ପ୍ରଥମ ବୋମା ବର୍ଷଣ ହେଲା
ଇଂଫାଲ ଉପରେ । ଯିଏ ଯୁଆଡ଼େ ପଲାଇ ଗଲେ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରକୁ ।
ମଣିପୁରର ସମସ୍ତ ସରକାରୀ ଅଫିସ, ବଜାର କୋଠା ସବୁ ଉପରେ
ବୋମା ମାଡ଼ ହେଲା । ସରକାରୀ ଅଫିସରମାନେ ବି କିଏ କୁଆଡ଼େ
ପଳେଇ ଗଲେ । କେନ୍ଦ୍ର କାହାର ହସାବ ରଖିଲେ ନାହିଁ । ଜେଲରୁ
କସ୍ତୋମାନେ ଖସିଲେ ଏବଂ କେତେ ଗୁଣ୍ଡା ଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକ ଏହାର
ସୁବିଧା ନେଇ ଲୁଚି ଚାଲି ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ପାଲେଲ୍, ଡାମ୍
ବସ୍ତା ବି ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ବର୍ମାରୁ ଫେରୁଥିବା ବ୍ରିଟିଶ ବାହିନୀମାନେ
କିଏ କେଉଁ ବାଟ ଦେଇ ଆସିଲେ ଜଣା ନାହିଁ । ଇଂଫାଲରେ ଥିବା
“ଆସାମ ରାଇଫଲ୍ସ” ବାହିନୀ ବି ହଟି ଆସିଲେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟଥର ପାଇଁ ମେ ମାସରେ ପୁଣି ବୋମା ବୁଣ୍ଡି ହେଲା ।
ଏଇଠି ଜାପାନୀମାନେ ଭାରି ଗର୍ବରେ ଫୁଲି ଉଠିଲେ ଏବଂ ପୃଥିବୀକୁ
ଜଣାଇ ଦେଲେ ଯେ ଇଂଫାଲ ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ
ଅକ୍ତିଆରରେ ଆସିଗଲା ।

ପଚ୍ଚଦୁଆ ଦେଇଥିବା ବ୍ରିଟିଶ ବାହିନୀ କିନ୍ତୁ ଖୁବ୍ କଷ୍ଟ ସ୍ଵୀକାର
କରି ଇଂଫାଲରେ ଜମା ହୋଇଗଲେ—ସେମାନେ ବି ଅର୍ଦ୍ଧମୃତ
ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଚନ୍ତି ସେତେବେଳେ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ପୁନର୍ମିଳନ
ସେମାନଙ୍କର ମନରେ ଆଶାର ସଞ୍ଚାର ଦେଲା ଏବଂ ନୈତିକ ବଳ
ତାଙ୍କର ଖୁବ୍ ଥିଲା ସେତେବେଳକୁ । ଭାରତରୁ ଏବଂ ଆକାୟାବ ଦେଇ
ଜଳପଥରୁ ଏବଂ ଆକାଶ ମାର୍ଗରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିଲା ।
ସେମାନେ ଆଉ ପଚ୍ଚକୁ ନହଟି ଇଂଫାଲରେ ଘାଟି ସ୍ଥାପନ କଲେ ।
ଆସାମର ଶୁଷଣ ବର୍ଷା, ଖାଦ୍ୟଅଭାବ, ପୋଷାକପନ୍ଥ ଅଭାବ ଓ ଔଷଧ

ଅନ୍ଧାର ସତ୍ତ୍ୱେ ସେମାନେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ ନୁଆବଲ ଓ ପ୍ରାଣମୁର୍ଚ୍ଛା
ଉଦ୍ୟମରେ ।

୧୭ଇଣ୍ଡିଆନ ଡିଭିଜନ (17th Indian Division) ୧ମସ୍ତର
ବର୍ମା ଡିଭିଜନ (1 Burma Division) ୭ମ ଟ୍ୟାଙ୍କ ବ୍ରିଗେଡ (7th
Tank Brigade) କେନେବଲ ସ୍ଥିମଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲେ ।
ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କେନେବଲ ସ୍ଟ୍ରିଲିଓଲ୍ ଆସି ମିଶିଗଲେ ।

ରାସ୍ତାଘାଟ, ପୋଲ ଗୁଡ଼ିଆ କାମ କୋର ସୋରରେ ଚାଲିଲା ।
୨୩୩^୯ ଶ୍ୱରଜାୟ ଡିଭିଜନକୁ ବହାରରେ ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆଯାଇ ସକ୍ରିତ
କରାଗଲା ଏବଂ ସେମାନେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଉପକୂଳ ଠାରୁ ଚଟାଗଙ୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ପଇନ୍ତ୍ରାସ ମାରିଲେ । କାଳେ କୌଣସି ଜାପାନୀଦଳ ଆସି ଉପକୂଳରେ
ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିବେ ଏହି ଅବସରରେ । ତିନେଟି ବ୍ରିଗେଡ ଯଥାନ୍ତମେ
କାବ ଉପତ୍ୟକା (Kabaw Valley) ମଣିପୁର ନଦୀର ଉପତ୍ୟକା
ଅଞ୍ଚଳ, ହୋମାଲିନ ଓ ଉତ୍ତୁଲ ପଥକୁ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜଗି
ବସିଲେ, ମେଜର କେନେବଲ ରେଜିନାଲ୍ଡ ସାଭରି (Major
General Reginald Savory)ଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ । ଯୁଦ୍ଧର ସାକ୍ଷ୍ୟକ୍ଷୀ
କୋର ସୋରରେ ଇଂଝାଲରେ ଚାଲିଲା । ଗରିଲ ବାହୁନୀ ଗଡ଼ାଯାଇ
ଜଙ୍ଗଲଯୁକ୍ତ ଶିଖା ଦିଆହେଲା । ଜାପାନୀମାନେ ଟିକ୍ ମାଙ୍କଡ଼ଙ୍କ ପରି
ଗୁରୁପଟେ ପଶୁଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ମାରିବା ପାଇଁ ଯେତେ ପ୍ରକାର
ଗୁଳିକି କରାଯାଇପାରେ କରାଗଲା ।

ଏ ସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ବର୍ଷାଦିନ ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ନାନା ପ୍ରକାର
ରୋଗ ସିପାହୀମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରି ପକାଇଲା—ବର୍ମାରୁ ଗୁପ୍ତଚର-
ମାନେ ଆସି ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ପ୍ରଚାର ଚଳାଇଲେ । ୫୯
ଇଣ୍ଡିଆନ କେନେବଲ ହାସପିତାଲ (59 Indian General
Hospital) ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଖୋଲିହେଲା 28 Comlined Mili-
tary Hospital ଥୋବାଲ ପାଖରେ ଖାଲି ଛପର ଘର ଓ ଚଳ
ମାଟିରେ ଖୋଲି ହୋଇଗଲା । ସୈନ୍ୟମାନେ ଟିକିଏ ଶୁଣ୍ଠିର ନିଶ୍ୱାସ
ମାରିଲେ । ପ୍ରବଳ ଜୋକ (helches) ବି ବାଦ ସାଧୁଲେ

ସେତେବେଳକୁ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସାଥରେ । ପ୍ରବଳ ବର୍ଷାରେ ଗସ୍ତା ଘାଟ ସବୁ ଧୋଇ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ ।

୪ର୍ଥ କୋର (4th Corps) ର ନେତୃତ୍ୱରେ ଯାହା ହେଉ, ୧୯୪୩ ଜାନୁୟାରୀ ସୁଧା ଇଂଫାଲ, ଦିମାପୁର ଗସ୍ତା କୌଣସିମତେ ତଥାପି ସରିଗଲା—ନୁଆ ନୁଆ ହସପିଟାଲ କେତେ ଖୋଲ ହେଲା—ଜିପ୍ ସବୁ ଆସିଗଲା । ୧୯୪୩ ଫେବୃଆରୀ ମାସରେ 4th Corpsର ହେଡ୍ କ୍ୱାର୍ଟର କୋର ହାଟରୁ ଇଂଫାଲ ଚାଲି ଆସିଲା । ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ ଜେନେରାଲ ସ୍କୁନ୍ସଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ ଅଭିନନ୍ଦନାୟ ଓ ପ୍ରଶଂସନାୟ । ମେଜର ଜେନେରାଲ ଡେଭିଡ୍ ଟେନାଣ୍ଟ କାର୍ତ୍ତ୍ତ୍ୱାନ ନଂ ୧୭ ଭରଣାୟ ଡିଭିଜନ କମଣ୍ଡର ହୁସାବରେ ଅସୀମ ସାହସ ଓ ପୈର୍ଥବ ସହକ ଭରଣାୟ ଜବାନମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ପାତ୍ର ହୋଇଥିଲେ । ରୟାଲ ଏଆର ଫୋର୍ସ ଓ ଇଣ୍ଡିଆନ ଏଆର ଫୋର୍ସ ବି ସ୍ଥଳ ବାହିନୀ ସଙ୍ଗରେ ହାତ ମିଲାଇ ଆସ୍ଥାନ କମାଇଲେ । ଚିନ୍ ହିଲ୍ସର (Chin Hills) ହାକି, ଫାଲମ ଓ ଟିଡିମ ଯ.ଗାମାନଙ୍କରେ ଆସ୍ଥାନ ସୁଦୃଢ଼ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଟିଡିମ ଓ କାଲେମେୟା (Kalemeyo)ର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପାହାଡ଼ ଭିତରେ ବି ଗସ୍ତାକାମ ଚାଲିଲା ।

ଏଆଡ଼େ କାଲେମେୟା ପାଖରେ ଫୋର୍ଟ ହ୍ୱାଇଟ୍ (Fort white) ଦଖଲ କରି ଜାପାନୀମାନେ ଧ୍ୱାଜାଗିଓ (Yazagyo) ପାଖରେ ତାଙ୍କର ଆସନ ସୁଦୃଢ଼ କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । କାଙ୍ଗଲ ଟୋମ୍ବି, ପାଲେଲ୍ ଓ ଟିଡିମ ରେଡ଼ ପାଖରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସୁଦ୍ଧ ଅସ୍ତ୍ର ସ୍ତ୍ର ଓ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ପଦାର୍ଥ କମା ହେଇଥାଏ ।

୧୯୪୨ ମସିହା ପରେ ପରେ ଦୁଇପକ୍ଷ ଖୁବ୍ କୋରସୋରେ ସଜବାଜ ହେଉଥାନ୍ତି ପ୍ରତି ଆକ୍ରମଣ ପାଇଁ । ଜାପାନ ଆଶା କରିଥିଲା ଯେ ବର୍ମାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱପ୍ନ ପରି ସେମାନେ ବର୍ମା ଦଖଲ କରିଗଲେ । ଫଣ୍ଟିମ ସୀମାନ୍ତରେ ଯୁଦ୍ଧର ଅବସ୍ଥା ଅଲଗା ହେଉଥାଏ । ସୁତରାଂ ସେମାନେ ହଠାତ୍ କିପରି ଭାବରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ବୋଧହୁଏ । ତାଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣ ବାହିନୀର

କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ଥିଲା ସିଙ୍ଗାପୁର । ସେମାନେ ପୁରୀପୁରୀ ଇଂଝାଲ ଦଖଲ କରି ଭାରତକୁ ଅନ୍ତସର ହେବାକୁ ଦୃଢ଼ ପରିକର । ନଂ ୧୫ ଜାପାନୀ ସୈନ୍ୟ ବାହନୀ (15th Japanese Army) ଉପରେ ଏହି କାମ ପୁରୀପୁରୀ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା । ବର୍ମାରେ ଥିବା ତାଙ୍କର ଜଣେ ଜେନେରାଲ ମୁଟାଗୁଚି (General Mutaguchi) କି ନେତୃତ୍ୱରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଲା ।

ହଠାତ୍ ମିତ୍ର ଶକ୍ତିର ବିରାଡ଼ିପୁର ଉଦ୍ଧାରଣଙ୍କ ସୈନ୍ୟବାହନୀ ଜାପାନୀ ମାନଙ୍କ ଅଧିକୃତ ଅଞ୍ଚଳର ପଛପଟୁ ପଶି ଆକ୍ରମଣ କରିଦେଲେ । ଜାପାନୀମାନେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଏହା ହୋଇ ପରିବ ବୋଲି ଭାବି ନ ଥିଲେ । ସୁତରାଂ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ତେନ୍ତୁଳିଆ ବିଛା କାନ୍ଦୁଥିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ତାଙ୍କର ଗତିବିଧି ବଦଳାଇବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ପୁଣି ଜୋର୍‌ସୋର୍‌ରେ କାମ କଲେ । ଏଣେ ଯୁନାନ ପ୍ରଦେଶର ଗୁରୁତ୍ୱମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, କାରଣ ଗୁରୁତ୍ୱମାନେ ଆକ୍ରମଣକାର ସାହାଯ୍ୟ ପାଇ ବର୍ମା ଭିତରକୁ ପଶିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ିବାର ଆରମ୍ଭ ଦେଇଥିଲେ । ସୁତରାଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଦିନପଟେ ବର୍ମା ଭିତରେ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତମ ସୈନ୍ୟ ଯୁନାନ ପ୍ରଦେଶର ଦ୍ୱାର ଦେଖି କିଛି ରହିଲା, ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତର ବର୍ମାକୁ କିଛି ରହିଲା ଓ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତମ ଶକ୍ତି ଉତ୍ତର ନଦୀର ପଶ୍ଚିମ ଓ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ପଟକୁ କିଛି ରହିଲା । ବର୍ମାର ଜାପାନୀ ଆର୍ମି କମାଣ୍ଡର ଜେନେରାଲ କାଓ୍ୟାବେ (General Kawabe Masakazu) ଲେଫ୍ଟ ନାଣ୍ଟ ଜେନେରାଲ ମୁଟାଗୁଚି (Lt. General Mutaguchi Renya 15th Japanese Army) ଓ ଲେଫ୍ଟ ନାଣ୍ଟ ଜେନେରାଲ ସାତୋ (Lt. General Sato Kotoku)—31st Japanese Division) ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ ନେଇ ଥିଲେ ।

ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ଜେନେରାଲ ମାକ୍ ଆରଥରଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକ୍ରମଣକୁ ଜାପାନୀମାନେ ପ୍ରମାଦ ଶୁଣିଲେ ତଥାପି “ଇଂଝାଲ” ଦଖଲ ତାଙ୍କ ମନରୁ ଯାଇ ନଥାଏ । କିନ୍ତୁ ତକ ଦୁଇଗଲ—

ତାଙ୍କର ଶରୀର ଦଶଲ ସ୍ତମ୍ଭରେ ଛିଣ୍ଡି ରହିଗଲା । ଇଂଫାଲ ଦଶଲ କରିବା ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ Operation (ଇଞ୍ଜ) “U” ବୋଲି ନାମିତ କରି ସବୁ ସ୍ଥାନ କରିଗଲେ । ଇଣ୍ଡିଆନ ନେସନାଲ ଆର୍ମିଙ୍କର ବି ସାହାଯ୍ୟ ନେଲେ । “ୟୁମି” (Yumi) ଡିଭିଜନ ବି ତାଙ୍କର ବଡ଼ ଲଢ଼ୁଆ ବାହନ । ଶ୍ଵେତ ବ୍ୟାଘ୍ର ଚିହ୍ନ ଏହି ଡିଭିଜନର ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ଜାପାନରୁ ଆଣି ହେଲେ । ଏହି ସବୁ ହେଉ ହେଉ କୁଟିଣ ବାହନ ବି ତାର ବାହନ ସବୁ ଶରୀର ଭିତରୁ ସଞ୍ଚିତ କରି ନୂଆ ବଳ ନେଇ ଆଗେଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବର୍ମାରୁ କୁଟିଣ ବାହନ ବି ଆସି ୧୯୪୨ରୁ ଇଂଫାଲରେ ଥିଲେ । ସେମାନେ ବି ବିଶ୍ରାମ ପରେ ରଣ ଦୁଇଭି ବଜାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଜାପାନୀମାନେ “ଇଂଫାଲ”କୁ ଘେରୁ ଗରି କୋହୁମା ଆଡ଼କୁ ଗତି କରି ଲଇଫ୍ ଅଫ୍ କମିଉନିକେସନ (Lofc) କାଟି ଦେଲେ । ଶରୀର ଭିତରୁ କୌଣସି ସାହାଯ୍ୟ ଆସି ପାରିବ ନାହିଁ ଭାବି ତାଙ୍କର ସୈନ୍ୟ ପରିଚାଳନା କଲେ । ଶାନ୍ତ ହମେ ଛାନ୍ଦ ଇଂଫାଲ ରୋଡ଼ ଓ ଟିଡିମ-ଇଂଫାଲ ରୋଡ଼କୁ ଅବରୋଧ କରିଦେଲେ । କୋହୁମା ଓ ଇଂଫାଲ ଉପରେ ଘନ ଘନ ବୋମା ବୁଝି କଲେ । ସତକୁ ସତ ସେମାନେ ଏ ଦିଗରେ କୋହୁମା ଓ ସେ ଦିଗରେ ସିଲ୍ଡର ଆଡ଼କୁ ଗତି କଲେ । 4th Corps (୪ର୍ଥ କୋର୍ସ)ର ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟ ବୃନ୍ଦ କାଙ୍ଗଲ ଡୋମ୍ବ୍ ଓ ଇଂଫାଲ ଭିତରେ ପଡ଼ି ରହିଲେ । ଘେରରେ ପକାଇ ସେମାନେ ବି ଦଳ ଦଳ କରି ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ Concentration Campକୁ ଟାଣିଲେ । ମୁଁ ବି ସେ ଘେରରେ ଥିବା ଏବଂ କଷ୍ଟରେ ପଡ଼ିଥାଏ ଖାଲି ଦିନ ଗଣୁଥାଏ କିପରି କେଉଁଦିନ ଆମ ଇଉନିଟ୍‌ର ପାଲି ପଡ଼ିବ ନା ନାହିଁ ?

ଆମେ ଅବଶ୍ୟ କିଛି ଜାଣୁ ନ ଥାଉ ଯେ ଘେରରେ ପଡ଼ିବୁ ବୋଲି କାରଣ ଆମର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଠିକ୍ ସବୁ ଚାଲୁଥାଏ । ଖାଲି ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି କଥାରୁ ସାଧାରଣ ସିପାନ୍ତ୍ର ଏହା ବୁଝିପାରେ ସେ ହେଲା ୧—ଖାଇବା ଜନିଷ ପୁରୁରୁ ୧।୪ ଅଂଶ ମିଳୁଥାଏ ୨—ଚିଠିପତ୍ର କି ଟଙ୍କା ପଇସା ବାହାରକୁ ଯାଇ ପାରୁ ନଥାଏ କି ଆସି

ପାରୁ ନଥାଏ । (ଦେଉ ଭିତରେ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଅନୁଭୂତ ଅନ୍ୟତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି)

ଆମେରିକାନମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ରିଟିଶ ମାନଙ୍କୁ ବହୁତ ବଳ ଦେଇଥିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଜଳ, ସ୍ଥଳ ଓ ଆକାଶ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିଗରୁ ଜାପାନୀ ମାନଙ୍କୁ ଅବରୋଧ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଏ ଦକ୍ଷ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ସେମାନଙ୍କର ଜିନିଷପତ୍ର, ଗୋଲ ବାରୁଦ ବୋହାବା ପାଇଁ ପଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଯାନ ବାହାନ ବି ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ନ ଥିଲା । ସହଜେ ତ ଶାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଅତି ଅଭାବ, ଏଥିରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିବ କିପରି ? ଯୁଦ୍ଧ ଭୂଇଁକୁ ଶାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଯୋଗାଣକୁ ଶୁଦ୍ଧମତ ଚାଲୁ ରଖିବା ହେଲା ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଛଦିନ ଶାଦ୍ୟ ନ ପାଇଲେ ସିପାହୀ ଯୁଦ୍ଧ କରିପାରେନା ଏବଂ ପଛଦୁଆ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ନବି ନାଲ ପୁଣି ଏ ଦୁର୍ଗମ ଜଙ୍ଗଲ ପଥରେ ଯାନବାହାନ ଅଭାବରୁ ଘୋଡ଼ା, ଖତର, ହାତୀ ଏବଂ ବଳଦ ପିଟିରେ ଶାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ବୁଝା ହେଲା । ଏ କିନ୍ତୁମାନଙ୍କର ବି ଅଭାବ ପଡ଼ିଲା । ବିଶେଷ ଶବ୍ଦେ ଏ କିନ୍ତୁ ଜାପାନୀ ମାନଙ୍କର ନଥିଲେ । ହାତୀ, ଖତର କୌଣସି ମତେ ଦୁଇଦିନ ନ ଖାଇଲେ ଚଳିଯିବେ । କିନ୍ତୁ ବଳଦ ବାଘୁଡ଼ା ବଚାବ ହୁଲିଯାଏ । ଶାଦ୍ୟର ଅଭାବରେ ଏମାନେ ସେ ବଳଦ ଗୁଡ଼ିକୁ ମାରି ଖାଇ ପକାନ୍ତି ।

ସେ ସାହାଯ୍ୟେତ୍ତ, କୌଣସି ମତେ ୧୯୪୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏମାନେ ଖୁବ୍ ଧନ ଜୀବନ ହରାଇ ଇଂଂରାଜ ପନ୍ଥୀ ଆସିଲେ କିନ୍ତୁ ତାପରେ ଆଉ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କ ହେଉଦ୍ଦାତରରୁ ୧୯୪୪ ଜାନୁୟାରୀ ମାସ ସୁଦ୍ଧା ଇଂଂରାଜ ଦଖଲ କରିବାକୁ ଅର୍ଡର ଆସିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଜେନେରାଲ କାବେ ମାର୍ଚ୍ଚ ସୁଦ୍ଧା ନିଜର ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତଥାପି ୧୯୪୨ ଓ ୪୩ ମସିହାରେ ଏମାନେ ବ୍ରିଟିଶ ଓ ଭାରତୀୟ ବାହିନୀଙ୍କୁ ନାକେଦମ କରି ପକାଇ ଥିଲେ । ଶେଷରେ ୧୯୪୪ ଅପ୍ରେଲ ପରେ ଏମାନଙ୍କର ପତନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଖସି ଖସି ପଛକୁ ଚାଲିଲେ ଓ ଆଖିଆମାନେ ତାଙ୍କ ପିରାଧର ଆଗକୁ ଚାଲିଲୁ । ଶେଷରେ ଉତ୍ତର ନଦୀ ପୁଣି ପାରହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ବର୍ମା ଭିତରେ ପୁଣି ପଶିଲୁ ।

ଶେଷରେ ୧୯୪୫ ମସିହା ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷହେଲା । ଏବଂ ତେଣିକି ଆମକୁ ନାମିତ କରାଗଲା **Occupational Forces**.

ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ରିଟିଶ ବାହନକୁ କିନ୍ତୁ ବହୁ ବାଧା ଦିଆ ଯାଇଥିଲା । ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା, ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନାଯାଏ । ସେହିମାନେ **Middle East force (M. E. F.), Persia and Iran force (P. A. I.)** କି କର୍ମାନ ବା ସିସିଲି ଚରଫରେ ଲଢ଼ୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ଏ ଅନୁଭୂତି ନ ଥିବ । ଆଜି ଗୁଇନାର ବନ୍ଦର ଆଡ଼ମଣିବେଳେ ମୁଁ ଭାବ ପାରୁଛି ଆମର ଭାରତୀୟ କବାନମାନେ ଏ ଜଙ୍ଗଲ ଓ ପାହାଡ଼ ଯୁଦ୍ଧର ବହୁତ କିଛି ଅଭିଜ୍ଞତା ହାସଲ କରି ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଥିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଅଫିସରମାନେ ଦ୍ରୁତ ତାଲିମ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଶିଖାଉଥିବେ ମଧ୍ୟ । ଉଡ଼ାକାହାକି ଯୋଗେ ଫଟୋ ନେବା ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ କେତେ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହା ଜଣେ ସାଧାରଣ ନାଗରିକର ପରିକଳ୍ପନାର ବାହାରେ । ଅବସ୍ଥା କିପରି ଥିଲା ତା ନ ଶୁଣିଲେ ତ ସହଜେ ଜାଣିବା କଷ୍ଟ ଏବଂ ଜାଣିଲେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ବି କଷ୍ଟ । ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ପ୍ରେଡ଼ୋଲ (୬ ରୁ ୧୦ ଜଣ ସିମାନ୍ତରୁ ନେଇ ଜଣେ ଲେନଟ ନାଏକ, ନାଏକ କି ହାବିଲଦାରକୁ ବୁଲିବାକୁ ପଡ଼େ ତାକୁ ପ୍ରେଡ଼ୋଲ କହନ୍ତି) ସବୁ ବୁଲି ଖବର ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି ଏବଂ ଶତ୍ରୁ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ପିନ୍ଧାଧରନ୍ତି କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କର ଆସ୍ଥାନ ଦେଖି ଆସନ୍ତି । ମୁହଁ ମୁହଁ ହେଲେ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାନ୍ତି । ସେଥିରେ ଯିଏ ମଲ ଗଲା ଏବଂ ଯେ ବଞ୍ଚିଲା ସେ ଖବର ଧରି ଆସିଲା । ତାରୁଡ଼ା କାପାମା ଗ୍ରାମୀ ବୁଝିବା ଗ୍ରାମୀ କଷ୍ଟ ଏବଂ ସେତେବେଳେ ସେ ଗ୍ରାମୀ ଜାଣିବା ଲେକ 4th Corps ରେ ବହୁତ କମ୍ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଫିସର ମୁଁ ଯାହା ଜାଣିଛି ପ୍ରାୟ ୧୫୦୦ ଜଣ ସେ ଗ୍ରାମୀ ଜାଣିଥିଲେ ଏବଂ ତାକୁ ଟ୍ରାନସଲେଟ୍ କରି ସବୁ ଖବର ଯୋଗାଡ଼ଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ C/S D/C ସବୁ ଖୋଲ ହେଲା ଅର୍ଥାତ୍ **The combined Services Detailed Interrogation Centres**.

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିନେ ସୈନ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପ୍ରେଡ଼ୋଲ କରୁଛନ୍ତି । ହଠାତ୍ ପଡ଼ିଲେ ବାଦ ହାବୁଡ଼ରେ । ଏଣେ ଗୁଳି

ଫୁଟାଇବାର ମତେ ନ ଫୁଟାଇଲେ ବି ମତେ । ଗୁଳି ଫୁଟିଲେ ଯଦି ପାଖରେ ଜାଗାମାନେ ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିପାରି ଏମାନଙ୍କର ସତ ଘଟାଇବେ ଏବଂ ଯଦି ଗୁଳି ନ ଫୁଟାଇବନ୍ତି ବାଦ ପୁଅଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାକୁ ହେଲେ ଖାଇବ ।

ମୋର ନିଜର ଅନୁଭୂତି କଥା କହୁଛି । ଆମେ ଇଂରାଜୀ ଗୁଡ଼ି ବର୍ମା ଅଭିଯୁକ୍ତେ ବାହାରୁଥାଉ । ଗୋଟିଏ ଯାଗାରେ ରତ ହେଲା ଆମେ ପ୍ରାୟ ଅଫିସର ଓ ସିପାହୀ ମିଶି ୩୦ଜଣ ଥାଉ । ହଠାତ୍ ରତଅଧ ବେଳକୁ ଆମ ଟେଣ୍ଟ ଗୁରୁପଟେ ପଲେ ଗପୁଳ । ସେମାନେ ଆଗକୁ ନ ଆସି ପ୍ରାୟ ୫୬୫ ଡୁରରେ ଠିଆହୋଇ ସଂ ସଂ ଶବ୍ଦ କରିବାରୁ ଆମର ସେଣ୍ଟି ନିସ୍ତ୍ରହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରୁପ୍‌ରୁପ୍ ଡ଼ାଲ ଦେଲା । ମେସିନ୍‌ଗର୍ ରେଡ଼ି ହୋଇ ଆଲୁଅ ଟିପା ହେଲା ବେଳକୁ ପଲେ ଗପୁଳ । ଅବଶ୍ୟ ଗୁଳି ଫୁଟା ହୋଇନି । ଆଲୁଅ ତାଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲାକ୍ଷଣି ସେମାନେ ପଛକୁ ପଲାଇଗଲେ । ମନେକର ଯଦି ସେମାନେ ଠିଆ ନ ହୋଇ ସିଧା ଆମ ଆଡ଼କୁ ଗୁଳି ଆସିଥାନ୍ତେ ନିଶ୍ଚୟତ କେତେଜଣ ମରିଥାନ୍ତେ ।

ସେହୁପରି ଉଡ଼ାଜାହାଜର କଥା—ସେଥିରେ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଜାଗାମାନା ମାନଙ୍କର ଆଡ଼ାରୁ ଫଟୋ ଉଠାଇବା ବଡ଼ କଷ୍ଟ । ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଗୁଡ଼ିଲ ବେଳକୁ ଭଲ ମାଗ, ଆମିଲ ହଠାତ୍ ମେଘ ଝଡ଼ ଓ ପ୍ରବଳ ବର୍ଷାଧାର—ବର୍ଷାଦିନର କଥା କେତେବେଳେ କଣ ହେବ କହୁ ନୁହେଁ । ସୁଦୂର ଜାହାଜକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ହଠାତ୍ ବି ଜାହାଜର ରେଡ଼ିଓ ଟେଲିଫୋନରେ କିଛି ଶୁଣିବନି । ଶରଦିନେ ଧୁଳି ପଟଳ ଆକାଶକୁ ଏପରି ଆଚ୍ଛାଦିତ କରି ଦେଇଥାଏ ଯେ ଫଟୋନେବା କଷ୍ଟକର । ସେତେବେଳେ ପୁଣି 4th Corpsର ଆଜି କାଳକାର ପରି ହରିକେନ୍ (Hurricane) ନି ସ୍ପିଟ ଫାୟାର (Spit fires) ନଥିଲା କେବଳ ଥିଲା (Lysander). ହରିକେନ୍ ସଙ୍ଗରେ ପୁରୁ ତୁଳନା କରାଯାଇ ନପାଏର । ଲଇସାଣ୍ଡରକୁ ଗତି ଗମନା କହୁଲେ ଅତୁଟ ହେବ ନାହିଁ !

କଥାରେ ଅଛି ଶତ୍ରୁକୁ ଯଦି ଜାଣିଥିବ କିମ୍ବା ତାର ଗତିବିଧି ଜାଣି ପାରିବ, ତାହାହେଲେ ଜୟ କରିବାର ଆଶା ବେଶୀ । 4th Corps ଦେଉରେ ପଡ଼ିଲେ ମାତ୍ର ସବୁ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ବଡ଼ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳିଲା । କାରଣ ଇଂଫାଲରେ ହାରିଯିବା ଅର୍ଥ ଘରଟ ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଦଖଲ କରିବେ । ଏଥିରେ ତଳେ ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସବୁ ଜାତିର ଲୋକ ଯଥା—ବ୍ରିଟିଶ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆନ, ଗୁଇନିଜ କାରିନ୍ ଘରଞ୍ଜୟ ଇତ୍ୟାଦି ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କୁ ଉଠି କରି GST “Z” ଗଠନ କରାହେଲା ତାର ଅର୍ଥ ହେଲା—General Headquarters Intelligence Organisation.

ସେମାନେ ଗୁରୁତର ଭାର ଓ ପଦେ ପଦେ ବିପଦ ନେଇ ନାନା ପ୍ରକାର ବେଶ ଭୂଷାରେ ଶତ୍ରୁ ପକ୍ଷର ଜାଗା ମାନଙ୍କରେ ଆସ୍ଥାନ ମାଡ଼ି ରହିଲେ ଏବଂ ଯେଉଁଠି ରହିଲେ ସେହି ଇଲକାର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ହସ୍ତଗତ କରି ଖବର ସବୁ ପଠାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓପ୍ପାରଲେସ ସେନା ଯୋଗାଇ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ଏମାନେ କେବଳ ଅତିସର ଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକ ଏବଂ ସର୍ବସ୍ୱ ଡ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଆସିଥାନ୍ତି । ଏକାଧରକେ ସେମାନଙ୍କୁ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ରହି ଦୁଇ ମାସ କାମ ତଳାଇବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ଏବଂ ଦୁଇମାସ ପୂରିଗଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଘରଟ ଭିତରେ କିଛିଦିନ ଛୁଟିରେ କଟାଇବାକୁ ଦିଆ ହେଉଥିଲା । ବିଶେଷ ଭାବେ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ପୂର୍ବରୁ ବର୍ମାରେ ଥିଲେ ଏବଂ ବିଶେଷ କରି Forest Serviceର ଲୋକ ଏଥିରେ ଶକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।

ପାବମାନଙ୍କୁ ବି ଶିକ୍ଷା ଦିଆ ହେଲା ଖବର ନେବା ଆଣିବାରେ । ପ୍ରଥମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ ନେଇ ଉଡ଼ାଜାହାଜରୁ ତଳକୁ ଖସାଇ ଦିଆଯାଏ । ଏପରି ହେବା ମାତ୍ରେ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚରୁ ଜାହାଜର ହାତୁଡ଼ାରେ ସେମାନଙ୍କର ପର ସବୁ ଛୁଣିଗଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଠିକ୍ ପଥର ଖସି ପଡ଼ିଲା ପରି ତଳେ ପଡ଼ି ପଡ଼ିଲା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ।

ସେଇଠୁ ମୁଣ୍ଡ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ସେମାନଙ୍କୁ “ବ୍ରେ ନ୍‌କୋ” କାଗଜରେ ଗୁଡାଇ ଛୁଡ଼ା ହେଲା । କାଗଜଗଣ୍ଡ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ପାରି ଦେହରୁ

ଶସେ ଏବଂ ପାଗ ତାର ଭାର ସମ୍ଭାଳି ପାରେ ଏବଂ ସେତେବେଳେ ଉଡ଼ାଜାହାଜର ଯଥେଷ୍ଟ ଚଳକୁ ଆସି ସାରିଥାଏ ସୁତରାଂ ସହଜରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚେ ।

କାପାଳମାନେ ବି ଏଣେ କୌଣସି ଲଗାଇଥାନ୍ତି କୃଷିକ ପକ୍ଷର ଶବ୍ଦର ଜାଣିବା ପାଇଁ । ମଣିପୁରରେ ସେମାନେ ମଣିପୁର ବଜ୍ରବିର କେତେକ ଲେକକୁ ହାତ କରି ତାଙ୍କ ଗୁପ୍ତ ବିଭାଗ କରିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ କିନ୍ତୁ “ମର ବା ମାର” ନୀତିକୁ ଶୁଦ୍ଧ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି । ଫଳରେ ବେଶି ଭାଗ ମାରିବା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ମରନ୍ତି । ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦୀ ମାନଙ୍କ ଠାରୁ କଥା ଆଦାୟ କରିବା ବି କଷ୍ଟ । ସେଥିପାଇଁ ନାନା ପ୍ରକାର ନୀତି ଧରା ହୋଇଥାଏ । ଆଗ ଖୁସି କରାଇ କଥା ନେବାର ଚେଷ୍ଟା ହୁଏ ତେଣିକି ଧମକ ଓ ମାଡ଼ ।

କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କଥା, ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସିପାହୀ ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦୀଙ୍କ ବେଶି ପ୍ରୟୋଜନ । କାରଣ ଅଫିସର ଶ୍ରେଣୀର ଲେକକୁ ଭୁଲାଇବା ବଡ଼ କଷ୍ଟ । ସିପାହୀ ମାନଙ୍କୁ ସହଜେ ମନାଇ ହୁଏ । କାରଣ ତାର ଶିକ୍ଷା ଘାଷା ଟିକିଏ କମ୍ । ସେଥିପାଇଁ କଲେ ବଲେ କୌଣସି ତା’ଠାରୁ କଥା ଆଦାୟ ହୁଏ ଏବଂ ସିପାହୀ ମାନଙ୍କୁ ବଣ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଭାଷା ଜାଣିବା ନିହାତି ଦରକାର । କାରଣ ମାଡ଼ୁଭାଷା ପ୍ରତି ସେ ସୁଦୃଃ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇପଡ଼େ । “ମାଡ଼ୁଭାଷା” କଣ ଓ କିପରି କାମଦିଏ ଯେଉଁମାନେ ମାଡ଼ୁଭୂମି ଗୁଡ଼ି ବାହାରକୁ ଯାଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏ କଥାର ଅର୍ଥ ଓ ମର୍ମ ସବୁ ବୁଝି ପାରିବେ ।

ଏସବୁ ଶୁଣୁଥିଲାବେଳେ ମଣିପୁରର ଲେକମାନେ ବହୁତ ଦୁଃଖ ଓ ଦୈନ୍ୟ ଦେଇ ଗତି କରୁଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦରଦାମ ସବୁ ହୁ ହୁ ହୋଇ ବଢ଼ିଗଲା । କୁଳି ଗୋଟିଏ ମୂଲ ନେଉଥିଲା ଗୁରିଆଣୀ । ହଠାତ୍ ତାହା ୫ ଟଙ୍କାକୁ ଉଠିଗଲା । ଗୁଡ଼ିଲ ମହଣ ୨୩୩ ଟଙ୍କାରୁ ୪୩୦୦ଟଙ୍କାକୁ ବଢ଼ିଗଲା । ମଣିପୁରରେ ଏତେ ସୈନ୍ୟ କମା ହୋଇଗଲେ ଯେ ଦ୍ରସାବ କରି ଦେଖା ଯାଇଛି ପ୍ରତି ଜନିକଣ ମଣିପୁରକୁ ଦୁଇଜଣ ସୈନ୍ୟ । ଅଣ୍ଟା ଗୋଟିକ ଆଠଅଣା । ମଣିପୁର ଭିତରେ ଗୁସ୍ତୀମାନଙ୍କୁ ମାଗଣା ବହନ ଓ ସାର ଦିଆହେଲ ସଜ ପନି

ପରିବା ଉପାଦାନ କରି ସୈନ୍ୟ ବସ୍ତ୍ରକୁ ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ । ମୋର ମନେ ଅଛି, ଆଜୁ ଆମକୁ ସେମାନେ ଯୋଗାଉଥିଲେ ସେରକୁ ଗୁରୁତ୍ୱକା କରି । ବାଇଗଣ ସେର ଦୁଇଟଙ୍କାରୁ ଅଢ଼େଇଟଙ୍କା ।

ଇଂଫାଲରେ କେବେ ସୈନ୍ୟ ଥିଲେ ତ କହୁଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଠାରେ ସିଭିଲିୟାନ ମାନଙ୍କ ଅନୁସ୍ଥା କ'ଣ ହୋଇଥିବ ବରୁର କରନ୍ତୁ । ମିଲିଟାରୀ ଦଳ ସବୁ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ଯେଉଁ ଘର ସୁବିଧା ହେବ ସେଘର ନିଆହେଲା । ଯେଉଁ କେ.ଓ. ଇଚ୍ଛାହେଲା ସେଥିରେ ଅଫିସ ଖୋଲିହେଲା । ଷଡ଼ ପୁରଣ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେନା । ସେ ସବୁ ପରେ ବରୁର କରାଯିବ ଯୁଦ୍ଧପରେ ।

ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଘରେ ୧୦୧୫ଟି କୁଟୁମ୍ବ ରହିଲେ । ଅନେକଲୋକ ଜଙ୍ଗଲକୁ ପଳେଇ ଥିଲେ ସେମାନେ ତାଙ୍କର ଗାଁ ଗଣ୍ଡା ଗୁଡ଼ି, ସହରକୁ ଆସିଲେ କାରଣ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଭୟ । ଦୁଏତ ଜାପାନୀ ମାନଙ୍କ ତରଫରୁ କମ୍ବା ବୁଟିଣ ମାନଙ୍କ ତରଫରୁ । ଏତ ସବୁଗଲା ସେଠାକାର ସେତେବେଳର ଅବସ୍ଥା—ସିଭିଲ ଶାସନ ପୁରସ୍ତର ଅଟେ । ମିଲିଟାରୀ ଶାସନ ଚାଲୁଥାଏ । ସେତେବେଳର ହାସପାତାଲ ଓ ରୋଗୀମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଶୁଣିଲେ ଆପଣମାନେ ଜାଣିପାରିବେ ଯୁଦ୍ଧର ବସ୍ତୁଷିକା କହୁଲେ କ'ଣ । ଖାଲି ମିଲିଟାରୀ ହାସପାତାଲ ସବୁ ଖୋଲ ହେଇଥାଏ । I.G.H. (Indian General Hospital). B.G.H. (British General Hospital) ଓ C.M.H. (Combined Military Hospitals) ନାମର ସବୁ ରୁଝୁଥିବେ କେବଳ Combined ମିଶ୍ରମିଶ୍ର ଡାକ୍ତର ଶାଳାରେ ଶରଣପ୍ରାପ୍ତ, ଇଂରେଜ ଓ ଆମ୍ବେକାନ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସବୁ ଜାତୀୟ ଲୋକଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ସବୁ ଜାଣିଥିବେ W.A.C. (I) WAS (B) ଏମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଏ “ଓସକାଇଲ୍ ଓ ଓସକଇ” ଅର୍ଥ Women's Auxiliory Corps (Indian) ଏବଂ Women's Auxiliory Service (Burma) ବର୍ତ୍ତମାନ ଗ୍ରାବେ ଓସକଇମାନେ ଇଂଫାଲ ଓ ବର୍ମାଭିତରେ ଦୁଇ ଡାକ୍ତରଶାଳା ମାନଙ୍କରେ କାମ କରନ୍ତି । ମୋବାଇଲ କାଣ୍ଡିନ ଲିଭିଏର ଏମାନେ ବି କାମ କରୁଥାନ୍ତି ।

୧୯୪୩ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ଇଂଫାଲ ଭିତରେ ଏହିପରି କାଣ୍ଡିନ ପ୍ରଥମ କରି ଖୋଲଗଲା । 14th General Hospital ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ହାସପାତାଲ ସେତେବେଳେ । ଏମାନେ ବାରେଲି (ସରକର) ଠାରୁ ଆସି କାଙ୍ଗାଲ ଡୋମ୍ ପାଖରେ ଡାକ୍ତରଖାନା ଖୋଲିଥାନ୍ତି । ଦିନକୁ ଦୁଇଗ ଚଳଣ ଗେରୀ ଅସୁଥାନ୍ତି— ଗେରୀ ଅର୍ଥ ଯୁଦ୍ଧରେ ଶକ୍ତିଆ ଖାବର ସ୍ତ୍ରୀ ବେଣି । ଜାପାନୀମାନେ ପ୍ରାଣ ମୁର୍ଖି ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇ ଇଂଫାଲ ଆଡ଼କୁ ଆସୁଥାନ୍ତି । ଗେରୀର କରୁଣ ଚିତ୍ର—ଶଠ ସବୁ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ଚମ୍ପୁ ଭିତରେ ଓ ବାରଣ୍ଡାରେ ଶହ ଶହ ଆହତ ସୈନ୍ୟ ପଡ଼ିଥାନ୍ତି । କିଏ ବା ପାଣି ପାଇଁ ଆଉ କିଏ ଖାଇବା ପାଇଁ ଚିତ୍କାର କରୁଥାଏ । କାହାର ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ପାଟି ପାଟି ପଡ଼ୁଥାଏ—ଏଣେ ଟନ ଟନ ଔଷଧ ଆସି ପହଞ୍ଚୁଥାଏ । ଡାକ୍ତରମାନେ ବି ଅକାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରି କାମ କରୁଥାନ୍ତି । ଯେଉଁ କେତୋଟି ସ୍କାଲେବ ନର୍ସ ସାଜି ବା ସିସ୍ଟର ସାଜି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗେରୀ ପାଖକୁ ଯାଇ ସେବା ଶୁଣୁଥାନ୍ତି କରୁଥାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଗେରୀମାନେ ମା ଓ ଭଉଣୀ ବୋଲି ଡାକି କାନ୍ଦୁଥାନ୍ତି । ଓଃ ସେ କି କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ । ଏହି କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଯେତେବେଳେ ଶକ୍ତିଆ ଖାବଡ଼ା ଆହତ ଲୋକ ଶହ ଶହ ଆସି ଡାକ୍ତରଖାନା ମାନଙ୍କରେ ଓହ୍ଲା ହେଉଥାନ୍ତି— କାହାର ଦେହ ରକ୍ତରେ ଜରଜର କିଏ ହାତକୁ ଜାକି ଧରିବ, କାହାର ନଣ୍ଡେ ଗୋଡ଼ ଉଠି ଯାଇଛି, କାହାର ତାଳୁ ପାଟି ଲକ୍ଷ ବୋହୁଟି, କିଏ କେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀରେ କଣ କହୁଛି କିନ୍ତୁ “ଭିଣ୍ଡର” ଓ “ମା” ଧୁଇଟି ଶବ୍ଦ ବୁଝି ହେଉଛି ।

ଏ ବିଭୟ ଚାଣ୍ଡିବ ଲାଲ ଦେଖିବାବେଳେ ଦେହ ଶୀତେଇ ଉଠେ ଓ ମନରେ ଭାବାନ୍ତର ସ୍ୱତଃ ଜାତ ହୁଏ । ଫିଲ୍ଡ ଇଉନିଟ ହସପାତାଲର କଥା ଗୁଡ଼ିକ । ତେବେ ଯା ହେଉନା କହିଲେ ଡାକ୍ତରମାନେ ଗୁଡ଼ିକ ଦମ୍ଭ କରି କାମ ସବୁ କରିଥାନ୍ତି । ମନେହୁଏ ଯେ ତାଙ୍କ ଠାରେ ଦୟା ମାୟା ନାହିଁ । ଏ ସବୁ ଦେଖି ମୋର ମନେ ହେଲା ଯଦି ଡାକ୍ତର ମାନଙ୍କ ପାଖରେ ସର୍ଜିକାଲ କ୍ରିସ୍ (Surgical Knife) ପ୍ରଭୃତି ନଥାନ୍ତା ସେ ସମୟରେ ବି କରତ ପାଆନ୍ତୁ କିମ୍ବା ଗୁଆକାଡ଼ା ପାଆନ୍ତୁ ସେଥିରେ

ବ ସେମାନେ କାଟି ପକାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସବୁ ଦେହ ସୁଦ୍ଧା ହୋଇ
ଯାଇଥାଏ । ପରୁରିଲେ ବି ସେଇଆ କହନ୍ତି ।

ଏଣେ ଏ ସବୁ କରୁ କରୁ ଉପରୁ ପଡ଼େ ବୋମା; କିଏ ଟ୍ରେଷ୍ଟ
ଭିତରକୁ ପନେଇ ତ କିଏ ବସ୍ତା ନ ପାଇ ହାମୁଡ଼େଇ ପଡ଼ିଯାଏ ।
ସେମାନେ ଆଜି ଡାକ୍ତରଖାନା ନୋଲିଚନ୍ତି ତ କାଲି ତାଙ୍କୁ ପଛକୁ
ଧିବାକୁ ପଡ଼ିଲଣି । ଡାକୋଟା ବିମାନରେ କାହାକୁ କୁମିଲ ନିଆ
ହେଲଣି ତ କାହାକୁ କଲିକତା ଏବଂ କେଉଁ ଆହତ ସେନ୍ୟକୁ
ଦିମାପୁର । “ପଛକୁ ହଟ” “ପଛକୁ ହଟ” ଶବ୍ଦ ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ
ଉଠାଅ । ଟୁକ ଠିଆହେଲା—ହଠାତ୍ ଗୁଡୁମ୍ । ଆହା ରାହୁଗଲେ
ଅଧା ରୋଗୀ—ଆଧୁନିକ ଆବହାତ୍ରୀର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । ପ୍ରାଇମର୍ ଷ୍ଟୋର
ବଡ଼ ଜନିଷ—କେଟଲିରେ ହତାହାର ଘଣ୍ଟି କରି ଷ୍ଟୋରେଲଇକେସନ୍
ହେଉଛି । ଶୁର୍ ବେଗୀ ହେଲେ ଅତି ଦୁର୍ମୁଖ “ଲାଇସଲ” (Liyol)
ଟିକିଏ । ପ୍ରେସର ଲାମ୍ପ ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ୍ କ୍ର କାମ ଦିଏ । ଗଡ଼ରେ
ଶଟିଆ ପାଖରେ ଲଣ୍ଡନଟିଏ ଜଳୁଥାଏ ।

ବାହାରେ ନିର୍ଜନ ଅନ୍ଧାର—ମଝିରେ ମଝିରେ ପେଟୁ ବୋବାଉ
ଥାଏ । ଆଉ ବି କେତେ ପ୍ରକାର ଭୟଙ୍କର ଚଢ଼େଇ ଗର ଦେଉଥାନ୍ତି ।
ଶିଆଳ ବି ରଡ଼ ଗୁଡ଼େ । ସବେ ଯେପରି ସମସ୍ତେ ମଣିଷ ଜାତିର
ଶତ୍ରୁ । କାହିଁକି ବା ନ ହେବେ ? ମଣିଷ ତ ମଣିଷକୁ ମାରି ଏପରି
କରୁଛି । ହଜାର ହଜାର ଜୁଜୁଜୁଲିଆ ପୋକ ଘଷି ପଡ଼ି ଗହଳରେ
ଗହରି ନିସ୍ତବ୍ଧତାକୁ ଆହୁରି ବଢ଼ାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ମୁଁ ବି ଗୋଟିଏ
ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ମେଲେରିଆ ରୋଗୀ ଭାବରେ ୩୪ ଦିନ କଟାଇଛି ।
ରୋଗୀ ବେଗୀ ହେଲେ ନିୟମର ସ୍ଥିମର ଯୋଗେ ବ୍ରାଡ୍‌ସ୍‌ପି ଠାରୁ ଭାରତ
ଭିତରକୁ ଓ ସିଂଗାପୁର ତରଫକୁ ପଠା ହେଉଥାନ୍ତି ।

କାପାମାନେ ବି ଅଣା ହେଉଥାନ୍ତି—ନାଣ୍ଟି, ଶୀଣ୍ଟି ଅବସ୍ଥା
ଭାଷା ଜଣା ନାହିଁ । ଇଂରାଜୀ କହୁ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ
ଛୁଟପଟ ହେଉଥାନ୍ତି । ହାତ ଠାରି ମନର ବେଦନା ଜଣାନ୍ତି—ବିଶେଷ
କରି ଚାହିଁ ଶାଉବା ପାଇଁ ଭାତ ଓ ଅଣ୍ଡା । ନର୍ସ ବହୁତ କମ୍ ।
ସୁତରାଂ ପୁରୁଷ ନର୍ସ (Male nursing orderlies) ଆସିଲେ ।

ସେମାନେ ବି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ପାଇ ନଥାନ୍ତି । କରୁ କରୁ ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲ । କିନ୍ତୁ ଜାପାନୀମାନେ ଟିକିଏ ସୁସ୍ଥ ହେଲେ କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ନିଆ ଦୁଅନ୍ତି ତାକୁ ଯିଏ ନିଏ ସେ ଜାଣେ ଆଉ କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।

ପିଲ୍ଡି ହସପିଟାଲ ମାନଙ୍କରେ ସବୁଠୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିପଦ ହଜିର ହଜାର ଶାଗୁଣା । ସେ ଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି ଗଛତାଳରେ କି ଘର ଉପରେ ବସିଥିବେ । ହାତରେ କିଛି ଖାଇବା ଜିନିଷ ଧରି କାହାରି ପଡ଼ିବ କି ନାହିଁ ଝାମ୍ପି ଦେବେ । ଝାମ୍ପି ଦେଉ ଦେଉ କା'ର ମୁଁ ହେ ବି ଉଡ଼ିଯାଏ । ମଣା ତାଆଁସତ ଭଣି । ଜନ୍ମା, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଓ ମୁଣା ବି କାହିଁକି ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନ କରିବେ ? ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତେ ବାଦ ସଂଧ୍ୟା । ଶେଷରେ ବୁଲ କୁଞ୍ଚି ବି ରୋଗୀ ହାତରୁ ରୋଟି ଟାଣି ନେଇ ପଲାଇ ଯାଏ । କିଏ “ଛେଇ” କରିଦେଲେ ଦାନ୍ତ ନିକୁଟି ତଡ଼ି ଆଣେ ସତେ ଯେପରି ସେବି ଚଢ଼ିତ କରି ତୁମକୁ ସେ ଡାକ୍ତର ଖାନାରେ ଭଣି କରିଦେବ ।

ରୋଗୀ ଏ ସବୁ ଦେଖେ ଆଖି ବୁଜିଦିଏ । ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଛୁଟପଟ ହୋଇ ସେ କ'ଣ ଭାବୁଥାଏ ସେ ତାହା ଜାଣେ । ନର୍ସ କି ଡାକ୍ତରବାରୁ ସେ ବାଟଦେଇ ଗୁଲିଗଲେ ପଛରେ ସେ ହାତ ଯୋଡ଼େ ଭଗବାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କି ଡାକ୍ତର କିମ୍ବା ମିଷ୍ଟର ମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାହା ଅକୁହା ରହିଯାଏ ଆଉ ଅକୁହା ରହିଯାଏ ଯେତେବେଳେ ଶହୁପକ୍ଷ ମାଡ଼ି ଆସୁଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ଡାକ୍ତରଖାନା ସବୁ ଯେଉଁ ରୋଗୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରିବାର ଉପାୟ ନ ଥାଏ ସେମାନଙ୍କୁ ପୋଡ଼ିକାଳି ଦିଆଯାଏ ।

କ୍ରୁଟିଶମାନେ ବି ଏପରି କରିଥିଲେ । ଜାପାନୀମାନେ ବି ଏପରି କରିଥିଲେ । ଆମେ ତ କ୍ରୁଟିଶ ବାହନୀର ଲୋକ ସୁତରାଂ ପଛକୁ ହଟିଲବେଳେ କେତେ କଣ ହୋଇଛି ଜାଣିନୁ କିନ୍ତୁ ଆଗକୁ ଗଲବେଳେ “ଉଗ୍ରଲୁ” ପାଖରେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ହାସପାତାଲର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲୁ—କେତୋଟି ଅଗ୍ନିଦଗ୍ଧ ଶରୀର ପଡ଼ି ରହିଥିଲା ଏବଂ ସେହିମାନେ କେବଳ ଜାଣିଥିବେ କେତେ ମଲେ କେତେ ଗଲେ ।

ଘର ଇଂପାଲ ଧୁକର ବିଭ୍ରାସକା ବୁଠାଧୁ ବେଶି ଦେଖିବ ।

ଇଂଫାଲର ମୃତ୍ୟୁ ଫଣ୍ୟା ଆମେ ଶୁଣିବାରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୃଥିବୀର
ଇତିହାସରେ କୌଣସି ଯୁଦ୍ଧର ମୃତ୍ୟୁଫଣ୍ୟା ସହୃଦ ହୁଳନାୟ ନୁହେଁ ।
କିଏ ଶାନ୍ତ୍ୟବିନା ମଲ୍ଲ, କିଏ ଶୋଷରେ ମଲ୍ଲ, କିଏ ପାପ କାମୁଡ଼ାରେ
ମଲ୍ଲ, କିଏ ପ୍ରେମରେ ମଲ୍ଲ, କିଏ ନୀତିପଥରେ, କାହୁଁ କୁଣ୍ଡିଆ, ଔଷଧ
ଅଭାବରେ ମଲ୍ଲ । କେତେ ଜାପାନୀ “ହାବାକିରି” କରି ମଲ୍ଲେ, କେତେ
ବୋମା ମାଡ଼ରେ ମଲ୍ଲେ, କେତେ ଯୁଦ୍ଧରେ ମଲ୍ଲେ, କେତେ ପାହାଡ଼
ଉପରୁ ଖସି ମଲ୍ଲେ । ଖାଲି ମଲ୍ଲେ, ତାର ହସବ କେନ୍ଦ୍ର ରଖିନାହାନ୍ତି ।
ସେଠାରେ ଜଳବାୟୁ, ପାଗ, ପ୍ରକୃତ ସମସ୍ତ ମଣିଷ ଉପରେ ଦାବି
ସାଧୁଲେ । ମଣିଷ ବେଶାନ୍ତର ଘର ଦେଖାଇ ଲତାଇ ଦରଶ କରିଥିଲ
ମଲ୍ଲ । ଜଣେ ଜିତଲ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ହାରିଗଲ, ସେତ ଲାଗିଛି ଏବଂ
ଲାଗିଥିବ ।

ସୁନ୍ଦର ଇଂଫାଲ କୁଣ୍ଡିତ ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧର ଠିକ୍
ସୁନ୍ଦର, ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରସ୍ତୁତରେ, ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ । ସିଏ
ବଞ୍ଚିରହୁଲ ସେ ଦେଖିଥିବ ମୁଁ ବି ଦେଖିବି କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ସବୁ ଦେଖି ନ
ଥିବେ କି ମୁଁ ବି ସବୁ ଦେଖିବି ; ଦେଖିବି କେତେ ଓ ଶୁଣିବି କେତେ ।
ସେ ପୁରୁଷୁହେଁ କି ପୁରୀ ହୋଇ ପାରେନା ।

ମାର୍ଚ୍ଚ ତା ୨୯ରିଶ ୧୯୪୪ ମସିହାରେ ପୃଥିବୀଠାରୁ ଇଂଫାଲ
ଆଲଗା ପଡ଼ିଗଲ ଏବଂ ୪ମାସ ଧରି ବହୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ବାହ୍ୟ
ଜଗତରୁ । ଅବଶ୍ୟ ଆକାଶ ପଥରେ ନୁହେଁ । ସେହି ଚାନ୍ଦିମାସର
ଇତିହାସ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ଓ ଭୟାନକ ।

ଏହି ଇଂଫାଲରେ ଆମ ଜମିନୀ ପଡ଼ିଥିବା ମନ୍ଦର ମୁଁ ଖାଲି
କିପରି ସବୁ ବୁଲିବି ଓ ଜାଣିବି ଏ ଆଶାରେ ଟିକିଏ ସମୟ ପାଇଲେ
ବାହାରକୁ ପଲାଇଯାଏ । ସମେ ମୋର କେତେକ ବନ୍ଧୁ ହୋଇଗଲେ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ସିଂ ଆମ ଜମିନୀରେ ସିଦ୍ଧିଲିଆନ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କାମ
କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦନିଷ୍ଟତା ଜମି ଉଠିଥିଲା । ତା ଘରକୁ
ଯାଏ, ଦିନେ ଦିନେ ଟିକିଏ ସଞ୍ଜ ଗଡ଼ିଯାଏ କଥାର ସୁଅରେ । କଥା
ଲହରରେ କଣ ବି କହି ହୋଇଯାଏ କାରଣ ମୁଁ ଟିକିଏ ଗପୁଡ଼ି ।

ଭାରତରେ ସେତେବେଳେ “ଭାରତରତ୍ନ ଆନ୍ଦୋଳନ” ଖୁବ୍ ଜୋର ସୋରରେ ଲାଗିଥିବାରୁ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ଗୋଡ଼େ ଗୋଡ଼େ ଜଗିବା ବୃତ୍ତିଶମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହିପରି ହେଉ ହେଉ ମୁଁ ବି କଣ କହିଥିବି (ଆଜି ମନେ ନାହିଁ) ।

ଦିନେ ଗୋବିନ୍ଦ ସିଂ ଦତ୍ତ ଫେରୁ ଫେରୁ ଗତି ଟା । କମ୍ପାନୀ କମାଣ୍ଡର ପଚାରିଲେ “ଏତେ ବଡ଼ଯାଏ କେଉଁଠି ଥିଲ ? ତୁମର ଗଡ଼ ବିଧି ସମେତ କିନକ” ।

ମନାକରି ଦେଲି ଏବଂ ସତକଥା କହିଲି ।

“କ’ଣ କଥା ହେଉଥିଲା” ବୋଲି ପଚାରିବାରୁ ସବୁ କହିଲି । ସେ କ’ଣ ଭାବିଲେ କେଜାଣି ମୋତେ “ଅଣ୍ଡର ଆରେଷ୍ଟ” କଲେ ଓ କ୍ବାଟର ଗାର୍ଡରେ ରଖିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ମୋତେ ହାଇକୋରେ ରଖାଗଲା ।

କ୍ବାଟର ଗାର୍ଡରେ ରହିଲି—ଦଣ୍ଡ ହେଲା ମୋ ପାଇଁ ଦୁଇ ଦିନ ଅଧିକା ପରେଡ଼ (Extra Parade) ଫିଲ୍ଡରେ କ୍ବାଟର ଗାର୍ଡ କହିଲେ । ବଡ଼ ତମ୍ବୁ ପଡ଼ିଥାଏ—ଗୁରୁପଟେ ତାର (Birbed wire) ଦେଇ—ଟେଣ୍ଟରେ ରହିବାକୁ ହେବ । ସଜୀନ୍ଧାସୀ ସିପାନ୍ତ ଜଗୁଥାନ୍ତି । ବଡ଼ ଅଫିସର ହେଲେ କାମ ପ୍ରଭୃତି ଦିଆ ଯାଏନି—ମଝି ମଝିଆ ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ଖାଲି ପରେଡ଼ । ସିପାନ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କୁ କାମ ଓ ପରେଡ଼ ଉଭୟ । ଅବଶ୍ୟ ଦୋଷର ଗୁରୁତ୍ବ ଦେଖି ମୋ ଭାଗ୍ୟକୁ ପଡ଼ିଲା ଦିନ ଦୁଇଟାରୁ ଟାଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନ୍ଧୁକ ଧରି ଖସିରେ ମାର୍ଚ୍ଚା କରିବା—କେତେବେଳେ ଡବଲ ଅପ (ଦୌଡ଼ିବା) ବିରାଟ ଓହ୍ଲାଇ ଅଫିସର ମୋ ପ୍ରତି ଦୟା ଦେଖାଇ ଦୁଇ ଦଣ୍ଡାରୁ ଦଣ୍ଡାଏ ପରେଡ଼ ନିଏ ଆଉ ଦଣ୍ଡାଏ ଖାଲି ଛୁଡ଼ା କରାଇ ଦିଏ । ସେହି ତମ୍ବୁ ଭିତରେ ଖିଆ ପିଆ । ବାହାରକୁ ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଖଣ୍ଡେ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ମିଳିଟାସ ମାଗାଜିନ୍ ଯଥା—“ଫଉଜ ଆଖବର” “ଆମି ତାଇଲେଷ୍ଟ” ପଢ଼ିବାକୁ ଦିଆଦିଏ ।

ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ବାହାରକୁ ଆସି ମନେ ମନେ ବିଦ୍ରୋହ ଭାବ ଜାତ ହେଲା—ଭାବିଲା ଏ ଗୋରା ଲୋକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସରଳ ଭାବ ନ ଦେଖାଇବାହୀ ଭଲ । ଏ ଜାତି ଖୁବ୍ ସ୍ଵାର୍ଥପର । ମୋ ଦେଶ ଗଲା ସଙ୍ଗେ କଥା କରବା ପାପ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ମୋତେ ଦଣ୍ଡ ଦେବା କରବାକୁ ପଡ଼ିଲା । “ଏଥିର ଅନ୍ୟାୟସ୍ତା ଧରବା” ଭାବ ରୁପ୍ତ ରହିଲା । ଏଠାରେ କିଛିଦିନ ରହିବା ପରେ ଶୁଣିଲି I. N. A ଏ ଯାଗାରେ ଖୁବ୍ ଚପୁର ଏବଂ ନେତାଜୀ ବୋଷ ନିଜେ କମାଣ୍ଡର ହୋଇ ସୈନ୍ୟ ଚାଲିବା କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଇଂଫାଲ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଛନ୍ତି —“ଆରାଜାନ” ଚରଫରେ ବି ସେମାନେ ସିଲ୍‌ଚର ଆଡ଼କୁ ଗତି କରୁଛନ୍ତି ।

ଏ କଥା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ କିପରି ସବୁ ଖବର ମିଳିବ ତାର ଚେଷ୍ଟାରେ ଥାଏ—ମୁଁ ତ ସପ୍ତାହ ବିଭାଗରେ ଥାଏ । ଆମ କମ୍ପାନୀର ଜଣେ ଗୋରା (ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆନ୍) ସର୍ଜେଣ୍ଟ ଥାଏ । ତାର କାମ Wireless ସେଟ ଧରି ସବୁ ଖବର ରଖିବା ଏବଂ ଶବ୍ଦ ପକ୍ଷର ଖବର କମାଣ୍ଡରୁ ଜଣାଇବା ସୁତରାଂ ତା ସଙ୍ଗେ ବହୁତା ଆରମ୍ଭ କଲି । ଷ୍ଟୋରରୁ ଭଲ ଭଲ ସିଗାରେଟ, ଭଲ ମଦ, ଭଲ ଟିନ୍‌ଫୁଡ୍ ଓ ଟିନ୍‌ମିଟ (ଟିଣ ଭିତରେ ଥିବା ଫଳ ଓ ମାଂସ) ଦିଏ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବହୁତା ଜମି ଉଠିଲା ଏବଂ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରର ପୁତ ଗାନକରିବାରେ ଥାଏ ।

କ୍ରମେ ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଗଲା ଏବଂ Ear phone ମୋତେ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ନେତାଜୀଙ୍କ ଓଜସ୍ବିନୀ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖୁନୁ ଶୁଣେ ଏବଂ ସେ ଭାରତର ଯେତେ ସୈନିକ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ଚରଫରେ ଥାନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥାନ୍ତି I.N.A.ରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ । କେଉଁଦିନ କେତେ ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟ ବ୍ରିଟିଶ ପକ୍ଷରୁ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯୋଗଦେଲେ ତାର ବି ପ୍ରଶଂସା ଚାଲିଥାଏ । ଇଚ୍ଛା ହେଉଥାଏ ଶୀଘ୍ର ନେତାଜୀଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ଇଂଫାଲକୁ ଚାଲି ଆସନ୍ତେ ଯଦି ଆମେକ ଚାଲିଯାନ୍ତୁ । ମୁଁ ସବୁ ଖବର ନେଇ ଆମ ଭାରତୀୟ ସିପାହୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସାର ତଳାଏ ଖୁବ୍ ସାବଧାନତାର ସହିତ । ନୋହୁଲେ ଧରା ପଡ଼ିଲେ ଚାଲି ଟରେ ପ୍ରାଣସିବ । କ୍ରମେ ଏପରି

ହେଲ ଯେ, ସବୁ ସିପାସୀ କି ହିନ୍ଦୁ କି ମୁସଲମାନ କି ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ସବୁ ମୋ କଥା ଶୁଣିଲେ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାରେ ମୋର ମତାମତ ପଚାରିଲେ । ବୁଝିଲି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ସୁବିଧା ପାଇଲେ I.N.A. କୁ ଗୁଲିଯିବେ ।

ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଘଟିଲା—ଏ ଘଟଣାଟି କେତେଦୂର ସତ୍ୟ ତାହା ମୁଁ କହି ପାରିବି ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ସେ ସର୍ବଜ୍ଞଠାରୁ ତାହା ଶୁଣିଲି—ଏହିପରି ଆହୁରି କେତୋଟି ଘଟଣାରୁ ବିଶେଷ ଭାବେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମନୋବୃତ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ପରକାରଙ୍କ ପ୍ରତି ପୁରା ବଦଳି ଗଲା । କଥାଟି ମଜା ଏବଂ ସାଂଘାତିକ ବି କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳର ଆଇନ୍ ଓ ପ୍ରେସର କଟକଣା ଯୋଗୁଁ ବାହାର ଦୁନିଆକୁ ବାହାରିପାରି ନ ଥିବ ।

ଶୁବ୍ ଘମାଦୋଷ ଯୁଦ୍ଧ ଲଗିଥାଏ—କର୍ମାନାମାନେ ପ୍ରାୟ ହାରୁଥିଲେ—ମିତ୍ର ପକ୍ଷ ଆନନ୍ଦ ହେଉଥାନ୍ତି—ଦକ୍ଷିଣ ପୁଙ୍ଗ ଏସିଆରେ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଆଣି ଠୁଳି କରୁଥାନ୍ତି—ଗୋଟିଏ ଗୋରା ବାଟାଲିୟନ ଛୁଟିରେ ଭାରତକୁ ଯାଉଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଭାରତର କୌଣସି ଏକ ଗ୍ରାମବାସକୁ ପଠା ହେଉଥାଏ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଯାଗାରେ ଗୋଟିଏ ଭାରତୀୟ ବାହିନୀ ଆସୁଥାନ୍ତି ବର୍ମା ସୀମାନ୍ତକୁ । ଗୋରା ସୈନ୍ୟମାନେ ଗୋଟିଏ ମିଲିଟାରୀ ପ୍ରେସାଲ ଗାଡ଼ିରେ ଯାଉଥାନ୍ତି—ଆଲଗଡ଼ ଷ୍ଟେସନରେ ସେ ଦୁଇଟି ଗାଡ଼ି ଫସ୍ କରିବାର ଥାଏ—ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀର କମାଣ୍ଡରଙ୍କ ପିଲୁଛୁଆ ବୋଧହୁଏ ସେହି ସହରରେ ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭାରତୀୟ କମାଣ୍ଡର ଷ୍ଟେସନକୁ ଆସିବାକୁ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲୁଛୁଆଙ୍କୁ ତାର କରୁଥିଲେ—ଆଗ କିନ୍ତୁ ଗୋରା ପ୍ରେସାଲ ଟ୍ରେନଟି ପହଞ୍ଚିଲା—ତେଣୁ ସେ କମାଣ୍ଡରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଉତରକୁ ଆସି ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଖୋଜି ବସିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲେ ଯେ ସମସ୍ତେ ସେ ଟ୍ରେନରେ ଘୋରାଲୋକ । ତେଣୁ ହତାଶ ହୋଇ ଫେରୁଥିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦୁଇ ଝିଅଙ୍କୁ କେତେ ଜଣ ଗୋରା ସିପାସୀ ଜବରଦସ୍ତି ଗୋଟିଏ କମ୍ପାଣ୍ଟମେଣ୍ଟକୁ ଟେକି ନେଲେ । ସେମାନେ ଏ କାଣ୍ଡରେ ମୁକ୍ତ ହୋଇଗଲେ—ଠିକ୍

ସେହି ସମୟରେ ଆସାମଗାମୀ ଭରତୀୟ ପ୍ରେସାଲ ଗାଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲା—
କମାଣ୍ଡର ଓହ୍ଲାଇ ତାଙ୍କ ସିଲ ଛୁଆକୁ ଖୋଜିଲେ—ଗ୍ରୀଷମ ବାହାରକୁ
ଯାଇ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କ କାର ଡ୍ରାଇଭର ଅତି ଥର ଥର ସବୁକହିଲା—
ସେଥିରେ ସେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ଅଳ୍ପ ଶୟରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ଦୁର୍ଜୟ ଭରତୀୟ
ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ହଠାତ୍ ଅର୍ଡର ଦେଲେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରେସାଲ ଗାଡ଼ିକୁ
ଅବରୋଧ କରିବାକୁ ଏବଂ ଫାୟାର କରିବାକୁ ।

ଭରତୀୟ ସିପାହୀ ମାନଙ୍କ ରକ୍ତ ଚାତଗଲା । ତଳେଇଲେ
ସେମାନେ ଗୁଲି । ଟଳି ପଡ଼ିଲେ ଟା. * ଜଣ ଗୋଟିଏ ସୈନ୍ୟ ।
ତାଙ୍କ କମାଣ୍ଡର ବଡ଼ ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନରେ ପଡ଼ି ଆସି ଭରତୀୟ କମାଣ୍ଡରଙ୍କୁ
କ୍ଷମା ମାଗିଲେ ଏବଂ ବିଷୟ କଣ ହୋଇଛି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚାହିଁବେ
ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । ହଠାତ୍ ଭାରତର ଗୁରୁଆଡୁ ମିଳିତାଣୀ
ଗାଡ଼ିମାନ ଆଲି ଗଡ଼କୁ ଧାଇଁଲା । ଗୋଟିଏମାନଙ୍କ ଗାଡ଼ି ଖୋଜାହେବା
ପରେ ଦେଖାଗଲା ଗୋଟିଏ କମାଣ୍ଡମେଣ୍ଟ ରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲେକ ୩ ଜଣ
ମୁକ୍ତାହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏ ସବୁ ଏତେ ତଞ୍ଜଳ ହୋଇଗଲା ଯେ
କେହି କିଛି ଜାଣି ପାରି ନଥିଲେ—ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭରତୀୟ କମାଣ୍ଡର
କହିଲେ ଏପରି ହେଲେ ସାବ ଭାରତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ
ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକା ଦିନକେ ତୁମର ଆକାଶ
ବାହିନୀ, ନୌବାହିନୀ, ପଦାତ୍ମକ ବହିନୀକୁ ଗୁଲିରେ ଟଳାଇ ଦେବୁ ।
କିତକ ବାହୁବଳେ ବିରାଟ ବଜା—ତୁମର ପୁଣି ଏତେ ସାହସ !

ଏତିକିରେ ଦିଲ୍ଲୀର ପ୍ରଧାନ ସେନାପତି ବି ଧାଇଁଲେ ଏବଂ
ଯେଉଁ ଗୋଟିଏ ଟା. * ଜଣ ଏପରି କୁକର୍ମ କରିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆରେଷ୍ଟ
କରାଗଲା ଏବଂ ମିଳିତାଣୀ ଆଇନ ଅନୁଯାୟୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଶୁଣି ସଜା
ଦିଆହେଲା ।

ଭରତୀୟ ବାହିନୀ ଗୁଲିରେ ବର୍ମା ସୀମାନ୍ତକୁ । ଏ କଥା
କେତେବୃତ୍ତ ସତ ମୁଁ ନ ଦେଖିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବିଶ୍ୱାସ କଲି । କାରଣ
ମୋର ସେ ସର୍ଜେଣ୍ଟ ସାଙ୍ଗ କହିଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଟମ୍ପମାନଙ୍କର
ଏକାଦଶ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ମୋତେ କ୍ଷମା ଭକ୍ଷା ଚାହିଁଥିଲେ । ଭରତୀୟ
ହସାବରେ ଏ କଥା ସବୁ ସୀମାନ୍ତ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାନା

ଭବରେ ବ୍ୟାପିଗଲା । ସୁତଃ ଭାରତୀୟମାନେ I.N.A. ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲେ—ମୁଁ ଶୁଣିଛି ସେ ଦିନ Wirelessରେ ପ୍ରାୟ ୫୦୦ ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟ ସୁବଧା ଦେଖି ବର୍ମା ସୀମାନ୍ତରେ ନେତାଜୀ ବୋଷଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ବାହନରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲେ ।

ସେ ଦିନ “ପାଲେଲ” ଆଉ “ଟିଡମ” ପାହାଡ଼ ପାଖରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲୁଥାଏ । I.N.A. ମାନେ ଆଶ୍ଚାମାନ ଦଶଲ କଲେଣି । ଖୁବ୍ ଜୋର୍-ସୋର୍-ରେ ଜାପାନୀ ମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ମାଡ଼ି ଚାଲି ଥାଆନ୍ତି । ଭାରତ ଭିତରକୁ “ଗଣ୍ଡି-ଭଇନ” ନଦୀର ଦୁଇଧାରରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲୁଥାଏ—ଶୁଣୁଥାଏ ନଦୀର ଦୁଇପଟରେ ସୈନ୍ୟମାନେ ଜମା ହୋଇଛନ୍ତି ଗୋଲ ବର୍ଷଣ ଚାଲୁଛି—ଲୁଟି ଲୁଟି ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ନିଜର ଆସନ ମାଡ଼ି ଚାଲି ଛୁଟାଉଛନ୍ତି (Jungle warfare) ଆମ ପଟୁ ଲଢ଼ୁ-ସୁଲେ ଗୁର୍ଗା ବାହନ, ସେପଟୁ ଜାପାନୀ—ଉଡ଼ାଜାହାଜମାନେ ଶୋଜି ଶୋଜି ବୋମା ବର୍ଷଣରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ଦଣ୍ଡାଏ, ଦୁଇଦଣ୍ଡା ଅନ୍ତରରେ ସାଇରେନ ବାଜି ଉଠୁଛି—ଆମେ ଖାଲି ଟ୍ରେସିକୁ ଦୌଡ଼ିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଟିକିଏ ସମୟ ପାଇଲେ ମୁଁ ସେ ସଙ୍କେତର ତମ୍ବୁ ଭିତରକୁ ଦୌଡ଼ୁଛି—

ତମେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା—ସଙ୍କେତ ମୋତେ ଆଉ Wireless ଶୁଣାଇ ଦେଲାନି । ଯେତେହେଲେ ତ ସେ ଗୋରା—ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତାର ମୁହଁକୁ ଦେଖି ବୁଝି ପାରିଲି ଆଜିର ଖବର ନିଶ୍ଚୟ ସାଂଘାତକ, ବେଶି ପରୁରବାରୁ ବରକ୍ର ହୋଇ ଖୁବ୍ ଜୋର୍-ରେ ସିଗାରେଟ୍ ଟାଣୁଥାଏ । ବଡ଼ ପ୍ରାୟ ୨ଟା, କହିଲା—“Go on bed down we are having rough days coming up” ଯାଅ ଶୋଇପଡ଼, ଆମ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଖରାପ ଦିନ ଆସୁଛି—

ମୁଁ ଆଉ ତା ସଙ୍ଗେ ବିଶେଷ କଥାବାର୍ତ୍ତା ନ କରି ମୋ ତମ୍ବୁକୁ ଫେରି ଆସିଲି । ବୋମା ମାଡ଼ର ଭୟରେ ଶିରସ୍ତାଣ (Helmet)କୁ ପାଖରେ ରଖି ବୁଟ୍‌ପଟି ନ ଫିଟାଇ ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲି—ନିଦ ହେଉ ନଥାଏ ।

ପ୍ରାୟ ୪ ଦଣ୍ଡା ଚାଲିଗଲା—ବାଜିଲା ସାଇରେନ, ଉଠି ଦଉଡ଼ିଲୁ

ହେଉଛି । ଉଡ଼ାଜାହାଜର ଉଡ଼ୁଳ ଆଲୁଅରେ ଗରୁପଦ ସବୁ ଝଲସି ଉଠୁଥାଏ—ଜାହାଜ ଗୁଡ଼ାକ ଭାଇଭ କରୁଥାନ୍ତି ପୁଣି ଉପରକୁ ଉଠୁଥାନ୍ତି—ଏତେ ଜାଣି ଆଲୁଅ ଯେ ଯେପରି ହୁହୁଟିଏ ପଡ଼ିଲେ ବି ଦେଖାଯିବ । ବୋମା ବର୍ଷଣର ଗୁଡୁମ୍ ଗୁଡୁମ୍ ଶବ୍ଦ ସବୁ କମ୍ପୁଥାଏ ଏବଂ କାଳେ ଆମ ଉପରେ ବୋମା ପଡ଼ିବ ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ବି ହେଷ୍ଟ ଭିତରେ କମ୍ପୁଥାଉ—ପ୍ରାୟ ୫ ଦଣ୍ଡା ବୋମା ବର୍ଷଣ ପରେ All Clear ସାଇରେନ୍ ବାଜିଲା—ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ରାତି ୪ଟା, ମୁଁ ଆଉ ହେଷ୍ଟ ଭିତରୁ ନ ବାହାରି ସେଇଠି ରହିଲି । ୭ଟାରେ ବାହାରିଲି ।

ସକାଳର ଶବର ଯେ ରାତିରେ ବୋମା ମାଡ଼ରେ କିଛି କ୍ଷତି ହୋଇନା । ଶତ୍ରୁ ପକ୍ଷରୁ ୪ଟି ଲଢୁଆ ଜାହାଜକୁ ଆଣ୍ଟି ଏୟାର ଡ୍ରାଫ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଖସାଇ ଦିଆ ହୋଇଛି । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ସବୁ ଗୁପ୍ତ ଶବରରୁ ଜାଣିଲି ୪ଟା ଜାପାନୀ ଜାହାଜକୁ ଖସାଇ ଦିଆ ହୋଇଛି ସତ କିନ୍ତୁ ଆମ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରାୟ ୨୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେବ ଲୋକ ମରିଛନ୍ତି ।

ସେତେବେଳେ ଇଂଫାଲରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ବୋମା ବର୍ଷଣ ହେଉଥାଏ । ଉପରୋକ୍ତ ଘଟଣାର ଦୁଇଦିନ ପରେ ଇଂଫାଲ ସହର ଠାରୁ ୪ ମାଇଲ ଉତ୍ତରକୁ ମୁଁ ଯାଇଥାଏ ଆମର ଗୋଟିଏ ଫିଲ୍ଡ ସପ୍ଲାଇ ଡିପୋ (F.S.D.)ର ଏକାଉଣ୍ଟ ଚେକ୍ କରିବାକୁ—ହଠାତ୍ ପାଖର ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରୁ କମାଣ ଗୋଲ ଆସିଲା । କମାଣ ଗୋଲ ଗୁଡ଼ିକ ଡିପୋର ବହୁତ ପାଖରେ ପଡୁଥାଏ ।

ହଠାତ୍ ଅର୍ଡର ହେଲ ଡିପୋକୁ ଗୁଡ଼ି ପଳାଅ । ସବୁ ଜିନିଷ ପୋଡ଼ି ଦିଅ । ସେଠିକାର ଯେତେ କର୍ମଚାରୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ହେଲା ନିଜର ସମସ୍ତ ଜିନିଷ ପୋଡ଼ି ଦିଅ । କେବଳ ବନ୍ଧୁକ ଗୋଲ ବାରୁଦ ଧରି ପଳାଇ ଆସ—ହମେ କମାଣର ଗୋଲ ବହୁତ ଛୁଟିଲା—ଏମାନେ ପୋଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ସବୁ ଗୁରୁତ୍ବର ହେବାକୁ ବସିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପେଟ୍ରୋଲ ଡିପୋରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦିଆଗଲା । ନିଜ ନିଜର ସମସ୍ତ ଜିନିଷ ଯେ ଯୁଆଡ଼େ ଫିଙ୍ଗି ପଳାଇ ଗଲେ । ଡିପୋରେ ୧୫୦ ଜଣ ମିଳିଟାରୀ ଲୋକ ଓ ୩୦୦ ସିଭିଲିଆନ କାମ କରୁଥିଲେ ।

ପ୍ରଥମେ କମାଣ ଗୋଲ ବର୍ଷଣବେଳୁ ତ ସିଭଲିଆନମାନେ ପଲେଇଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନେ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଟ୍ରକ ଧରି ଇଂଫାଲ ସହର ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲେ—

ମୁଁ ବି ପଲଇଲି ଆମ ହେଡ଼କ୍ୱାଟର ଟ୍ରକରେ—ସମେ ସେତେବେଳେ ସବୁ ପୋଡ଼ା ପୋଡ଼ି ସରିଗଲା ସେତେବେଳକୁ ସେହି ଡିପୋରେ ପ୍ରାୟ ୩୦ ଜଣ କର୍ମଚାରୀ ରହୁଥିଲେ । ସମସ୍ତେ ପ୍ରାଣ ବିକଳରେ ଟ୍ରକରେ ବସିଲେ—ଡ୍ରାଇଭରର ଦେଖା ନାହିଁ । ସବା ଶେଷରେ ଜଣେ ଲନ୍ସ ନାଏକ ଦଉଡ଼ୁ ଦଉଡ଼ୁ ଗୋଡ଼ରେ ଖଣ୍ଡେ ଛୁଟିକା ବାଜିଲା ଏବଂ ତାର ରକ୍ତ ଧାର ଧାର ହୋଇ ବହୁଥାଏ । ସେ ଦୌଡ଼ି ଯାଇ ଡ୍ରାଇଭର ସିଟ୍‌ରେ ବସିଗଲା—ଲେକମାନେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି । ଡ୍ରାଇଭର ପ୍ରାଣ ବିକଳରେ ଅନ୍ୟ ଗାଡ଼ିରେ ପଲଇ ଗଲାଣି । ଲନ୍ସ ନାଏକଟି ଜଣେ ମୁସଲମାନ ଏବଂ ପେଶାବାରର ଲୋକ । ସେ ଅନେକଥର ଟ୍ରକରେ ସପ୍ଲାଇ ଜିନିଷ ସବୁ ନିଆଆଣ କରନ୍ତି । ଡ୍ରାଇଭର ପାଖରେ ଆଗ ସିଟ୍‌ରେ ବସିଛି—ହଠାତ୍ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ବୁଦ୍ଧି ଠୁଳିଲା । ସେ ଟ୍ରକ ଖାଟ କରି ଚଲଇଲା ସେ ତା ଜୀବନରେ ଦିନେ ସୁଦ୍ଧା ଗାଡ଼ି ଚଲଇ ନଥାଏ କି ତାର ଲାଇସେନ୍ସ ନାହିଁ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ଗୋଡ଼ରୁ ରକ୍ତ ଧାରଧାର ବହୁଛି ଏବଂ ସେ ବିନା ଆକସିଡେଣ୍ଟରେ ଗାଡ଼ି ଚଲଇ ଆଣିଛି—ଆଣି ଆମ କମାଣା ହେଡ଼କ୍ୱାଟରର ପ୍ରାୟ ଏକ ଫର୍ଲଙ୍ଗ ଦୂରରେ ଗାଡ଼ି ଅଟକିଛି ଏବଂ ତାର ଚେତା ଗୁଡ଼ି ଯାଇଛି—ହେଡ଼କ୍ୱାଟର ଗାଡ଼ି ଚେକ୍ ହେବା ପରେ ସେହି ଟ୍ରକ ନ ମିଳିବାରୁ ତାକୁ ଖୋଜା ଲାଗିଲା । ହଠାତ୍ ସେଥିରୁ ସିପାହୀ ମାନେ ବାହାରି ସବୁ ଘଟଣା କହୁଲେ—ସେ ଗାଡ଼ି ଯଦି ଆଜି ଦୁଇ ମିନିଟ୍ ଲେଟ୍ ହୋଇଥାନ୍ତା ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଓ ଗାଡ଼ି ଉଡ଼ି ଯାଇଥାନ୍ତା—ତା ପରେ ଲନ୍ସ ନାଏକଙ୍କୁ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ନିଆ ହେଲା ଏବଂ ୧୫ ଦିନ ପରେ ଭଲ ହେଲା । ତାକୁ ସେହି ବାରଇ ପାଇଁ M.C. (ମିଲିଟାରୀ କ୍ରିସ) ମିଳିଥିଲା ।

ଏହି ଘଟଣାର ଦିନକ ପରେ ଆମେସବୁ ଅଫିସରେ ବସିଛୁ ପ୍ରାୟ ଦିନ ଗୋଟାକ ବେଳେ ବୋମା ବର୍ଷଣ ହେଲା—ଯେ ଯେଉଁ ଆଡ଼େ

ପଲେଇଲେ ଟ୍ରେଷଭତରକୁ । ମୋର ଜଣେ ସହକର୍ମୀ ଘର ପେଶାବାର ନାମ ଇନ୍ଦରକିନ୍ଦ୍ ଉପିନ୍ ଆଗ ଟ୍ରେଷରେ ପଶିଗଲେ ଏବଂ ଗଲବେଳେ ଝୁଲରେ ତାର ହେଲମେଟ (Helmet) ଲୁହାର ଟୋପି ଗୁଡ଼ିଗଲେ, ସେହି ଗୁମ୍ରାଦେଇ ମୁଁ ଦୌଡ଼ିଲ ବେଳେ ଟ୍ରେଷଭତରୁ କହୁଛି “ଆରେ ଶୟା ମେଁ Helmet ଗୁଡ଼ି ଦିଆ ମେହେରବାନି କରକେ ହମାସ୍ Helmet ଲ ଦିପିଏ” ।

ମହା ଅସମ୍ଭବ ଲୋକ । ତୋ ଜୀବନକୁ ଏବେ ଲେଉ ? ହେଉ ପୁଣି ଦଉଡ଼ି ଅତିସ ଟେକୁଲ ଉପରୁ ତା ହେଲମେଟ ଆଣି ତାକୁ ଧରିଲ ଦେଲି ଏବଂ ଦେଖିଲ ବେଳକୁ ସବୁ ପାଖର ଟ୍ରେଷ ଗୁଡ଼ିକ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଗଲଣି । ଅତିସଠାରୁ ଅଧର୍ମିକ ବୁରରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଟ୍ରେଷ ଥିଲା ସେଠାକୁ ଦୌଡ଼ିଲବେଳକୁ ସେହି ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ଯାଇଛି । ଏହି ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ବୋମା ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଭଲ ମୁଁ ଆଉ ଟ୍ରେଷ ନ ଶୋଜି ଗୋଟିଏ ନାଲିଆ ଥିଲା, ଦୁଇପାଖରେ ଘଷି ଜଙ୍ଗଲ, ସେହି ଭିତରେ ଭୁଜିଗଲି ଏବଂ ତଳକୁ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଶୋଇଗଲି । ପ୍ରାୟ ଘଣ୍ଟାଏ ଖଣ୍ଡେ ବୋମା ପଡ଼ିଲା ପରେ ଅଲକ୍ନୁଅର ସାଇରେନ୍ ବାଜିଲା ।

ଉଠିଲି, ବହୁତ ସମୟ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ଖରାପ ଲାଗୁଥାଏ ଉଠି ସେହି ନାଲିଆ ଭିତରେ ମୋର ସ୍ପେନ୍‌ଗନ୍ ଧରି ଟିକିଏ ଭିତରକୁ ଗଲି । ପ୍ରାୟ ଅଧର୍ମିକ ବୁର ଯାଇଛି କି ନାହିଁ ଦେଖିଲି ଦୁଇଟି ମଣିଷ ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ସ୍ତବ୍ଧ ଲୋକ ବୋଲି ଚିନ୍ତା ହେଲାଣି । ତେଣୁ ସ୍ପେନ୍‌ଗନ୍‌କୁ ବାଗେଇ ଧରି ଚାଲିଲି ।

ବୁର୍ର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସେମାନେ ଅତର୍କି ଏବଂ ଚଟାପଟ ଉଠିପଡ଼ି ହାତ ଉପରକୁ ଟେକି ଦେଲେ ତାର ଅର୍ଥ ଆମକୁ ମାରନାହିଁ । ସେମାନେ ବୋଧେ ମୋତେ ଭାବିଲେ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷର ଲୋକ ବୋଲି । ମୁଁ ପାଖକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାରୁ ସେମାନେ ହାତ ତଳକୁ କଲେ । ଦେଖିବାକୁ ଦୁଇଜଣ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଝିଅପରି ଜଣା ପଡୁଥାନ୍ତି । ବଙ୍ଗଲ ଭଲ ବୁଝିଲେ ଓ କହୁଲେ । ତାଙ୍କୁ ପଚାରିବାରେ ସେମାନେ ଏଇଆଡ଼େ ବୁଲି ଆସିଥିଲେ ନୋଲପ ଫୁଲ ତୋଳିବାକୁ । ହଠାତ୍ ବୋମାବର୍ଷଣର ଆବାଜ ପାଇ ଏପରି ପଡ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ଅଲକ୍ନୁଅର ଶବ୍ଦକୁ ତାଙ୍କର ଧ୍ୟାନ

ନାହିଁ । ସେମାନେ ଅନୁସୂଚିତଲେ ନେଇ ତାଙ୍କ ଘରେ ଗ୍ରହଣଦେବାକୁ ' ତାଙ୍କଘରକୁ ଗଲି । ଆମ କମ୍ପାନୀଠାରୁ ଅଧମାଇଲ ଦୂର ହେବ ।

ତାଙ୍କ ଘର ବାରଣ୍ଡାରେ ଯାଇ ବସିବି, ଦେଖିଲି ଦୁଇ ଗୁରୁତା ମିଳିତାସୀ ବୁସ୍‌କୋଟ ତାଙ୍କର ଭିତର ବାରଣ୍ଡାରେ ଓହ୍ଲାଇ ହୋଇଛି । ମୋର ସନ୍ଦେହ ହେଲା, ଯୁଦ୍ଧ ଭିତରୁ କେନ୍ଦ୍ର **Fifth Columnist** (ଗୁଇନ୍ଦା) କାମ କରୁଥିବେ ପରା । ହଠାତ୍ ପଚାରିବା ନୀତି ବିରୁଦ୍ଧ ଭାବି ଏଆଡୁ ସେଆଡୁ ପଚାରି ହମେ କଥା ପଚାଇଲି । ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ମନାକଲେ । ପରେ କହିଲି ମୁଁ **I.N.A.**କୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି ସୁଦ୍ଧା ପାଇଲେ ଗୁଲି ଯାଆନ୍ତୁ ।

ଏତକ କହିବା ପରେ ସେ ଦୁଇଜଣ ମଣିପୁରୀ ଗ୍ରାମରେ କଣ କଥା ହେଲେ ଏବଂ କହିଲେ ଆପଣ ଆମ ସଙ୍ଗରେ ଗଲେ ଏଠାରୁ ୨୦ମାଇଲ ଦୂରରେ ଆମେ ପଡ଼ୁଆଇ ଦେବୁ ଓ ସେଠାରେ ଆପଣ ସବୁ ଜାଣି ପାରିବେ । ମୁଁ ଆଜି କିଛି ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଧରି ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ତୁମଘରକୁ ଆସିବି ସେଠାରୁ ପଳେଇବା । ସେ ହଁ କଲେ । ମୁଁ ସେଠାରୁ ଉଠି ଗୁଲି ଆସିଲା । ଆସିବା ପରେ ଅନେକ ଗ୍ରାବିଟନ୍ସ ସ୍ଥିର କରି ଯଦି ଯୁଦ୍ଧ ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ଗୁଲୁଡି ଆଉ ଶୁବ୍ ବେଣୀ ହେଲେ ୭ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ପାହାଡ଼ ତଳକୁ ସବୁ ଜାପାନୀ ଓ **I.N.A.** ଲୋକେ ଗୁଲି ଆସିବେ ଏବଂ ସେତେବେଳେ ଅତି ସହଜରେ ତାଙ୍କସଙ୍ଗେ ନମିଶି ଏପରି କାହିଁକି କରିବି । କିଏ ଜାଣେ ସେମାନେ କିଛି ବଦମାସି କରି ପାରନ୍ତି ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ତେବେ ଦେଖାଯାଉ ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଣ ?

ହମେ ସନ୍ଧ୍ୟାହେଲ । ପ୍ରାୟ ଗତି ଆଠଟାରେ ମୁଁ କହିଥିବା ଗସ୍ତରେ ଷ୍ଟେନଗନ୍‌ଟି ଧରି ଗୁଲିଲି ପ୍ରାୟ ୨ମିନିଟ ଗସ୍ତରେ ଯିବାପରେ ଜଣେ ଗୋରା ମେଜର ଠିଆ ହୋଇଛି । ତାକୁ ଦେଖିଲା ମାତେ ମୁଁ ଠିଆହୋଇ ପଚାରିଲି **Whose that ?**

ଏତକରେ ମୋ ମୁହଁ ଉପରେ ଟର୍ନଲଇଟ୍ ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଷ୍ଟେନଗନ୍ ଉଠାଇବାରୁ ସେ କହିଲେ **"I am a Major"** So me your identity card, ଦେଖାଇବାରୁ କହିଲି ଦୁଇଜଣ ଝିଅଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଉଛି । ମୋର ସନ୍ଦେହ, ସେମାନେ ଗୁପ୍ତତା କାମକରନ୍ତି

ତାଙ୍କୁ ଠକ ଆଣି ଆରେଷ୍ଟ କରିବ—କହୁଲ ଆଜ୍ଞା ଯାଅ—ଗଲି । ପିବା ପୁବୁରୁ ଦେଖିଲି ତାଙ୍କ ବାରଣ୍ଡାରେ ଆଉଁଜଣେ ଗୋର ପଫିସର ଠିଆ ହୋଇଥିଲା । ମୋତେ ଦେଖି ଭିତରକୁ ପଲାଇଲା । ସେମାନେ ସହାସ୍ୟ ବଦନରେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସି ନମସ୍କାର ଜଣାଇ ତାଙ୍କ ବାରଣ୍ଡାକୁ ଉଠିବାକୁ କହୁଲେ । ହଠାତ୍ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଆଗପଟକୁ ବୁଲିପଡ଼ି ସ୍ଥେନଗନ ଉପରକୁ ଫୁଟାଇଲି ଏବଂ ତାଙ୍କ ଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି କହୁଲି ସାମନାକୁ ଚାଲ, ନୋହୁଲେ ଗୁଲିକରି ଉଡ଼ାଇଦେବ ।

ସେମାନେ ଡର ଡର ଦୁଇପାଦ ଯାଇଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ସେହି ମେଜର ସେମାନଙ୍କ ଦରୁ ହଠାତ୍ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ମୋ ପାଖକୁ ଆସି କହୁଲା—

Leave them Sargent……they are ours. You tested but instead you caught them. Keep it secret., ସଙ୍ଗେ ଗୁଡ଼ିଦିଅ ସେମାନେ ଆମର ଲୋକ । ତୁମକୁ ପରୀକ୍ଷା କରୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଓଲଟା ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ଧରିଲ । ଏହାକୁ ଗୁପ୍ତରେ ରଖିବ । ହସ ବୁଝି ହେଲା ।

ସେଠାରେ ବସିଲି ଟିକିଏ ପରେ ପଲାଇ ଆସିଲି ଏବଂ ଶାଗ୍ୟକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି । ନୋହୁଲେ ନିଶ୍ଚୟ ମରିଥାନ୍ତି ।

ତହିଁଆରଦିନ ୧୧ଟା ବେଳକୁ L, of, C, Sub-area officeରୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ମିଳିଲା ତୁମକୁ ଧନ୍ୟବାଦ । ତୁମେ Fifth columnist ମାନଙ୍କୁ ଧରିବାପାଇଁ ପ୍ରକୃତ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛ । ସେଥିପାଇଁ ତୁମର ବାହାଦୁରୀକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହି ଧନ୍ୟବାଦ ପତ୍ର ଦିଆଗଲା ଯାହାକି ତୁମ ଗୁକିଶରେ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ।

ଇଂଫାଲରେ ସେତେବେଳକୁ ଗୋଟିଏ ଦିନ ଗୋଟିଏ ଯୁଗପରି ଲଗୁଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଯୁଦ୍ଧର ଘନଘଟା ଗୁଡ଼ିକ ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । କେଉଁ ଦିନ କେତେ ଭାରତୀୟ ମଲେ ଓ କେତେ ଭାରତୀୟ ବର୍ମା ସୀମାନ୍ତ ଦେଇ I.N.Aରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲେ କହୁବା ଅସମ୍ଭବ । ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ଗରିଲ ଯୁଦ୍ଧ ଦିନୁ ଦିନ ଭୟାବହ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ, ତା'ଛଡ଼ା ଇଂଫାଲ ଓ ବର୍ମା ସରହଦ ଲଗିଛି, ସୁତରାଂ କେଉଁଠି କିଏ ଲତାଇ କରୁଛି କହୁବା ବି ମୁଷ୍ଟିଲ । ଇଂରେଜମାନେ କହୁଥାନ୍ତି ଆମେ ଆଗକୁ ବଢ଼ୁରୁ, ଅପର ପକ୍ଷର ବି ସେହି ପ୍ରସାର । ମିଳିତାଂଶରେ କେଉଁଠି କେତେ ମଲେ କେତେ ବଞ୍ଚିଲେ ଏ ସବୁ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାର ସମୟ ନଥାଏ, ସୁବିଧା ନ ଥାଏ ଏବଂ ସୁଯୋଗ ବି ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟନେଇ ବ୍ୟସ୍ତ । ତେବେ ଅଳ୍ପ ଆକାରରେ ସଂଖ୍ୟାର ହିସାବ ନଜାଣିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପରିସ୍ଥିତି ଜଣାଇ ଦେଉଥାଏ ଯେ ଆମେ ହାରୁରୁ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରାୟ ୭୦ ଶହ ଭାରତୀୟ ବାହନୀ ଏହି 'ହାରିବା' ଭିତରେ ହିଁ ଯେପରି 'ଜୟ' ରହିବ ତାହାହିଁ ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି । ବାହାରକୁ ଜଣାଇଦିଆ ଯାଉଥାଏ ଆମେ ଜିତୁରୁ କିନ୍ତୁ ଜଣେଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭାରତୀୟମାନେ ସହଜରେ ଭୁଲୁ ନଥାନ୍ତି ।

ସେ ଦିନ ମୁଁ ଇଂଫାଲରୁ "ପାଲେଲ" ରୋଡ଼ରେ ଯାଉଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଗଛ ମୂଳରେ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଗୋରା ସୈନ୍ୟ ଥାଆନ୍ତି । ୨।୪ ଜଣ ପଞ୍ଜାବୀ ସୈନ୍ୟ ବି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବସିଥାନ୍ତି । ଲଗ୍‌ରେ ମୁଁ, ଭ୍ରାଇଭର ଓ ହେଲ୍‌ପର ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ନଥାନ୍ତି । ୩୪ନ (ଟ୍ରକ) ଗାଡ଼ିରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥାଏ ଚିନି । ଏମାନଙ୍କର ବେତୁଣ୍ଡା ଦେଖି ମୋର ମନରେ ଭୟ ତଥା ଦୟା ଉଦ୍ରେକ ହେଲା । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଗାଡ଼ି ବନ୍ଦକରି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲି । କିଛି ସମୟ ଆଲପ

କରିବାରେ ଜଣାଗଲା ସେମାନେ “ମଡ଼ାତନ୍ତ୍ରୀ” । ମୋର ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧାରଣା ନଥିଲା ସୈନ୍ୟ ବସ୍ତ୍ରରେ ଏ ବି ଗୋଟିଏ ବସ୍ତ୍ର ବୋଲି, ଅର୍ଥାତ୍ ଯୁଦ୍ଧ ବସ୍ତ୍ରରେ ସବୁ ଅଲଗା ଅଲଗା ବସ୍ତ୍ର ପରି ପୂର୍ବର ଖାଲି କାମ ହେଲା ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରେ ଯେତେ ଲୋକ ମରିବେ ତାଙ୍କର ଶବ ସଜ୍ଜାର କରିବା ।

ଆପଣମାନେ ଦୁଏତ ଆଶୁର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥିବେ ଯେ ଏମାନେ ସବୁ କିପରି ଜାଣନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେଲେ ସହଜରେ ବୁଝିହେବ ।

ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ସବୁ ଭାଗ ହୋଇଥାଏ ତାକୁ ‘ଏରିଆ’ କୁହନ୍ତି । ଏରିଆରେ ଜଣେ ଜଣେ କମାଣ୍ଡର ଥାନ୍ତି, ବ୍ରିଗେଡ଼ର ପାହୁଆର । ସେମାନେ ସବୁ ଜାଣି ପାରନ୍ତି ଟିକିନିଖି କଥା । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଣ୍ଡାର ଖବର ଥାଏ । କେତେ ମଲେ କେତେ ଗଲେ, କେତେ ଆସିଲେ ସବୁ କଥାରେ ସେହିମାନେହିଁ ଜଣେ ଜଣେ ସେନାପତି । ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଯାଗାରେ ବସି ସୈନ୍ୟ ଗୁଲନା କରୁଥାନ୍ତି । ମ୍ୟାପ ଉପରୁ ହସାବ କରି ସେମାନେ ସବୁ ଅର୍ଡର ଦେଉଥାନ୍ତି । ଉପର ଆମ୍ଭ କମାଣ୍ଡର ପାଖରୁ ତାଙ୍କୁ ବି ଅର୍ଡର ଆସୁଥାଏ । ଆମ୍ଭ କମାଣ୍ଡର ମାନେ ତାଙ୍କ ଉପରୁ ଅର୍ଡର ବି ପାଉଥାନ୍ତି ।

ଏହି ଭାବରେ ଯୁଦ୍ଧ ଗୁଲନା ହୁଏ । ଏରିଆ କମାଣ୍ଡରଙ୍କୁ ଜଣା ଆମର ବାହୁନୀ କେତେ ଆଗକୁ ମାଡ଼ି ଚାଲିଲେ ଓ କେତେ ପଛକୁ ହଟିଲେ, କେତେ ମଲେ ଓ କେତେ ବସ୍ତ୍ରଲେ ଏ ସବୁ ଗୁପ୍ତରେ ରହିବ । କୌଣସି ଯାଗାରେ ଯଦି ଆମ ପକ୍ଷର ଲୋକ ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ ତାହା ହେଲେ ସେମାନେ ଯେଉଁଠି ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥାନ୍ତି ନିଶ୍ଚୟ କେତେ ମରିଥିବେ, ବୋମା ମାଡ଼ ହେଲେ ସେଥିରେ ବି ମରନ୍ତି । ମେସିନ୍‌ଗନ୍ ହେଲା ବି ‘ମରତାର’ ଫାୟାର ହେଲା କିଛି ମଲେ, ଏହିପରି ସବୁ ଯେତେ ମରନ୍ତି ଏ ଯେଉଁ ଶବ ସଜ୍ଜାର କରିବା ଦଳ ଖବର ପାଆନ୍ତି । ସେହି ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ଯାଇ ନିଜ ନିଜର କାମ ତଳାନ୍ତି ।

ଫିଲ୍ଡରେ ଶ୍ରବଣାୟ ସୈନ୍ୟ ବାହନରେ ୩ ପ୍ରକାର ଶବ ପକ୍କାର କର ହୋଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଗାଡ଼ରେ ମଲ୍ଲ ଲେକ କମ୍ବା ତାର କୌଣସି ଅଙ୍ଗ ବିଶେଷ ଯାହା ମିଳିଲା ତାକୁ ପକାଇ ଦେଇ ତା ଉପରେ ଦିଅ ବା କିରୋସିନା ଯାହା ଯେତେବେଳେ ମିଳେ ତାଲି ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦିଆଯୁଏ । ଦିଅ କହୁଲେ ଅବଶ୍ୟ ମଇଁଷି ବା ଗୁଆଦିଅ ନୁହେଁ । ତାର ଅନ୍ୟନାମ Oil Cwking । ମୁସଲମାନ ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଡ଼ ଦିଆଯାଏ । ମୁହଁରୁ କହୁକ ଫିଲ୍ଡକୁ ଗଲେ ଦୁଇଟି Identify Dise ଦିଆ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ସେଥିରେ ଜାତର ଉଲ୍ଲେଖ ଥାଏ ତାହା ଏଡ଼ିଠାରେ ବିଶେଷ କାମ ଦିଏ । ନମ୍ବର ୬ ଜାତି ଦେଖି ଜାଣିଦୁଏ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି କିଏ ଏବଂ ତାର ନମ୍ବର କ'ଣ । ସେତକ ଜାଣିଲେ ବାକି ସବୁକଥା ରେକର୍ଡ଼ ଅଫିସରୁ ଆପେ ଆପେ ମିଳିଯାଏ ।

ଗସ୍ତାରେ ଏ ଦଳ ବସି ସୁବାରୁ ବୁଝିଲ ନିଶ୍ଚୟ ଏଠି ଗୁଡ଼ିଏ ମରିଥିବେ । ତାଙ୍କର କମାଣ୍ଡରଙ୍କୁ ପଚାରିବାରେ ସେ ହଁ କଲେ । କିପରି ଶବ ସବୁ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଦେଖିବାରେ ମୋହ ଏଡ଼ି ନପାରି ତାଙ୍କର କମାଣ୍ଡରଙ୍କୁ କହୁବାରୁ ସେ କହୁଲେ—

“କାର୍ତ୍ତିକ ଦେଖିବ । ଦେଖିଲେ ତୁମର ମନ ଶରପ ହେବ ଏବଂ ଏ ସବୁ କାହାରିକୁ ଦେଖାଇବାକୁ ମନା । ଆମର ଏ ସବୁ ଦୈନନ୍ଦିନ ଘଟଣାରେ ପରିଣତ ହେଲଣି ମୁକବଂ ଆମକୁ ଦେହ ସୁସ୍ଥ ।”

ତଥାପି ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରେ ସେ ଦେଖାଇ ନେଲେ । ଗସ୍ତା ଉଠିବୁ ପ୍ରାୟ ୨ ଫର୍ଲଙ୍ଗ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଟେଣ୍ଡ ପଡ଼ିଥାଏ । ସେଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ଫର୍ଲଙ୍ଗ ଦୂରରେ ପ୍ରାୟ ୫୦ ଫୁଟ ଲମ୍ବା ୩୦ ଫୁଟ ଓସାର, ୧୦ । ୧୦ ଫୁଟ ଗଭୀର ଗୋଟିଏ ଗାଡ଼ରେ ଦୁଇ ଶବ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଛନ୍ତି ଆଉ ୨୦ । ୨୫ ହାତ ଦୂରରେ ସେହିପରି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗାଡ଼ ସେଥିରେ ସବୁ ମୁସଲମାନ, ୬୫ ! କି ବିଭଦ୍ର ସେ ଦୃଶ୍ୟ । ଖାଲି କଟା ଗୋଡ଼ଟାଏତ କେଉଁଠି ମୁଣ୍ଡଟାଏ, ଛୁଡ଼ା ହାତଟାଏ । ଏହିପରି ଭର୍ତ୍ତି ବିଚର ଘରେ ମରିଥିଲେ କିଏ କାନ୍ଦୁଥାନ୍ତୁ—ଶବ ଉପରେ ଫୁଲ ସଜଡ଼ା ହୋଇ ବାକା ବକାଇ ଦାହ କରିବାକୁ ମାଲ୍ ଗୁଲ୍‌ମାନେ ଉଠାଇ

ଥାନ୍ତେ “ରାମ ନାମ ସତ୍ୟହେ” କୁହା ହୋଇଥାନ୍ତା କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ?
ମନେ ପଡ଼ିଥିଲା ସେ ଦିନ—

ଲଭିବ ଏଥୁ ମୋର ଜୀବନ ଗାପ

ଏ ବାରତା ନିର୍ଦ୍ଦିବ ଜନ ସମୀପ

ଇଂଫାଲରେ ଯୁକ ଗୁଳିବା ସମୟରେ ଭାରତୀୟ ଇଂରେଜ
ବାହିନୀ ମଧ୍ୟରେ ମନ ଅମେଳ ସବୁବେଳେ ଥାଏ । ସେତେବେଳକୁ
ଭାରତୀୟ ମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଭାବେ ସନ୍ଦେହ କରୁ ହେଉଥାଏ । ଗୋଟିଏ
ଗୋଟିଏ ଘଟଣାରୁ ତାହା ଆହୁରି ତଳୁ ହୋଇ ଉଠୁଥାଏ ।

ଦିନକର କଥା—ଗରିଲା ଯୁଦ୍ଧର ଗୁଳିଥାଏ । ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ
ଦେଇ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ବଡ଼ ଅସୁବିଧା । ଦୁଇଟି ପାହାଡ଼ ମୁହଁ ମୁହଁ
ଅଛି, ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଗୁଳି ଗୁଳିନା ହେଲେ ତାର ଜବାବ ଏ ପଟୁ
ଯାଏ । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରକୃତେ ଲଢ଼ୁଆନ୍ତି ସେମାନେ
‘ମୋରଗୁ’ ଭିତରେ ହେଉ ବା ବାହାରେ ହେଉ ପ୍ରାୟାର ଚଳାଇଥାନ୍ତି ।
କମାଣ୍ଡରଠାରୁ ଅର୍ଡର ଅନୁସାରେ କିଛି ସମୟ ଲଢ଼ାଇ ପରେ ଅନ୍ୟଦଳ
ତାଙ୍କୁ “କଭର” ପ୍ରାୟାର” ଦେଇ ଦେଇ ଯାଆନ୍ତି ଓ ହଟୁଥିବା ଦଳ
ବିଶ୍ରାମ ପାଇଁ ଗଠାୟାତ୍ କରନ୍ତି ।

ସେଦିନ ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ
ଲବ୍ଧବାକୁ ପଡ଼ୁଥାଏ । ପାହାଡ଼ ତଳେ ଗୋଟିଏ ସୈନ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କୁ
ରିଲିଭ୍ କଲେ ସେମାନେ ତଳକୁ ଆସି ବିଶ୍ରାମ କରି ଥା’ନ୍ତେ ଓ ଖିଆ
ପିଆ କରନ୍ତେ । ଖିଆପିଆ ମାନେ ଶୁଣା ବସ୍ତୁ ଓ ପାଣି କିମ୍ବା ଗୁ’ । ଯଦି
ସୁବିଧା ହୁଏ ସପ୍ତାହ ବିଭାଗର କୌଣସି କମ୍ପୋଜିଟ ପ୍ଲାଟୁନ ରକ୍ଷା କିନିଷ୍ଟ
ଟିକିଏ ନେଇ ପଡ଼ୁଥାଇ ଥାଆନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଖାଆନ୍ତି ସେ । ଦିନ ବାର ଘଣ୍ଟା
ବିତଳ ପରେ ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟମାନେ ବିଶ୍ରାମ ଗ୍ରହଣିଲେ, ତଳୁ ଗୋଟିଏ
ସୈନ୍ୟମାନେ ନ ଯାଇ ଆଗମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭାରତୀୟ
ସୁବେଦାର ମେଜର ସିଗନାଲ ଦେଇ ଦେଇ ନ ଆସିବାରୁ ତାଙ୍କର ରାଗ
ହେଲା । କମାଣ୍ଡର ଅର୍ଡର ଆଉ ମାନିବେ କ’ଣ ? ଗହ୍ମ ପକ୍ଷକୁ
ଗୁଳି ନ ଚଳାଇ ମେସିନ ଗନରୁ ତଳକୁ ଗୁଳି ଚଳାଇ ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା ଗୋଟିଏ
ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଟଳେଇ ଦେଲେ । ଗୋଟିଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଭାଲେଣି

ପଡ଼ିଲା । ଏଣେ ଦୁଇଶହ ଖଣ୍ଡେ ଲୋକଙ୍କୁ ମାରିବା ଶବ୍ଦର କମ୍ପାନୀ କମାଣ୍ଡର ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ଧଳ ପତାକା ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ଆରପଟ ପାହାଡ଼ରୁ ଧଳ ପତାକା ଦେଖାଇଲା—ମାନେ “ଶାନ୍ତି ଚୁହୁ” । ଅନ୍ୟ ପଟୁ ଧଳ ପତାକା ଦେଖାଯିବାରୁ ହମେ ପାହାଡ଼ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ପତାକା ଧରି ବସନ୍ତ ପାହାଡ଼କୁ ଯାଇ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଗଲେ ଏବଂ ନିଶ୍ଚୟ I. N. A. ସଙ୍ଗରେ ମିଶିଥିବେ । ୧୯୪୨ ଆନ୍ଦୋଳନରେତ ବ୍ରିଟିଶମାନେ ଯାହା ବକ୍ତିତ ହୋଇଥିଲେ, ପରେ ପରେ I. N. A. ଗଠନ ଓ ନିଜ ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀ ମଧ୍ୟରେ ଏକତ୍ରକମ ଅସନ୍ତୋଷ ସେମାନଙ୍କୁ ଶରତ ଗୁଡ଼ିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲା ।

କିନ୍ତୁ ଇଂରାଜରୁ “ଟାମ୍” ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଜଣେ କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍, ମୁଁ ଓ ତେର ଜଣ ସିପାହୀ ଗୋଟିଏ ତନିତନ ଲଗ୍‌ରେ ବସି ଯାଉ ଥାଉଁ । ସଙ୍ଗରେ ଥାଏ କେବଳ ଫିଲ୍ଡ କିଟ୍ । “ପାଲେଲ୍” ପାଖରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ଯିବାରୁ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲୁ । କାରଣ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ମଟରରେ ଲଇଟ ଦେଇ ଯିବା ମନା ; ଯେହେତୁ ସେତେବେଳକୁ ଗରଲ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ (Jungle warfare) ଘମାଘୋଟ ଲାଗିଥାଏ । ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଟାବେଳକୁ ଜଙ୍ଗଲ ଯାଗା ହୋଇଥିବାରୁ ଅନ୍ଧାର ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ଗୁମ୍ରାକଡ଼ରେ ପାହାଡ଼ କଟା ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଫିଲ୍ଡ ସପ୍ଲାଇ ଡିପୋ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥାଏ । ସେହୁଠାରେ ଗୁଡ଼ା କଟାଇ ସକାଳେ ଆଗକୁ ଯିବାର ସ୍ଥର ହେଲା । ଲଗ୍ ବନ୍ଦ କରି କମ୍ପାନୀ କମାଣ୍ଡରଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲୁ । ତାଙ୍କୁ କହିବାରେ ସେ କହିଲେ—

“ଦେଖନ୍ତୁ ଯାଗାର ବହୁତ ଅଗ୍ରବ—ପାହାଡ଼ କାଟି ଆମ୍ଭେମାନେ ତମ୍ଭୁ ପକାଇ ରହିବୁ—” ଜଣ ରହିବା ଯାଗାରେ ୧୫ ଜଣ ରହିବନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଦୁଃଖର ସହିତ କହିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି ଯାଗା ମୁଁ ଦେଇ ପାରିବି

ନାହିଁ । ଆପଣ କିନ୍ତୁ ଶାଦ୍ୟ ଜନିଷ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା ନେଇ ଯାଇ ପାରନ୍ତି ।”

ଏହି ସମୟରେ ସେହି କମ୍ପାନୀର ଜମାଦାର ସାହେବ (ସେ କି ଜଣେ ଗୁରୁ) କହିଲେ—

“ଆପଣମାନେ ଏ ପାହାଡ଼ ଉପରକୁ ଉଠନ୍ତୁ । ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ଫୁଟ ଉପରକୁ ଗଲେ ଦେଖିବେ ୨୩୫ କୁଡ଼ିଆ ଘର ଅଛି, ସେଇଠି ଗଡ଼ଜା କୌଣସି ମତେ କଟାଇ ନେବେ ।”

ତାଙ୍କ କଥା ମାନି ଉପରକୁ ଉଠିଲୁ ଏବଂ ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ଫୁଟ ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ ତାଳପତ୍ର ଘେରୁ କୁଡ଼ିଆ । ଭିତରେ ବାଉଁଶ ପତ୍ତା ହୋଇ ଖଟ ପରି ଘାଡ଼ି ସବୁ କରା ହୋଇଛି । ଠିକ୍ ସେହି କୁଡ଼ିଆ ଠାରୁ ଆଉ ୨୦୩୦ ଫୁଟ ଉପରକୁ ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ଛୋଟ କୁଡ଼ିଆ । ସୁତରାଂ ସେହି କୁଡ଼ିଆ ଭିତରେ ଗଡ଼ କଟାଇବାର ସ୍ଥିର ହେଲା । ଆମେ ତଳ ବଖରରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲୁ ସେ କୁଡ଼ିଆ ଗୁଡ଼ିକ ଅଗରିଷ୍ଠାର ହୋଇ ପଡ଼ିଛି—ଗୋଟିଏ ମଲ ମଣିଷର ଖସୁଣିଆଏ ଗଢ଼ୁଚ ସେ ଘରେ ଏବଂ କେତେ ଛୁଣ୍ଡାକଳା (ବର୍ମିକ ମାନଙ୍କର ଲୁଂକ ଓ ସାଟର ଅଂଶ ବିଶେଷ ପରି ଜଣା ପଡ଼ୁଥାଏ) ପଡ଼ିଥାଏ । ସପା ସୁତୁରା କରି ସେହି ବଡ଼ କୋଠାଗିରିରେ ସବୁ ସିପାଗ୍ରାମାନେ ରହିଲେ । ଉପରେ ଥିବା ସାନ ବଖରାଟିରେ ମୁଁ ଓ କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ରହିଲୁ । ସେତେବେଳେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜାପାନୀମାନେ ଉଡ଼ାଜାହାଜରୁ ଗୁଞ୍ଜଳ ବସ୍ତା ପକାଉଥାନ୍ତି । ପ୍ରଚୁର ଗୁଞ୍ଜିଥାଏ । ସାଧାରଣ ନାଗରିକମାନେ ଖାଇବାକୁ ପାଉ ନ ଥିବାରୁ ଏବଂ ବାହାର ଜଗତରୁ ଛୁଇଁ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଶାଦ୍ୟ ଯୋଗାଉଛୁ ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତା ନୁହଁ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜୀବାଣୁ ଯୁଦ୍ଧ । ଗୁଞ୍ଜଳ ପ୍ରକୃତରେ ମିଳୁ ନଥାଏ । ଲୋକମାନେ ଖାଇବା ବନା ମରୁଥାନ୍ତି—ଗୁଞ୍ଜଳ ପାଇଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଖାଇବେ । ସେହି ଗୁଞ୍ଜଳ ଭିତରେ ପ୍ଲେଗର ଜୀବାଣୁ ଗୁଡ଼ି ଦିଆ ଯାଉଥାଏ । ଖାଇଲା ମାତ୍ରେ ରୋଗ ହେବ ଏବଂ ଏହା ସମ୍ଭାବନା । ସୁତରାଂ ପାଖରେ ଥିବା ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସେଥିରେ କି ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ହେବେ । ତା’ଛଡ଼ା ଯେତେ ନଈ ନାଳ ଅଛି ସେଥିରେ

କଲେବ ଜୀବାଣୁ ଗୁଡ଼ିଆନ୍ତି । ସେଠାରୁ ପାଣି ପିଇଲେ ବି ଅକ୍ଳେଶରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକ ମରିବେ—ସମେ ସୈନ୍ୟ ଫୁଲ୍ୟା ହ୍ରାସ ପାଇପିବେ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟ ଲଭ କରିବା ସହଜ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ସେତେବେଳେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ତରଫରୁ ବି ଏହାର ପ୍ରତିରୋଧ ପାଇଁ ପ୍ରଚାର ଗୁଲିଆଏ ଏବଂ ନଈ ନାଳର ପାଣି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ମନା ହୋଇଥାଏ ।

ସେହି କୁଡ଼ିଆ ଘରେ ଗତି ରହିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେଲ ଉତ୍ତରୁ ପାଖ ନାଳରୁ ପାଣି ଆଣି ପ୍ରଥମେ ଫୁଟାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ତା ପରେ ସେଥିରେ ଗେଷେଇ ହେବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଲ କିନ୍ତୁ ପିଇବା ପାଇଁ ନିଜ ନିଜର ପାଣି ବୋତଲର ପାଣି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦିଆ ହେଲା । ପ୍ରାୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ୬ଟା ସୁଦ୍ଧା ଖିଆପିଆ ସାରା କୁଡ଼ିଆ ଭିତରେ ଅନ୍ଧାରରେ ଶୋଇ ରହିଲୁ । ଗତି ପ୍ରାୟ ୧୨ଟା ହେବ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଧୁମ୍ ନିଦ ହୋଇଛି । ଏପରି ସମୟରେ ତଳ କୁଡ଼ିଆରୁ ଜଣେ ସିପାହୀ ଆମ କୁଡ଼ିଆକୁ ଆସି ମୋତେ ହଲାଇ ଉଠାଇଲା ଏବଂ ଉପାତ୍ତର କଣ୍ଠରେ କହିଲା—

“ବାବୁଜୀ ଉଠିପ୍ରେ—ଦୁସ୍‌ମନ୍ ଆକେ ହାମ୍‌ଲ କରୁନ୍‌ଆ—
ଉଠିପ୍ରେ ।”

ଏକଥା ଶୁଣି ମୋର ଫିକଲ ଗୁଡୁମ୍ । ମୁଁ ଉଠି କ୍ୟାପ୍‌ଟେନକୁ ଉଠାଇଲି । ସାହେବ ଆମର ବେଗ୍‌ ଫୁଲସ୍‌ ପକେଇ ନିଦରେ ଘୋଳି । ଉଠାଇ ଉଠାଇ ମୋତେ ଉଠୁ ନ ଥାଏ । ଶେଷରେ ତା କାନ ପାଖକୁ ମୁହଁ ନେଇ “କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ, କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ” ଡାକଗୁଡ଼ି ଚିମୁଟିବାରୁ ଉଠିଲା କହିଲା “ସାର୍ ସବୁ ସରିଗଲା । ଆମ ଉପରେ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ଆକ୍ରମଣ କଲେଣି ତଳ କୁଡ଼ିଆକୁ । ଉଠନ୍ତୁ ପିବା ଚଳକୁ ।” ସେଇଠି ବସି ତାର ପିତ୍ତଳକୁ ସଜାଡ଼ି ନେଲା । ମୁଁ ମୋର ସ୍ଟେନଗନକୁ ଠିକ୍ କରି ଗୁଲିଲୁ ତଳକୁ । ତଳ କ୍ୟାମ୍‌ପରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ଆମର ସିପାହୀମାନେ ଉପୁଡ଼ିଯି ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ସେ ବାଉଁଶ ଗୁଡ଼ିତଳେ କମ୍‌ଲଟାଏ ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ଠିକ୍ ବରଡ଼ାପକ୍ଷ ପରି ଥରୁଚି, ବାକି ସମସ୍ତେ ଡରରେ ଗୁଲିଆ ହୋଇ ଅଧାପ୍ରାଣ, ଆମକୁ ଦେଖି ବୋଧହୁଏ ତାଙ୍କର ଟିକିଏ ଚେତା ପଶିଲା । ଏସବୁ ଦିଶି ରକ୍ତ

ଦେଖି କିଛି ବୁଝି ହେଲାନି । କାହିଁ କେଉଁଠି ଶବ୍ଦ ? ଶବ୍ଦକୁ ବୋଧହୁଏ ଶବ୍ଦ କେଉଁଠାରେ ଲୁଚି ରହୁଛି କାରଣ ଯୁଦ୍ଧରେ ବାହାଦୁରୀ, ଯେଉଁ ପକ୍ଷ ଯେତକ ଲୋକଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିପାରନ୍ତି । ଟିକିଏ ଗୁରୁ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଯେଉଁ ସିପାୟୀଟି କାନ୍ଦୁଥିଲା ତା' ପାଖକୁ ଯାଇ ତା ହାତକୁ ଯେପରି ମୁଁ ଧରି ପକେଇଛି ସେ ଗୋଟାଏ ରଡ଼ ଗୁଡ଼ିଲା । ତାର ରଡ଼ ଶୁଣି ମୁଁ ଡରି ପଡ଼ିଲୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲି । ତାପରେ ତାକୁ ଦୁଇଜଣ ସିପାୟୀ ଜବରଦସ୍ତି ଧରି ଉଠାଇଲେ । ତାପରେ ସେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କହିଲା—

“ସାହେବ ; କିସିନେ ମୋରେ ଇହା କାଟା—ଦେଖିସେ ସାବ୍ ବହୁତ ଦରଜ ହୋତା ହେ” (ଦେଖନ୍ତୁ ସାହେବ କିଏ ମୋର ଏଠାରେ କାମୁଡ଼ି ଦେଇଛି, ବହୁତ ପୀଡ଼ା ଲଗୁଛି ।)

ସତକୁ ସତ ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ତାର ଜିହ୍ୱାରେ ଦାନ୍ତ ଚିଲି ବସି ଯାଇଛି । ଆଉ ଜଣକ ବି କହିଲା “ମୋ ଗାଲରେ କିଏ ଜଣେ ଖୁବ୍ ଯୋରରେ ଗୁସୁଡ଼ାଏ ପକାଇଛି । ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ତା ଗାଲରେ ପାଞ୍ଚ ଆଙ୍ଗୁଳି ଯାକ ବସି ଯାଇଛି ।

ଏ ସବୁ ଦେଖି ଓ ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା । କ୍ୟାପ୍ଟେନ ଦାରୁଭୂତ ମୁରାବୀଙ୍କ ପରି ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ସେତକବେଳେ ସିପାୟୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ ଜଣେ କହିଲା—

“ଆଜ୍ଞା ! ଏ ଭୂତର କାରବାର ।” ଏ କଥା ଶୁଣି ସାହେବ ଶାନ୍ତିପାଇଁ କହିଲା—

“ବାଜେକଥା କୁହନାହିଁ । ତେବେ କାହିଁକି ଏପରି ହେଲା ? କିଏ ଆସି ଏପରି କାମୁଡ଼ିଲା ବା ମାରିଲା ? ତା ଛଡ଼ା ଏତେଲୋକ ଯେ ଘରଭିତରେ ଥାଉ ଆଉଁସେକିଛି କିଛି ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ !” ସାହେବ ମୋତେ ଇଂରାଜୀରେ କହିଲା—

“ମୁଁ ଶୁଭୁଛି ଏ ଶହପକ୍ଷର ଗୁଲକି । ଏପରି ଡରେଇ ଦେଲେ ଆମେ ଭୟପାଇଯିବା ଏବଂ ସେମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଆମକୁ ବାନ୍ଧି **Concentration** କ୍ୟାମ୍ପକୁ ନେଇଯିବେ—ସୁତରାଂ ଆଉ ବିଳମ୍ବ ନି କରି ବାହାରକୁ ଚାଲି ଆସ ।”

ତା କଥା ମାନ ସମସ୍ତେ ବାହାରକୁ ଆସିଲେ । ବାହାରକୁ ଆସି
ଗୋଟିଏ ବ୍ୟୁତ୍ତ ରଚନା କରି ଠିଆ ହୋଇଗଲୁ । ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁ ସିପାନ୍ତ
ଯାକ ବନ୍ଧୁକରେ ଶୁଳି ଭର୍ତ୍ତି କରି ଗୋଲେଇ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ ।
ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ବାହାରକୁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅର୍ଡର ଦିଆ ହେଲା ଗୋଡ଼ା
ଉଠାଇଥିବା ପାଇଁ ଏବଂ କିଛି ଜନିଷ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଫାୟାର
କରିବାକୁ । ସାହେବ ଗୋଲେଇ ମଝିରେ ଠିଆ ହେଲା ଏବଂ ତା
ପାଖରେ ମୁଁ ବି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲି ।

ଭାରି ଡର ଲାଗୁଥାଏ ସେତେବେଳକୁ । ପ୍ରାୟ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ସେ
ଶତ୍ରୁ ପକ୍ଷର କେନ୍ଦ୍ର ଲୋକ ଆମେ ରହିଥିବାର ଖବର ପାଇ ବୋଧହୁଏ
ଖବର ଦେବା ପାଇଁ ଯାଇଛି ଏବଂ ଆମେ ନିଶ୍ଚୟ ବନ୍ଦୀ ହେବୁ ଆଜି ।
କ୍ୟାପଟେନର ଅର୍ଡର—ବନ୍ଦୀ ହେବା ନାହିଁ, ଆମେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ।
ବଞ୍ଚିଲେ ତ ଭଲ କଥା ମଲେ ବି ଭଲ । ବନ୍ଦୀ ହୋଇଯିବା ପ୍ରଶ୍ନ
ଉଠୁନି । ପ୍ରକୃତରେ ସେ ମସୟାର ଅବସ୍ଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାବି ହେଉ ନାହିଁ ।
ମୁଁ ଭାବୁଥାଏ ୧୯୩୫ ଶୁଭଫଲରେ ଆମେ କି ଯୁଦ୍ଧ କରିବୁ ? ଆଗରୁତ
ଡର ଆମ୍ଭେମାନେ ଅର୍ଦ୍ଧ ମୃତ । ମିଛରେ ଆମେ କି ଯୁଦ୍ଧ କରିବୁ ?
ଗୋଟିଏ ସାହେବ ସିନା ତା ଦେଶ ପାଇଁ ପାଗଲ । ମୁଁ କାହିଁକି ମିଛରେ
ମରିବି ? ତଥାପି ଅର୍ଡର ଅନୁଯାୟୀ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।
ଦେଶାତ୍ମକ ଭାବ୍ୟରେ କଣ ଅଛି ।

ପ୍ରାୟ ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ବତିଗଲା । କିଛି କୁଆଡୁ ନାହିଁ । ଖାଲି
ଚୁନକା ଲାଗୁଥାଏ । ହଠାତ୍ ଆମେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଯାଗାର ପ୍ରାୟ
୫୦୦ ଗଜ ଦୂରରୁ ଗଛପତ୍ର ଦୋହଲି ଉଠିଲା—ପବନ ହଠାତ୍
ଶୁର୍ ଯୋରରେ ବହିଲେ ଯେପରି ଶୁଭେ ସେହିପରି ଶୁଭିଲା । ଅତି
ଉଠିଲା ମୁଁ । ପାଟି ଅଠା ଅଠା ଲାଗିଲା । ମୋର ଅବସ୍ଥା କ'ଣ
ହୋଇଥିଲା ଏହିକ୍ଷଣି ମନେ ପକାଇ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ।
ଗଛପତ୍ର ହଲିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ କରୁଣ ଦେ ଘାସି ଆସିଲା ଠିକ୍
ସେହି ସ୍ଥାନରୁ, ଯେଉଁଠି ଗଛ ପତ୍ର ହଲିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଖିକୁ କିଛି ଦିଶି
ନ ଥାଏ । ଏନ ଅନ୍ଧାର ମଧ୍ୟରେ କିଏ ଜଣେ ଯେପରି କହିଲା—

“ଓଃ, ମରଗୟା, ମରଗୟା । ସିନା ପେଟୋଲି ଲଗା ହେଁ,
ଓଃ, ଥୋଡ଼ା ପାନି...ଥୋଡ଼ା ପାନି” ।

ତା’ପରେ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ସବୁ ନିସ୍ତବ୍ଧ । ଜଙ୍ଗଲର
ନିସ୍ତବ୍ଧତା, ଶୁଦ୍ଧ ଗନ୍ତରତା ଓ ଆମର ଅବସ୍ଥା ଆମକୁ ଭୟସ୍ତ କରି
ପକାଇଲା । ସମସ୍ତେ ବାଜୁଣକୁ ବନ୍ତାନ୍ତି । ଦଶ ମିନିଟ୍ ପ୍ରାୟ ଚାଲିଗଲା ।
କ୍ୟାପଟେନ ରୁପ୍ କରି ମୋ କାନରେ କହିଲେ—

“ଦେଖ, ଏ ଜାପାନୀମାନେ ଅତି ଜୟନ୍ତ୍ୟ କୌଳେ କରି
ଆମକୁ ଧରିବାକୁ ବସିଛନ୍ତି ।”

ପୁଣି ସାହସ ଟିକିଏ ହେଲା । ଲୋକ ଯେତେବେଳେ ବିପଦରେ
ପଡ଼େ, ସାହସ ଆସିଯାଏ । ସେହି ନିୟମ ଅନୁଯାୟୀ ଆଉ ଦେଶୀ ନ
ତରି ଯେକୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ
ରହିଲୁ ।

ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର ମିନିଟ୍ ଚାଲିଗଲା । ହଠାତ୍ ପୁଣି ବିପଦର
ଦଗରୁ ସେହିପରି ଶବ୍ଦ ହେଲା । ଯେପରି ରାତିରେ ବାଦୁଡ଼ି ଗଛରେ
ହେଉ ଫଡ଼ଫଡ଼ କରନ୍ତି, ସେହିପରି ଶବ୍ଦ । ପୁଣି ଭାସି ଆସିଲା ଆଉ
ଏକ ଶବ୍ଦ । ଏଥର କରୁଣ ସ୍ଵରରେ ନୁହେଁ; ବାରଢ଼ ବ୍ୟଞ୍ଜକ
ଶବ୍ଦରେ ।

“ଯାଉ ଆମେ ବଢ଼େ, ଆମ ବୁକ୍‌ଗୟା ଥା, ମୈନେ ଆମ
ଲଗାଦିଆ—ଯାଉ ଚାଲି ଶୁ’ ପିଓ ଡିର ଆଗେ ବଢ଼େ, ଦୁସ୍‌ମନ୍
ନଜିବ୍ ହେ—”

ଏହା ଶୁଣି ବସ୍ତୁସ୍ଥ ଆଦୁର ବଢ଼ିଗଲା । କୌଣସି ଲୋକର
ଦେଖା ନାହିଁ, ଏ କ’ଣ ? ସମସ୍ତଙ୍କ ଶୁଣିବେ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନ ବାଚକ
ଗଲା ।

ଏଥର ନିଶ୍ଚୟଶ୍ଚୟେ ଜାଣିଲୁ, ଏ ଜାପାନୀ ଶତ୍ରୁ ନୁହେଁ ।
ସାହେବର ମନରେ ଯେଉଁ ଜାପାନୀ ଭୂତ ଧରିଥିଲା, ସେ ଭୂତ ଓଢ଼ାଇ
ଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ନେଇ ସେ ଆଲୋଚନା ଚଳାଇଲା
ମୋ ସଙ୍ଗେ । ନମେ ଅନ୍ୟ ସିପାହୀମାନେ ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ।

ବହୁତ ଭୁବ କଥା ପଡ଼ିଲା । ଭୁବ ଅଛି କି ନାହିଁ । ଭୁବ କ'ଣ, ଏ ବିଷୟରେ କେହି କିଛି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରି ନଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଦିନର ମୋ ଅନୁଭୂତ ଆଜ୍ଞାଯାଏ ମୋ ମନରେ ଅଲଗା ଦାଗ ହୋଇ ରହିଛି । ଚା'ପରେ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଗଲୁ । ଯେଉଁଠି ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସେ ବେଷେଇ ହେଉଥିଲା । ବେଷେଇ ଯାଗାରେ ନାଆଁ ସବୁ ଲିପା ହୋଇ ଥିଲା ବୋଲି ବେଷେୟା କହିଲା । କାରଣ ଫିଲ୍ଡରେ ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ବେଷେଇ ହେବା ଯାଗାକୁ ଭଲଭାବେ ପରୀକ୍ଷା କରି, ନାଆଁ ଲିଖିଲା କି ନାହିଁ ଦେଖିବାର ନିୟମ ଏବଂ ନିୟମର ବ୍ୟବହାର ହେଲେ ଚା'ର ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ ଅଛି । ସୁତରାଂ ଆମକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ସେ 'ଶବ୍ଦ'ର କଥା ଅନୁଯାୟୀ ଦେଖିଲୁ ନାଆଁ କହୁଛି । ସିପାହୀକୁ କାମୁଡ଼ା ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା ସବୁ କିଛି ହୋଇଥିଲା ସବୁ ଭୌତିକ କାଣ୍ଡ ବୋଲି ଆମକୁହିଁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସାହେବ ବି ଆମ ସଙ୍ଗେ ଏକମତ ହୋଇ ବିଲତର ଅନେକ ଗପ କହି ବସିଲା ।

ଶବ୍ଦକୁ ଡରୁଥିଲୁ; ବର୍ତ୍ତମାନ ଭୁବକୁ ଡରି ଆଉ କେହି ସେ କୁଡ଼ିଆ ଭିତରକୁ ଗଲୁନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ସେ ନାଆଁକୁ ଦେଖି ବସିଲୁ ଏବଂ ଫିଲ୍ଡର ନିୟମକୁ ଗ୍ରହଣ ନାଆଁ କଲେଇ ବସିଲୁ । ଗୁଁ ପିଆ ଚାଲିଲା । ଟିକିଏ କ'ଣ ଖସ୍ ଖସ୍ ହେଲେ ଦେହ ଶୀତେଇ ଉଠୁଥାଏ । ସାହେବ 'ରମ୍' ଆଦୁର କୋରରେ ପିଇ ଚାଲିଲା । ଆମ ଭିତରୁ ବି କିଏ କେମିତି ପଲେଇଲେ । ଝମେ ସକାଳ ହେଲା । ଉପରୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ସେ ଜମାଦାରକୁ ଆମ କ୍ୟାମ୍ପଟେନ୍ ଡାକିଲା ଏବଂ କହିଲା—

“ଗହରେ ଗୋଟିଏ ଭୁବ ଘରେ (Haunted house) ଆମକୁ ରଖାଇ ବଡ଼ ହଇସା କଲେ । କିଏ ଯଦି ମରି ଯାଇଥାନ୍ତା କଣ ହୋଇଥାନ୍ତା ?”

ଜମାଦାର କହିଲା—“କର୍ମରେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଗୋମା ମାଡ଼ ହେଲା ସେତେବେଳେ ସବୁ ଭାରତୀୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସବୁ ଦେଶର ଲୋକ କୌଣସି ଉପାୟ ନ ପାଇ ଚାଲି ଚାଲି ଭାରତକୁ ପଲାଇ ଆସୁଥାନ୍ତୁ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ବିଶ୍ରାମ ଦେବା ଲାଗି ସରକାର ପ୍ରତି ୨୦୩୦ ମାଇଲ ଅନ୍ତରରେ ଜଙ୍ଗଲ ଓ ପାହାଡ଼ରେ ଏପରି ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ କ୍ୟାମ୍ପ

କରିଥିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ ଲୋକ କମା ଦୁଅନ୍ତୁ ଏବଂ ସକାଳୁ ପୁଣି
ଉଠି ଆଗକୁ ଚାଲନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସକାଳ ହେଲାବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ଅଧା ମରି
ଯାଇଥାନ୍ତି । ବାଟରେ ଖାଇବାର କିଛି ନଥାଏ । କେବଳ ଗଛର
ପତ୍ର ଓ ଫଳ ଖାଇ ଯା'ର ଶ୍ବାସ କୋର ସେ ବଞ୍ଚିପାରେ । ବୋଧହୁଏ
କେନ୍ଦ୍ର ମରିଥିବ ଏବଂ ସେନ୍ଦ୍ର ମୃତ ଆତ୍ମା ଭାରି ବୁଲୁଥିବ । ଭୁମ୍ବେମାନେ
ଯେତେବେଳେ ସେ କୁଡ଼ିଆ ଭିତରେ ରହୁଲ ତାଙ୍କ ଯାଗାରେ ଶୋଇ
ଥିବାରୁ ତୁମ ପିପାସାଙ୍କ ପ୍ରତି ସେ ଆତ୍ମା ସେପରି ବ୍ୟବହାର କଲ ଏବଂ
ତୁମକୁ ଦେଖି ସେ ସବୁ କହିଲା ।”

ଏସବୁ ମୁଁ ଶୁଣିଲି । ଭୂତ, ପ୍ରେତରେ ମୋର ନିଜର ବଞ୍ଚାଏ
ନାହିଁ । ଭୂତ ଅଛି କି ନାହିଁ ମୁଁ ନିଜେ ଜାଣେନା । କିନ୍ତୁ ସେ ଦିନର
ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଏବଂ ବର୍ମାର “ମିଂକସ୍ତାନ” ଜେଲ ଭିତରର ଆଉ
ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ମୋ ମନରୁ ପାଶୋର ପିବ ନାହିଁ । କେବଳ ମୋର
ଅନୁଭୂତ ସବୁ ପାଠକ ମାନଙ୍କ ଆଗରେ କହିବାର କଥା, ଯାହାକି
ନିରାଶ ସତ । ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପାଠକମାନେ ନିଜେ କରନ୍ତୁ ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳୁ ଏ ଭୂତ ଦେଖା ପଦ ଉପରେ ଚର୍ଚ୍ଚା
କରୁ କରୁ ପାଲେଲ ଅଭିମୁଖେ ଚାଲିଲୁ । ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି କିଛି ହିସାବ
ପତ୍ର ଦେଖି ମୋତେ ପୁଣି ଇଂଫାଲ ଫେରି ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରାୟ
ପ୍ରତିଦିନ ଖାଲି ଖବର “ଅମୁକଠି ଏତେ ମଲେ—ଅମୁକଠି ଅମୁକଠି
ଆମ ଫୌଜ ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ । I.N.A. ସୈନ୍ୟ ବହୁତ ବନ୍ଦୀ
ହେଲେ, ଜାପାନୀମାନେ ହାରୁଛନ୍ତି……” ଏ ଖବର ଶୁଣିବା ରୁଡ଼ା
ଆଉ ବଶେଷ କିଛି ନଥାଏ ।

ହଠାତ୍ ଦିନେ ଶୁଣିଲୁ ଆମ୍ବେମାନେ ବନ୍ଦୀ । କିପରି ବନ୍ଦୀହେଲୁ
ଏହାର ଅର୍ଥ ମୁଁ ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ସକାଳ ୭ଟାରେ ସ୍ତେପିଆଲ
ପରେଡ଼ ଡକାହେଲା—ନିଜେ କଣ୍ଠେଲ ଆସି ବୁଝେଇଲେ—

“ଆମର ଜୀବନ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଙ୍କଟାବଳୀ । ଖାଲି ଆମେ ନୋହୁ ଏଠାରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଧର୍ମ କୋର (4rth Crops)ର ଲୋକ ବର୍ତ୍ତମାନ ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଲେ । ଗତକାଲି ଜାପାନୀମାନେ ଆମର ଯୋଗା ଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଅକାମୀ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ଚାରିପଟୁ ଆମେ ଘେରରେ ପଡ଼ି ଯାଇଛେ — କଣେ ଦୁଇଜଣ ନୁହେଁ ୫୦ ହଜାର ମିତ୍ରପକ୍ଷ ସୈନ୍ୟ । ତା ଭିତରେ ଲଢୁଆ ବାହନୀ (Fighting Force) ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପାଇଁ ଉପର ସୈନ୍ୟ (କୁଲିକାମ, ଗସ୍ତାକାମ କରିବା ଲୋକ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଆମର L. of C (Line of Communication) ବାହ୍ୟଜଗତରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି ଦିଆ ହୋଇ ଜାପାନୀମାନେ ଆଗକୁ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଅଲଗାଦିନ ଭିତରେ ସିଲଟର ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇ ପାରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ସତର୍କ ରହିବାକୁ ହେବ । ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତେ ସଦା ସବଦା ନିଜ ନିଜର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ରହନ୍ତୁ । ଲୁହାର ଶିରସ୍ତାଣ (ହେଲିମେଟ୍ Helmet) ସବୁବେଳେ ପାଖରେ ଥିବ । ନିଜ ନିଜର ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର ପାଖେ ପାଖେ ରଖିବେ ।

“ବିଶେଷ ଭାବେ ସିଭିଲିଆନ ପୋଷାକ କିମ୍ବା ନିଜର ସଉଖାନ ଜନିଷ କମ କରି ଦିଅନ୍ତୁ ; ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ପୋଡ଼ି ଦିଆଯିବ । ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ଓ ଯେ କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ଆପଣମାନେ ଥାଆନ୍ତୁ ନା କାର୍ତ୍ତିକ ହୁକୁମ ମାତ୍ରେ ଅନ୍ୟଠାକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ କିମ୍ବା ଯେ କୌଣସି କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ ପାଖରେ ଖୁବ୍ କମ୍ ଖାଇବା ଜନିଷ ଅଛି । ତାକୁ ଜଗିରଖି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯୋଗାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନଷ୍ଟ ଯେପରି ମୋଟେ ନ ହୁଏ ସେଥିପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଖାଦ୍ୟ କମକରି ଦେବାକୁ ହେବ । ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଓଲଟି ଖାଇ ବି ଓଲଟି ଉପବାସ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିପାରେ । ଉଡ଼ାଜାହାଜରୁ ଆକାଶ ରୁଡ଼ା ସାହଯ୍ୟରେ କିଛି ଖାଦ୍ୟ ଆମେ ପାଇପାରୁ କିନ୍ତୁ ତାହା କିଛି ନୁହେଁ, ସେ ଖାଦ୍ୟ ଯେ ଆମ ମିତ୍ରପକ୍ଷ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବ ତାର କିଛି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହିସାବ ନାହିଁ । ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ସୈନ୍ୟଙ୍କର ଏହି ସମ୍ମୁଖ (front)ରେ ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥର ବିଶେଷ

ଅସ୍ତବ । ସେମାନେ ସବୁବେଳେ ଆମର ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଅକାମୀ କରି ଖାଦ୍ୟ ନେଇ ଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟିତ ଅଛନ୍ତି । ଆମର ବସ୍ତ୍ର ଯୋଗାଣ କରିବା ସୁବନ୍ଧୁ ଆମକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ପଡ଼େ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅସାଧୁତା କିମ୍ବା ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶୀ ଦେଲେ ସେ ଯେ କୌଣସି ଜାତି (Nationality)ର ହେଉନା କାହିଁକି ତାକୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୁଳିକରି ମାରିଦିଆ ଯିବ । ବନା ଅନୁମତିରେ କେନ୍ଦ୍ର କୌଣସି ସମୟରେ ବାହାରକୁ ଯାଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଅନୁମତି ନେଇଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ସନ୍ଧ୍ୟା ୫ଟା ପୂର୍ବରୁ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜର ଇଉନିଟ ଭିତରକୁ ଆସିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଇଉନିଟ ବାହାରେ କୌଣସି ଲୋକର କୌଣସି ହାନିଲଭ ମାଇଁ ସୈନ୍ୟବସ୍ତ୍ର ଦାୟୀ ରହୁବେ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ପାଇଁ “ପାସ୍” ଶବ୍ଦ ମନେରଖିବାକୁ ହେବ । ସେହି ପାସ୍ (Pass) ଶବ୍ଦ ମନେ ରଖି ନ ପାରିଲେ କୌଣସି ସୈନ୍ୟ ବାହାରେ ଗାର୍ଡ଼ଦ୍ୱାର ପ୍ରାଣ ଗୁଳିଗଲେ କେହି ଦାୟୀ ହେବେନାହିଁ । ବାହ୍ୟ ଜଗତକୁ କେନ୍ଦ୍ର ଚିପିପକ ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । କେବେ ପୁଣି ତା’ର ଗୁଲୁହେବ ତା କହୁହେବ ନାହିଁ । ଆମକୁ ସଙ୍ଗଠିତ ଭାବରେ ଭିତରେ ରହି ଲଢ଼ିବାକୁ ହେବ । 11th Armyର କମାଣ୍ଡର ଜେନେରାଲ ସିମ୍ସ ଶୁର୍ ସାହସ ଏବଂ ଦମ୍ଭର ସହିତ ଲଢ଼ାଇ ଚଳାଇଛନ୍ତି । ଆମର ଆଶା ଓ ବଶ୍ୱାସ ଶୁର୍ ଶାନ୍ତ ଆମେ ଏ ବନ୍ଦୀ ଜୀବନରୁ ସୁକ୍ତି ପାଇବା । ଆପଣମାନେ ଯୈର୍ଦ୍ଦିର ସହିତ ଶୃଙ୍ଗଳକୁ ମାନି ଚଳିବେ ବୋଲି ମୋର ଆଶା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନର ଡେଲିଆର୍ଡ଼ରେ ଦୈନିକ ହସବ ନିକାଶ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ବତାଇ ଦିଆଯିବ ।”

ଏ ସବୁ ଶୁଣି ଦେହରୁ ଝାଳ ବୋହୁଗଲା, ତେବେ ଉପାୟ ନଥାଏ । ସାହସ ନ ହରାଇ ଦି’ଗୁଣ ଉତ୍ତାହରେ ଆମେ କ୍ୟାମ୍ପ ଭିତରକୁ ଗୁଲିଲୁ । କି ଅନୁଭୂତ ହେବ ତାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହୁଲୁ । ସେଇଠୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇଉନିଟକୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସିନ୍ଦୂର ଆକାରରେ ରଖା ଗଲା । ତାକୁ Box system କୁହାଯାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଯେପରି ଡାକ୍ସଟିଏ ଥାଏ ଏବଂ ତାର ଡାକ୍ସଟି ରହୁଥାଏ । ବାକ୍ସ ଭିତରେ କୌଣସି ଜିନିଷ ରହି ସାରିଲେ ଡାକ୍ସଟି ବନ୍ଦକରି ଦେଲେ ବାକ୍ସଟିକୁ

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟରେ ଗୋଟିଏ ଯାଗାକୁ ନିଆଯାଇ ପାରେ, ଏବଂ ବାକ୍ସ ଭିତରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଜିନିଷ ନିଜର ଅବସ୍ଥାରେ ରହେ । ସେହିପରି ଯେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସୈନ୍ୟ ବାହୁନୀ ବଢ଼ିହୋଇ ରହିଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଏପରି ଶବ୍ଦରେ ସଜାଇ କ୍ୟାମ୍ପ ସବୁ କରାହେଲା ଯେ ଯଦି ଶତ୍ରୁ ପକ୍ଷର କୌଣସି ଲୋକ ଆମର ସରହଦ୍ଦ ଭିତରେ ଭୁଲି ଯାଏ ତାକୁ ବାକ୍ସର ଡାକୁଣୀ ଦେଲା ଭଳି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଧରା ଯାଇପାରିବ, ଏବଂ ବାକ୍ସ ଭିତରେ ଭର୍ତ୍ତିକିଲା ପରି ତାକୁ ରଖାଯାଇ ପାରିବ । ୫୦,୦୦୦ ଲୋକ ଫଣ୍ୟା କିଛି କମ ନୁହେଁ ଏବଂ ଏମାନେ ପ୍ରାୟ ୪୦ ମାଇଲ ଏରିଆ ଭିତରେ ରହୁଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଇଉନିଟକୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବାକ୍ସ (Box) ବୋଲି କୁହାହେଲା ଏବଂ ସବୁ ବାକ୍ସ ଗୁଡ଼ିକ ଭଲ ଭଲ ନାମକରଣ କରାହେଲା । ଯଥା—ପକ୍ଷୀ, ପଶୁ, ପିମ୍ପୁଡ଼, ମାଛ, ମାଛ ଇତ୍ୟାଦି (Birds Box, Beasts Boxes)। ପକ୍ଷୀ ବାକ୍ସକୁ ପୁଣି ବିଭକ୍ତ କରାହୋଇ ଭଲ ପକ୍ଷୀର ନାମକରଣ ଅନୁସାରେ ଇଉନିଟକୁ ନାମକରଣ କରାହେଲା । ଉଦାହରଣ ସ୍ବରୂପ ସପ୍ତାହ କମ୍ପାନୀକୁ ପକ୍ଷୀ ନାମ କରଣ କରାହେଲା । ଏବଂ ସପ୍ତାହ କମ୍ପାନୀର ବିଭିନ୍ନ ଇଉନିଟର ନାମ ବିଭିନ୍ନ ପକ୍ଷୀ ବିଶେଷର ନାମ ଅନୁସାରେ ନାମିତ ହେଲା । ସେହିପରି ପଶୁ, ମାଛ, ମାଛ ଇତ୍ୟାଦି । ଆମକୁ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀର ନାମ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା ।

ଆମ ଇଉନିଟର ନାମ ହେଲା “କାନାରୀ” (Canary) କାହାର ହେଲା କୋଇଲି (Cuckoo) କାହାର କୁଆ (Crow) ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳ ୭ଟା ସୁଦ୍ଧା ବେତାର (Wireles) ସାହାଯ୍ୟରେ ସବୁ ହେଡ଼ କ୍ବାର୍ଟରକୁ ଖବର ଜଣାନ୍ତି ଗତ ୨୪ ଘଣ୍ଟାରେ ନିଜ ନିଜର ଅବସ୍ଥା, ମାନେ ଆମର ସବୁ ଭଲ କି କିଛି ବସ୍ତୁ ଆମ ଉପରେ ଆସିଛି । ତା ରୁଡ଼ା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଣ୍ଟାରେ ନିଜ ନିଜ ହେଡ଼ ଅଫିସର ଅବସ୍ଥା ଜଣାଉ ଥାନ୍ତି । ଏ ସବୁ ଶୁଭ୍ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ରହେ । କେବଳ ଖବର ଦେବା ଏବଂ ଖବର ପାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିରୁଡ଼ା ଆଉ କେନ୍ଦ୍ର ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ଏହି ବେତାର ଯନ୍ତ୍ରର ରକ୍ଷଣା ବେକ୍ଷଣ ଭାର (Wireles incharge) ଜଣେ ଜଣେ ଗେ'ରୁକୁ ଦିଆହେଲା । ଖବର ବି ଜଣାଇ-

ବାର ଏକ ଅଭିନବ ଉପାୟ ଥାଏ । ମାନେ ଖବର ଜଣାଇବା ଲୋକ ଯାହା କହୁଥାଏ ଅନ୍ୟପକ୍ଷ ଖବର ପାଇବା ଲୋକ ବି ସେଇଆ କହୁଥାଏ । ଧରନ୍ତୁ (Canary) ବକ୍ସ ସକାଳୁ ଖବର ଦେଲା—

“Hallow canary Hallow canary—canary OK”

ସେ ପକ୍ଷ ଯବାବ ଆସିଲା—**Hallow canary, Hallow canary, canary O.K.”**

ଏହି ରକମ ଯଦି କୌଣସି ପଟ କେନ୍ଦ୍ର କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ, କୁହାଯିବ—

Hallow canary, Hallow canary I say again, Canary I say again.”

ଏ ସବୁ ଗୁପ୍ତରେ ଥାଏ ଏବଂ ଏପରି କଥା ଶବ୍ଦ ପକ୍ଷ ବି ତାଙ୍କ ବେତାରରୁ ସବୁ ଶୁଣୁ ଥାନ୍ତି, ଶୁଣିଲେ ବି କିଛି ବୁଝିବା ବଡ଼ ମୁଷ୍ଟିଲ । ତାଛଡ଼ା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅକ୍ଷରକୁ ନେଇ ଶବ୍ଦ ଗଠିତ ହୋଇ ଥାଏ ଏବଂ ସେହି ଶବ୍ଦରୁ ସବୁ ଅର୍ଥ ବାହାରେ । ତାକୁ ଅନ୍ୟମାନେ ଜାଣି ନଥାନ୍ତି ସୁତରାଂ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ଏହି ପ୍ରକାର ଶାସନରେ ଆମର ଅବସ୍ଥା ଲାବନ ଗୁଲିଲ । ଏଠାରେ ଆମେ ସବୁ ଧରା ହୋଇ (Captured) ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଥିଲୁଁ ସୁତରାଂ Concentrated କ୍ୟାମ୍ପକୁ ଯାଇନୁ । ଆମେ କେବଳ ହାତୀ ଘେରରେ ପଡ଼ିଲ ପରି Cordoned ହୋଇ ରହି ଥିଲୁ । ଏ ଲାବନରେ କଷ୍ଟ କମ୍ ନାହିଁ ।

ପୁରୁ Pass word କଥା କହୁଛି । ସାଧାରଣତଃ କ୍ୟାମ୍ପର ଗେଟ୍ ଜଗୁଆଳୀମାନେ ବନ୍ଧୁକ ଧରି ପହଞ୍ଚି ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ବାଟରେ କୌଣସି ଲୋକ ଆସିଲେ କହନ୍ତି—

Halt who comes there ? ଏବଂ ଆଗନ୍ତୁକ **“Friend”** କହିଲେ ଜଗୁଆଳୀ କୁହେ—

“Pass friend” ବସ୍ତାରେ ଗୁଲିଯିବାର ଥିଲେ ସେ ଲୋକ ଗୁଲିଯାଏ କିନ୍ତୁ କ୍ୟାମ୍ପ ଭିତରକୁ ଆସିବାକୁ ହେଲେ ତାର Pay Book କିମ୍ବା Identity Card ପ୍ରଦର୍ଶନ କରା ହୋଇ ରୁଜାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ତାହା ନୁହେଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇଞ୍ଜିନିଅର ଗୋଟିଏ

ଶବ୍ଦ କୁହା ଯାଇଥାଏ ଯେଉଁଥିରେ କି ପଞ୍ଚବିବାଳ କି ଦିନ କି ରାତି
 ସବୁବେଳେ ସେହି ଦିନକ ପାଇଁ ସେ ଶବ୍ଦ ପଞ୍ଚବିବା ଏବଂ ତାର ଉତ୍ତରଟି
 ସେ ପାଇଲେ ଗୁଡ଼ିକ ନୋହୁଲେ ନାହିଁ । ଏହା କେବଳ ମିଳିତାଣ
 ପାଇଁ । ସିଦ୍ଧିଲିଆନଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନି ଏଠାରେ, ସେମାନେ କୌଣସି
 ମିଳିତାଣ ଗୁଡ଼ିଣୀ ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ବି ମନା । ଧର ଅନ୍ୟ କୌଣସି
 ପୁନିଅର ଲେକ ଆମ ପୁନିଅର ଆସିବନ୍ତି ଉତ୍ତରରେ ତେବେ ସେମାନେ
 ନିଜ ପୁନିଅର ଆମର ପାସ୍ (Pass word) ଜାଣି ଆସିଥିବେ ସେହି
 ଅଞ୍ଚଳର ସବୁ ଇଉନିଟର Pass word ସବୁ ଇଉନିଟ କମାଣ୍ଡରମାନେ
 ଜାଣିଥାନ୍ତି ଏବଂ ତାହା ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ରଖା ହୋଇଥାଏ ।
 ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଆମର ଜଗୁଆଳୀ ପଞ୍ଚବିବା “Halt” ଲୋଟା
 (Lota) ଉତ୍ତର ଦିଆ ହେବ “Rose” (ଗୋଲପ) ଅର୍ଥାତ୍ ସେ
 ଦିନର ପାସ୍ ଓପାଡ ହେଲେ Rose ଏବଂ Challenge word ହେଲେ
 “Lota” । ଏହିସବୁ Security ଭିତର ଦେଇ ଜୀବନର ଗତି
 ଚାଲିଥାଏ ।

ବାହାର ଜଗତରୁ କିଛି ଖବର ନାହିଁ ସୁତରାଂ ଭାରି ଖରାପ
 ଲାଗୁଥାଏ—ଦେଖୁ ଦେଖୁ ମାସେ କଟିଗଲା କିନ୍ତୁ ଆମର ଅବସ୍ଥା ଖରାପ
 ଆଡ଼କୁ ଗତି ସିନା କରୁଥାଏ, ଭଲ ଆଡ଼କୁ ନୁହଁ । ଫମେ ଆମର
 ଖାଇବା କୋଟା କମାଇ ଦିଆ ହେଉଥାଏ । ଗୁଜଲ ଦୈନିକ ୨୪
 ଆଉନିଅରୁ ଜଣକୁ ୧୩ ଆଉନିଅର କରି ଦିଆ ହେଲା । ସେହି
 ଅନୁପାତରେ ମଧ୍ୟ ଫମେ ଫମେ ଆମର ସମ୍ପାଦ ଉପୋରୁ ସବୁ ଜିନିଷ
 ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସରିବାକୁ ବସିଲା ଏବଂ ବାହାରୁ ଖାଇବା ଜିନିଷ ଯୋଗାଣ
 ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଏଣେ ଜଙ୍ଗଲ ଯୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଗରିବ ଯୁଦ୍ଧ ଖୁବ୍
 କୋର୍ରେ ଚାଲିଥାଏ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦୁଇ ମାସ ଗଲା । ଶାନ୍ତ୍ୟ ପଦାର୍ଥ
 ଆହୁରି କମ୍ କରି ଦିଆ ହେଲା ଏବଂ ଖାଇବା ଜିନିଷ ସଙ୍ଗରେ ୨ ଗୋଟି
 କରି ବଟିକା ବି ଖାଇବାକୁ ଦିଆ ହେଲା । ବଟିକା ଗୁଡ଼ିକର ଗୁଣ
 ଉପଯୁକ୍ତ ପରିମାଣରେ ଶାନ୍ତ୍ୟ ନ ଖାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦେହର ଶକ୍ତି କମିବ
 ନାହିଁ । ଜଣା ପଡୁଥାଏ ଯେପରି ଶତ୍ରୁପକ୍ଷର ୩ ଫମେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହୋଇ
 ଉଠୁଛି ।

ଏହି ସମୟରେହିଁ **I. N. A.** ମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଶତଗୁଣ ବଢ଼ିଲା ଓ ସେମାନେ ଖୋଲଖୋଲି ଭାବରେ ଆନ୍ଦମଣ କଲେ । **Blod is thicker than water** ଶବ୍ଦର ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । କିଏ ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟ ଓ କିଏ ନେତାଜୀଙ୍କର ସୈନ୍ୟ ଚିହ୍ନିବା ମୁସ୍ତିଲ ହେଲା । ନେତାଜୀଙ୍କର ସୈନ୍ୟମାନେ ବି ଆମର ଖାଦ୍ୟ ଗୋଦାମରୁ ଖାଦ୍ୟ ଜିନିଷ ନେଇ ଚାଲିଗଲେ । ବ୍ରିଟିଶ ଚରପରୁ ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟମାନେ ଯାଇ ନେତାଜୀଙ୍କ ବାହିନୀରେ ମିଶୁଥାନ୍ତି ସୁତରାଂ ତାଙ୍କୁ ସବୁ କାଲଦା କଟକଣା ଜଣାଥାଏ ।

ମୋର ମନେ ଅଛି ଦିନେ ଆମର ଉପୋରୁ ପ୍ରାୟ ୫୦୦୦ ସୈନ୍ୟଙ୍କର ଦୁଇ ସପ୍ତାହର ଖାଇବା ଜିନିଷ ସେମାନେ ଧରି ଚାଲିଗଲେ । ଜିନିଷ ନେବାର ଦିନକ ପରେ ହସାବ ସମୟରେ ସବୁ ଧରି ପଡ଼ିଲା । ଏହିପରି ସବୁ କାମରେ ଭାରତୀୟ ବାହିନୀଙ୍କ ଉପରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କର ପୁର ଆସ୍ଥା ଛୁଟିଗଲା ।

ଏପରି ସମୟରେ ଶୁଣାଗଲା ଯେ **I. N. A.** ବାହିନୀ ଭାରତର ଦୁଇଟି ଗାଁରେ ପ୍ରବେଶ କଲେଣି ଏବଂ ସେମାନେ ନିମନ୍ତେ ଅଗ୍ରଗତ କରୁଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ଇଂଫାଲ ଓ ଦିମାପୁର ବ୍ରେଡ଼ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଦାଃି ଯାଗା ସବୁକୁ ଜଗି ରହିଲେ । ଆସାମପଟୁ ଏବଂ ଚକ୍ରି ଗ୍ରାମ ପଟରୁ ବ୍ରିଟିଶମାନେ ଶତମନ୍ତ ଲଢ଼େଇ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଜାପାନୀମାନେ ନେତାଜୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିଶ୍ୱାସ ଘାତକତା କଲେ ! ଯଦି ସେତକ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା ତେବେ ଇତିହାସର ରୂପ ଭିନ୍ନ ଧରଣର ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଜାପାନୀମାନେ ଆଗରୁ ଫମ୍ପା ଆବାଜ ଦେଇ ଭାରତର ସୀମାକୁ ପଶିଲେ । ଆଶ୍ଚାସନ ଦ୍ୱୀପକୁ ଦଖଲ କରି ନେତାଜୀଙ୍କ ହାତରେ ଦେବାରୁ ନେତାଜୀଙ୍କର ଏବଂ ତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାତ ସରକାରର ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇଗଲା ଯେ ଜାପାନୀମାନେ ଆମର ପୃଷ୍ଠ ପୋଷକତା କରୁଛନ୍ତି । ଜାପାନୀମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଖୁବ୍ ଅଭାବ ହେଲା । ଦକ୍ଷିଣ ମୁର୍ଦ୍ଦା ଏସିଆର ସବୁ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଧୂସ୍ର ବିଧୂସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ସୁତରାଂ ଖାଦ୍ୟ

ଉତ୍ତର ବା ଶାଦ୍ୟ ଯୋଗାଣ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଜର୍ମାନୀମାନେ ହାରୁଥାନ୍ତି । ଅସ୍ତ୍ର ଶକ୍ତିର ବଳ ଶେଷ । ଆକାଶ ପଥରେ ବା ଜଳ ପଥରେ ଶାଦ୍ୟ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ପଡ଼ିଥିବା ଆଶା କମ୍ । ସ୍ଥଳ ପଥର ଯୋଗାଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ଶାଦ୍ୟ ଖାଇଲେ ତ ପୁଣି କାମ ହେବ । ଜାପାନୀମାନେ ନିଜେ ଖାଇବାକୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ସିଙ୍ଗାପୁର ବନ୍ଦର ବନ୍ଦ, ମାଲୟ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜରେ ଶାଦ୍ୟର ଅଭାବ । ଆରକାନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଶାଦ୍ୟ ନାହିଁ । ମାଲୟର ଅବସ୍ଥାରୁ ବର୍ମାର ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ଖରାପ । ଶାଦ୍ୟ ଆସିବ କୁଅଡ଼ ? ଜାପାନୀମାନେ ଶ୍ୟାମ ଓ ଜାଭା ଦ୍ଵୀପରୁ ଶାଦ୍ୟ ପାଉ ନଥାନ୍ତି । ସେଠାରେ ବି ସେହୁ ଅବସ୍ଥା ।

ଜାପାନୀମାନେ ସ୍ଥଳ ପଥର ଯୋଗାଣ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟିତ ଥାଆନ୍ତି “ବୁଡ଼ି ସିବା ଲେକର କୁଟାଖିଏ”କୁ ଆଶ୍ରା ପରି ଜାପାନୀମାନେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଜୀବନ୍ୟ କାମ କରିବାକୁ ପନ୍ଥେଇଲେ ନାହିଁ । ବିକଳରେ ସେମାନେ ଶ୍ୟାମ, ବର୍ମା ରେଲ ଲାଇନ ଉପରେ ବିଶେଷ ଜୋର ଦେଇ ସବୁ ଶକ୍ତି ସେଆଡ଼େ ଖଟାଇଲେ । ବ୍ରିଟିଶ ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସେ କାମରେ ଲଗାଇଲେ । ଭାତ ଖାଲି ଖାଇ କେତେ ଦିନ ବା ଏମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳେଇବେ । ସେତକବେଳକୁ **I. N. A** ଭାଗ୍ୟରେ ସେ ଭାତ ଗଣ୍ଡାଏ ବି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ଦୟା ଉପରେ **I. N. A.** ବାଲକ ଭାଗ୍ୟ ଡୋର ରହିଲା । ନେତାଜୀ ଭାବିଥିଲେ ଭାରତରେ ପଶିବା ମାତ୍ରେ ଶାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ଅଭାବ ରହିବ ନାହିଁ ଏବଂ ଭିତରେ ଥରେ ପଶିଲେ ତେଣିକି ବ୍ରିଟିଶ୍ମାନଙ୍କୁ ହଟାଇବା ଖୁବ୍ ସହଜ, କିନ୍ତୁ ସେ ଫଳ ହେଲା ଓଲଟା ।

ସିଲିକରପଡ଼େ ଯେତେବେଳେ ଜାପାନୀମାନେ ୭ ଶତ୍ରୁ ଗାଁ ଦଖଲ କଲେ, ତା ଭିତରେ **I. N. A.** ର କୌଣସି ଲୋକଙ୍କୁ ଭର୍ତ୍ତି କରିବା ଦେଲେ ନାହିଁ କିମ୍ବା **I. N. A.** ବାହନୀକୁ କୌଣସି—ପ୍ରକାର ଶାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏଣେ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଲୋକ ମାନଙ୍କର ନୈତିକ ବଳ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ଏବଂ ଶାଦ୍ୟ ଅଭାବରୁ ଗାଁ ଗାଁ

ଭିତରେ ବହାଜାନା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ହଠାତେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା
ନେତାଜୀଙ୍କର ପତନ ।

ସେତେବେଳେ ଏ ସବୁ ବିଷୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଭାରତୀୟ
ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମନରେ ନିରାଶ୍ୟର ଭାବ ଦେଖା ଦେଲା । ଦୁଇମାସ
ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ବ୍ରିଟିଶ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଭଲ ଥିଲା ଯଦିଓ
ବୋମା ମାଡ଼ ଓ ଟ୍ୟାଙ୍କ ବାହନ ଯୁଦ୍ଧ, ଆକାଶଚୁରା ସୈନ୍ୟଙ୍କର
ସମାବେଶ ଏକ ଦୈନନ୍ଦିନ ଘଟଣାରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଆମେ
ଇଂଝାଲରେ ଥିବା ଏବଂ ଆମ କାନାଡ଼ା ବାକ୍ସର ଓପ୍ପାର ଲେସର
ଇନବୁର୍ସ୍ ଥାନା କଣେ ଅସ୍ତେଇଆନ ଲୋକ ।

ହଠାତ୍ ଦିନେ ବୋମା ମାଡ଼ରେ ସେ ମରିଗଲେ । ତହିଁ
ଆରଦ୍ଧନ ଓପ୍ପାରଲେସ ତଲାସବାକୁ ଲୋକ ଦରକାର ପଡ଼ିଲା । ଗୋଟିଏ
ଲୋକତ ନାହାନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ବାହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆମ କମ୍ପାନୀର ୫୦
ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଇଂରାଜୀ ରଚନା ଏବଂ ୧୫ ମିନିଟ୍ ବାକ୍ୟାଳପର
ପରୀକ୍ଷା ହେଲା । ଭାଷ୍ୟବଶତଃ ହେଉ କିମ୍ବା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବଶତଃ ହେଉ
ମୁଁ ଏକାମ ପାଇଁ ବସ୍ତ୍ର ହେଲି । ତେବେ ମୋତେ ତ ଜଣା ନାହିଁ ଏ
କାମ କିପରି ହେବ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କଣେ ଲେଫଟନାଣ୍ଟ ମୋତେ
ଦୁଇଘଣ୍ଟା ପାଇଁ ଟ୍ରେନିଂ ଦେଲେ । ଓପ୍ପାରଲେସ୍ ରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାରର
କାମ ଚଳେ । ଟେଲିଫୋନ ଓ ଓପ୍ପାରଲେସ । ଦୁଇ ଘଣ୍ଟାରେ
ଟେଲିଫୋନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ କିପରି କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଗଲା,
ଓପ୍ପାରଲେସ ପ୍ରଣାଳୀର ଧାରଣା ନଥାଏ । ମୋତେ କୋଡ଼ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ
ଶିଖିବାକୁ ଆଉ ୪ ଘଣ୍ଟା ଲାଗିଲା । ୨୭ଟି ଇଂରେଜୀ ଅକ୍ଷରରୁ ୨୭ଟି
ଶବ୍ଦ ଘୋଷିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ନେଗେଟିଭ ଓ ପଜେଟିଭ ପୁର ପଦଣ୍ଡ
କିପରି ଜାଣିବ, ବେଟାଗରୁ ଓପ୍ପାରଲେସ ସେଟ୍‌କୁ କିପରି କନେକ୍ସନ
ଆଣିବ, କିପରି ଟେଲିଫୋନିକ ମେସେଜ ଦେବ ଓ କିପରି ଲେଖିବ ଏବଂ
ସୁଇଚଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ ତରଫରୁ କିପରି ଚଳେଇବ । ପିଠିରେ ଏହି
ସେଟ୍‌ଟି ଧରି କିପରି ଟେଷ୍ଟ ଭିତରକୁ ପଶିବ ଏବଂ କିପରି ସମ୍ବାଦ
ପ୍ରେରଣ କରିବ, ଏହି ହେଲା ମାତ୍ର ଟ୍ରେନିଂ ।

ଟ୍ରେନିଂ ଦେଇ ସାରି ଲେଫଟନାଣ୍ଟ ହେଉ କ୍ୱାଟର ଯାଇ ମୋତେ ଡାକିଲେ ଏବଂ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଯେତେ ‘ବକ୍ସ’ କମାଣ୍ଡର ଥାନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଡକା ହେଲା ଏବଂ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାହେଲି । ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ଖାଲି ଇଂରେଜ ଥିଲେ କଷ୍ଟ ନଥିଲା । କିଏ ଆମେରିକାନ, କିଏ ସ୍କଟିଶ, ଅଲଗାସବୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣ ସମାନ ନୁହେଁ କେବେ ଅଧଞ୍ଜ୍ୟାଏ ପ୍ରାକ୍ତିକାଳ ପରେ ସମସ୍ତେ ମୋ ଦ୍ୱାରା କାମ ଚଳିବ ବୋଲି ମତ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଅଡୁଆରେ ପଡ଼ିଲି । ମୋତେ ଏସବୁ ଭାରି ଅଡୁଆ ଲାଗିଲା । ମୁଁ ଖାଲି କୋଡ଼ ଓପାଡ଼ ଘୋଷି କ୍ୟାମ୍ପ ଭିତରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ରହାରସାଳ କରୁଥାଏ । ସକାଡ଼ ଉଠି “ହ୍ୟାଲେ କାନେସ” ପ୍ରଭୃତି କରି କରି ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇଗଲା ।

୧୫ ଦିନ ସୁରୁଖୁରୁରେ ଚାଲିଗଲା । ଯେଉଁଦିନ ୧୬ ପଶିଲା, ସେଦିନ ସକାଳ ୬ଟାରୁ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ବୋମା ମାଡ଼ ଆରମ୍ଭ । ମୁଁ ବକଳରେ ଟ୍ରେସି ଭିତରେ ଥାଏ । ଠିକ୍ ୭ଟାରେ ଓପାରଲେସ୍ କଣ ହେବ । ମୋର ଠିକ୍ ମନେଅଛି ୬:୫୫ ମିନିଟରେ ଦୁଇଟି ବୋମା ମୋ ଟ୍ରେସି ପାଖରୁ ପ୍ରାୟ ୫୦ ଗଜ ଦୂରରେ ପଡ଼ିଲା । ଭୂଇଁ ଥରି ଉଠିଲା । ମୋର ମୁରୁଗୁ ସହୃଦେ ମୁଁ ବି କଂପି ଉଠିଲି । ଭୟ ଖୁବ୍ ଲାଗିଲା । ମୁଁ ଲମ୍ବା ହୋଇ ଶୋଇ କାନରେ Ear phone ଲଗାଇ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ପୁରା ଦେଲି । କିନ୍ତୁ ମେସିନ୍ ଚାଲିଲା ନାହିଁ । ମୋର ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚେଷ୍ଟାକରି ଅକିଗଲି । ପ୍ରାୟ ୮ଟା ବେଳକୁ “ଅଲ୍ କ୍ଲଅର” ସାଇରେନ୍ ବାଜିଲା ଏବଂ ମୁଁ ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ହୋଇ ଉଠିଲି । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହେଉ କ୍ୱାଟରରୁ ଫୋନ ଆସିଲା “କାନାସ ବକ୍ସ ଉପରେ ବୋମା ମାଡ଼ ହୋଇଛି । ସମସ୍ତେ ବଞ୍ଚିରୁହନ୍ତ ?” କଣ୍ଢେଲ ହିଁ କହିଲେ । କାନାସ ବକ୍ସ କାର୍ତ୍ତିକ ମେସେଜ ଦେଇନାହିଁ ବୋଲି ପଚାରି ହେଲା । କଣ୍ଢେଲ ମୋତେ ଡାକି ପଚାରିଲେ । ମୁଁ କହୁଲି ମେସିନ୍ ତ ଚାଲୁନା । ସେ ସେଇଆ କହିଲେ ଉପରକୁ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଓ ଲେଫଟନାଣ୍ଟ ପୁଣି ଆସିଲେ । ସେ ପ୍ରାୟ ଅଧଞ୍ଜ୍ୟାଏ ଖଣ୍ଡେ ମେସିନ୍କୁ ଘୁରାଇ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ହଠାତ୍ ପୁରା ଟେକ୍ କରି ମୋ ଉପରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ି କହିଲେ ।

“Bloody fool, you have spoiled the whole.”

ତାପରେ କର୍ଣ୍ଣେଲ ସଙ୍ଗେ କଣ କଥା ହେଲେ ଏ ଦୁଇଜଣ ଯାକ । ତାଙ୍କର ଏ ରାଗ ଦେଖି ମୁଁ ବରଫା ପହପର ଥରବା ଛୁଡ଼ା ଆଉ ଉପାୟ ନଥିଲା । ତାପରେ ଯେଉଁ କର୍ଣ୍ଣେଲ ମୋତେ ଏତେ ଭଲ ପାଉଥିଲା, ସେ ବା ଆସି ଗୁଡ଼ାଏ ଗାଳି ବର୍ଷଣ କରି ଶେଷରେ କହିଲେ—

“ତୁମକୁ କୋର୍ଟ ମାର୍ଶଲ ହେବ” ଏବଂ କମ୍ପାନୀକୁ ଡକାଇ କହିଲା “ସ୍ବାକୁ କ୍ବାର୍ଟର ଗାର୍ଡରେ ରଖ ।”

ଜଣେ ସର୍ଜେଣ୍ଟ ଓ ଦୁଇଜଣ ସିପାୟା ଆସି ମୋର ଅସ୍ତ୍ର ନେଇ ଗଲେ । ମୋର ଅସ୍ତ୍ରରୁ ବେଲ୍ଟ ନେଇଗଲେ ଓ ମୁଣ୍ଡରୁ ଟୋପି ନେଇ ଆଗରେ ପଛରେ ଦୁଇଟା ବଲ୍‌ପଲ ଧରି ଘେର ଗାରଦ ଭିତରକୁ ନେଇଗଲେ । ମୁଁ ଠିକ୍ ମଲା ମୁଷା ପରି ଟେଣ୍ଟ ଭିତରେ ପଡ଼ି ରହିଲି ।

କ୍ବାର୍ଟର ଗାର୍ଡରେ ଐତିନ ରହିଲା ପରେ ମୋତେ ‘ପେଷି’ କରାଗଲା । ପେଷିମାନେ କମାଣ୍ଡର ସାମନାରେ ହାଜର କରାଇବା । ଆଗରେ ଜଣେ ଓ ପଛରେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁକ ଧାରୀ ହାବିଲଦାର ଏବଂ ମୁଁ ମଝିରେ । ସୁବେଦାର ମେଜର ମାର୍ଚ୍ଚ କରଇ ନେଇ ଠିଆ କରାଇଲେ କମାଣ୍ଡର ସାମନାରେ । ମୋତେ ମୋର ଦୋଷ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇ ଦିଆଗଲା ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହୁକୁମ୍ ହେଲା—ଯେହେତୁ ଏହା ଏକ ବଡ଼ “ଅପରାଧ” ତୁମକୁ କୋର୍ଟ ମାର୍ଶଲର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ୧୫ଦିନ ପରେ ତୁମର ବିଚାର ହେବ । ଅନ୍ୟସବୁ ବିଷୟ ଯଥାସମୟରେ ଜଣାଇ ଦିଆଯିବ । ପୁଣି ସାଲୁଟ୍, ଏକାଉଟର୍ସ, ବାଇ ଦି ଲେଫ୍ଟ୍, କ୍ବିକ୍ ମାର୍ଚ୍ଚ ।

ପୁଣି ଗାରଦ ଭିତରକୁ ଆସିଲି । ଭବିଷ୍ୟତ ଅନ୍ଧାର, ଭାଗ୍ୟରେ କ’ଣ ଅଛି ଦେଖିବା ଅପେକ୍ଷାରେ ପଡ଼ି ରହିଲି ।

କୋଟ ମାଣିଲ ମିଳିଥାଏ ଜୀବନର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଦଣ୍ଡ ।
 ଦୋଷ ଅନୁପାତରେ ସଜା ଦିଆ ଯାଇଥାଏ । ଯାବତ୍‌ଜୀବନ କାଗଦଣ୍ଡ
 ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗୁଳି କରି ମାରିଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଣ୍ଡ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ ।
 ପ୍ରମାଣର ଅଭାବରେ ହାନି ବ ମିଳିଲା । ମୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ମୋର
 ସାଙ୍ଗଭାଇମାନେ ସମବେଦନା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଆସନ୍ତୁ
 ରୁପ୍ ରୁପ୍ କଥା ହୋଇ ଗୁଲିଯାନ୍ତି । ମୁଁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ବସିଥାଏ ।
 କେବେ ଇଂରେଜ ସରକାର ନ୍ୟାୟ ବରୁର ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି
 ଏବଂ ମୋତେ ସେ ସୁଯୋଗ ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବ, ଏଇ ଆଶାରେ ମୁଁ ଥାଏ ।
 ଦୁଇଦିନ ପରେ ପୁଣି “ପେଟି” ମୋତେ ପଚାରି ହେଲା—

“ତୁମକୁ ନିଜର ପସ ସମର୍ପଣ କରିବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଦିଆଗଲା
 ଏବଂ ତୁମେ ତୁମର ଓକିଲ ଜଣେ ବାଛି ପାରିବ । ତୁମ କମ୍ପାନୀର
 ଅଫିସରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ତୁମର ଓକିଲତା କରିବେ ।”

ବାଛିବା ପ୍ରଶ୍ନ ଯେମିତି ଉଠିବି ମୁଁ ତହୁଁ କରି କହି ପକାଇଲି
 ମେଜର ବାଟାମ୍ବଙ୍କ ନାଁ । ମେଜର ବାଟାମ୍ବଙ୍କ ଭର ଖାସ ଲଣ୍ଡନ
 ସହରରେ । ସେ ଜଣେ ଏମ୍. ଏ. ବି. ଏଲ୍ । ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ
 କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ
 ଦେଶର ଉଚ୍ଚତମ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଘୋଷଣା କରାଗଲା ଯେ ୪୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ
 କିମ୍ବା ତା’ଠାରୁ କମ ବୟସ୍କ ଲୋକମାନେ ମିଲିଟାରିରେ ଯୋଗଦେଇ
 ଦରିଆ ପାରି ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ପ୍ରଥମେ ସେମାନଙ୍କୁ ପଠାଯିବ ।
 ସେହି ଘୋଷଣା ଫଳରେ ସେ ଭାରତକୁ ଆସିଲେ । ପ୍ରଥମେ ଆସି
 ପେଣାଡ଼୍‌ର (ବର୍ତ୍ତମାନ ପାକିସ୍ତାନ)ରେ ରହୁଥିଲେ । ତା’ପରେ ଆମ
 କମ୍ପାନୀରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ମାନମାଦରେ । ଅତି ସରଳ ଓ
 ନିରାଡ଼ମ୍ବର ଉଦ୍ଭାବକ । ସେ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଲଦିବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି
 ଦେଲେ । ମୋଠାରୁ କିଛି ନ ଶୁଣି କହିଲେ—

“ମୁଁ ସବୁ ଜାଣେ, ମୁଁ ତୁମ ପାଇଁ ଲଦିବି ।”

ଠିକ୍ ୧୫ ଦିନ ପରେ ବରୁର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ମିଲିଟାରି
 ବରୁଗଲାୟ ବିଷୟରେ ମୋର କିଛି ଧାରଣା ନ ଥିଲା । ସେହିଦିନ
 ଜାଣିଲି କିପରି ବରୁର ହୁଏ । ଠିକ୍ ସିଭଲ ବରୁଗଲାୟ ପରି । କାଠଗଡ଼ା

ଅବଶ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ପୁଣି ଜଙ୍ଗଲରେ ବଗୁରାଲସ୍
ଆସିବ କେଉଁଠୁ ?

ପାଞ୍ଚଜଣ ବଗୁରକ । ଜଣେ ଆମର କମ୍ପାନୀ କମାଣ୍ଡର
ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ କର୍ଣ୍ଣେଲ ଓ ବାକୀ ଗୁରୁଜଣ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କମ୍ପାନୀରୁ
ଆସିଥାନ୍ତି ।

ସମସ୍ତେ କୋର୍ଟ ରୁମ୍ ପରି ଉଚ୍ଚ ଜାଗାରେ ବସିଥାନ୍ତି ।
ସେମାନଙ୍କ ତଳକୁ ମୋ ଓକିଲ ଏବଂ ବିପକ୍ଷର ଦିଗରେ ସରକାରଙ୍କ
ତରଫର ଆଡ଼କୁଟାଣ୍ଟ (ସେ କମ୍ପାନୀର ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିତା ପାଇଁ ଦାୟୀ,
ତାଙ୍କୁ ଆଡ଼କୁଟାଣ୍ଟ କହନ୍ତି) ବସିଥାନ୍ତି । ଏଥର ମାର୍ଚ୍ଚ କରାଇ ନେଇ
ଗଲେ ସ୍ୱୟଂ ଆଡ଼କୁଟାଣ୍ଟ ସାହେବ । କଚେରୀରେ... ‘ହାଜର ହେ’
ଡାକୁଥିବା ପିଅନ ପରି ଜଣେ କର୍ମଚାରୀ ଏହି କୋର୍ଟରେ ଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ
କୁହାଯାଏ ଅଡ଼ରଲ୍ ଅଫିସର ।

ମିଲିଟାରିରେ ଡିଉଟି ଅଫିସର ଜଣେ ଜଣେ ପ୍ରତିଦିନ ରହନ୍ତି ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାଗାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ନାମରେ ବୁଲିବାକୁ ଯାଇଥାଏ ।
ସେ ଦିନ ଅଡ଼ରଲ୍ ଅଫିସର ଜଣେ କେପ୍ଟେନ । କୋର୍ଟ ରୁମ୍ ଭିତରୁ
ଆଦେଶ ହେଲା ।

SR 5575 ଏମ୍ ସିଂହଙ୍କୁ ଡାକ !

ସେ ଡାକିବାରୁ ମାର୍ଚ୍ଚ କରାଇ ମୋତେ ନିଆଗଲା । ମୋ
ବିରୁଦ୍ଧରେ ଥିବା ବିଷୟ କୁହା ହେଲା, ମୋତେ ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି
ହେଲା । ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା ବିଚାରବାରୁ ସେଦିନ ପାଇଁ ବଗୁର ବନ୍ଦ ରହିଲା ।
ବଗୁରକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଜଣେ ଟାଇପିଷ୍ଟ ବସିଥାନ୍ତି । ସେ ସବୁ
ଟାଇପ୍ କରୁଥାନ୍ତି । ବଗୁର ତହିଁ ଆରଦିନକୁ ରଖା ହେଲା ଏବଂ ସେ
ଦିନର ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତର ସବୁ ମୋତେ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇ ଦିଆଗଲା । ମୁଁ “ଟିକ୍
ଅଛି” କହିବାରୁ ସମସ୍ତେ ଉଠିଲେ । ମୁଁ ଫେରି ଆସିଲି ବନ୍ଦୀ
ଶାଳକୁ ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ମୋ ଚରଫରୁ ବାଟାମ୍ ସାହେବ ଓକିଲ ପରି
ସବୁ କାମ ତଳେଇଲେ । ଗୁରୁ ଘଣ୍ଟା ପରେ କୋର୍ଟ କାମ ସରିଲା ।
ତାର ସାତଦିନ ପରେ ପୁଣି ବଗୁର ହେଲା ।

ସେଦିନ ସବୁ ବାହାରିବ । ମୋର ମନ ମୋତେ ଭଲ ନ
ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ବେପରବାସୁ ଥାଏ । କାରଣ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ଥାଏ
ଯେ ମୁଁ କୌଣସି ଦୋଷ କରି ନାହିଁ । ସେଦିନ ବାଟାମ ଖୁବ୍
ଚେକସ୍ଥିତା ଶ୍ରୀକ୍ଷାରେ ସବୁ ସୁନ୍ଦର କଲେ—

“ଆପଣମାନେ କଣ ଭାବୁଛନ୍ତି, ସିଂହ ଜାଣି ଶୁଣି ଏ ସବୁ
କରିଛନ୍ତି ? କଦାପି ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ୪ ଘଣ୍ଟା ଟେନିଂରେ ଯେଉଁ ଲେକ
୧୫ ଦିନକାଳ କାମ ଚଳେଇ ପାରିଲା ସେ ଯେ ତା’ ପରଦିନ (ସୋହଲ
ଦିନ) ଦିନ ଏପରି ବଦମାସି କରିପାରେ, ଏହା ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗ୍ୟ
ନୁହେଁ । କେବେ ନୁହେଁ । ସେଦିନ ବୋମା ପଡ଼ି ନ ଥିଲେ
ତା’ ମନରେ ଭୟକାତ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା । ଯଦି ଶରୀର କାମ କରିବାର
ଇଚ୍ଛା ଥିଲା, ତାହାହେଲେ ସେ କେବଳ ଏ ପକେଟିଭ୍ ନେଗେଟିଭ୍ ପୁଗ ନ
କରି ଅନ୍ୟ କିଛି ବଡ଼ ଧରଣର କାମ କରିଥାନ୍ତା । ତା ରୁଡ଼ା ଆପଣ-
ମାନେ ତାକୁ ସୁତଃ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୋଇ ବାଛିଥିଲେ । ସେ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ
ହୋଇ ନ ଥିଲା”—ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି କେତେ କଣ ।

ସେ ସବୁ ଆଜି ମୋର ମନେ ନାହିଁ । କେବେ ମୋ ମନ ଟିକିଏ
ଖୁସି ଥାଏ ଏ ସ୍ୱଳ୍ପ ଶୁଣି । ଶେଷରେ ସବୁ ଦିଆଗଲା, “ତୁମେ
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ” । ପୁଣି ମୋର ବେଲ୍ଟ ଟୋପି ପ୍ରଭୃତି ମୋତେ ଦିଆଗଲା ।
ମାଲିଂ ସ୍ନାତ୍ତରୁ ବାହାର ଆସି ଏକ୍ସଟିଆ ଯାଇ କୋର୍ଟକୁ ଏଡେନ୍ସନ୍
ହୋଇ ଏକ ସାଲୁଟ ଡୁକିଲି । କୋର୍ଟ ଭାଙ୍ଗିଲା । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ କିଛି
କହୁନା ଆଗରୁ ମେଜର ବାଟାମ୍ ଆସି ମୋର କରମର୍ଦ୍ଦନ କରି
କହିଲେ—

“ଅଭିନନ୍ଦନ ସିଂହ” ।

“ଧନ୍ୟବାଦ ସାର୍ । ସବୁ ଆପଣଙ୍କ ଦୟା ଓ ପରିଶ୍ରମର ଫଳ”
ବୋଲି କହି ପୁଣି ତାକୁ ଗୋଟାଏ ଅଲଗା ସଲମ ଦେଲି ।

ମୋର ଅସୀମ ଆନନ୍ଦ । ଆଜି ଲେଖିଲା ବେଳକୁ ସେ
ଆନନ୍ଦର ତୁଳନା କରି ପାରୁନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ବିଚାରକ ଅର୍ଜୁନ ଅଫିସର
ଆଡ଼କୁଟାଣ୍ଡମାନେ ଗୁଡ଼ାଏ ଅଭିନନ୍ଦନ କଣାଇଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ
କହୁଥାଏ । ମୋର ମନେ ଅଛି ସେଦିନ ପ୍ରାୟ ହଜାରେ ହେବ

ଧନ୍ୟବାଦ ବାନ୍ତି କରିଥିବ । ମିଜାଭ୍ ଟିକଏ ଥଣ୍ଡା ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଖୁସିରେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୁଇ ଗୁରୁଜଣ ସାଙ୍ଗ ମିଳିତାଗ୍ର କ୍ୟାଣ୍ଡିନ୍ ଭିତରକୁ ଡଳିଲୁ ।

ଠିକ୍ ୧୦ ଦିନ ପରେ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଆମ୍ଭ ହେଡ଼କ୍ବାର୍ଟରରୁ ମିଳିଲା । ସେଥିରେ ମୋର କାମ ପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋତେ କୋଟମାଣିଲର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରା ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋର ନାମ ଗୁଡ଼୍ ସଭିଏ ପାଇଁ ସୁପ୍ରିମ ଆଲ୍‌ୟୁଡ଼୍ କମାଣ୍ଡର ସାଉଥ ଇଷ୍ଟ ଏସିଆକ ପାଖରୁ ପୁରାରିଶ ପଠାଗଲା । ସେହି ଅନୁସାରେ ମୋତେ ବି ଜୁନ ୧୯୪୮ ମସିହାରେ ‘ଗୁଡ଼୍ ସଭିଏ କାଡ଼’ ମିଳିଛି । ଏହି ସଚ୍ଚିପ୍ତିକେଟ ସବୁ ସମ୍ମାନ ସୁଚକ ବୋଲି ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଗେଜେଟ୍‌ରେ ଚାହାରି ଥାଏ ।

ଦିନପରେ ଦିନ ଯାଉଥାଏ । ଇଂଫାଲ ଅଞ୍ଚଳରେ ଖୁବ୍ ଯୁଦ୍ଧ ବୁଲିଥାଏ, ବିଶେଷ ଭାବେ ଗରଲ ଯୁଦ୍ଧ । ଜାପାନୀମାନେ ପ୍ରାଣ ପଣେ ଲଢ଼ୁଥାନ୍ତି । ଇଂଫାଲର ଭିତରକୁ ମଣିୟୁର ରଜାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଉଆସ ଗୁଡ଼ିଣୀ ସଜ୍ଜିତ ଥିଲା । ଜାପାନୀ ବୋମା ମାଡ଼ରେ ପ୍ରାୟ ସେ ଘର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଥିଲା । ତଥାପି କେତୋଟି କୋଠରୀ ଭଙ୍ଗା ଇଟା ଗଦା ମଝିରେ ମୁଣ୍ଡଟେକି ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ଦିନେ ଭିତରକୁ ବୁଲି ଯାଇଥିଲୁ ଆମେ ଟାଙ୍ଗଣ । ବର ଭିତରେ ପଶିଲା ବେଳକୁ ଚିମିଣିଆ ଚଢ଼େଇ ଉଡ଼ିଗଲେ କିରି ମିରିରି ଶବ୍ଦ କରି । ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଦୁଣ୍ଡାଳ ଗୋଟାଏ କୋଣ ଦେଇ ପଲାଇ ଗଲା । ଜାଗାଟା ମାଡ଼ି ମାଡ଼ି ପଡ଼ୁଥାଏ । ତେବେ “ଜାପାନୀ” ଛୁଡ଼ା ଆଉଟ କିଛି ଭୟ ନ ଥାଏ । ସୁତରାଂ ଟିକଏ ଖସ୍ ଶବ୍ଦ ହେଲେ ହାତଟା ସୁତଃ ସ୍ଟେନ୍‌ଗନ୍ ଟ୍ରିଗର ଉପରେ ପଡ଼ିଯାଏ । ସେହି ରଜବାହୀର ଗୋଟିଏ ପାହାଚ ଉପରେ ବସିଲୁ । କେତେ ଦେଶ, କେତେରଜା, କେତେ ରଜ୍ୟ ଏହିପରି ପୂର୍ବରୁ ଯାଇଥିବେ ଓ ଭବିଷ୍ୟତରେ ପିବେ । ଭଙ୍ଗା ଇଟାଗଦା ଓ ଶିଉଳିମଡ଼ା ଫଟା କାନ୍ଥରେ ଅନା ବନା ଗଛ ଓ ତା’ ତଳେ ସାପ, ବଲୁଆ କିମ୍ବା ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ କିଛି ଦିନ ପାଇଁ ରହୁବେ ।

ତତ୍ତମ ସେ ସବୁ ମାଟିରେ ମିଶିଯିବ । ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚ ପୁରୁଷ ପର ସୃଷ୍ଟିହେବ ଇତିହାସ । କିନ୍ତୁ କିମାଙ୍କାର ଲୋକ କଥା, ସୃଷ୍ଟିରୁଆ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ । କେତେ ଯୁଗପରେ ଯଦି ପୁଣି ତାହା ଲୋକ ଲୋଚନକୁ ଆସେ ପ୍ରକୃତର ବସ୍ତୁତା କରିବେ ଗବେଷଣା ।

ଏହି ପରି ଗନ୍ଧ କମେଇରୁ, ଆସିଲି କଟଣ ମଣିପୁର ଲୋକ ଆମ ପାଖକୁ । ସେ ଭଲ ହୃଦୀ କହୁ ପାରୁଥିଲା । ପୁରବଂ ତା ସଙ୍ଗେ ଗନ୍ଧ କରିବାକୁ କିଛି ଅସୁବଧା ହେଲାନି । ସେ କହୁଲା ମଣିପୁର ରଜାଘର କଥା ଏବଂ ସେ ଉଆସର କଥା । ମୋର ବିଶେଷ ପ୍ରଶ୍ନହେଲା ମଣିପୁର ନାଚ ବିଷୟରେ । ଆଗରୁ କହୁତ ମଣିପୁରରେ ବୈମୁକ ସପ୍ତଦାସ କଥା । ପୁରବଂ କାହିଁନ ହେଉଛି ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଦୈନନ୍ଦିନ ଘଟଣା । ମୁଦଙ୍ଗର ତାଳରେ ଗୁଲେ ମଣିପୁର ନାଚ । ତା ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ, ଠିକ୍ କଲୁ ସେ ଦିନ ତାଙ୍କ ପଡ଼ାକୁ ଯିବୁ ନାଚ ଦେଖି ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ପୁରୁଷ ଆସି କମ୍ପାନୀ କମ୍ପଣର ପାଖରୁ ରାତି ୮ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାହାରେ ରହିବାକୁ ଅନୁମତି ମାଗି ଗୁଲୁ ନାଚ ଦେଖି । ଠିକ୍ ଆସନ ଜମିବା ବେଳକୁ ବାଟିଲା ସାଇରେନ୍ । ଯେ ପୁଆଡ଼େ ଛୁନ୍ ଛୁନ୍ ହୋଇ ପଲେଇଲେ । ମୁଁ ଦୌଡ଼ ଦୌଡ଼ ଯାଇ ଗୋଟାଏ ବୁଦୁ ବୁଦୁକିଆ ଜଙ୍ଗଲ ଜାଗାରେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ି ରହିଲି । ଦୁଇଦିନ ପରେ ହେଲା ଆକାଶୀ ଆକ୍ରମଣ । ଉଠି ସିଧା ପଲେଇ ଆସିଲି କମ୍ପାନୀକୁ ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳେ ଟ୍ରକରେ ବୋହାଇ ହୋଇ ଆମ କମ୍ପାନୀକୁ ଆସିଲେ ୨୫ଜଣ ଜାପାନୀ ସିପାୟା । କେତେଜଣଙ୍କ ହାତରେ ଥିଲା ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ବହୁ । ଆମ କମ୍ପାନୀକୁ ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ସେମାନେ ଆମ କମ୍ପାନୀରେ ରହିବେ ବନ୍ଦୀ ହିସାବରେ ।

ସେତେବେଳେ କୌଣସି ସୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦୀ ଶିବର ଶୋଲ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ନିଜ ଘେରରେ ପଡ଼ିଥିଲୁ । ସେହିଦିନ ମୁଁ ପ୍ରଥମ ଜାପାନୀ ସିପାୟାକୁ ଦେଖିଲି । ଟିକିଏ ଶାଢ଼ର ନ-ହଁ, ବେପରବାସୁ ହାବ ଶବ । ଗୁରୁତ୍ବ ସିନାୟାମାନଙ୍କ ସହଚର ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି ଇଂରାଜୀରେ କଥା ହେଉଥାନ୍ତୁ । ଯେ ଦୁହିଲିତ ଭଲ, ନ ଦୁହିଲିତ ସତ

ନାହିଁ । ମୋର ଟିକିଏ ବେଶି କୌତୁହଳ, ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କପରି ମିଶିବ । ସେମାନେ କ୍ୱାଟର ଗାର୍ଡରେ ଟାଞ୍ଜିନ ରହୁଲ ପରେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ମିଶିଲ । ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ଥିଲ କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ । ସେ ଇଂରାଜୀ ଭଲ କହୁ ପାରୁଥିଲ । ତଥାପି ଉତ୍ତାରଣ ବୃତ୍ତିବା ବଡ଼ ମୁହଁଲ ହେଲ ମୋ ପକ୍ଷରେ । L ଅକ୍ଷରକୁ ସେ R ପରି ଉତ୍ତାରଣ କରୁଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ Three hundred gallons of petrolକୁ ସେ କହେ “ଥୀ ହନ୍ଦ୍ରେଦ୍ ଗାର୍ଲନ୍ସ ଅଫ ପେଟ୍ରୋଲ୍ ।” ଟିକିଏ କଥାରେ “ଆଗି ପ୍ଲା ତୋ ଗୁଜାଇ ମାଷେ” ମାନେ ‘ଆପଣଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦ’ । ସିଗାରେଟ୍ ଶଣ୍ଡେ ପାଇଁ ସେମାନେ ପାଗଲ । ସେମାନଙ୍କୁ କିଛି ଦେବା ମନା । ମୋର ଇଚ୍ଛା କପରି ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ତାଙ୍କର ବାରଭା, ତାଙ୍କର ସାମାଜିକ ଜୀବନ, ତାଙ୍କର ଦେବେ କଥା ଶୁଣିବ । ତା ଛଡ଼ା ସେତେବେଳେ ସ୍ୱଦେଶୀ ଆଲେକର ହାତ୍ରା ସ୍ୱତଃ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ଇଂରେଜ ବିରୋଧୀ କରି ପକାଉଥାଏ । ନେତାଜୀଙ୍କର ଭାରତକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବାର ପ୍ରାଣମୁକ୍ତା ଉଦ୍ୟମ ଭାରତୀୟ ଓ ଜାପାନୀ-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ବଢ଼ାଇ ଥାଏ । ସେହି ମନୋବୃତ୍ତି ନେଇ ମୁଁ ଦିନେ ସେ କ୍ୟାପ୍ଟେନକୁ ଲୁଗୁଇ କରି ସିଗାରେଟ୍ ପାକେଟଟିଏ ଦେଲି ଏବଂ ସେ ମୋତେ ସେହି ଗୋଟିଏ ପାକେଟ ପାଇଁ ପ୍ରାୟ ୧୨ଥର ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇ ଥିଲ । ସେମାନେ କେଉଁଠାରୁ କପରି ଧରା ହେଲେ ବୋଲି ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲେ—

ବର୍ମା ସୀମାନ୍ତରେ ସେମାନେ ପହଞ୍ଚି ଦେଉଥିଲେ । ହଠାତ୍ ବୋମା ମାଡ଼ରେ ପ୍ଲାଟୁନରେ ସମସ୍ତେ ମଲେ ଏବଂ ଏହି କେତେଜଣ ଶେଷ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଚିଥିଲେ । ହଠାତ୍ ତାଙ୍କୁ ବୁଟିଶ ଟ୍ୟାଙ୍କ ବାହନୀ ଦେଇଉ କରି ନେଲ ଏବଂ ସେମାନେ ଧରା ପଡ଼ିଲେ । ନେତାଜୀଙ୍କ ବିଷୟ ସେ ବହୁତ କହିଲ । ଏପରିକି କଟକ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ବୋଲି ସେ ଜାଣେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାରେ ସେ କହେ ନେତାଜୀ ଇଂରାଜୀ ଗ୍ରେଟ୍ ରିଡର୍ ।

ସେତେବେଳେ ମୁଁ କହିଲି ମୋର ଘର ସେହି କଟକରେ । ସେ କଥା ଶୁଣିବା ଦିନୁ ସେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଆହୁରି ଆନ୍ତରିକତା

କମେଇଲା । ତାଙ୍କ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଯେତେକ ଜାପାନୀ ଥିଲେ ସମସ୍ତେ ଇଂରାଜୀ ଲେଖିପାରୁ ଥିଲେ କିନ୍ତୁ କହୁ ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ସମସ୍ତେ ସବୁ କାମ ଜାଣନ୍ତି । ମଠର ଚଳଇବାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କାଗଜ ଫୁଲ, କରଗେଟେଡ୍ ସିଟରୁ ଟ୍ରଙ୍କ ତିଆରି କରିବା, ବଡ଼େଇ କାମ, କମାର କାମ ଓ ଲେଖା ପଢ଼ା କାମ ସବୁ ଜାଣନ୍ତି । ତାଙ୍କ କାମ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ଶୁଣିଲି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଟ୍ରେନିଂ ପାଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଦଳ ବଳ କମ୍ ହେତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ପ୍ରକୃତରେ ତା' ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଏବେ ଗ୍ରେଟ୍‌ସିଆ ଦେଶ ଏବେ ଉପରକୁ ଉଠିପାରି ନଥାନ୍ତା ।

ସାତ ଦିନପରେ ସେ ଭଦ୍ରଲୋକ ମୋତେ ହଲେ ଗମ୍ବୁଟ ଉପହାର ଦେଲେ ମୁଁ ତାକୁ ଲୁଗୁଇ ରଖିଲି । ବରଫ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାକୁ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଭିତରେ ମେଣ୍ଟାଲେମ ଉପରଟା ଚମଡ଼ା । ସେହି ବୁଟ୍ ଯୋଡ଼ିକ ମୋ ପାଖରେ ଅଛି । ତାକୁ ମୁଁ ସାଇତ ରଖିବି ମିଲିଟାରି ଜୀବନର “ସୋଭେନର୍” ରୂପେ ।

ଜନମାସ ଦେଉଡ଼ି ଭିତରେ ପଡ଼ି ଅନେକ କଷ୍ଟ ଗ୍ରାଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରତି ଜନିଷ କଣ୍ଢୋଲରେ ଦିଆ ହେଉଥାଏ, ଏପରିକି ପାଣି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଜଣକୁ ଦିନକୁ ଗୋଟିଏ ବୋତଲ ପାଣି ଖଣ୍ଡା । ସେଇଥିରେ ସବୁ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କି ଗ୍ରୀଷ୍ମମାନେ ପ୍ରତି ନାଲ, ଝରଣା ପ୍ରଭୃତିରେ କଲେବ ଜୀବାଣୁ ଗୁଡ଼ି ଦେଇଥାନ୍ତି ସେଥିପାଇଁ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ମଣିସ୍ତର ଲୋକ ଓ ବର୍ମୀମାନେ ଏହାର ସୁବିଧା ନେଇ ଚୁଆ ଖୋଳି ପାଣି ବୋତଲକୁ ଆଠଟଙ୍କା, ଦଶଟଙ୍କାରେ ବିକ୍ରୀ ଥାନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଲୁଗୁଇ କରି ମିଲିଟାରି ଲୋକମାନେ କିଛି ବ୍ୟବହାର ବି କରନ୍ତି ।

ସ୍ୱଇଚ୍ଛର ଦନଘଟା ଭିତରେ ମନ ଭିତରେ ବି ମୋର ସବୁବେଳେ ଲଢେଇ ଚାଲିଥାଏ, ଘରୁ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଠାରୁ ଚିଠିପତ୍ର କିଛି

ନ ପାଇ । ଏହି ଭବରେ ବର୍ମାମାନେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅକଥନୀୟ ଅତ୍ୟାଚାର କଲେଥାନ୍ତି । ସ୍ୱଳ ଲଗିବା ଭବରେ ଅନେକ ଭାରତୀୟ କୌଶଳୀ ମତେ ଭାରତ ସୀମା ଭବରକୁ ଯିବାକୁ ବେଶ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ପଲଲ ବି ଆସୁଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ସୁଯୋଗ ନେଇ ବର୍ମାମାନେ ଭାରତୀୟ ହତାକାଣ୍ଡ ଲଗାଇଥାନ୍ତି । ଉଦାହରଣ—ବର୍ମାରୁ ଏମାନେ ଟଙ୍କା ସୁନା ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି ଶୁଦ୍ଧ ଚାକ ଠାରୁ ଛୁଡ଼ାଇ ନିଜର ଖୋରାକ ଯୋଗାଡ଼ କରିବା, ଦୁର୍ଗାୟରେ ବହୁ ଭାରତୀୟ ବର୍ମାରେ ବସବାସ କରି ବର୍ମା ସରକାର ଅଧୀନରେ ବଡ଼, ଗ୍ରେଟ୍ ବହୁ-ରୁକ୍ଷ କରି, ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟ, ଗୃହବାସ କରି ଏକ ପ୍ରକାର ବର୍ମାର ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରିଥିଲେ । ଯେଉଁପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗ୍ରାସଣ ଗଲା ।

ସମସ୍ତ ପ୍ରାୟ ଗୁରୁତା । ମୁଁ ବସିବି ଅଫିସ ବାରଣ୍ଡାରେ । ମୋର ଟେଲିଫୋନ ଡିଭିଜି ଥାଏ । ଦୁଇ ଗୁରୁତା କୁଲି ଅଫିସ ସାମ୍ନାରେ ଓଡ଼ିଆରେ କଥା ହୋଇ ଯାଉଥିବାର ଶୁଣିଲି । ଜଣେ କହୁଥାଏ, ‘ଗଲ’ କେତେ ପାଇଁ କଲରେ, ମୋର ଦୁଇ ଦିନର ପାଉଣା କାଟି ଦେଲା । ଗ୍ରାସା ଶୁଣି ଜାଣିଲି ଏମାନଙ୍କ ଘର ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ନିଶ୍ଚୟ । ତାକୁ ଡାକିଲି । ଓଡ଼ିଆରେ ମୋ ଠାରୁ କଥା ଶୁଣି ମୋ ପାଖକୁ ବିନମ୍ର ସହକାରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନମସ୍ତାର କରି ଟିଆ ହେଲେ । ମୁଁ କିଛି ପଚାରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ କହିଲେ—

‘ଆଜ୍ଞା, ଓଡ଼ିଆରେ କହୁଛୁ ତମ ଘର କିସ ଓଡ଼ିଆରେ କି ? ବଡ଼ ଖୁସି ଲାଗୁଛି ଆଜ୍ଞା ଓଡ଼ିଆ ନୁକ ଦେଖି, ଅଫିସୁ ରୁ ହେଉଛି । କେତେଦିନୁ ଓଡ଼ିଆ ନୁକ ଦେଖିନୁ ।’

ସେମାନଙ୍କୁ ବସାଇ ଶକ୍ତି ଏ ଲେଖାଏ ସିଗାରେଟ୍ ଦେଇ ଗଢ କମେଇଲି । ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରାସାରେ ଏକାବେଳକେ ପ୍ରଚୁର କଥାବାଣୀ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା । ସେ ଦିନର ଆନନ୍ଦ ଆଉ ଲେଖିଲାବେଳକୁ ଗ୍ରାସା ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ଲୋକ ସାତ ଆଠକଣ ଏକାଠି ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ତରା ଦୁଇ ଗୁରୁଦିନରେ ଥରେ ଦେଖା ହେବ । ପରସ୍ପରର ସୁଖ, ଦୁଃଖର ସମଭାଗୀ ହେବାକୁ

ବିଦ୍ୟାରେ ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଏହି ଭାବନାରେ ମୁଁ ବିଶ୍ୱେଷ
ହୋଇ ଉଠିଲି । ଶୁଷ୍କ ମିଳିତାଶ୍ରମ ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନ ବେଶ୍ ସରସ
ଉପଭୋଗ୍ୟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଏହି ସଶକ କଥାବାଣୀ ମଧ୍ୟରେ ନେତ୍ର
ଆନ୍ତରିକତା ଫୁଟି ଉଠିଲା ଖାଲି ଶୁଷ୍କ ଶୁଷ୍କ । ବନା ନାମ, ଧାମରେ
ସେମାନେ ମୋତେ ନିଜର ବୋଲି ଭାବି ନେଲେ ଏବଂ ମୋ ଦେହର
ମିଳିତାଶ୍ରମ ଚକ୍ରମା ଦେଖି ସେମାନଙ୍କର ଭୟ ବଢ଼ିଗଲା । ବିଦ୍ୟାରେ
ଯେଉଁ ପାଠକ ପାଠିକାମାନେ ଦିନ କାଟିଛନ୍ତି ସେମାନେ ମୋ କଥାର
ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଅନୁଭବ କରିବେ ନିଶ୍ଚୟ ।

ସାଧାରଣ କଥାବାଣୀ ପରେ ସେମାନେ ଆରମ୍ଭ କଲେ
ସେମାନଙ୍କ ଅଭିଜ୍ଞତା, ବର୍ମାମାନଙ୍କର ଅମାନୁଷିକ ଅତ୍ୟାଚାର । ଯୁଦ୍ଧରେ
ପିବାର ଦୁଇବର୍ଷ ଆଗରୁ ସେମାନେ ରେଜୁନ ଗୁଲି ଆସି “କେଟି”ରେ
କାମ କରୁଥିଲେ । ବର୍ମାରେ ବୋମା ବର୍ଷଣ ପରେ ଏବଂ ଜାପାନୀମାନେ
ବର୍ମା ଆକାର କରିବା ପରେ ସେମାନେ ଭାରତ ସୀମାକୁ ପଳାଇ
ଆସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ସେମାନେ ଥିଲେ ଏକତତ୍ତ୍ୱ ପରୁଷ ଜଣ ।
ସମସ୍ତେ ଭାରତୀୟ । ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଅନ୍ତତଃ ଓଡ଼ିଆ ଭଗ୍ନ ଜଣ ।
ରେଜୁନ ଗୁଡ଼ି ଗୁଲି ଗୁଲି ମାଣ୍ଡାଲେନ୍‌ର ପଡ଼ିଥିଲେ । ମାଣ୍ଡାଲେ ଠାରୁ
ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଓ ପାହାଡ଼ ଦେଇ ସେମାନେ ଗୁଲୁଥାନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଦିନ
ଗୁଲିବା ପରେ ଗୋଟିଏ ବର୍ମା ଗାଁ ପଡ଼ିଲା ରାସ୍ତାରେ । ସେଠାରେ
ସେମାନଙ୍କୁ ପରୁଷ ଜଣ ସରକ ବର୍ମା ଲୋକ ଧେର ଯାଇ ବନ୍ଧୁକ
ଫାୟାର କଲେ । ଦୁଇ ଜଣକଣ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଟଳି ପଡ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ
ଖାଇବାକୁ ପାଉ ନଥାନ୍ତି । ପାଣି ପିଇ ଓ କାଠିଆ ଗଛର ପତ୍ର ଖାଇ
ଜୀବନ କୋଟିପି ମତେ ରକ୍ଷା କରିଥାନ୍ତି । ସୁନ୍ଦର ସେମାନଙ୍କ
ପାଖରେ ଶରଣ ପଶିଲେ, ବର୍ମାମାନେ ଏମାନଙ୍କ ଠାରୁ ସବୁ ଟଙ୍କା
ପଇସା ଛଡ଼େଇ ନେଲେ । ନେଇ ସାରିବା ପରେ ଯୁଗି ଦୁଇ ଗୁରିକଣକୁ
ନେଣ୍ଡାରେ ଭୁଷି ମାରି ଦେଲେ । ଏମନ୍ତ କରିବାରୁ ଏମାନେ ବି
ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଲଢ଼ିଲେ । ଭାରତୀୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସବୁ ଜାତିର
ଲୋକ ଥାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ମୋର ଗଣ୍ଡାମି ବନ୍ଧୁ କହୁଲେ—

“ଆମ ଭିତରେ ପନ୍ଦରଟା ମୁଖଳ ଥିବାର ।”

“ସୁଷଳ” କଣ ବୋଲି ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲେ ‘ସୁସଲମାନ’ ବର୍ମା ଓ ଭାରତୀୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ସମୟ ଖଣ୍ଡ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ଶ୍ରାନ୍ତ କ୍ଷାନ୍ତ ଏବଂ ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇ ପ୍ରାଣ ମୁର୍ଚ୍ଛା ହୋଇ ପଲଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର କିଛି ନଥାଏ ଏମାନଙ୍କ ଗାଣରେ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ମାମାନଙ୍କର ଡେଣ୍ଡା ଓ ବନ୍ଧୁକ ମଡ଼ରେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଭଗବତ୍ତଣ ମରି ଶୋଇଲେ । ବାକୀ ସମସ୍ତେ ପଲାଇ ଆସି ଜୀବନ ରକ୍ଷା କଲେ । ବର୍ମାମାନେ ପଲସାପଡ଼ ନେଇ ଯିବାରୁ ଯୁଦ୍ଧ ପିନ୍ଧି ଗୁଡ଼ି ଦେଲେ ଏବଂ ଏମାନେ କେବଳ ଗୁଳୁଣ୍ଡା ପଡ଼ି ଖାଇ ଓ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ପାଣି ପିଇ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ସାତ କୋଟି ବାଟ ଗଲାଇ ଆସିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେବାରୁ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ଗଛମୂଳେ ସବୁ ଶୋଇଗଲେ । ସେତେବେଳେ ଆଉ ବଣ ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ କି ଭୟ । ମଣିଷ ବଣ ଜନ୍ତୁ ଠାରୁ ବି ଆତୁର ହିଁସୁ ହୋଇ ଉଠିଥାଏ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମଣିଷକୁ ବେଶି ଭର ।

ସକାଳ ହେଲାବେଳକୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦଶକୋଟି ମରି ଶୋଇଥିଲେ । ମନ ଦୁଃଖରେ ମୁରୁଦ୍ଧାର ଗୁଡ଼ିକୁ ଗଛମୂଳେ ଗୁଡ଼ି ଦେଇ ଏମାନେ ଆଗକୁ ଗୁଲିଲେ ।

ଅନେକ ସମ୍ପ୍ରା ଆସିବା ପରେ ଗୋଟାଏ ବର୍ମା ଗାଁ ପୁଣି ପଡ଼ିଲା । ଗାଁଟି ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ନାମ ସଂପାଳ । ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଯିବା ଉପରେ । ଗାଁ ଭିତରକୁ ଗଲେ ଯଦି ବର୍ମାମାନେ ଦୟା କରି କିଛି ଖାଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତି ତ ଭଲ, ନୋହୁଲେ ମାରିଲେ ବି ଭଲ । କାରଣ ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇ ଏମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ମରିବେ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଗାଁ ଭିତରକୁ ଯିଗିଲେ । ସ୍ଥାନର ସାଗ୍ୟକୁ ଗାଁ ଲୋକମାନେ ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ନ କରି ସ୍ଥାନ ଦେଲେ । ତଥାପି ଏମାନଙ୍କର ଭରଥାଏ, ଯେ ଯେମିତି ଲୁଗୁଇ ରୁପାଇ କିଛି ପଲସାପଡ଼ ରଖିଥିଲେ ସେଥିରୁ କିଛି କିଛି ନେଇ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଟେକ ଓ ଗ୍ରାନ୍ତ, ଟିକିଏ ଟିକିଏ “ନାପି” (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାଛକୁ ଗୋଟିଏ ବାଉଁଶ ନଳରେ ଭର୍ତ୍ତି କରି କିଛି ଲୁଣ ଦେଇ ବାଉଁଶ ନଳର ମୁହଁ ବନ୍ଦ କରି ରଖି ଦିଅନ୍ତି ସବୁଗଲା ପରେ ତାକୁ ଆଗୁର ରୂପେ ବର୍ମାମାନେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ଥାନ୍ତି । ତାକୁ “ନାପି” କହନ୍ତି) ଦେଲେ ସେ ହେଲା ଅପାଳକ ସାଗ୍ୟକୁ ବିଜୁଳି ଲାଗେ ଟଙ୍କା ପରି ।

ପେଟରେ କିଛି ପଡ଼ିବାରୁ ମନରେ ଟିକିଏ ଦମ୍ଭ ଓ ଦୁର୍ଗୁଣ ଉଦ୍ଭାସ ଆସିଲା ଏବଂ ଖୁବ୍ ଚଞ୍ଚଳ ଗାଁ ଗୁଡ଼ିକ ଚାଲି ଆସିଲେ । ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ, ଛଅ ମାଇଲ ବାଟ ଆସିବା ପରେ ଦୁଇ କୋଡ଼ିଏ ପଗଣ ଜଣ ବନ୍ଧୁକଧାରୀ ବର୍ମାମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏଥର ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ ଭାବି ଏମାନେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ବର୍ମାମାନେ ଆସି ବାକା ଯାହା ସମ୍ଭବ ଏମାନଙ୍କର ଥିଲା ସବୁ ନେଇ ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଲଙ୍ଗଲ କରି ଗୁଡ଼ି ଦେଲେ ଏବଂ ଦଶକଣ୍ଠକୁ ପ୍ରାଣରେ ବି ମାରିଦେଲେ ।

ସବୁ ଆଶା ଭରସା ଏମାନଙ୍କର ପାଣି ଫୋଟକା ପରି ମିଳିଲା ଗଲା । ଜନ୍ମଭୂମି, ଭାରତବର୍ଷ ସୀମା ମାଡ଼ିବା ଏମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଆକାଶ କୁସୁମ ହୋଇ ଚାଲିଲା । ସବୁ ଶେଷ—ଲଙ୍ଗଲ ହୋଇ ଏମାନେ ଆଗକୁ ଯିବେ ବା କିପରି ? ଅତ୍ୟାଚାରୀ ବର୍ମାମାନେ ପିନ୍ଧିଲା ଲୁଗା ଖଣ୍ଡିକମାନ ଯେତେବେଳେ ନେଇଗଲେ ଏମାନଙ୍କର କେବଳ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଡାକିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ଉପାୟ ନ ଥିଲା । ସେଇଠି ସେମାନେ ବସି ରହିଲେ ।

ପ୍ରାୟ ୩୪ ଦଣ୍ଡା ପରେ ସାତ ଆଠକଣ ଜାପାନୀ ସିପାହୀ ସେଠାରେ ବି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏମାନଙ୍କୁ ଜଣ କହିଲେ କିଛି ବୁଝି ହେଲା ନାହିଁ । ତା ପରେ ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଦୁଇଜଣ ଫେରି ଗଲେ । ବାକୀ ସବୁ ଏମାନଙ୍କୁ ଜଗି ରହିଲେ । ପ୍ରାୟ ଦଣ୍ଡାକ ପରେ ଯେଉଁ ଦୁଇଜଣ ଜାପାନୀ ସିପାହୀ ଫେରି ଯାଇଥିଲେ ସେମାନେ ମଝର ସାଇକେଲରେ ଆସିଲେ ଏବଂ ସଙ୍ଗରେ ଅଣିଥିଲେ କିଛି “କେରପାଲ” । ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ କେରପାଲ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଲେ । ଏମାନେ ତାକୁ ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇ ପିନ୍ଧିବାରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ନେଇଗଲେ ଗୋଟିଏ କ୍ୟାମ୍ପକୁ । ସେହି କ୍ୟାମ୍ପରେ ଆଗରୁ ପ୍ରାୟ ଏକଶହ ଲୋକ ଥିଲେ । କ୍ୟାମ୍ପ କହିଲେ ତାଳପତ୍ର ଘର, ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏ ଗୁମୁଣ୍ଡିଆ ।

ସେଠାକୁ ଯିବା ପରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଗଣ୍ଡାଏ କରି ଭାତ, ଟିକିଏ ଡାଲି ଖାଇବାକୁ ମିଳିଲା । ଦଶ ପନ୍ଦରଦିନ ପରେ ମୁଦାଏ ପେଟପୁର ଖାଇବାକୁ ମିଳିଲା, ତାହାହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ । ତା ପରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡେ କରି ପ୍ୟାଣ୍ଟ, ଗୋଟିଏ କର ଗେଞ୍ଜି ମିଳିଲା । ତା ପରେ

ଜାପାନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସମ୍ପ୍ରା ମରାମତି କାମ କରିବା ଏବଂ ତାଙ୍କର ସମ୍ମୁଖ ତପୋରେ ଶାନ୍ତ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ରଖା ଥୁଆ କରିବା ଏମାନଙ୍କର ହେଲା କାମ ଏବଂ ତା ବଦଳରେ ଗଣ୍ଡାଏ ଖଇବାକୁ ମାଇଲେ ଏମାନେ ।

ଏହିପରି ମାସେ ଶଶ୍ରେ କଟିଗଲା । ପରେ ସେମାନେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲେ ଯେ ଜାପାନମାନେ ହାରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଏମାନଙ୍କର ଜନ ଓ ଧ ବଳ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କ୍ଷୟ ହେଉଛି । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ପୁଣି କଲଭୁମିକୁ ପଲାଇବା ପାଇଁ ଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ସେହି କ୍ୟାମ୍ପ ଠାରୁ ମଣିପୁର ପ୍ରାୟ ଏକଶତ ପଚାଶ ମାଇଲ ହେବ । ଏଥର ମାତ୍ର ୧୫କଣ ସାଥୀ ହେଲେ । ସେଥିରେ ଥିଲେ ଦଶକଣ ପଞ୍ଜାବୀ ଓ ପାଞ୍ଚକଣ ଓଡ଼ିଆ । ଦିନେ ରାତିରେ ପ୍ରାୟ ଦଶଟାବେଳକୁ ସେମାନେ କ୍ୟାମ୍ପ ଛାଡ଼ିଲେ । ସାଥରେ କେବଳ ଧରିଥିଲେ କେତେଗଣ୍ଡ ରୁଟି ଓ କିଛି ରନ୍ଧା ଖାଦ୍ୟ । କେବଳ ଡର, ଯଦି ସେମାନେ ପୁଣି ବର୍ମୀମାନଙ୍କ ହାବୁଡ଼େ ପଡ଼ନ୍ତି କିମ୍ବା ଜାପାନମାନେ ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଧରନ୍ତି । ଯଦି ସକାଳୁ ହାଜରା ନେବା ସମୟରେ ଏମାନଙ୍କୁ ନ ପାଇ ପଛରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଖୋଜି ବସନ୍ତି ତାହାହେଲେ ସବୁ ପୁଣି ଓଲଟା ହୋଇଯିବ । ଏହିସବୁ ଚିନ୍ତା କରି, ଏମାନେ “ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ” ପଢ଼ୁ ଧରିଲେ । ରାତି ସାରା ଚାଲିଲେ ବଣ ଓ ମୁଣ୍ଡିଆ ସମ୍ପ୍ରା ଦେଇ । ସକାଳ ହେଲେ ଏମାନଙ୍କୁ ବେଶି ଡର । ସୁଦର୍ଶନ କେବଳ ବଣ ପାହାଡ଼ ଦେଇ ଏମାନେ ଚାଲିଲେ ସମ୍ପ୍ରା ଛାଡ଼ି ।

ଦିନ ବାରଟା ପ୍ରାୟ । ଗୋଟାଏ ପାହାଡ଼ ଝରଣା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି, ଯାହା କିଛି ଆଣିଥିଲେ ସେଥିରୁ କିଛି କିଛି ଖାଇ, ପାଣି ପିଇ ଟିକିଏ ବସିଗଲେ । ପୁଣି ତଳିଆ ବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ଚାଲିବା ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ରାତି ଆଠଟା ହେବ । ଗୋଟାଏ ଗାଁ ମାଣରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଗାଁ ଅଛି ବୋଲି ଜାଣିବାରୁ ମାଟିଭୁଣ୍ଡ କିଛି ନ କରି ରୁମ୍ ହୋଇ ବସି ଗଲେ । ପ୍ରାୟ ରାତି ଦଶଟାବେଳକୁ ଗାଁଟା ନିଶୁନ ପଡ଼ିଗଲା । ଖୁବ୍ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗାଁ ପାଖ ଦେଇ ପଳାଇ ଆସିଲେ ।

ରାତି ସାଗ ଚାଲିଲେ ସକାଳ ହୋଇ ନଥାଏ । ଜାଜୁଲି ଜାଜୁଲି ହୋଇ ରାତି ପାହୁ ଆସୁଥାଏ । ହଠାତ୍ ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ପୁଣି ପାଞ୍ଚଜଣ ବର୍ମୀ ଆସି ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ଏମାନେ ପଦଚେତନା, ସେମାନେ ପାଞ୍ଚଜଣ ହେଲେ କଣ ହେବ, ତାଙ୍କ ହାତରେ ଚେଣ୍ଡା ଥାଏ । ଏମାନେ ରାତି ଅନ୍ତତ୍ରା ଓ ଖାଇବା ବନା ଲବ୍ଧ ପାରିବେ ନାହିଁ । ତଥାପି ସାହସ ନ ହରାଇ ତାଙ୍କ ଆନ୍ତମଣର ପ୍ରତି ଆନ୍ତମଣ ପାଇଁ ତଥାର ହୋଇଗଲେ । ଏମାନଙ୍କୁ ଲବ୍ଧି ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାର ଦେଖି ବର୍ମୀମାନେ ଜଜଲ ଭାବକୁ ପଶି ଗଲେ । ସେମାନେ ଚାଲିଗଲେ ଭାବ ଏମାନେ ପୁଣି ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ । ପ୍ରାୟ ଅଧଦଣ୍ଡାଏ ପରେ ଏମାନେ ଦେଖିଲେ ସେମାନେ ପଛରୁ ତତ୍ତ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦି ଏବଂ ସେମାନେ ଥିଲେ ପାଞ୍ଚଜଣ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଦଶଜଣ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଚେଣ୍ଡା ଦୌଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କିନ୍ତୁ କେତେଦୂର ? ଶେଷରେ ବାଧା ହୋଇ ଏମାନେ ଠିଆ ହେ ଇଗଲେ । ବର୍ମୀମାନେ ପୁଣି ପାଖକୁ ଆସି ଏମାନଙ୍କୁ ଲଜାଇ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲେ ପଛପାପଦ କିଛି ନାହିଁ । ତେଣୁ ରାଗରେ ବର୍ମୀ ଗ୍ରାସରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଭଡ଼ର ଭଡ଼ର ହେଲେ । ବାଧ୍ୟତା ତାଙ୍କୁ କିଛି ମିଳିଲା ନାହିଁ ।

ଏତକବେଳେ ମୋତେ ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କର ଅନୁଭୂତ ବର୍ତ୍ତନା କରୁଥିଲେ, ସେ ବର୍ମୀ ଗ୍ରାସରେ କହୁ ପକାଇଲେ “ଭାଇ କିଛି ନାହିଁ ଆମେ ପ୍ରାଣ ଚେନି ପଳଉଛୁ ଦେଖିକୁ, ଛାଡ଼ ଦିଅ ।”

ଏତକରେ ଜଣେ ବର୍ମୀ ରାଗରେ ଗୋଟିଏ ଛୁରା ଖୁଣ୍ଟିଦେଲା । ଭଗବାନଙ୍କ ଦୟାରୁ ଛୁରାଟା କାଗ ତଳକୁ ଯିବା ଖୁଣ୍ଟି ନ ହୋଇ କରପଟୁଆ ଖୁଣ୍ଟି ହୋଇଗଲା ।

“ହେଇ ଦେଖନ୍ତୁ” କହୁ ଗସ୍ତୀମି ବନ୍ଧୁ ଜଣକ ଦେଖାଇଲେ, ଦୁଇ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବର ଗୋଟିଏ ଷଟ ଚକ୍ରେ । ଛୁରା ବାଜି ଗ୍ରାସଣ ରକ୍ତସ୍ରାବ ହେଲା । ହଠାତ୍ ବନ୍ଧୁମାନେ ଖଣ୍ଡେ ଲୁଗା ଚିରି ତାଙ୍କର ଷଟ ସ୍ଥାନକୁ ବାନ୍ଧି ଦେଲେ ଏବଂ ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ । ଦ୍ୱିପହର ବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ଝରଣା ପାଖରେ ସମସ୍ତେ ପୁଣି ବସ୍ତ୍ରାମ ନେଲେ । ଛୁରା ମାଡ଼ି ପରେ ଗ୍ରାସଣ ରକ୍ତସ୍ରାବ ହେବାରୁ ଭଦ୍ରଲେକ ବହୁତ ଦୁଃଖ ହୋଇ

ପଡ଼ିଥାନ୍ତି ଏବଂ ବଞ୍ଚିବାର ଆଶା ହାତ ଦେଇ ଝରଣାରୁ ପାଣି ପିଇ ଗଛ ମୂଳେ ପଡ଼ିଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ସାଥୀମାନେ ଦୟା ପରବଶ ହୋଇ ଚିକିତ୍ସାର ଉପାୟ ଖୋଜି ନପିଲେ । ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ସରଦାରୀ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ପଥରକୁ ଠୁକି ନିଆଁ ବାହାର କଲେ ଏବଂ ନିଜ ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧି ଥିବା ସଫା କନାଖଣ୍ଡକୁ ପୋଡ଼ି କ୍ଷତରେ ତାର କାଳି ଦେଇ ଜୋର୍ରେ ବାନ୍ଧି ଦେଲେ । ସେପରି କରିବାରୁ କ୍ଷତ ଯାଗାରୁ ରକ୍ତସ୍ରାବ ବନ୍ଦ ହେଲା ଏବଂ ସେମାନେ ପୁଣି ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିବା ପରେ ଏମାନେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଗସ୍ତା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଗସ୍ତା ପାଖର ଜଙ୍ଗଲରେ ବଡ଼ କାଟିଲେ । ସକାଳ ହେବାରୁ ସେହି ବଣ ଉତ୍ତାଡ଼ରେ ପୁଣି ବସି ରହିଲେ । ଜାଣି ପାରିଲେ ଭାରତ ସୀମାରେ ଏମାନେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି ବୋଲି । ପ୍ରାୟ ଦିନ ଏଗାରଟା ବେଳକୁ ଗୋଟାଏ ମିଳିତାସ୍ତ୍ର ଟ୍ରକ ଆସିଲା ଏବଂ ଡ୍ରାଇଭର ଓ ହେଲ୍ଡର ଦୁଇଜଣ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଗାଡ଼ି ଅଟକାଇଲେ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧର ଦୁଃଖ କାହାଣୀ ଶୁଣି ଟ୍ରକରେ ବସାଇ ଇଂଫାଲ ନେଇ ଆସିଲେ । ସେହିଦିନ ଠାରୁ ଏମାନେ ଏଠାରେ ରହି ପେଟ ପୋଷ୍ଟୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଯେହେତୁ ସେତେବେଳୁ ଇଂଫାଲକୁ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ଘେରି ରହିଛନ୍ତି ଆଉ ସେମାନେ ଯାଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ସେଦିନ କପେ କପେ ଚା' ଓ ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖାଏ ବସ୍ତୁଟି ଦେଇ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ମାନଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ ।

ରାତି ପ୍ରାୟ ଗୋଟାଏ ହେବ । ଫୋନ ପାଖେ ବସି ଖଣ୍ଡେ ନଢେଇ ବହି ପଢୁଛି । ଫୋନ ବାଜିଉଠିଲା କମ୍ପାନୀ କମାଣ୍ଡର ଡାକିଲେ **Who is there in the office ? Sing speaking** କହିବାରୁ ଉତ୍ତର ଆସିଲା **"Happy news—we are now free. Japanese have gone back, L. of C opened by the evening more in the morning. Good night. Have a good sleep"** ମନ ଭାରି ଆନନ୍ଦ ଲାଗିଲା । ଆଉ ନ ଶୋଇ ଚିଠି ଲେଖି ବସିଲା ।

ଦେଉରୁ ମୁକ୍ତ ପାଇବାରୁ ସଭକ ମନରେ ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦ ।
 ଗୋରମାନେ ସବୁଠୁ ବେଶୀ ଖୁସି ହେଉଥାନ୍ତି । ଅର୍ଥସରେ ସେ ଦିନ
 କିଛି କାମ ନାହିଁ । ଖୁସି ଗପଟା ବେଶ୍ ଜମିଛି । ପ୍ରାୟ ଦିନ ଣଟା
 ହେବ, ମେଘ ଟୁପୁରୁ ଟୁପୁରୁ ବର୍ଷୁଛି । ହଠାତ୍ ସାଇରେନ୍ ବାଜି
 ଉଠିଲା । ସମସ୍ତେ ଚମକି ଉଠିଲେ । ଦେଉରୁ ଆଜି ମୁକୁଟ ମୁକୁଟ
 ଏ କି ଦଶା ? ଆଉ ଭାବବାକୁ ସମୟ କାହିଁ ? ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ମାନି ଟ୍ରେଷ୍ଟ
 ଭିତରକୁ ଧାଇଁଲୁ । ଓଃ ସେ ଦିନ କି କଷ୍ଟ । ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଥିଲେ
 ଡକ୍ଟର ସିପାୟୀ ଏବଂ ମୁଁ ତାଙ୍କର ପେଟ୍ରୋଲ ଲିଡର । ସେମାନଙ୍କ
 ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରାଇଫଲ ଓ ୧୦ଟି କରି ରାଉଣ୍ଡ । ମୋ
 ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ପେନ୍‌ଗର୍ ୭ ୬୪ଟି ରାଉଣ୍ଡ ଏବଂ ୬ଟି ହାତ ଫିଙ୍ଗା
 ବୋମା । ମୁଁ କେବେ ହାତ ବୋମା ଫିଙ୍ଗି ନଥିଲି । ହାତ ବୋମା
 ଫିଙ୍ଗିବା ଅଭ୍ୟାସ ନ କରି ଫିଙ୍ଗିବା ଟିକିଏ ବିପଜ୍ଜନକ । ଗୁଳିଟିକୁ
 ଦାନ୍ତରେ ଭିଡ଼ି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଫିଙ୍ଗିବା ଉଚିତ ଏବଂ ତାହା ନିହାତ
 କମ୍ରେ ୨୫ ହାତ ଦୂରରେ ପଡ଼ିବା ଦରକାର । ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ସଙ୍ଗେ
 ସଙ୍ଗେ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଯିବା ଉଚିତ । ଅର୍ଡର ଥିଲା ଦରକାରବେଳେ
 ହାତ ବୋମା ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ । ବୋମା ଗୁଡ଼ିକୁ “ହାଉର
 ସ୍ୟାକ”ରେ ପକାଇ ଦଉଡ଼ିଲୁ ଟ୍ରେଷ୍ଟ ଭିତରକୁ । ଆମ ଟ୍ରେଷ୍ଟଟି ମାଟି
 ଉପରେ ଖୋଲ ହୋଇଥିଲା । ବେକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଭୀର । ପାଣି ବର୍ଷୁ
 ଥିବାରୁ ଆଶୁ ଏ ପାଣି ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଛି । ଗୁରୁପଟେ ବାଉଁଶ ବଣ, ଟ୍ରେଷ୍ଟ
 ଭିତରେ ସମସ୍ତେ ଠିଆ ହୋଇ ଥାଉଁ । ଆମ ଭିତରୁ କଣେ କଣେ
 ସିପାୟୀ ଟ୍ରେଷ୍ଟ ବାହାରେ ଠିଆ ହୋଇ ଗାର୍ଡ ଦେବାର କଥା । ଦୁଇଦଣ୍ଡ
 ଜଣକର ଉତ୍ତର । ମୋର ଉତ୍ତର ଗାର୍ଡ ବଦଳାଇବା ଏବଂ ଶହୁ ପକ୍ଷରୁ
 କାହାକୁ ଦେଖିଲେ ଫାୟାର ଅର୍ଡର ଦେବା ।

କାହା ବେଳୁ ଟ୍ରେଷ୍ଟି ଭିତରେ ସାଇରେନ୍ ଶୁଣି “ହେଲମେଟ”ଟି ମୁଣ୍ଡରେ ଦେଇ ଆଣ୍ଟୁ ଏ ପାଣିରେ ଠିଆ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସିମିତ ଟୁପୁର ଟୁପୁର ବର୍ଷା ଗୁଲୁଥାଏ । ଡମେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା ଏବଂ ପାଣି ଗାତ ଭିତରେ ଜମା ହୋଇ ହୋଇ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଆଣ୍ଟୁଠାରୁ ଜଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠିଲା । ଉପର ପାଣି ଓ ତଳ ପାଣିରେ ଡମାଗତ ଦଣ୍ଡା ଦଣ୍ଡା ଧରି ଠିଆ ହେବାରେ ବହୁତ କଷ୍ଟ । ଗତ ବଡ଼ବାକୁ ଲଗିଲା ଏବଂ ବର୍ଷା ବ । ଖୁବ୍ ଦମ୍ଭର ସହଜ ଗତ ବାରଣ୍ଡା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିଲା । କା’ପରେ ମୁଁ ଟ୍ରେଷ୍ଟି ଉପରକୁ ଉଠି ଆସିଲି । ଡିଜିଟାଲ ଥିବା ସିପାହୀ ପଛରେ ବୁଦୁବୁଦୁକଣା ବାଉଁଶ ବଣ ଭିତରେ ପଶି ବସିଲି ।

ଗତ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଟା ହେବ ବର୍ଷା ଗୁଲୁଥାଏ । ଆମ କମ୍ପାନୀର ଗେସେଟ୍ସ ଓ ପାଣି ଦେବାବାଲା ଲୁଚି ଲୁଚି ଆସି ଆମ ପାଖେ ପହଞ୍ଚିଲା । ମେଘ ବର୍ଷାକୁ, କାଦୁଆ ମାଟି, ସେହୁ ମାଟି ଉପରେ ଘାତ ଗଣ୍ଡେ ଗଣ୍ଡେ ଅକ୍ଷତ ଦେଲେ ଏବଂ ଘାତ ମଝିରେ ଟିକିଏ ଖାତ କରି ଡାଲି ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଦିଆ ହେଲା । ତାକୁଇ ଖାଇବାକୁ ହେବ । ଦିନ ବାରଟାବେଳୁ ପାଣି ଭିତରେ ଗାତରେ ଠିଆହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ମଣି ପୁରର ଜଙ୍ଗଲ, ଟିକିଏ ପାଣି ପୂରୁର ପୂରୁର ହେଲେ ‘ଯୋକ’ ଭଣି । ପୁଣି କାଦୁଆ ଉପରେ ଗଣ୍ଡାଏ ଗଣ୍ଡାଏ ଘାତ । ସୁତରାଂ ବସ୍ତୁ ରହିବାକୁ ଖାଦ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକତା ଖୁବ୍ କରୁଛି । ଯେଠାରେ ପରିସାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ । ଆଜିବି ସୁଦ୍ଧା ପରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ବିତଗଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଦେଖେ ଯେ ନର୍କମା ପାଖରୁ କେନ୍ଦ୍ର ସବୁହାର କା’ର ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଡ଼ କରୁଛି, ମୋତେ କିଛି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗି ନାହିଁ ।

କୌଣସି ମତେ ଦୁଇଟା ଖାଇଦେବା ମାତ୍ରେ ସେହୁ କାଦୁଆ ଉପରେ ମେଘ ବର୍ଷା ଭିତରେ ବ ଆଖି ମାଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । କିଛି ସମୟ ସେପରି ପଡ଼ି ରହିବା ପରେ ପୁଣି ଉଠିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଟ୍ରେଷ୍ଟି ଭିତରେ ଠିଆ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ମେହୁ ବର୍ଷା ଭିତରେ ଦିନ ଆଷାଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଠିଆ ହେବା ପରେ ‘ଅଲ୍‌କୁଅର’ ସାଇରେନ୍ ବାଜି ଉଠିଲା । ଠିକ୍ ପୁର ସତେଇଶି ଦଣ୍ଡା ପରେ ।

ଟେଣ୍ଟକୁ ଫେରି ଆସିଲା ପରେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଡାକ୍ତର ଆସି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିଲେ ଏବଂ ଔଷଧ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ଔଷଧ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବ୍ରାଣ୍ଡି ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଦିଆ ହେଲା । ସେହିନ ପ୍ରଥମ କରି ମୁଁ ବ୍ରାଣ୍ଡି ଚୁଖିଲି । ଅନେକ ବ୍ରାଣ୍ଡି ପିଇବାକୁ ମନା କଲେ । ଡାକ୍ତର ତାଙ୍କୁ ଡରାଇ କହିଲେ—

“ନ ଖାଇଲେ ବାଣ୍ଡି ଇଣ୍ଡେକ୍ସନ୍ ଦେଇ ଦେବ” କହିବାରୁ ସମସ୍ତେ ଖାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଗୁଡରେ ଆଉ କଷ୍ଟ ଜଣାପଡିନା । ରୁପ୍ ରୁପ୍ ଶୋଇ ପଡିଲୁ ।

Imphal flap ରୁ ବାହାରିବାର କୋଡିଏଦିନ ପରେ ଅର୍ଡର ହେଲା ଆଗକୁ ଯିବାକୁ—ମୋଟର Convoy ରେ ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଦେଇ ଚାଲିଲୁ ବର୍ମା ଅଭିମୁଖେ ।

ବର୍ମାରୁ ହମେ ଜାପାନୀମାନେ ପଛଦୁଆ ଦେଉଥାନ୍ତି ଓ ଆମେ ମାଡି ମାଡି ଚାଲିଥାଉଁ । ଟିଡିମ ପାର ହୋଇ ‘ଚିଣ୍ଡି-ଉଇନ୍’ ନଦୀ କୁଳରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ବର୍ମାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଟିକ୍ ସୁନ୍ଦର ; ମୂଲ୍ୟବାନ ବାଉଁଶ, ଗୁଜଲ ଓ ରବର ଏହି ନଦୀ ଦେଇ ବରିଲ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଆସିଥାଏ । କାରଣ ବଣ ଓ ପାହାଡରେ ଭରା ବର୍ମାରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଯାତାୟତର ସୁବିଧା ବିଶେଷ ନ ଥାଏ । ସୁନ୍ଦର ଚିଣ୍ଡିଉଇନ୍ ନଦୀ ବର୍ମାର ଅର୍ଥନୀତି ଉପରେ ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ଥାଏ । ଚିଣ୍ଡି ଉଇନ୍ ନଦୀର ପୋଲଟି ଡିନାମାଇଟ୍ ଦ୍ଵାରା ଆଗରୁ ଭାଙ୍ଗିଥାଏ । ଆମର Sappers and miners ମାନେ କାମ ତଳାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ Temporary bridge କରିଥାନ୍ତି ।

ଏହି ପୋଲ ଅଳ୍ପଦିନ କରି ଜଙ୍ଗଲ ଦେଇ ଯିବାରେ ଅଭ୍ୟୁତ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା । କେଉଁଠି ମଣିଷର ହାତ ଗଦା, ଓ କେଉଁଠି ଛୁଣ୍ଡା ବାଲ ବୋଝି ବୋଝି । କେଉଁଠି ଛୁଣ୍ଡା ପୋଷାକ ପତ୍ର । ଦେଖିବାର କଥା ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ଭଙ୍ଗା ମୋଟର ଗାଡ଼ି ଓ ସାଇକେଲ । କୌଣସି ଗାଁର ଚିହ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ ନଥାଏ । ବାଉଁଶ ଚାଟି ଓ କାଠ ଉପରେ ଘର ସବୁ ନୂଆ ନୂଆ ହେଉଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲେ ଜଣା ପଡୁଥିଲା, ଏଗୁଡିକ ଦିନେ ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁଖରାଜ ବସ୍ତି ଥିଲା । କେତେକ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଫେଟକେଲେ

ବର୍ମା ଗାଁ ଗହଳରେ ଦେଖିଲି । ସେମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ଆଗରୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ଥିଲେ । ଏପରିକି ମୋତେ ଜଣାଗଲା, ବର୍ମାର ଲୋକ ସଂଖ୍ୟାରୁ ଏକରୁ ଦୁଇପ୍ରସେଣ୍ଟ ଓଡ଼ିଆ, ବଞ୍ଚିଲ ଯାଗା ଯଥା—ପେଡ଼ିବଓଡ଼ିଆ, ଟାଟକନ୍, ଟାଙ୍ଗୁ, ପ୍ରୋମ୍, ପେଗୁ ମାଣ୍ଡାଲେ, ମିଂଜୟାନ, ମିଞ୍ଜିଲ ଓ ରେଙ୍ଗୁନ ପ୍ରଭୃତି ଜାଗାମାନଙ୍କରେ କିଛି କିଛି ଦିନ ରହି କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସବୁଠାରୁ ବେଶୀଦିନ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା, ମିଂଜୟାନ, ମାଣ୍ଡାଲେ ଓ ରେଙ୍ଗୁନରେ ।

ମିଂଜୟାନ ବର୍ମାର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ସହର । ସେତେବେଳେ ବର୍ମାର ସବୁଠୁ ବଡ଼ ସିଭିଲ୍ ଜେଲ ମିଂଜୟାନ ସହରରେ, ଏତେ ବଡ଼ ସହର କିନ୍ତୁ ଜାପାନୀ ବୋମା ଓ ବ୍ରିଟିଶ୍ ବୋମା ମାଡ଼ରେ ତା'ର ସବୁ ନ ଥିଲା । ଆମେ ଯେଉଁ ସମୟରେ ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ କୌଣସି ଘର ନଥିଲା, କେବଳ ବରଷା ଜେଲ୍ ଇଟାରୁଜା ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ସୁତରାଂ ଏଇଟା ହେଲା ଆମର ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥଳ । କେତୋଟି ଘରେ ଆମର ଅଧିକ ହେଲା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସେଲ୍ ଦଖଲ କରି ରହିଲୁ । ରହିବା ପରେ ସେଠିକାର ଜେଲ ସୁପରଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଆସି କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ ଏବଂ ଜେଲର ଇତିହାସ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ବସିଲେ ।

ଭାରତର ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଏହି ଜେଲରେ ଆଣି ରଖା ହୋଇଥିଲା । ବିଶେଷ କରି ନେତାଜୀ ସୁବାଷ ତତ୍ତ୍ୱ ବୋଷଙ୍କୁ ଏହି ଜେଲରେ ରଖା ହୋଇଥିଲା । ଜେଲର ମହାଶୟ କେଉଁ ସେଲ୍ରେ ନେତାଜୀ ରହୁଥିଲେ ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ମୁଁ ସେହି ସେଲ ପାଖକୁ ଯାଇ ମୁଣ୍ଡିଆଟିଏ ମାରିଲି । ସେ ସେଲ୍ ଭିତରେ ଆଉ ଦୁଇଜଣ ତାଙ୍କର ବଛାଣା ଖୋଲି ସାରିଥିଲେ ସୁତରାଂ ମୁଁ ରହି ପାରିଲି ନାହିଁ ।

ମିଂଜୟାନରେ ରହିବା ସମୟରେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଜାପାନୀ ସବୁ ଧରା ହୋଇ ଆସୁଥାନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ଓ ତାଙ୍କ ଠାରୁ ଯୁଦ୍ଧ କାହାଣୀ ଶୁଣିବା ମୋର ଏକ ଦୈନନ୍ଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

ଜାପାନମାନଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳ ଅସ୍ପଷ୍ଟ । ମାଣ୍ଡାଲେ ଠାରେ
 ଗୋଟିଏ ଫୋର୍ଟ ଦଖଲ କରି ଜାପାନମାନେ ଲଢ଼ୁଆନ୍ତି । ପତ୍ତରୁ ସବୁ
 ସୈନ୍ୟ ହଟିଗଲେ । ମାଣ୍ଡାଲେ ସହର ପୁଣି ବ୍ରିଟିଶମାନଙ୍କ ହାତରେ
 ପଡ଼ିଲା, କିନ୍ତୁ ଫୋର୍ଟ ଭିତରେ ୨୦ ଜଣ ଜାପାନୀ ସିପାହୀ ରହିଗଲେ ।
 ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବହୁତ ଗୁଳା, ବାରୁଦ ଥାଏ । ମରହାର୍ ଓ ଟମିଗନ୍ ବି
 ଥାଏ । ସେହି କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ବୀର ଜାପାନୀ ଜାଣିଥାନ୍ତି ସେମାନେ
 ବନ୍ଦୀ ; କିନ୍ତୁ ପାର ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ବ୍ରିଟିଶ ପକ୍ଷର ଦୁଇଶହ
 ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ମାରିଦେଲେ ।

ଯେତେବେଳେ ଜାପାନମାନେ ଜାଣିଲେ ଯେ ଦୁର୍ଗର ଗୁରୁପକ୍ଷେ
 ତାଙ୍କୁ ସୈନ୍ୟମାନେ ଘେରି ଗଲେଣି ଏବଂ ଉପରୁ ଅବସ୍ଥାନ୍ତ ବୋମା
 ବର୍ଷଣ ହେଉ ଦୁର୍ଗଟି ଭଙ୍ଗା ଯୁଦ୍ଧରେ ପରିଣତ ହେଉଛି, ସେମାନେ
 ସାହସ ନ ହରାଇ, ଧଲ ପତାକା ନ ଦେଖାଇ, ଆଖି ବୁଜି ପାୟାର୍
 କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦୁର୍ଗର ବାହାରେ ଥିବା ବ୍ରିଟିଶବାହିନୀମାନେ
 ଭାବୁଥାନ୍ତି, ଦୁର୍ଗ ଭିତରେ ବହୁ ଜାପାନୀ ସେନ୍ୟ ବୋଧହୁଏ ଅଛନ୍ତି ।
 ସୁତରାଂ ସେମାନେ ଟ୍ରାଜିସନ୍ ନେଇ ଖବ୍ ଯାବଧାନତାର ସହିତ
 ପାୟାର୍ କରୁଥାନ୍ତି । ଏଣେ ଭଙ୍ଗା ଦୁର୍ଗ ଭିତରେ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ
 ଜାପାନୀ ବନା ସେନାପତିରେ ଆଖିବୁଜି ପାୟାର୍ ଚଳାଇଥାନ୍ତି । ବ୍ରିଟିଶ
 ସୈନ୍ୟମାନେ ଡର ଦୁର୍ଗଟିକୁ ଘେରୁଛନ୍ତି କରି ଚଢ଼ଣ ଦଣ୍ଡା ପଡ଼ି ରହିଲେ,
 ଏଣେ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ଜାପାନୀ ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ ପଟିକୁ ଫିଟାଇ ଗୋଡ଼ରେ
 ଟ୍ରାଗରକୁ ଲଗାଇ ବାନ୍ଧିଥାନ୍ତି ସୁତରାଂ ହାତ ଗୋଡ଼ ଉଭୟେ ଚାଲି
 ଥାଏ—ବାହାରକୁ ଜଣା ପଡ଼ୁଥାଏ ଯେପରି ଶହ ଶହ ଲୋକ ଭିତରେ
 ରହି ପାୟାର୍ କରୁଛନ୍ତି ।

ଶେଷରେ ଚଢ଼ଣ ଦଣ୍ଡା ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଉପରୁ ବୋମା ମାଡ଼ରେ
 ସବୁ ଜାପାନୀ ମରିଗଲେ ବାକି ଦୁଇଜଣ ରହିଗଲେ—ସେମାନେ ବି
 ଶକ୍ତିଆ, ଯାଏଲ ହୋଇ ବନା ଶାନ୍ତ୍ୟରେ ପଡ଼ିଥାନ୍ତି, ତଥାପି ତାଙ୍କର
 ସାହାସ ଯାଇ ନ ଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ହାତ ଗୋଡ଼ ନ ଚଳିଲା ସେ
 ଦୁଇଜଣ ପଡ଼ିରହି ଦାନ୍ତ ସାହାଯ୍ୟରେ ରହି ଲଗାଇ ଟ୍ରାଗର ଟିପୁ ଥାନ୍ତି
 ଓ ଅନ୍ତୋମେଟିକ୍ ପାୟାର୍ ହେଉଥାଏ । ଶେଷରେ ଦୁର୍ଗ ଭିତରୁ

ପଶିଲବେଳକୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ ବାହୁନା ଦେଖିଲେ ମାତ୍ର ୨୦କଣ ସିପାପ୍ତା
ପ୍ରାୟ ହଜାରେ ଜଣ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ଚବିଶ ଘଣ୍ଟା କାଳ ଅଟକେଇ
ଦେଲେ । ଧରାହେଲ ବେଳକୁ “ସୁରସାଇତାଲ” ପିସ୍ତଲରେ
[ସୁରସାଇତାଲ ପିସ୍ତଲ କର୍ମୀନା ଓ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ହାତରେ
ପ୍ରାୟ ଥାଏ । ତାର ଲମ୍ବ ପ୍ରାୟ ୨ରୁ ୪ଇଞ୍ଚ ଏବଂ ମୋଟା ପ୍ରାୟ ସାଧାରଣ
ଲେକକର କାଣି ଆଙ୍ଗୁ ଠିକ୍ ହେବ । ଶତ୍ରୁ ହାତରେ ବନ୍ଦୀହୋଇ
ମାଡ଼ୁଭୂମିର ପତନ ପାଇଁ ଅନେକ ଗୁପ୍ତ ଶବ୍ଦର କାଳେ ପ୍ରକାଶ
ହୋଇପିବ ସେଥିଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ତାକୁ ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୁଣ୍ଡ
ପାଖକୁ ନେଇ ଟିପିଦିଅନ୍ତି ଓ ମରିଥାନ୍ତି] ନିଜର ଜୀବନ ନେଇ
ସାରିଥିଲେ ।

ମିଷ୍ଟିଧାନରେ କେତେଦିନ ରହିବା ପରେ ମୋତେ
ପେଡ଼ବସ୍ତେକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ପେଡ଼ବସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟିଆ ସହର
ସେଠାରେ କିନ୍ତୁ ବର୍ମାର ବୃହତ ତୈଳ କେନ୍ଦ୍ର ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି କେନ୍ଦ୍ର
ମାନଙ୍କରୁ ସାଧାରଣତଃ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତେଲ ଯୋଗାଣ ହୋଇଥାଏ ।
ସେଠାରୁ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ପେଟ୍ରୋଲ ବି ଦିଆ ହେଉଥାଏ । ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରାୟ
୨୦୧୫ଟି ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଚାଲିଯିବା ସେଠାରୁ ତେଲ ନିଅନ୍ତି । ମୁଁ ଏହି
କେନ୍ଦ୍ରର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ । ମୋ ତଳେ
ତନିଜଣ ସିପାପ୍ତା ଓ ଜଣେ ଲନ୍ସ ନାଏକ । କୁଲିମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା କାମ
ହେଉଥାଏ । ବର୍ମୀଜ କୁଲି ବିଶେଷ ଭାବେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ । ପ୍ରଥମ ଦିନ
ସକାଳେ ସିପାପ୍ତାମାନେ ଯେତେବେଳେ କୁଲି ଧରି ଆସିଲେ,
ସେମାନଙ୍କର ପୋଷାକ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କୁ କୁଲିବୋଲି ବିଶ୍ଵାସ
ହେଉନା ।

ସମଗ୍ର ବର୍ମା ଉପର୍ଯ୍ୟୁ ପରି ବୋମାମାଡ଼ରେ ବିଧ୍ଵସ୍ତ ହୋଇ ଯାଇ
ଥାଏ । ଗୁରିଆଡ଼େ ଅନାଟନ କିନ୍ତୁ ସିଲ୍‌କ ପୋଷାକ ଓ ପ୍ରସାଧନର
କମ୍ବଳ ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶର କୁଲିମାନଙ୍କୁ ଏମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା

କରି ବସିଲ । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବେପରୁଆ ମନୋଭାବ । ଚିରୁଟ୍ ନିଶ୍ଚୟ ଖିଆ ହେବ—ମିଳକ ପୋଷାକ ନିଶ୍ଚୟ ପିନ୍ଧାହେବ—ଖିଆ ପଚୁକେ ହେଉ ଖାଲି “ନାଟି” ଆଉ ଭାତ । ସେଉଁମାନେ ବର୍ମା, ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ, ସିଙ୍ଗାପୁର କିମ୍ବା ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆର ସେ କୌଣସି ସାଗା ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ମରେ ଦେଖିଥିବେ, ସେମାନେ ଜାଣି ପାରିବେ ଯେ କିଲଟ ଫେସନ ଭାରତୀୟ ଭୂଲନାରେ କେତେ ବେଶୀ, ସେମାନେ ଅନୁକରଣ କରିଛନ୍ତି ।

ଏହି ସମୟରେ ନୈତିକ ଅଧୋଗତ ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚି ଥିଲା । ଆଜି ଯେତେବେଳେ ପୃଥିବୀ ଏକ ଅନାଗତ ମହାଯୁଦ୍ଧର ସମ୍ଭାବନାର ଦ୍ଵାର ଦେଶରେ, ସେତେବେଳେ ସେହି ସମୟର ସ୍ଫୁଟ ମନେ ପଡ଼ି ଦେହ ଶିଥିଳ ଉଠୁଛି । ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ଯୁଦ୍ଧ ହୁଏ (ଭିତର ନ କରନ୍ତୁ) ତେବେ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଶ ସବୁର ଇକତ ବୋଲି କିଛି ହୋଇ ରହିବନି । ଏକ ବିଶାଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଶଙ୍କରଜାତ ଗଡ଼ ହୋଇଯିବ । ପେଡ଼ିବସ୍ତେ କାହିଁକି, ବର୍ମାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସହରର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନୁଭୂତ ମୋ ଆଖି ଆଗରେ ଜଳ ଜଳ ହୋଇ ନାହିଁ ଯାଉଛି । ଅଠର ବର୍ଷ ତଳର କଥା ମୁଁ କହୁଛି ଆଜିର ସମୟ ଅନେକ ବଦଳି ଗଲାଣି ।

ଗୃହି ନେବାର ପ୍ରଥମ ଦିନ ଉପର ଓଲ ୨୪ । ମୋ ଟେଣ୍ଟକୁ ଗୁରୁଜଣ ସୁନ୍ଦରୀ ବର୍ମାଙ୍କ ଯୁବତୀ ପଣି ଆସିଲେ । ବର୍ମା ଗ୍ରାମାରେ କ’ଣ କହୁଗଲେ ବୁଝି ପାରୁ ନ ଥାଏ । ଖାଲି ହସୁଥାନ୍ତି । ମୁଁ କିଛି ନ କହିବାରୁ ଜବରଦସ୍ତି ଗୁରୁଜଣ ଯାଇ ମୋ ଗଟ ଉପରେ ବସିଗଲେ । ମୁଁ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଏଠି ଟୁଲି ଉପରେ ବସି ରହିଲି । ଆଗ୍ରସ ଯଦିଓ ପାଇଗଲି ତଥାପି ମୋର ଅଡ଼ଲି ମିପାପ୍ପାକୁ ଡାକି ପଚାରିଲି “ଏମାନେ ସବୁ କିଏ ଓ କାହିଁକି ଆସିଛନ୍ତି” ?

ସେ କହିଲା, “ହଜୁର ! ଯଦି ଗୁଣ୍ଡିବେ ତେବେ ଆଦୁର ବ ବହୁତ ଏ ଟେଣ୍ଟ ଭିତରକୁ ଆସିବେ । ଆପଣଙ୍କର ପୁଅ ଅଫିସର ଖୁବ୍ ମଜଜ କରୁଥିଲେ । ଏମାନେ ଜାଣନ୍ତି ।”

ବିଶେଷ କିଛି କହିବା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ମୋ ସିଗାରେଟ୍ କେସରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ନେଇ ଟାଣିବା ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । ମୁଁ

ଯେତେବେଳେ କହେ, “ମେଘ ସମୟମେ କୁରୁ ନେହିଁ ଆତା, ଆପ୍ଲେକ
କ୍ୟା ଚୁହତେ ହେଁ” । ଉତ୍ତରରେ ସେମାନେ ସବୁ କହନ୍ତି—

“ଆଙ୍କଇଉ” ।

ଶେଷରେ ଅଡ଼ଲିତା’ର ଶଶିଆ ବର୍ମାଜ ଘଷାରେ ତାଙ୍କୁ
ଚୁଆଇଲା । ସେମାନେ କିନ୍ତୁ ଟେଣ୍ଡ ଗୁଡ଼ିକକୁ ନାଗଇ । ମୋ କଥା
ଶୁଣି ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ‘ଆଙ୍କଇଉ’ କହନ୍ତି ମୋତେ ହସ
ଲାଗେ—ମୁଁ ହସେ, ପୁଣି ସେମାନେ କହନ୍ତି “ଆଙ୍କଇଉ” । ସେମାନେ
ଟେଣ୍ଡ ଗୁଡ଼ିକକୁ ନାଗଇ ହେବାରୁ ମହା ମୁସ୍‌ଲିମରେ ପଡ଼ିଲି । ବାଧ୍ୟ
ହୋଇ କେତୋଟି ଟଙ୍କା ବାହାର କରି ତାଙ୍କ ହାତରେ ଦେଲି, କିନ୍ତୁ
ସେମାନେ ନେଲେ ନାହିଁ । ଟଙ୍କା ମୋ ଉପରକୁ ପକାଇ ଦେଇ ବସି
ରହିଲେ । ମୋ ଅଡ଼ଲି କହିଲା—

“ଆଜ୍ଞା, ସେମାନେ ମୁଠାଏ ଖାଇବାକୁ ପାଉନାହାନ୍ତି । ପଇସା
ଅପେକ୍ଷା ଖାଦ୍ୟ କିଛି ତାଙ୍କର ଦରଦାର” ।

ମୋ ପାଖରେ କିଛି ନ ଥିଲା । ଖାଲି ଫଳ ଟିଣ କେତୋଟି
ଥାଏ, ଆଉ ସିଗାରେଟ୍ ପ୍ରାୟ ପଚାଶ ପ୍ୟାକେଟ ଥାଏ, ବସ୍ତୁଟ ଆଉ ଦୁଇ
ପ୍ୟାକେଟ ଥାଏ । ହାତରସ୍ୟାକ ଖୋଲି ଆଠ ପ୍ୟାକେଟ ସିଗାରେଟ୍,
ଚାରିଟି ଫଳଟିଣ ଓ ଦୁଇପ୍ୟାକେଟ ବସ୍ତୁଟ ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ରଖି
ଦେଲି ଏବଂ ସେତକ ନେଇ ଚାଲିଯିବାକୁ ଇସାରା ଦେଲି ।

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ “ଆଙ୍କଇଉ, ଆଙ୍କଇଉ” କହି ତାଙ୍କୁ ଚାଲିପରି
ସେମାନେ ମାରି ନେଲେ ଏବଂ ଟେଣ୍ଡ ଭିତରୁ ବାହାରି ଗଲେ । ଗଲା
ବେଳକୁ ମୋର ସାବୁନ ସଫୁଟ ସାବୁନ କେଶ, ପାଉଁଶର ଡବା ଓ ସ୍ପ୍ରା
ଶିଶିଟି ବି ଉଠାଇ ନେବାକୁ ଥିଲା ନାହିଁ । ରସା ମିଳିଲା । ଗାଡ଼ିକୁ
ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତଠାରୁ ଅର୍ଡର ଦେଲି ମୋର ବିନା ଅନୁମତିରେ ମୋର
ତମ୍ବୁର ପଚାଶ ଗଜ ଭିତରେ କୌଣସି ଲୋକ ଯେପରି କୌଣସି
ସମୟରେ ପ୍ରବେଶ ନ କରନ୍ତି ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳ ଃତାରେ ମୁଁ ଡିଜିଟାଲ୍ ବାହାରିଲି ।
ଡିପୋ ଭିତରେ ଚାଲୁଥାଏ । ପ୍ରାୟ ୮, ୯ ବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ପିଲା ମୋ
ପାଖକୁ ଆସି କହିଲା—

“ଗୁଡ଼ମଣ୍ଡିଂ ସାର” !

ଇଂରାଜୀ ଶୁଣି ମୋର କୌକୁହଳ ହେଲା । ଇଂରାଜୀରେ ପଚାରିଲି ତୁମର ନାମ କ’ଣ ? ଘର କେଉଁଠି, ବାପା କ’ଣ କରନ୍ତି ? ଇତ୍ୟାଦି ।

ସେ ସବୁ ଇଂରାଜୀରେ ଉତ୍ତର ଦେଲା ଏବଂ କହିଲା ମୋର ବାପା, ମା, ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀ ଅଛନ୍ତି । ମୋର ବାପା ଜଣେ ମାକିଣ୍ଡେଟ୍ ଥିଲେ । ମୁଁ ମିଞ୍ଜିୟାନର କନଭେଣ୍ଟରେ ପଢୁଥିଲି ।

ସବୁ ଉତ୍ତର ଦେଇ ସାରିବାପରେ ତା’କୁ ଟେଣ୍ଟୁ ଡକି ନେଲି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଫଳ ଟିଣ ଦେଲି । ସେ ତାପରେ କହିଲା—

“ସାର, କିଛି ସିଗାରେଟ୍ ଦିଅନ୍ତୁ ମୋ ବାପାଙ୍କ ପାଇଁ ।”

ଦେଲି । ସେ ନେଇ ଚାଲିଗଲା ମୁଁ ପୁଣି ମୋ କମରେ ଲାଗିଲି ପ୍ରାୟ ଅଧଘଣ୍ଟା ପରେ ଫେରି ଆସିଲି—ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଇଂରାଜୀରେ ଲେଖା ଚିଠି ।

ଲେଖା ଅଛି—“ମହାଶୟ, ଆପଣଙ୍କ ଜନିଷ ପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ସ୍ଥାନୀ ଘରେ ନାହାନ୍ତି, ନୋହଲେ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇଥାନ୍ତେ । ଅନୁଗ୍ରହ କରି ଝଟା ବେଳକୁ ଆମ ଘରକୁ ଆସିବେ । ଚା’ ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରହିଲା । ଇଡ

ଆପଣଙ୍କର—ଶ୍ରୀମତୀ ସାୟେଟ୍ (Zayet)”

ଯିବାକୁ ପ୍ରତି ଶୁଭ ଦେଲି । ପିଲଟି ଗଲା ।

ପ୍ରଥମ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣେ ଶିକ୍ଷିତ ବର୍ମୀଜ ଘରକୁ । ବହୁତ କିଛି ଜାଣିବାର ଆଗ୍ରହ ରଖି ଝଟା ବେଳକୁ ଗଲି ତାଙ୍କ ଘରକୁ । ସେ ପିଲଟି ସାଙ୍ଗେ ଝମ୍ପା ବେକ୍ସ ବସିଆସି ମୋ ପାଖରେ । ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବ ବୋଲି କ’ଣ୍ଟିନେନ୍ସ ସାବୁନ, ପାଉଁଶ, ବସ୍ତୁଟିଣ, ପାଉଁରୁଟି, ବଟର ଟିଣ ଓ କିଛି ଫୁଟ୍ ଟିଣ କଣି ରଖିଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଏକ ପଲ୍ଲଙ୍କ ବାଟ ପରେ ତାଙ୍କ ଘର ପଡ଼ିଲା । ଦୁଇମହଲା କୋଠା । ବୋମା ମାଡ଼ରେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି । ମୋଟର ଗ୍ୟାରେଜ୍ ଅଛି ଏବଂ ଗ୍ୟାରେଜ୍ ଭିତରେ ମୋଟର ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଭଙ୍ଗା ଘର ଭିତରେ କାଠ ଓ ବାଉଁଶରେ ନୁଆ ଘର ତିଆରି ହୋଇଛି ।

ସାପ୍ତେକ ଦଶର ସମସ୍ତେ ବାହାରକୁ ଆସି ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇବା ପରେ ବସିଲ ଏବଂ ପ୍ୟାକେଟଟି ଶ୍ରୀମତୀ ସାପ୍ତେକଙ୍କ ହାତରେ ଦେଲି । ମୋ ସାମନାରେ ପ୍ୟାକେଟଟି ଖୋଲି ଦେଖି ଶତ ଶତ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତେ କହିଲେ—

“ମହାଶୟ” ଏ ସବୁ ଜିନିଷ ଆମକୁ ସ୍ବପ୍ନପରି ଲାଗୁଛି । ୧୯୩୯ ପରେ ଏ ସବୁ ଜିନିଷ ଆଜି ପଥମ ଦେଖୁଛି ।

ତାପରେ ସେ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ବ୍ରିଟିଶ ଅଜ୍ଞାଗୁର ଓ ଜାପାନ ଅଜ୍ଞାଗୁର କଥା—କେତେ ବଡ଼ ବହୁ ପାଇଛି ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ । ଜାପାନୀ ଶାସନରେ ନୋଟ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ନୁପାହୋଇ ବଜାରକୁ ନୁହା ହେଲା—ଜିନିଷ ମୋଟେ ନାହିଁ । ଗୃଷ କାମ ପ୍ରାୟ ବନ୍ଦ କହିଲେ ଚଲେ । ଯଦି କାହିଁ କିଏ ଟିକିଏ କେନ୍ଦ୍ର ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଗୃଷ କରିବ, ତାକୁ ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁ ଅପେକ୍ଷା ମଣିଷମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞାଗୁରରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଅତି ଦୁଃସାଧ୍ୟ, ସୁତରାଂ ପେଟପାଇଁ ଯେ କୌଣସି କାମ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ତଥାର । ଗଣ୍ଡେ ଗୁଜଲ ପାଇଁ ଅତି ସହଜରେ ନରହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଯୁଦ୍ଧ କାଳୀନ ମଣିଷ ପ୍ରସୂତ । ଗୁଜଲ, ଚିନି, ଲୁଣ, ଗୁ’ ଓ ବସ୍ତୁଟ ବଡ଼ ଦୁଃସ୍ବୀୟ ସେତେବେଳ ବଜାରରେ । ଇଚ୍ଛାକ ବକା କଣା ଗୁଲିଛି ଅବାଧରେ । ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମିଲିଟାରି ବର୍ମାର ଗାଁ ଗହଳରେ ଭର୍ତ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଯୋଗୁ ଏମାନେ ବଞ୍ଚୁଛନ୍ତି ।

ଏସବୁ ବସ୍ତୁ ଶୁଣିଲ ଏବଂ ପୁଣି ଦିନର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ସବୁ ବିଶ୍ବାସ କଲି । ଭଦ୍ରଲେକଙ୍କର ଦୁଇଟି ହିଅ ଥିଲେ । ସେମାନେ ସିନିଅର କ୍ୟାମ୍ପିଜରେ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ମୋ ସଙ୍ଗେ ଖୁବ୍ ଆଲାପ କମାଇଲେ । ଭଦ୍ରଲେକ କିଛି ସମୟ ବସାଇବା ପରେ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଧରି ବୁଲିବା ପାଇଁ ବାହାରିଲେ ଏବଂ କହିଗଲେ—

“ମହାଶୟ ଆପଣ ହିଅମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗଲ୍ଲ କରନ୍ତୁ କିମ୍ବା ବୁଲି ଯା’ନ୍ତୁ । ଆପଣ ଅତି ଭଦ୍ରଲେକ । ଖୁବ୍ କମ୍ ଶିକ୍ଷିତ ଭଦ୍ରଲେକଙ୍କର ପରିଚୟ ଆମେ ପାଇରୁ ।”

ମୁଁ ଟିକିଏ ବସି ହିଅ ଦୁଇଟିଙ୍କ ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ

ବାହାରିଲି କିନ୍ତୁ ସେ ଦୁଇଜଣ ମୋ ସଙ୍ଗେ ମୋ କ୍ୟାମ୍ପପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିଲେ ।
ବାଟରେ ଯାଉଥିବାବେଳେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ଝିଅମାନେ ପଚାରିଲେ—

“ମିଷ୍ଟର ସିଙ୍ଗ, ଆପଣଙ୍କର ନିଜ ଦେଶରେ ତ ନିଶ୍ଚୟ
ଗାର୍ଲ ଫ୍ରେଣ୍ଡ ଥିବେ । ଆପଣ ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଚିଠି ପାଆନ୍ତି କି
ନାହିଁ ? ଆପଣ ବଲ୍‌ଭାନସ ଜାଣନ୍ତି କି ନାହିଁ ? ଆମର ଗ୍ରାମଫୋନ୍
ଅଛି, ଆପଣ ନୂଆ ନୂଆ ରେକର୍ଡ ଓ ସିନ୍ ଆଣନ୍ତୁ । ନାଚିବା ।”

ଏସବୁ ଶୁଣି ପୁଣି ଗତକାଲି କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ସଙ୍ଗେ
ସଙ୍ଗେ ମୋ ଠାରୁ ଜିନିଷ ଛୁଡ଼ାଇବାର ଇଚ୍ଛା ଏକ ଫିଲ ବୋଲି ମୁଁ
ବୁଝିଲି । କୌଣସି ମତେ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା
କରିବାକୁ କହୁ ସେଦିନ ବିଦାୟ ନେଲି ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ସେ ଦୁଇ ଝିଅ ଆଉ ଚାରିଜଣ ଝିଅଙ୍କୁ ଧରି ଆସି
ମୋ କ୍ୟାମ୍ପରେ ଥିଲେ । ସମସ୍ତେ ଇଂରାଜୀ କହନ୍ତି । ସବୁ କଥା ପରେ
ସମସ୍ତଙ୍କର ଦାବା ଶଣ୍ଢେ ଶଣ୍ଢେ ବିଉଟିକୁରେ ସାବୁନ ଓ ଗୋଟିଏ
କରି ପାଉଁଶ । ତହିଁ ଆରଦିନ ଦେବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ ଏବଂ
କପେ କପେ ଚାହିଁ ଖୁଆଇ ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁଲି । ତହିଁଆର ଦିନ ଆଉ
ନୂଆ ମୁହଁ ଚାହିଁଲି । ଅର୍ଥାତ୍ ଦଶଟି ପଡ଼ୁଆ ଝିଅମାନଙ୍କ କ୍ୟାମ୍ପରେ
ଥିଲେ । ସେମାନେ ସାବୁନ ପାଉଁଶର ପାଇଲେ ପୁଣି ଦଳ ଦଳ ହୋଇ
ନୂଆ ଝିଅ ଆସିବେ, ଏହି ଭାବରେ ସେ ଦିନ କହିଲେ—ଆଜି କାଣ୍ଡେନରୁ
ସାବୁନ, ପାଉଁଶର ଶେଷ । ପୁଣି ପନ୍ଦର ଦିନ ପରେ ଆସିବ ।
ତାପରେ ସମସ୍ତେ ମୋତେ ଲଗାଇଲେ ଗୀତ ଗାଇବାକୁ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ
କହିଲି—

ଆପଣମାନେ ଆଜି ବର୍ମାକ ଗୀତ ଗାଆନ୍ତୁ—ପରେ ମୋଠାରୁ
ଶୁଣିବେ । ସମସ୍ତେ ମିଳିତ କଣ୍ଠରେ ସେ ଦିନ ଗାଇଲେ “ହର ଓଁ କୁଂ
ଉଁ ମା ପୋପ୍ପେଁ ପୁମା ଲୁଂନିଲୁ ।” ଅର୍ଥ ଆଜି ବି ଜାଣିନା, କିନ୍ତୁ ଏ
ଧାଡ଼ିଟି ମନେ ରଖିବ । ତା’ପରେ ମୁଁ ଓଡ଼ିଆରେ ଗୀତଟିଏ ଗାଇଥିଲି
ଏବଂ ସେତକରେ ସେ ଦିନର ପର୍ବ ଶେଷ ହେଲା ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ସେମାନଙ୍କ କବଳରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଟାଟା
ବେଳକୁ ମୁଁ ଟେଣ୍ଟରୁ ବାହାରେ ଯାଇ ବୁଲୁଥାଏ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଏବଂ

ଯୁଦ୍ଧର ବିଶଦ ବିବରଣୀ, ଆଇ. ଏନ୍. ଏ.ର କାହାଣୀ ବର୍ମାର ଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବ, ଯୁଦ୍ଧ କାଳୀନ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ପରର ଅର୍ଥନୀତି ବିଷୟ ବୁଝାଏ । ଯାହା ଦେଖିଲି ଏବଂ ଶୁଣିଲି ତାହା କେବଳ ବର୍ମା କାହିଁକି ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆର (ଅବିଭକ୍ତ ଭାରତକୁ ଗୁଡ଼ି) ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶରେ ସମାନ । ପେଟ ପାଇଁ ଅସୁମାର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ନିଜର ଇଚ୍ଛାତ ବିକିଛିନ୍ତି । ବହୁ ଭାରତୀୟ ଏମାନଙ୍କର ଶୀକାର ହୋଇଛନ୍ତି । ଅନେକ ବି ଏ କାର- ବାରରେ ନିଜର ସବସ୍ତୁ ହରାଇଛନ୍ତି । ବିଶେଷ ଭାବରେ ପିପାପ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ । ଭାରତର କେଉଁ ଗାଁ ଗହଳରୁ କିଏ ଆସିଥାଏ । ଜୀବନରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ସଙ୍ଗରେ କଥା ହେବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ନଥାଏ । ବର୍ମା ପ୍ରଭୃତି ଦେଶରେ ପରଦା ପ୍ରଥା ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଏମାନଙ୍କ ସହିତ କଥା ହେଲେ ସାଧାରଣ ଭାରତୀୟ ସୈନିକ ଭାବେ, ଏମାନେ ସବୁ ବ୍ୟତିରୁଣୀ କେଉଁଠି କେଉଁଠି ସୁଯୋଗ ପାଇ ଆଗେଇ ଯାଏ ଏବଂ କେଉଁଠାରେ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ ବି ଦେଇଥାଏ ।

ମୁଁ ବର୍ମାରେ ଥିଲାବେଳେ ଦଶଜଣ ପିପାପ୍ତଙ୍କର ମରଣ ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିଛି ଏଇଭଳି ଘଟଣାରେ । କେତେକ ଅନାହାର କିଷ୍ଟ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ପାଣିକି ପ୍ରବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ପାଇଁ କବରଦସ୍ତ କରିବାରୁ ପ୍ରାୟ ଦଶଜଣ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ମିଶି ଏମାନଙ୍କୁ ଅତି ନିର୍ମମ ଭାବରେ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କୁ ମାରି ଗସ୍ତା ଉପରେ ଶୁଆଇ ଦେଇଥିଲେ ତାହାର ଫଳରେ ବଡ଼ ଚକ୍ରତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।

ପେଡ଼ବୟେ, ପ୍ରୋମ, ପେରୁ ଓ ମିଟକଲ୍‌ରେ କିଛିଦିନ ରହି ରହି ଶେଷରେ ମୁଁ ମାଣ୍ଡାଲେ ଆସିଲି । ମାଣ୍ଡାଲେ (ମାନ୍ଦଳୟ) ବର୍ମାର ଦ୍ଵିତୀୟ ସହର । ପ୍ରଥମ ରେଙ୍ଗୁନ । ଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବରୁ ମାଣ୍ଡାଲେରେ ଅଗଣିତ କୁଅ । ତା'ର ଅର୍ଥ ମାଣ୍ଡାଲେରେ ବହୁତ ବୋମା ମାଡ଼ ହୋଇଛି ଏବଂ ଯେଉଁଠି ଗୋଟିଏ ବୋମା ପଡ଼ିଛି ସେଇଠି କୁଅ ପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗାତ ହୋଇ ଯାଇଛି । ମୁଦି ଏବଂ ହାତରେ ବ୍ୟବହାର ହେଲା ଭଳି ମୁଲ୍‌ବାନ ପଥର ପାଇଁ ମାଣ୍ଡାଲେ ବିଖ୍ୟାତ । ସେତେବେଳେ ବାହାରକୁ ରସ୍ତାମାନା ବନ୍ଦ । ସୁତରାଂ ବହୁତ ପଥର

କଣିକାକୁ ମିଳୁଥାଏ । ଖଣ୍ଡେ ଅଧଇଞ୍ଚ ପଥର ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପାଗୋଡ଼ାର ରୂପ ଏବଂ ଏହା ଏବେ ଚକ୍ ଚକ୍ କରୁଥାଏ ଯେ ଆଖି ଝଲସି ଉଠୁଥାଏ । ବହୁ ବୁଝିଣ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଏ ସୁବିଧା ନେଇ ଟ୍ରେସ ବେପାର କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ମୁଁ ଦେଖିଛି ଆମର ଜଣେ ଅଫିସର ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ନାମରେ ଟଏଲେଟ୍ କଢ଼ ପ୍ରାୟ ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କାର ପଥର ସ୍ତମ୍ଭଦେଶକୁ ପଠାଇ ଥିଲେ ।

ମାଣ୍ଡାଲେରେ ଥିବା ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ବର୍ମୀଜ ପରିବାର ସଙ୍ଗେ ଘନିଷ୍ଠତା ଜମି ଉଠିଲା । କଥାବାର୍ତ୍ତା ଛଳରେ ଦିନେ ସେମାନେ କହିଲେ, ଆପଣ କ୍ଷତ୍ରୀୟ ଓ ଗୁଜରାଟୀୟ ପତ୍ର ! ଆମେ ବି ବର୍ମୀଜ କ୍ଷତ୍ରୀୟ ଏବଂ ଆମ ମାଣ୍ଡାଲେ ଗୁଜରାଟର ଗୋଟିଏ ହିଅ ଭାରତର କାଶୀପୁର ଗନ୍ଧ୍ୟର ଗଜାକୁ ବିବାହ କରିଛନ୍ତି । ସେ କେଉଁ କାଶୀପୁର ମୁଁ ଜାଣେନା, ତେବେ ଜାଣିଲି ଯୁଦ୍ଧ-ପୁରୀ ଅବିଭକ୍ତ ଭାରତ—ବର୍ମା ସମୟରେ ଅନେକ ଭାରତୀୟ ଓ ବର୍ମୀଜ ମାନଙ୍କର ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିଲା । ବର୍ମାରେ କାମ କରିବାକୁ ଭାରତୀୟ ଶ୍ରମଜୀବୀମାନଙ୍କୁ ବୁଝିଣ ସରକାର ଦୁଇଟଙ୍କା କରି ଓ ଖାଇବା ପିଇବା ପାଇଁ ଦେଇ, ବର୍ମାରେ ବସବାସ କରି ବର୍ମାର ଅର୍ଥନୈତିକ ସଙ୍ଗଠନରେ ଭାଗ ନେବାକୁ ପଠାଉ ଥିଲେ ।

ସେହି କାରଣରୁ ଆଜି ଅନେକ ଭାରତୀୟ ବର୍ମାରେ ରହୁ ଯାଇଛନ୍ତି । ଏହି ମାଣ୍ଡାଲେରେ ଆଇ. ଏନ୍. ଏ.ର ଓଡ଼ିଆ ବାଟାଲିୟନର ଜନ୍ମ । ନେତାଜୀ ବର୍ମାରେ ରହିଥିବା ଅନେକ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଓଡ଼ିଆ ବାଟାଲିୟନ ଗଢ଼ିଥିଲେ ।

ଆଜି ଭାରତର ସବୁ ପ୍ରଦେଶର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଫାଇଟିଙ୍ଗ ବାଟାଲିୟନ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବା ପରେ ବି ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ ବାଟାଲିୟନ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର “ପାଇକ” ସଂପ୍ରଦାୟକୁ ନେଇ

ଇତିହାସ ସବୁଦିନେ ପ୍ରଂଶସା କରି ଆସୁଛି । କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ଭାରତର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମାନବତାରେ ଓଡ଼ିଶା କିମ୍ବା ଓଡ଼ିଆର ସ୍ଥାନ କାହିଁ ?

ମାଣ୍ଡାଲେରେ ଥିବା ସମୟରେ ମୋତେ ଜ୍ୱର ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସେଥି ଯୋଗୁ ଗୋଟିଏ ମିଳିତାଶ୍ରମ ହସ୍ପିଟାଲରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏଥିରେ ଇଉରୋପୀୟ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ଉଭୟଙ୍କ ପାଇଁ ଚିକିତ୍ସାର ସୁବିଧା ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ତା'ଛଡ଼ା ଖାଲି ଭାରତୀୟ ଓ ଖାଲି ଇଂରେଜ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଅଲଗା ଅଲଗା ହସ୍ପିଟାଲ ଥିଲା । ଇଂରେଜ ମାନେ ରୋଗୀକୁ ବଢ଼ିଲା ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ତେବେ ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି, ରହୁବାକୁ ଟେଣ୍ଡ ଓ ଦଉଡ଼ି ଖଟ ସାଧାରଣତଃ ଦିଆହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ରୋଗୀର ଚିକିତ୍ସା ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର, ଶାନ୍ତ୍ୟପ୍ରେୟ ଚମତ୍କାର ମାନେ ଆଜି କାଲିର ଯେ କୌଣସି ବଡ଼ ଡାକ୍ତରଖାନା ଠାରୁ ବହୁଗୁଣେ ଭଲ ।

ମୋତେ ଯାହା ଖାଇବାକୁ ଦିଆନ୍ତୁ, ସେଥିରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ବଳୁ-ଥାଏ । ପୂର୍ବରୁ କହୁଛି, ବର୍ମାରେ ମିଳିତାଶ୍ରମ ଶାସନ ଚାଲିଥାଏ; ସୁତରାଂ ମିଳିତାଶ୍ରମ ହାସପାତାଲରେ ବର୍ମାଜି ସିଭିଲିୟାନ ମାନଙ୍କର ବି ଚିକିତ୍ସାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସକାଳେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ସିଭିଲିୟାନ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଏମ୍, ଆଇ, ରୁମ୍‌କୁ ଆସୁଥାନ୍ତି । ମୋତେ ଯେତେବେଳେ ଟିକିଏ ଭଲଲଗେ ମୁଁ ବାହାରେ ବୁଲୁଥାଏ । ଦିନେ ବୁଲୁଥିବା ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ୧୦।୧୨ ବର୍ଷର ବର୍ମାଜି ପିଲା ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଲା, ମୋ ପାଖରେ ବହୁତ କମଳା, କଦଳୀ ଓ ପାଉଁରୋଟି ଥିଲା । ତାକୁ ମୁଁ ଡାକି ସେଥିରୁ କିଛି ଦେଲି ଏବଂ ସେ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ଖୁସିରେ ପଳାଇଲା କିଛି ସମୟ ପରେ ତାର ବାପ, ମାଙ୍କୁଧର ଆସିଲା । ସେମାନେ ଶାନ୍ତ୍ୟପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘୁଣି କିଛି ରୋଟି ମାଗିଲେ । ଯାହାଥିଲା ମୁଁ ଦେଲି ଏବଂ କହିଲି—

“ଯଦି ଆପଣ କିଛି ନ ଭାବିବେ, ମୋର ଦି'ପହରର ଝିଆ ବହୁତ ଦିଆ ହେଉଛି ଏବଂ ସେଥିରୁ ବହୁତ କିଛି ବଢ଼ୁଛି । ଆପଣ ଝଟା ସୁଦ୍ଧା କାହାକୁ ପଠାଇଲେ ମୁଁ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛି କିଛି ଦେବି ।”

“ଆପଣଙ୍କ ଠାରେ ଆମେ ଚରରଣୀ ରହୁ” ବୋଲି କହୁ
ସେମାନେ ହଦାୟ ନେଲେ ।

ଠିକ୍ ୫ଟା ବେଳକୁ ଭଦ୍ରଲେକ ନାକ ପିଲପିଲିକ ସହକ
ମୋଟରରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ମୋଠାରୁ କିଛି ଖାଦ୍ୟନେଇ
“ଧନ୍ୟବାଦ” ଜଣାଇ ଗୁଲିଗଲେ । ମୋତେ ସବୁଠୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଲା,
ମୋଟରରେ ଆସି ସାମାନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ଟିକକ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର
ବ୍ୟାକୁଳତା ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳେ ସେ ଭଦ୍ରଲେକ ୨୫ ସୁନାମୋହର
ଆଣି ମୋତେ ଦେଲେ । ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଘଟାଣା କ’ଣ ବୋଲି
ପଚାରି ବାରୁ ସେ ଛଳ ଛଳ ଆଖିରେ କହୁଲେ—

“ମହାଶୟ, ମୁଁ ବଡ଼ଧନୀ, ମୋର ଗୁରୁଗଣ୍ଡ ଗାଡ଼ ଅଛି ।
ମାଣ୍ଡାଲେ ସହରରେ ଯୁଦ୍ଧ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ୩୫ ଜନିମହଲ କୋଠାଥିଲା ।
ସମ୍ପତ୍ତି ବାଡ଼ି ଅନେକ । କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ମୁଁ ଓ
ପେଟସୁର ଖାଇବାକୁ ପାଇନାହିଁ । କାଲି ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଯାହା ପାଇଲି
ସେଥିରେ ୫ ପ୍ରାଣୀ କୁଟୁମ୍ବ ଚଳିଗଲା । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଖାଇବାକୁ
ନପାଇ ମୋର ବୃତ୍ତାବାସ ଓ ମା’ ମରିଗଲେ । ମୋ ପାଖରେ
ବର୍ତ୍ତମାନ ବି ଯଥେଷ୍ଟ ପଇସା ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଖାଇବା ଜନିଷର ଏକାନ୍ତ
ଅଣ୍ଟାବ ।”

ମୁଁ ମୋହର ଦୁଇଟି ଫେଗଲ ଦେଲି ଏବଂ ନିର୍ଭର ସୁତଶୁଦ୍ଧ
ଦେଲି ଯେ, ମୁଁ ମାଣ୍ଡାଲରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କୁ ଖାଇବା ଯୋଗାଇ
ଦେବି ।

ସେ ଭଦ୍ରଲେକର ନାମ ଇଉଅଙ୍ଗଲ । ଏହାଥିଲା ବର୍ମାର ସେତେ-
ବେଳର ସାଧାରଣ ନାଗରିକର ଅବସ୍ଥା । ମୁଁ ମାଣ୍ଡାଲରେ ବେଶିଦିନ
ରହୁ ପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋର କର ବଢିବାରୁ ମୋତେ ମେଦିନାପୁରକୁ
ପଠାଗଲା । ମେଦିନାପୁର ମିଳିତାସ ହାସପାତାଲରେ ଭଲ ହୋଇ ସୁସ୍ଥ
କନ୍ଦୁଲପଣ ସେଣ୍ଟରକୁ ଆସିଲି । ଚନ୍ଦ୍ରଚାର୍ଯ୍ୟ ପାଖରେ ଆମର
ସେଣ୍ଟର ଥିଲା ।”

ସୁର ଭଲହୋଇ ପୁଣି ମୋ କମ୍ପାନୀକୁ ଗଲି ଏବଂ ସେତେବେଳେ

ମୋର କମ୍ପାନୀ ମାଣ୍ଡାଲେରୁ ରେଙ୍ଗୁନ ଚାଲି ଯାଇଥିଲା । ସୁନ୍ଦରୀ
 କଲିକତାଠାରୁ ଜାହାଜ ଯୋଗେ ରେଙ୍ଗୁନ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଜାହାଜର
 ନାମ “ନରପତି ସାୟାର ।” ସେତେବେଳକୁ ମେ’ ମାସ ସୁନ୍ଦରୀ
 ବଙ୍ଗୋପସାଗର ଭ୍ରମଣ ଆକାର ଧାରଣ କରିଥିଲା । ଯେଉଁମାନେ
 ଏପ୍ରେଲଠାରୁ ଜୁଲାଇ ମଧ୍ୟରେ ଜାହାଜରେ ଯାଇଥିବେ ସେମାନେ
 ବୁଝି ପାରିବେ ସେତେବେଳର ଅବସ୍ଥା । ମୁଁ ତ କେବେ ମୁଲକ୍
 ଫର୍ଷ୍ଟ (ଉଡ଼ନ୍ତା ମାଛ) ଦେଖି ନଥିଲି । ଡେକ୍ରେ ବୁଲୁଥିବା ବେଳେ
 ଏ ଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖି ଶୁଣିଥିଲି, ଘର ଚଟିଆ ବୋଲି । କିନ୍ତୁ ସମୁଦ୍ର
 ମଝିରେ ଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚଢ଼େଇ ଆସିବେ କୁଆଡୁ ବୋଲି ପଚାରିବାରୁ
 ଜଣେ ସରଦାରଜୀ ମୋତେ ରହସ୍ୟରେ କହିଲେ—

“ଓ, ଏ ମଛଲି ହେଁ ତୋଅଡ଼ିଶାନା ।”

ଭ୍ରମଣ ଝଡ଼ ତୋଫାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।
 ପାଣିରେ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ମାଇନ୍ ବିସ୍ଫୋଟ ହୋଇଥିବାରୁ ମୋତେ ବେଶି
 ଡର ଲାଗୁଥାଏ । ଆମ ଜାହାଜ ଆଗରେ ଗୋଟିଏ “ମାଇନ୍ ସୁଇପର”
 ବସ୍ତା ଦେଖାଇବାକୁ ଚାଲିଥାଏ । ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳୁ “ଲାଇଫ୍
 ଜାକେଟ୍” ପରେଡ଼୍ ପରେ ତିନିଟି ଭ୍ରମଣକାୟ ଜଳି କିନ୍ତୁ ଜାହାଜ ଠାରୁ
 ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଫର୍ଲଙ୍ଗ ଦୁରରେ ଲସୁଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଆମେ ଦିଲେ
 ଶୁଭାୟ ଗୋଟିଏ ବାଇନୋକୁଲର ନେଇ ତାକୁ ଦେଖୁ ଥାଉଁ, ପଛରେ
 ଦିଲେ ଟମି କଣ କଥା ହେଉଁ ହେଉଁ କହିଲେ—

“ବୁଡ଼ି ଉଣିଆନସ୍ ।”

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ କହିଲି—“ଗ୍ରେସ୍ ଓ ଚିଟିଶାସ୍” ଲାଗିଲ
 ଝଗଡ଼ା । ତା’ପରେ ଜାହାଜ କାପ୍ରାନଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଥା ଗଲା । ତହିଁ
 ଆରଦିନ ସେ ଜାହାଜରେ “ଅଡ଼ଲି ରୁମ୍”ରେ ବସି କେମ୍ ବିଗୁର ହେଲା ।
 ସେଥିରେ ସେ ଗୋରୁ ଲେକକୁ ଚାରିଦ କରି ଦିଆଗଲା । ମୋତେ ବି
 ଚାରିଦ କରାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଅଧିକା ଦଣ୍ଡ ହିସାବରେ ଜାହାଜର ଡେକ୍ରେ
 ୨୫ ଫୁଟ ଧୋଇବାକୁ କୁହାଗଲା । ମୁଁ ତାର ପ୍ରତିବାଦ କଲି । ସଙ୍ଗେ
 ସଙ୍ଗେ ଜାହାଜର ଆଉ ୩୦ ଜଣ ଶୁଭାୟ ସୈନ୍ୟ ବି ପ୍ରତିବାଦ କଲେ
 ଏବଂ ସମସ୍ତେ ମୋ ପାଇଁ ଜାହାଜ ଧୋଇବାକୁ ବାହାରିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ

ମୁହଁରେ କହୁଥାନ୍ତି—ସସ୍ତେଲ ବୁଝିଶାସ୍ତ୍ର । ହଠାତ୍ ମୋର ଅଫିସର
ମାନଙ୍କର କ’ଣ ସସ୍ତ ବସି ସ୍ଥିର ହେଲ କେଜାଣି, ମୋତେ ଡକାଇ
ନେଇ କହିଲେ—

“ତୁମର ଦଣ୍ଡ ମାଫ୍ କରାଗଲା । ତୁମର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ ।
ପୁଣି ସେହି ଗୋରାକୁ ପଚାରି ଟଙ୍କା ଜରିମାନା ହେଲା । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଜଣେ
ପଞ୍ଚମ ବାହନୀର ଲୋକ ବୋଲି ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି ।”

ମୁଁ କହିଲି—“ଆପଣ ସେ ପରି ଶାବି ପାରନ୍ତି, ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତାହା
ନୁହେଁ ।”

ଏ ସବୁ କଥା ହେଉଁ ହେଉଁ ହଠାତ୍ ସାଇରନ ବାଜିଲା ଏବଂ
ଆମକୁ କୁହାଗଲା—ବାଟରେ କେଉଁଠି ଗୋଟାଏ ମାଇନ୍ ବାଜି ଗୋଟାଏ
ଜାହାଜ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସମସ୍ତେ ଜାଗ ତିଆରି ରୁହ । ସେଠାରେ
ଲଞ୍ଜାର ପକାଇ ଜାହାଜ ଦୁଇଦିନ ରହିଲା । ଶେଷରେ ରେଙ୍ଗୁନରେ
ପହଞ୍ଚିଲା ।

ଗୁଗିଦିନର ବାଟକୁ ପରିଗଣନା ଲାଗିଲା । ରେଙ୍ଗୁନ ଜେଟିରେ
ଓହ୍ଲାଇ ମୋର କ୍ୟାମ୍ପକୁ ଗଲି । ସ୍ଥାନରେ ବହୁତ ଲୋକଙ୍କ ବଦଳି
ହୋଇଥାଏ । ରେଙ୍ଗୁନରେ ପୁଣି ଆମର ସପ୍ତାହ କାମ ଚାଲିଲା ।
ରେଙ୍ଗୁନର ଝିଲକା ପୁଅ ପରି ନଥାଏ, ତଥାପି ରେଙ୍ଗୁନ ଶୁର୍ ବଡ଼
ସହର ଏବଂ ଗୁଗିଦିନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା ପରି ଜଣା ପଡ଼ୁଥାଏ । ଏଠାରେ
ବହୁତ ଶ୍ରମିକ ଥାଆନ୍ତି । ରେଙ୍ଗୁନର ୨୭ ନମ୍ବର ଓ ୧୪୪ ନମ୍ବର
ଗଲରେ ଓଡ଼ିଆ ଭର୍ତ୍ତି । ବହୁ ଓଡ଼ିଆ, ବର୍ମା ସ୍ଥାନେକ ବିବାହ କରି
ଘରଦ୍ୱାର କରି ରହିଛନ୍ତି । ରେଙ୍ଗୁନରେ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଘରକୁ
ଅତିଥି ହିସାବରେ ଯାଇଛି । ରେଙ୍ଗୁନରେ ଗୁଗିଦିନ ବ କମ୍ ନଥାନ୍ତି ।

ରେଙ୍ଗୁନରେ ବହୁତ ବର୍ମାଙ୍କ ପାଗୋଡ଼ା (ମନ୍ଦିର) ରହିଛି ।
ତା ମଧ୍ୟରେ ସତାଗନ୍ ପାଗୋଡ଼ାରେ ସୁନା ଗୁଣି ହୋଇଛି କେତେକ
ଅଂଶ । ଭିତର ବଶାଳ ରୁକ ମୂର୍ତ୍ତି । ସ୍କୁଲ, କଲେଜ ଡାକ୍ତରଖାନା
ସବୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଖୋଲ ହେଉଥାଏ । କେନେରା ଅବସାନ ତାଙ୍କର
ଗରାଲ ବାହନୀକୁ ନେଇ ଜଙ୍ଗଲ ଅଞ୍ଚଳରେ ବୁଝିଶ ମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ
ଲଢ଼ୁ ଥାଆନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ କାରେନ୍ ଅଞ୍ଚଳ ‘ନିଷିଦ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳ’ରେ

ପରିଣତ ହୋଇଥାଏ । ଶରତୀୟ ମାନଙ୍କୁ ବର୍ମାଜମାନେ ବିଶେଷ ଭଲ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁ ନଥାନ୍ତି ।

ରେଙ୍ଗୁନରେ ଜାପାନୀ ବନ୍ଦୀ ଶିବର ଶୂର୍ ବଡ଼ । ବହୁତ ଜାପାନୀ ଧରା ହୋଇ ମାଙ୍ଗ୍ରାଡୋନ୍ ଶିବର ପାଖକୁ ନିଆ ହେଉଥାନ୍ତି । କେତେକଜଣ ଜାପାନୀଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ କରି ତାଙ୍କ ଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କଥା ଶୁଣୁଥିଲେ । ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ “ନିଶିଯାକା” ଦିନେ ଆଜି ଜଣେ ଜାପାନୀ ସହୃଦ ମୋତେ ଦେଖାଇଲେ ‘କାବଟି’ର ନମୁନା ଏବଂ ସେହି ଶିକ୍ଷା ବଳରେ ସେ ୨୦ଜଣ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କୁ ମାରୁଛନ୍ତି ବୋଲି କହିଲେ । ‘କାବଟି’ର ଅର୍ଥ ଶତ୍ରୁକୁ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରର ସାହାଯ୍ୟ ନ ନେଇ ମାରବାର କୌଶଳ । ଆମର ବକସିଂ କହିଲେ ଠିକ୍ ହେବନି । କାରଣ କାବଟିରେ ହାତ ଗୋଡ଼ ସବୁ ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଦେହର ଯେକୌଣସି ଯାଗାରେ ଆଘାତ କରା ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଯେ କାବଟି-ଫାଇଟର ସେ ଅକ୍ଷେପରେ ଥରକେ ଜଣକୁ ମାରପାରେ । ଜାପାନରେ ଏହିପରି ଅନେକ କୁବ ଅଛି । ଟକବଲ ମାରି ଜଣକୁ ଜୟ କରିବା ନୁହେଁ, ତରିସ ଗଠନ ବି ଏହି କୁବର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ମୋର ଜାପାନୀ ବନ୍ଧୁ କହିଲେ, ଟାଙ୍ଗ, ସୁଙ୍ଗ ଏବଂ ମିଙ୍ଗ୍ ବଂଶର ବୌଦ୍ଧ ଭିକ୍ଷୁମାନେ ଏହାକୁ ୧୭ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଉଦ୍‌ଭବନ କରିଥିଲେ । ସେହି ବଂଶର ବୌଦ୍ଧ ପୁରୋହିତମାନେ ବଡ଼ ଅହଂସୀ ପ୍ରିୟ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଧରିବା ନିଷେଧ କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଶତ୍ରୁ କବଳରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଏହି ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ଏବେ ତାହାର ଫଳ ବିକାଶ ହୋଇ ଜାପାନର ଚାରିଆଡ଼େ କୁବ ହୋଇ ଗଲଣି ; ବିଶେଷ ଭାବେ ‘ଏଡ଼ୋରେ’ । ଏଡ଼ୋର ଆଧୁନିକ ନାମ ଟୋକିଓ ।

ସେହି ଜାପାନୀ ବନ୍ଧୁ ମୋତେ ଜାପାନର ଅନେକ ବିଷୟ କହିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଫିମେ ସେ ସବୁ କହିବି । ଏଣେ କିନ୍ତୁ ଜାପାନୀମାନେ ବି କମ୍ ଅଭ୍ୟାସ କରି ନଥିଲେ । ମୁଁ ମିଙ୍ଗାସୁର ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସେ ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବି ବିଶେଷ ଭାବରେ । ଡେଥ୍ ରେଲ୍‌ୱେର ନିର୍ମାଣ ସମୟରେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଶୃଙ୍ଖଳା ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲେଖ

ଯୋଗ୍ୟ । ଦିନେ ଓକଣ ଜାପାନୀ ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀ ସିପାନ୍ତା କୌଣସି ବର୍ମାଜି ବସ୍ତ୍ର ଭିତରେ ପଶି କେତେକ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର କଲେ । ସେ ବିଷୟ ମିଳିତାସ କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ କାନରେ ପଡ଼ିଲା ; ସୁତରାଂ ତାଙ୍କ ଜାପାନୀ କମାଣ୍ଡରଙ୍କୁ ବ୍ରିଟିଶ କମାଣ୍ଡର ଏ ବିଷୟ ବୁଝି ତାର ଉଚିତ ବିଚାର କରିବାକୁ କହିଲେ । ସେ କମାଣ୍ଡର ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ସବୁ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ବେଲ୍‌କଲ୍ ସମୟରେ ଏ କଥା କହିଲେ ଏବଂ ଓକଣ୍ଡା ଜାପାନୀ ଗ୍ରାସରେ କହିଲେ—

“ହେ ବାହାଦୁର ଜାପାନୀ ସୈନିକ ଗଣ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ ଖୁବ୍ ଲଜିଷ୍ଠ । ଗ୍ରାମ୍ୟର ବିପର୍ଯ୍ୟୟରୁ ଆଜି ଜାପାନ ପ୍ରଥମବାର ପାଇଁ ତାର ଯୁଦ୍ଧ-ଇତିହାସରେ ବିଜୟ ହାସଲ କରି ପାରି ନାହିଁ । ସେଥି ପାଇଁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଲଜ୍ଜିତ ଏବଂ ବଞ୍ଚି ସୁଦ୍ଧା ମଲ୍ଲ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଜାପାନ ଭୁଣ୍ଡର ବହୁତ ଦୂରରେ ଆମେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଛେ । ଆମର ମା’ ଭଉଣୀଙ୍କ ଦଶା କ’ଣ ହେଉଥିବ ଆମେ ଜାଣୁନା । ଆମେ ସବୁ ମରିବା କି ବଞ୍ଚିବା, ତା’ର ଆମକୁ ଜଣା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଜଣ ଏ ଦେଶର ମା’ଭଉଣୀଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବ । ତାହା ତୁମ ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଘୋର ଲଜ୍ଜା ଓ ଅପମାନ ଜନକ । ସତ କୁହ ! କିଏ ଏପରି କରିବ ? ଏବଂ ବାହାଦୁର ପରି ଗୁଲି ଆସି ଦଣ୍ଡ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭର ଗଜା, ଅର୍ଥାତ୍ ଭଗବାନଙ୍କ ଦ୍ଵାଦ୍ଵା, ତୁମକୁ ଜାପାନର ଦ୍ଵାଦ୍ଵା, ତୁମକୁ ଜାତର ଦ୍ଵାଦ୍ଵା, ତୁମକୁ ତୁମ ସମାଜର ଦ୍ଵାଦ୍ଵା ।”

ଏତକ କହିବା ମାତ୍ରେ, ସାତଜଣ ସିପାନ୍ତା ଆଗକୁ ପାଦେ ଆସି ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଠିଆ ହେଲେ । ତା’ପରେ ହେଲ ତାଙ୍କୁ ମାଡ଼, ଖାଲ ଗାଲରେ । ଗୁପ୍ତା—ପାପୁଲି ପଛପଟ ଗୁପ୍ତା, କଷ୍ଟ ହୁଏ ଗ୍ରାସଣ ।

ସେମାନେ ମାଡ଼ ଖାଇ ତଳେ ପଡ଼ି ଯାଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ହଠାତ୍ ଉଠି କମାଣ୍ଡରଙ୍କୁ ସାଲ୍ୟୁଟ୍ କରୁଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ମାଡ଼ ଖାଇ ଖାଇ ଗାଲ ପାଟିଗଲ ଏବଂ ରକ୍ତ ବାହାରିଲା । ଶେଷରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଓକଣ କରି ମିଳିତାସ କେଲ୍ ଦିଆ ହେଲା ।

ସେମାନେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ କହିଲେ—

“ମାତୁଭୂମି, ଶକ୍ତା ଓ ଜାତିର ଗୌରବ ପାଇଁ ଏ ଦଣ୍ଡ ଆମକୁ କିଛି ନୁହେଁ । ଏ ଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ ମାତୁଭୂମି ଓ ଜାତିର ଖେଳ ରହିବ ।”

ରେକ୍ସନରେ ଥରେ ଗୋଟିଏ ସିନେମା ହାଉସ୍‌କୁ ଯାଇଥିଲି— ନାଁ ‘କେରେନ୍‌ଆନ୍’ । ମୋର ପାଖ ସିଟ୍‌ରେ ଝିଅଟିଏ ବସିଥିଲା । ଇଂରାଜୀ ଛବି ଦେଖା ହେଉଥିଲା, ସୁଟିଂ ଦେଖଣାହାଣ୍ଡି ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଇଂରାଜୀ ଜାଣନ୍ତି । ହାଉସ୍‌ଟାଇମ୍‌ରେ ସେ ଝିଅଟି ମୋତେ ପଚାରିଲା (ଇଂରାଜୀରେ) ।

“ସରକର କେଉଁ ପ୍ରଦେଶରେ ଆପଣଙ୍କ ଘର ?”

‘ଓଡ଼ିଶାରେ’ ବୋଲି କହିବାରୁ, ସେ ହଠାତ୍ ମୋତେ ଓଡ଼ିଆରେ କହିଲେ—

“ନମସ୍କାର, ଆପଣ ତେବେ ଓଡ଼ିଆ—ମୋ ବାପା ବି ଓଡ଼ିଆ ।”

ବିଦେଶରେ ଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଶୁଣି ମୋତେ ଖୁବ୍ ଖୁସି ଲାଗିଲା । କୌତୁହଳ ହେଲା ତା’ ବସ୍ତ୍ରରେ ଜାଣିବାକୁ । ଝିଅଟି ଜଳନ୍ଦି ଜଳନ୍ଦି ଓଡ଼ିଆ କହି ପାରୁ ନ ଥିଲା । ତେବେ ଜାଣିଲି ଯେ ତାର ବାପା ମିଃ ମହାନ୍ତି ଜଣେ ବଡ଼ ଧନୀ ଲୋକ ।

ସୋ ସରିବା ପରେ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇ ମୋ ଠିକଣା ନେଇ ଚାଲିଗଲା । ତହିଁଆର ଦିନ ଆସି ମୋ ଅଫିସ୍‌ରେ ହାଜର ; ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ ଦରଖାସ୍ତ, ଟାଇପିଷ୍ଟ ରୁକିଣ୍ଡ ପାଇଁ । ମିଲିଟାଣ୍ଟରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାଗାରେ ସ୍ଥାନୀୟ କ୍ଲର୍କ ଓ ଟାଇପିଷ୍ଟ ହସାବରେ ସିରିଲିଆନ-ମାନଙ୍କୁ ରଖା ହୋଇଥାଏ ।

ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ, ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ମିଲିଟାଣ୍ଟ ଅଫିସ୍‌ରେ ରୁକିଣ୍ଡ କରିବାକୁ କହିଲି ।

ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲି । ମିଃ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଘର ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ । ସେ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବର୍ମିକ ସ୍କୁଲ ବବାସ କରି ବସ

ବାସ କରି ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଦୁଇ ଡନେଟି ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ବସ୍ ଓ ଦୁଇ ଡନେଟି ଟ୍ୟାକ୍ସି ସେକେବେଳେ ଚାଲୁଥିଲା । ସେ ବହୁତ ପଇସାର ମାଲିକ୍ ଥିଲେ । ସେ ମୋତେ ଖୁବ୍ ଆଦର ଯତ୍ନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଘର କିମ୍ବା ବ୍ୟଗ୍ନାବଳୀ ବସ୍ତୁ ବିଶେଷ କିଛି କହୁଲେ ନାହିଁ ।

ବହୁତ ମଗ୍ଗୁରବା ପରେ ଉଦଲେକଙ୍କ ଆଖି ଛଲ ଛଲ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସୁତରାଂ ମୁଁ ଆଉ ବିଶେଷ ଅଗ୍ରସର ନ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଝିଅର ଚାକିରୀ କଥା ମଗ୍ଗୁଲି । ତାଙ୍କ ଝିଅ ହଠାତ୍ ବାଧାଦେଇ କହିଲା—

“ମୋ ବାପା ମିନା ବେକେଟାର କରୁଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସିନା ବହୁତ କିଛି ପଇସା ଅଛି, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତ ଖାଲି ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ୍ କରି ବସିଛି । ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକ ମୋଟରହିଁ ଗଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସୁତରାଂ ମୁଁ ଚାକିରୀ କରିବି ।”

ଉତ୍ତର ନିଶ୍ଚୟ ସନ୍ତୋଷ ଜନକ ଏବଂ ବିଦେଶରେ ହେଲେବି ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ଝିଅର ମନୋବୁଦ୍ଧିକୁ ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ରହି ପାରିଲି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟ କରିବା ପରେ ବ୍ରିଟିଶ ଲେକଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଉତ୍ସାହାଳତା ଏବେ ବଡ଼ ଯାଇଥାଏ ଯେ ସେମାନେ ବର୍ମା, ସିଙ୍ଗାପୁର ପ୍ରଭୃତି ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସହର ଗୁଡ଼ିକରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ପରେ ଗୁପ୍ତା କଡ଼ ଗୁଡ଼ିକ ବି “କାବାରେଟ୍ ହଲ୍”ରେ ପରିଣତ କରି ପକାଉଥାନ୍ତି । ମଦ୍ୟପାନ ଓ ପାଣବିକ ଅଭ୍ୟାସର ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଥାଏ । କେହି ତାଙ୍କୁ କି କହୁଲେ **Victory** ନାଁରେ ଗାଲ ପଟାଇବାକୁ କୁଣ୍ଡାବୋଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆମେ ଭାରତୀୟମାନେ ଖୁବ୍ ଡରି ଚଳୁଥାଉ । ଆମେ ତାଙ୍କର ‘**V**’ for **Victory** ନ କହି “**For Vanduish**” କହୁଥାଉ । ଏ ସବୁ କହୁବା ପରେ ମିତ୍ର ମହାନ୍ତି ଆଉ ମିଲିଟାରୀ ଅଫିସରେ ଚାକିରୀ କରିବାକୁ ମନ ବଳାଇଲେ ନାହିଁ ।

ବର୍ମାର **Water festival** ଖୁବ୍ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଠିକ୍ ଆମର ହୋଇ ପରି ; କିନ୍ତୁ ରଙ୍ଗ ବଦଳରେ ସେଠାରେ ଖଳିପାଣି ଖେଳ ହୁଏ । ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇବି ଦିଅନ୍ତି ।

ରେଙ୍ଗୁନ୍‌ରେ ଏ ଉତ୍ସବ ଖୁବ୍ ଜାକ୍ ଜମକରେ ପାଳନ ହୁଏ । ମୁଁ ଶୁଣିଥାଏ ଏ ପଦ୍ଧତି କିଆ । ରେଙ୍ଗୁନ୍‌ରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ବର୍ମିକ ପରିବାର ସହିତ ଖୁବ୍ ଦକ୍ଷିଣତା ଥାଏ ଏବଂ ପ୍ରତିଦିନ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଏ କିନ୍ତୁ ତଳେ । ଆମ କ୍ୟାମ୍ପ ପାଖରୁ ତାଙ୍କ ଘର ମୋଟେ ପାଞ୍ଚଶହ ଗଜ ଦୂର ହେବ । ବାପ ଜଣେ କେମେଷ୍ଟ୍ରି ଲେକ୍ଚରର ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବରୁ ଅବସର ନେଇଥାନ୍ତି । ମା' ବୃଦ୍ଧା, ଅନ୍ଧାଣୀ । ଗୋଟିଏ ପୁଅ ମେଡିକାଲ୍‌ରେ ଲେକ୍ଚରର ଓ ଜଣେ D. F. O. । ପାଞ୍ଚୋଟି ଝିଅ । ଡୋରଥୀ ସାପ୍ଟେକ୍ଟ, ଫୁଁ କ୍ଲାବ୍ ଓ ସିନ୍ ସିନ୍—ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜର କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଝିଅମାନେ ସମସ୍ତେ କନ୍‌ଭେଣ୍ଟରେ ପଢ଼ି ଯୁଦ୍ଧପୁର କ୍ୟାମ୍ପ୍‌କୁ ପାଶ୍ କରିଥାନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ମୋର ଡୋରଥୀ ସଙ୍ଗେ ବିଶେଷ ଦକ୍ଷିଣତା ଥିଲା ।

ମୁଁ ସେଦିନ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ସକାଳେ ଯାଇ ଥିଲି ଏବଂ ସମସ୍ତେ ମୋତେ ସେଦିନ ଶୁନ୍ୟ ଶୁନ୍ୟ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଡ୍ରମ ଭିତରେ ପୁରାଇ ଦେଇ ମୋ ଉପରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଡ୍ରମ ପାଣି ଢାଳିଲେ । ତାପରେ ତାଙ୍କ କିନ୍ତୁର ଟାଉନ ସାରି ବୁଲି ଖେଳିଲେ । ସେଦିନ ତାଙ୍କ ଘରେ ତନର ଖାଇ ପଦ୍ ଶେଷ କଲୁ । ବର୍ମିକମାନେ ମାଛ ମାଂସ ସବୁ ଖାଆନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ନିଜେ ମାରି ଖାଇବାକୁ “ପାପ” ବୋଲି ଧରି ନେଇ ଥାନ୍ତି । କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରାୟ ଗଜକଡ଼ା ନବେଜଣ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ । ଅବଶ୍ୟ ଶିକାର ପ୍ରସାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହି ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଛୁଟି ଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ପୁରୁଣା କାଳିଆ ଲୋକମାନେ ଏହାକୁ ଖୁବ୍ ମାନନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ବର୍ମିକ ମୁସଲମାନ ଗୁରୁନିଜ ଓ ଘରଜାୟ ମୁସଲମାନ (ବିଶେଷତଃ ଦକ୍ଷିଣ ଘରଜାୟ) ମାନଙ୍କର ମାଂସ ମାର୍କେଟ୍‌ରେ ଏକ ରୁଟିଆ କାରବାର ।

ବର୍ମିକ ପରିବାରର (ବିଶେଷ କରି ପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ ଲୋକ) କେନ୍ଦ୍ର ମଟ୍ଟି, ଶବ୍ଦ ସମ୍ବାର କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଥା ଅଛି ଯେ, ମୁହାଁରକୁ ବାଲି ଏବଂ ଅଙ୍ଗାର ଉପରେ ତେଲ ଦେଇ ଶୁଖାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଦୀପ ସବୁବେଳେ ଜଳୁଥାଏ । ଏମାନେ ଖୁବ୍ ଶ୍ରେଣୀ ଭିତ ଖାଇ ମୁହାଁର ପାଖରେ ଜୁଆ ଖେଳନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଏଠାରେ ଜୁଆ

ଶେଲରେ ଯେ କିଛି ତାର ଭବିଷ୍ୟତ ଖୁବ୍ ଭଲ ହେବ ଏବଂ ଯେଉଁ କୁଟୁମ୍ବରେ ମୂର୍ଦ୍ଦାର ଏହିପରିତ୍ରାବରେ ବେଶି ଦିନ ପଡ଼ି ରହେ ସେ ସେତିକି ବଡ଼ଲେକ ବୋଲି ଗଣା ଯାଇଥାଏ । ଏହିପରି ବି ଦୁଇ ତଳି ମାସ ଧରି ଏହା ଗୁଲୁ ରହିଥାଏ । କଫିନ୍ ଭିତରେ ବି ମୂର୍ଦ୍ଦାରକୁ ତେଲ ଦେଇ ରଖିଥାନ୍ତି । ଦୁଃଖ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏ ସବୁ ଖାନା ପିନାର ବି ଧୁମ୍ ଛୁଟିଥାଏ । ସଂଧ୍ୟାରଣତଃ ଶିକ୍ଷିତ ବର୍ମାଜମାନେ ଶୋକ ପାଳନ ପାଇଁ ହାତରେ କଳାକନା ଭଡ଼ିଆ'ନ୍ତି ।

ମିଳିଟାଣ୍ଡ ଶାସନ ସମୟରେ କିପରି ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦିଆ ହେଉଥିଲା (ବ୍ରିଟିଶ୍ ପଦ୍ଧତିରେ) ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ତାହା ରେକର୍ଡ୍‌ରେ ଦେଖିଲି । କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ପ୍ରଣୟ ବ୍ୟାପାର ନେଇ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମର ବାପ ପୁଅ ମିଶି ତାଙ୍କର ବୋହୂ ଓ ଗୁପ୍ତ ପ୍ରଣୟୀକୁ ହତ୍ୟା କଲେ ଏବଂ ଏହା Case ୫ ପ୍ରମାଣିତ ହେବା ପରେ ହତ୍ୟାକାରୀ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ହେଲା । ପାଣି ନ ହୋଇ ଅର୍ଡର ହୋଇଥାଏ 'Shot to death' କିପରି କ'ଣ ହେଉଛି ଦେଖିବାର ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା ହେଲା ଏବଂ ମୁଁ ଅନୁମତି ପାଇଲି ଦେଖିବା ପାଇଁ । ଓଃ, ସେ ଦିନର ଦୃଶ୍ୟ ଆଜି ଲେଖିଲି ବେଳକୁ ବି ମନେ ପଡ଼ି ଦେହ ଶିଥିରି ଉଠୁଛି ।

ପ୍ରଥମେ ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ରସ୍ ଶୁଣାଇ ଦିଆଗଲା । ଯେଉଁଦିନ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା, ସେଦିନ ସକାଳୁ ସମାଜେ ଯେଉଁ ଜେଲ୍‌ରେ ଥିଲେ ସେଠାକୁ ୩୦ ଜଣ ଗୋରା ସିଂହାସ୍ତ୍ର, ଜଣେ ମେଜର୍, ପ୍ୟାରେଡ୍ କରି ଗଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ହାତରେ '୩୦୩' ଗୁଳିପତ୍ର । "ମେଜରଙ୍କ ହାତରେ ଗୋଟିଏ ଷ୍ଟେନ୍‌ଗ୍‌ନେ ।"

ଡାକ୍ତରଙ୍କ ପରୀକ୍ଷା ପରେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ସାବଂଶରେ ସବୁ ପଡ଼ି ଶୁଣାଇ ଦେଲେ । ତା'ପରେ ଆଖିରେ କଳାକନା ଭଡ଼ା ହୋଇ ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ନିଆଗଲା । ଜେଲ୍ ହଟା ଭିତର ପଡ଼ିଆରେ ଦୁଇଟି ଚଉକି ପଡ଼ିଲା । ଚଉକିର ପଛ ପଟେ ତାଙ୍କର ଦେହ ଓ ହାତ ଖୁବ୍ ଜୋର୍‌ରେ ବାନ୍ଧି ଦିଆଗଲା । ଟିକ୍ ହାତ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁକୋଣିଆ କଲଗନ୍‌ ଦେଇ ଟିକ୍ ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାୟ ଝଲୁ ବ୍ୟାସର ଗୋଲକର କଲଗନ୍‌ ଥିବା ରୁମାଲ ବାନ୍ଧି ଦିଆଗଲା । ଗୋଡ଼

ଦୁଇଟି ବ ବାନ୍ଧ ଦିଆ ଗଲା, ଯେମିତି କି ସେମାନେ ହଲ୍‌ଚଲ୍ ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ପ୍ରାୟ ୨୦ ଗଜ ଦୂରରେ ପ୍ରଥମେ *ଜଣ ପିପାସୀ ଶୋଇ ରହି (Lying Position) ବହୁଳ ସଜାଡ଼ି ପଡ଼ି ରହିଲେ । ଆଉ *ଜଣ ଆଣ୍ଟୁ ମାଡ଼ି (Kneeling Position) ବହୁଳ ଧରିଲେ । ଆଉ ପାଞ୍ଚଜଣ ଠିଆହୋଇ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସେ ଗୁଡ଼ି ଉପର କଲ ଦାଗକୁ । ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଲୋକ ପାଇଁ *ଜଣ ରହିଲେ ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ସାମ୍ନାରେ । ଏପରି ସଜା ହେବା ପରେ ଠିକ୍ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଖି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ କଲ ରୁମାଲ ଡ଼ାକିଲେ । ମେଜର କହିଲେ “ଫାୟାର”— ଗୁଡ଼ୁମ୍ ଗୁଡ଼ୁମ୍ ହୋଇ ୩୦ଟି ଫାୟାର ହେଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମେଜର ଯାଇ ଗୋଟିଏ ଲୋକର ସେଡ଼ି ଚଢ଼ି ଉପରେ ୩୨ଟି କରି ଷ୍ଟେନ୍‌ଗନ ଫାୟାର କଲେ ।

ରକ୍ତର ସୁଅ ଛୁଟିଥାଏ, ଚୌକା ଉପରକୁ ନେଇ ବସାଇବା ପରେ ବୃକ୍ଷର ହୃଦୟିଣ୍ଡ୍ର ପ୍ରାୟ ବନ୍ଦ ହୋଇ ସାରିଥିବା ପରି ଆମକୁ ଜଣା ଯାଉଥାଏ । ଏ ସବୁ ପରେ ସମସ୍ତେ କଲକନା ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ବାହୁରେ ବାନ୍ଧିଲେ । ମେଜର୍ ପତ୍ତକୁ ପାଦେ ଆସି “ଆଟେନ୍ସନ୍” ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଣ୍ଡ ଟୋପି ଡ଼ାକି ନଇଁ ସାଲ୍ୟୁଟ୍ ଦେଲେ । ମିଲିଟାରୀ ଡ୍ରମ ବଜି ଉଠିଲବେଳକୁ ଆମେ ପାର୍ । ସେ ଦିନଯାକ ମୁଁ ଖାଇ ପାରି ନାହିଁକି ଶବ୍ଦରେ ଶୋଇ ପାରି ନାହିଁ ।

ରେଜୁନରେ ଥିବାବେଳେ ସମ୍ଭାଇ ବ୍ରାଉନ୍ନ ଟ୍ରାନ୍ସପୋର୍ଟ ବ୍ରାଉନ୍ନ ବଦଳି ହେଲା । ମୋର କମ୍ପାନୀର ନାମ ୧୦୦ ନଂ G. P. T. (ଜେନେରାଲ ପରସେନାଲ ଟ୍ରାନ୍ସପୋର୍ଟ) ଇଃ ପିଃ ଟିଃ ର କାମ ସମ୍ଭାଇ କିନିଷ ଓ ମଣିଷ ମାନଙ୍କୁ ବୋହୁବା ।

ଆମ କମ୍ପାନୀରେ ୭୦୦ ଖଣ୍ଡ ଟ୍ରକ । ୩ ଟନ * ଟନ ଲଗ ସବୁ ଏହି କମ୍ପାନୀ ଭିତରେ ସମସ୍ତେ ମୁସଲମାନ, କେବଳ ଆଠଜଣ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମୁଁ ଜଣେ । ସେଥିରୁ ପୁଣି ୧୩ ଭାଗ ବଙ୍ଗାଳି ମୁସଲମାନ, ବିଶେଷ କରି ନୁଆଖାଲି କୁମିଲ, ସିଲ୍‌ହଟ୍ ଓ ଚଟ୍ ଗ୍ରାମ ପ୍ରଭୃତିର । ବଙ୍ଗଲ କଥା କହିବାରୁ ବଙ୍ଗାଳିମାନେ ସବୁ “ଦାଦା” କହି ମୋ ସଙ୍ଗେ

ବେଣୀ ଘନସ୍ତ୍ରା ଜମାଇଲ । ବାକୀ ସବୁ ଉଦର ଭରଜାୟୁ
 ମୁସଲମାନ । ଦୈବ ଫମେ ସେହୁ କମ୍ପାନୀରେ ଗୋଟିଏ ଓଡ଼ିଆ ଭଣ୍ଡାରି
 ଥିଲା । ତାର ଘର ପିପିଲିରେ । କିଛିଦିନ ପରେ ମୋତେ ଯିବାକୁ
 ପଡ଼ିଲା ଲହୋର । ଲହୋରରୁ ଗଲି ପେଶ୍‌ୱାର । ପେଶ୍‌ୱାରରୁ
 ୧୫ ଦିନ ସକାଶେ ଗଲି ଲଣ୍ଡିକୋଟଲ ବାନ୍ସୁ, କୋହାଟ୍ ଗିରି ସଙ୍କଟ
 (Pass) ଦେଇ ଯିବାକୁ ହୁଏ ।

ଏ ସବୁ ଯାଗାରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଇସ୍ଲାମ ଧର୍ମୀ । ଶେଖ୍,
 ସୟଦ୍, ମୋଗଲ୍ ଓ ପଠାନ ଗୁରୁ ଜାତି ମୁସଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏମାନେ
 ହେଉଛନ୍ତି ସବୁ ପଠାନ (ସାଧାରଣତଃ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୁସଲମାନ ମାନଙ୍କୁ
 ସମସ୍ତେ ପଠାଣ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି) ମୁଣ୍ଡରେ ସମସ୍ତଙ୍କର କୁଲ ଓ
 ପଗଡ଼ି । ବାନ୍ସୁ, କୋହାଟ୍ ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳରେ ଇଂରାଜୀ ମାନଙ୍କ ପଗଡ଼ି
 ପିନ୍ଧିବାକୁ ବାଧା କରୁ ହୋଇଥାଏ । ନ ହେଲେ ମରଣ ନିଶ୍ଚୟ ।
 ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପରି ପଠାଣମାନେ ବି ଗୋବ ।

ଶ୍ରୀ ଅବଦୁଲ ଗଫର ଶ୍ରୀ (ସୀମାନ୍ତ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ) ଦେଶ ଉଦ୍ଧର
 ପଣ୍ଡିତ ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧେ ଅବଦୁଲ ଶରୀଫ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦେଶ ।

ଆପଣମାନେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଅପେକ୍ଷେ କଥା ଶୁଣିଥିବେ ।
 ଏହଠାରୁ ଉପ ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ଆରମ୍ଭ । ଲଣ୍ଡିକୋଟଲ ଯିବାକୁ
 ହେଲେ ୫୦ ମାଇଲ୍ ବାଟ ଏହି ଦୁର୍ଗମ ଗିରିପଥ ଦେଇ ଯିବାକୁ ହୁଏ
 ଏବଂ ପଠାନମାନେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ନିସ୍ତକ ମଢ଼ି ଦିଅନ୍ତି । ବ୍ରିଟିଶ
 ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜୟ କଲେ, କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମାନଙ୍କୁ ପାରିଲେ ନାହିଁ ।
 ପାହାଡ଼ିଆ ମେଷ ପାଳକ ଏମାନେ—ପାଣିର ବିଶେଷ ଅଭାବ ଏଠାରେ ।
 ଏମାନେ ଲୋକ ମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ଏବଂ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ବି
 ପେଶ୍‌ୱାରରୁ ଚୋରି କରି ଚଳନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବି ପାକିସ୍ତାନ ସରକାରଙ୍କୁ
 ଏମାନେ ପାଣି ପିଆଉଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଜୟ କରିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟ ।
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିଲା ହାତରେ ବନ୍ଧୁକ । କୌଣସି ଡୋପିଦିଆ ଲୋକ
 ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ଗୁଳି ଚଳନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ଲୋକ ଏମାନଙ୍କୁ
 ଡରନ୍ତି ଏବଂ ପଗଡ଼ି ପିନ୍ଧି ଚଳନ୍ତି ।

ସେତେବେଳର କୋହାଟ କଥା କହୁଛି—ପୁର ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲାରେ ଜଣେ କେବଳ ଗ୍ରାମ୍ୟୁତ । ମୋର ଜଣେ ସାଙ୍ଗ ମ୍ୟାଟ୍ରିକୁଲେଟ । ଜଣେ ବଡ଼ ଲିଖାଦାର (ଆମ ଆଡ଼ର ସବୁବ କାର ପରି)ର ପୁଅ । ତନିଦିନ ହୁଅ ନେଇ ମୋତେ ତାଙ୍କ ଗାଁକୁ ଯିବାକୁ ଡାକିଲ । ମୁଁ ଗଲି । ଗୋଟିଏ ହେଲେ ପୁରୁଷ ଦେଖି ନାହିଁ—ସାହାର ଉଚ୍ଚତା କି ୬ ଫୁଟରୁ କମ୍ । ଗୋଟିଏ ହେଲେ ସ୍କାଲେକ ଦେଖି ନାହିଁ—ଯେଉଁମାନେ କି ୫୫ ଫୁଟରୁ କମ୍ ଉଚ୍ଚ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଠିକ୍ ବାମନ ପରି । ସ୍କାଲେକମାନେ ଖୁବ୍ ଗୋର ଏବଂ ସୁନ୍ଦର । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ବୁର୍ଗା ପରିହାର । ବୁର୍ଗାତଳେ ହୁଏ ରଖି ଗୁଲୁଗୁଲୁ କରନ୍ତି । ଅତର୍ଜିତ ଭାବରେ କେହି ଆକ୍ରମଣ କଲେ ତାର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ପୁରୁଷମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ବହୁଳ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଶୁଣିଲି ସେମାନଙ୍କର ଅନେକ ଗୁପ୍ତ ବହୁଳ କାରଖାନା ଅଛି । ସେମାନେ ଭାରତୀୟ ବାହୁନା ଥିବା ଗୁରୁଣୀମାନ ବନ୍ଦରେ ଚଢ଼ାଉ କରନ୍ତି ଓ ଗୁରୁଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଗୋଲ ବାରୁଦ ଓ ବହୁଳ ପ୍ରଭୃତି ଆସ, ତାକୁ ନେଇ ପଲନ୍ତି । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ କମାଣ୍ଡର ଓ ତାଙ୍କ ପିଲହୁଆଙ୍କୁ ବି ବନ୍ଦୀ କରି ନେଇଯାନ୍ତି ।

ମୁଁ ଥିବା ସମୟରେ ଏପରି ୪ଟି ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା ।

ସେମାନେ ଖାସ୍ ଗୋର ଲୋକଙ୍କୁ ଧରନ୍ତି । ଜଣେ ଇଂରେଜ ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ କର୍ଣ୍ଣେଲଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ନେଇଯାଇ ଆମ୍ଭି ହେଉ କ୍ବାଟରସ୍‌କୁ ଲେଖିଲେ—“ଦଶହଜାର ଟଙ୍କା ଅଧିକ ଯାଗାରେ ରଖିଦେଲେ ତୁମ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଫେରି ପାଇବ, ନଚେତ୍ ମାରିଦେବୁ ।”

ଆଉ ଥରେ ଜଣେ କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ଓ ତାଙ୍କ ପିଲପିଲକୁ ବନ୍ଦୀ କରି ନେଇଗଲେ ଏବଂ ସରକାରଙ୍କୁ ଲେଖିଲେ ୪୦,୦୦୦ ଟଙ୍କା ଦେଲେ ଗ୍ରହଣଦେବୁ, ନଚେତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କର ମୃତ ଦେହ ପଠାଇବୁ । ଏ ବେଶ୍ ଗୋଟିଏ ସେକଗାରର ପତ୍ନୀ ।

ଆଉ ଥରେ ମାତ୍ର ୪୦ ଜଣ ପଠାଣ ଅତର୍ଜିତ ଭାବେ ଆକ୍ରମଣ ତଳଇ ୨୦୦ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗର ବହୁଳ ଓ ଗୋଲ ବାରୁଦ ପ୍ରଭୃତି ନେଇ ପଲଇଲେ ।

ସେ ବହୁ ଜଣକ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କ ଗାଁରେ ମୋତେ ବହୁତ ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କଲେ । ମୋର ସାଙ୍ଗ କହୁଥାଏ ଯେ “ତୁମକୁ ଯେ ପାହା ଦେବ, ତୁମେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବ ନ ହେଲେ ସେମାନେ ଖରାପ ଭାବରେ ।”

ସେମାନେ ସବୁ “ପେସୁ” ଶୁଣା କହନ୍ତି । ଜଣେ ପଠାଣକୁ ଆଗଣ ନମସ୍କାର କଲେ ସେ କହୁବେ “ସ୍ତାଡ଼ା ମୋଷା” ସେ ଜବାବ ଦେବ ‘ଦା ଖାୟାର ମୋଷା ।’

ତାଙ୍କ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ଗାଁର ଚଉପାଡ଼ୀ ଘର ମୋର ରହୁବା ଜାଗା ସ୍ଥିର ହେଲା । ଗାଁ ଯାକର ସମସ୍ତେ ମୋତେ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ । “ଏତେ ଗ୍ରେଟ ପିଲଟି ପରି ଦିଶୁଛୁ—କିପରି ଏ ଲୋକ ଅଫିସର ହେଲା ।”

ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ଜିରିଣ୍ଡାଦାରର ପୁଅ ଏବଂ ଜଣେ ଅତ୍ୟୁଦ୍ଧବୀରରେ ପ୍ରାୟ ଏକସେରିଆ ଗ୍ରାସରେ ଖଣ୍ଡ (ଚିନିର ବ୍ୟବହାର ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଖୁବ୍ କମ୍) ନେଇ ଦୁଧ ପିଇବାକୁ ଦେଲେ । ମୁଁ ତ ସହଜେ ଦୁଧପିଏ ନାହିଁ । ସେଥିରେ ପୁଣି ୧୨ ଗ୍ରାସ ଦୁଧ ଏକାବେଳକେ । ମୁଁ ସବୁ ଦୁଧ ଗ୍ରାସରେ ମୁହଁ ଲଗାଇ “ମେହରବାନି” କହୁ କହୁ ରକ୍ଷା ପାଇଲି । ସେରେ ଅଟାରେ ଖଣ୍ଡେ ରୁଟି—ଉତ୍ତର ଭାଗରେ “ତହୁଗ” ପରି ଏବଂ ଦୁମ୍ବା (ମେଷ ଚଢ଼ିଷ୍ଟ) ମାଂସ ପ୍ରାୟ ଏକସେରିଆ ପେଟ । ସେ ରେଟିରୁ ମୁଁ ତଉଠେ ଖାଇ ପାରିଲି ନାହିଁ ।

ହସ ବୁଝି ମଧ୍ୟରେ ମୋର ସାଙ୍ଗର ବାପା କହୁଲେ—

“ଏପରି ରେଟି ୪ ଖଣ୍ଡ ନିହାତ କମ୍ରେ ନ ଖାଇଲେ ତୁମେ କି ମଣିଷ ହେବ ? ସେଥିପାଇଁ ଏତେ ଦୁବଲ୍ ମତଲ ତୁମର ଚେହେରା ।”

ତହିଁ ଆରଦିନ ମୋର ସାଙ୍ଗ ପଠାଣ ମାନଙ୍କର କେତେକ ବଢ଼େଶରୁ ଜନିଷ ଦେଖାଇଲେ । ୧୨ ବର୍ଷର ପୁଅର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ ଲେମ୍ବୁ କାଟି ରଖି ଦିଆଗଲା । ବାପ ବହୁଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପୁଅ ମୁଣ୍ଡ ଉପରୁ ଲେମ୍ବୁକୁ ଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ । ଘର ଉପରେ ରେଟି ଖଣ୍ଡେ ବଢ଼ା ଯାଏ । ତାକୁ ୧୦ ବର୍ଷର ପିଲଟିଏ ବହୁଳ ମାରି ତଳକୁ ଖସାଇଲେ, ମା’ ମାନେ ତାକୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତି ।

ଗୋଟିଏ ଗାଁ ଅନ୍ୟ ଗାଁକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଏକ ସାଧାରଣ କଥା । ଗ୍ରାମରେ ଗାଁ ମୁଣ୍ଡର ଏକ ଘର ଉପରେ ଗାଁ ବାଲ ପାଲ କରି ପହଞ୍ଚି ଦିଅନ୍ତି ଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ । ଦିନବେଳେ ଗୋଟିଏ ଗାଁର ଲୋକ ଅନ୍ୟ ଗାଁର ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭଲ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଗ୍ରାମ ହେଲେ ଯଦି ଦରକାର ପଡ଼େ ତେବେ ଗୋଟିଏ ଗାଁର ଲୋକେ ଅନ୍ୟ ଗାଁର ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି ।

ଏମାନେ ଭାରତୀୟ ମାନଙ୍କୁ ଭଲ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି । କି ହିନ୍ଦୁ, କି ମୁସଲମାନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଲ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି ଓ ଭଲ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି । ଫମେ ମୁସଲମାନ ମାନଙ୍କର ହିନ୍ଦୁ ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଶା ଭାବ ପ୍ରଭୃତି ଫଳରେ ଏ ଅବସ୍ଥା ବଦଳି ଯାଉଛି । ତାଙ୍କ ଗାଁରେ ମୁଁ ଭଗିନୀ ରହୁ ଛୁଟି ଶେଷ କଲି । ଆସିଲାବେଳେ ସେମାନେ ମୋତେ ଗୋଟାଏ ଛୁବ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ ।

ମେଣ୍ଟିଆରୁ ଲଣ୍ଡିକୋଟଲ ଆସିଥିଲୁ । ଆସିଲାବେଳେ ବାଟରେ ଆଗରେ ଦୁଇଟି ଓ ପଛରେ ଦୁଇଟି ଫାଇଟିଙ୍ଗ ମାଟୁନ ଖାଇବା ଜିନିଷ ଓ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କବି ଆସୁଥାନ୍ତି । ସ ପରି ନ ହେଲେ ଗସ୍ତରୁ ନିଶ୍ଚୟ ସବୁ ଗୁଲିଯିବ ।

ଲଣ୍ଡିକୋଟଲର ଅଣ୍ଡା ମୁଁ ଜୀବନରେ କେବେହେଲେ ଅନୁଭବ କରି ନ ଥିଲି । ଆମକୁ ଦଶଟା କରି କମ୍ବଳ ଦିଆ ହୋଇଥାଏ । ଗରମ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ତା ଉପରେ ବଗିଚି କମ୍ବଳ ଘୋଡ଼ାଇ ହେବା ପରେ ଯେ କି ଶୀତ ହୁଏ, ତାହା ଯେ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ସେ କେବଳ ଜାଣେ । ମୁଁ ହାତ ଦୁଇଟା ଖୋଲ ରଖିବାରୁ ତାହା ଫୁଲି ଫାଟି ଯାଇଥିଲା ।

କ୍ୟାମ୍ପରେ ଦିନବେଳେ କିଛି ନାହିଁ—ବାହାରକୁ ଗଲେ ବି କିଛି କାଇଦା କଟକଣା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ବାହାରକୁ ବାହାରିବା ମନା । ସେଠାରେ ମିଳିତାସ ଆଇନରେ ଗତି ଆଠଟା ପରେ ଏବଂ ସକାଳ ଆଠଟା ପୂର୍ବରୁ କେହି ପାଇଖାନାରେ ମଲେ ସରକାର ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି । ମୁଁ ଦେଖିଲି । କିନ୍ତୁ ଶୁଣିବି, ପାଇଖାନାରେ ବସି ସିଗାରେଟ୍ ଲଗାଇଲେ ହଠାତ୍ କେଉଁଆଡ଼ୁ ଗୁଲି ଆସି ତୁମ ସିଗାରେଟ୍ ଉଡ଼ାଇ

ନେବ । ଦିନବେଳେ ଯେଉଁମାନେ ଡିଏସ୍‌ରେ କୁଳି କାମ କରନ୍ତି ସେମାନେ ବି ସ୍ଥଳରେ ଆହମଣ କରନ୍ତି ।

ଏମାନଙ୍କର ଗୃହବାସ ନାହିଁ କହୁଲେ ଚଳେ । ମେଷପାଳନ, ଓଷ ଚରାଇବା ଫୋକରେ ଗୁକିଣ କରବା ଏବଂ ଖୁବ୍ କମ୍ ଜାଗାରେ ପାଣି ଦେଖି ଗୃହ କରିବା ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଭରଣ ଗୋଷଣର ଜମାୟ । ଏଠାରେ ସାଧାରଣତଃ “ପେଟ ଗୋଷ ନାହିଁ ଦୋଷ” ଗୀତ ବଳମ୍ବନ କରିଥାନ୍ତି ।

ବୁଟିଶ ଶାସନ ଗୁଲିଲ ଦିନୁ ଓଫାଜର ସ୍ଥାନ ଅପରେସନ୍ ସ୍ଥରତରେ ଗୁଲିଛି—କିନ୍ତୁ ଗୋରାମାନେ ଓଫାଜର ଫାନକୁ କବଦ କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି ।

ଇସିର ଫକାରକ କଥା ସମସ୍ତେ ଜାଣିଥିବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାକିସ୍ଥାନ ସରକାରଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସେମାନଙ୍କର ଲଢ଼ାଇ ।

ଲଣ୍ଡିକୋଟଲରେ ମୋର ବେଶୀ ଦିନ ରହିବା ହେଲ ନାହିଁ । ମୁଁ ପୁଣି ପିରେଜପୁରକୁ ଫେରି ଆସିଲି । ସେଠାରୁ ସିଙ୍ଗାପୁର ଆସିବାକୁ ଅର୍ଡର ପାଇଲି । କଲିକତାରୁ ଜାହାଜରେ ସିଙ୍ଗାପୁର ଆସିଲି ।

ପନ୍ଦର ଦିନ ପରେ ପ୍ରଥମେ ସିଙ୍ଗାପୁର ବନ୍ଦରରେ ଓଫିସ୍‌ରୁ ମାଟେ ଲଗାରେ ବସି କେଟି ଚାଲିଲୁ । ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଦୁଇ ମହଲ କୋଠାରେ ଆମର ଅଫିସ୍ ଓ ରହିବାର ଜାଗା ହେଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳ ବଧୂସ୍ତ ବଜାର ଆଡ଼େ ବୁଲି ବାହାରିଲୁଁ ମୁଁ ଓ ଆଉଜଣେ କେରଳ ବନ୍ଧୁ । ବାଟରେ ଯେତେ ସିଗ୍ନାଲ୍‌ସ୍ଥାନ ଶ୍ରାବ୍ୟ ଦେଖୁଥାଉ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାପୁରୁ ସେମାନେ ଆମକୁ “କପୁହୁ” କହୁଥାନ୍ତି ଓ ଛୁ, ଛୁ, ଥୁ, ଥୁ କରୁଥାନ୍ତି କହନ୍ତି, “ବୁଟିଶ୍‌କା କୁଣ୍ଡି ।”

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତି—ଭାରତୀୟ ଆବାସ ବୃଦ୍ଧ ବନ୍ଧିତା ବ୍ରହ୍ମଣ
ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେହି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ କହୁଥାନ୍ତି । I. N. A.ର
ପରଦ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମଣ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିତବାରୁ ଆମପ୍ରତି ଏମାନଙ୍କର ଘୃଣା ବଢ଼ି
ଗଲା । ବିଶେଷ କରି କହିବା ଆଗରୁ I. N. A. ଓ ନେତାମାନଙ୍କ
ବିଷୟ କିଛି କହେ ।

୧୯୪୦ ଜୁଲାଇ ୨ ତାରିଖରେ ସୁରାଷ୍ଟ୍ରରେ ବୋଷ କଲିକତାରେ
“ଅନ୍ଧକୂଳ ହତ୍ୟାର” ସ୍ମୃତି ସ୍ଥାପନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯୋଗୁଁ
ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । ତାପରେ ସେ ଜେଲ ଭିତରେ ଥାଇ ଅନଶନ କଲେ ।
କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଜବରଦସ୍ତି କରି ଖୁଆଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅନଶନ
କରିବାର ଛଅଦିନ ପରେ ତାଙ୍କୁ ଜେଲରୁ ଗୁଡ଼ି ଦିଆଗଲା ଏବଂ ସେ
ତାଙ୍କ କଲିକତା ଘରେ ରହିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ପାଇଲେ ।

୧୯୪୧ ଜାନୁଆରୀ ୨୨ ତାରିଖକୁ ତାଙ୍କ ଚରୁକରେ ଥିବା ସବୁ
ଅଭିଯୋଗ ବର୍ତ୍ତୁର ହେବାର ଥିଲା । ତାଙ୍କ ଘରେ ଥିବା ସମସ୍ତରେ,
ସେ କାହାରିକୁ ଦେଖା ଦେବାକୁ ମନାକଲେ ଏପରିକି ଜାନୁଆରୀ
୧ ତାରିଖରେ କେନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କୁ ଦାଡ଼ି ରଖିଥିବାର
ଦେଖିଥିଲେ ।

୧୯୪୨ ଜାନୁଆରୀରେ ତାଙ୍କଘର ପାଖକୁ ଶଶି ମୋଟର
ଗଲା । ଘରର ଗୋଟିଏ ବଗିଚାରୁ ମୌଲିକା ଜିଆଇଜିନ ନାମଧାରୀ
ଜଣେ ବାହାରି ମୋଟରରେ ବସିଲେ । ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଜଣେ
ସୁଦୂର ଶିଶିର କୁମାର ବୋଷ ଥିଲେ । କାଳେ କଲିକତାରେ ଗାଡ଼ି
ଚଳେ ଧରପଡ଼ିଥିବେ, ଏହି ଭୟରେ କଲିକତାଠାରୁ ୨୧ ମାଇଲରେ
ଥିବା “ଗମୋ” ଷ୍ଟେସନରେ ପେଶବାବୁଙ୍କୁ ଟିକେଟ କାଟିଲେ ।
ପେଶବାବୁଙ୍କରେ ଜଣେ ଭଗତସମ ତାଙ୍କୁ କାରୁଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନେଇ ଗୁଡ଼ି
ଦେବାର ଭାର ନେଲେ ।

ଭଗତସମ ପଠାଣ ବେଶରେ ନିଜକୁ ରହମତ ଶା ବୋଲି
ପରିଚୟ ଦେଲେ ଏବଂ ସୁରାଷ୍ଟ୍ରରେ ବୋଷ କାଲି ଓ ମୁକ୍ତ ପାଇଲେ ।
ଅତଏବ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ତାଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ର ଆଉ ସନ୍ଦେହ

କଲେ ନାହିଁ । ପେଶବାର ଠାରୁ ଖଣ୍ଡେ କାର୍ରେ କାବୁଲ ରସ୍ତାରେ
ଗୁଲିଲେ ।

ବାଟରେ ଜାମରୁଦ୍ଦୀରେ ଖାଇବର ପାସ୍ କୁ ଯିବାକୁ ବିରାଟ
ଦୁର୍ଗଅଛି । ସୁତରାଂ ତା ପୂର୍ବରୁ ସେ ପାହାଡ଼ିଆ ଶଗଡ଼ ଗୋଲ ରସ୍ତା
ଧରିଲେ ଯେତେବେଳେ ଆମ ମୋଟର ଚଳିଲା ନାହିଁ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ
ପଠାନ୍ ଗାଁରେ ରହି, ତେଣିକି ପାଦର ଆଶ୍ରା ଧରିଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ
ଦୁଇଜଣ ସଶସ୍ତ୍ର ପଠାଣ ଯୁବକ ଜଗୁଆଳି ରୂପେ ଗୁଲି ଆଫଗାନ
ସୀମାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦିନ ବାଟ ଚଳପରେ କାବୁଲ ନଦୀ ପାରହୋଇ
“ଆଦାଶଗଫ” ନାମକ ଗୋଟିଏ ମସ୍ଜିଦ୍ରେ ରାତି କାଟିଲେ ।
ସେଠାରୁ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ଲଲପୁରରେ ।

ଏହିପରି ଷର୍ଥ ଦିନ ପୁଣି ଆଉଥରେ କାବୁଲ ନଦୀ ପାରହୋଇ
ଆଫଗାନିସ୍ଥାନ ଭିତରେ ଗୁଲିଲେ । ନଦୀ ପାଖରୁ ପଠାନ୍ ବନ୍ଧୁ
ଦୁଇଜଣ ବିଦାୟ ନେଲେ । ସୁରାଷବୋଷକୁ ବହୁତ ବାଧୁଲ ଏବଂ ସେ
ରସ୍ତା କଡ଼ରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଭଗତରାମ ଓରଫ୍ ରହମନ ଶା
ଗୋଟିଏ ମଟର ଗାଡ଼ି ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ
ଶୋଲ ଲାଗିରେ ସେମାନେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲେ ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେ ଲାଗିରେ
ବସି ଥଣ୍ଡାରେ ଅଧା ବରଫ ପାଲଟି କୌଣସି ମତେ କାବୁଲରେ ପହଞ୍ଚି
ରାତି କଟାଇବାକୁ ଜାଗା ଖଣ୍ଡେ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ
ଶେଷରେ ଜଣେ ବଡ଼ ଲାଗି ଡ୍ରାଇଭରର କୁଡ଼ିଆରେ ଆଶ୍ରୟ ପାଇଲେ ।

ଭଗତରାମ ବଜାରରୁ କିଛି ଶୁଖିଲା ଚୋଟି ଓ କବାଟ (ମାଂସ
ବିଶେଷ) କିଣି ଆଣିଲେ ଏବଂ ଆଲୁଅ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ମହମବଜା
ଆଣିଲେ । ଶୁଖିଲା ଚୋଟି ସେପରି ଖାଇ ନ ପାରି କପେ ଚା’ ଅଣାଇ
ସେଥିରେ ବୁଡ଼ାଇ ଖାଇ ରାତି କଟାଇଲେ ।

ସେଠାରେ ଆଦିନ ରହି ରୁଷ ଦୁର୍ଗବାସ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ
କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ଚଳାଇଲେ, କିନ୍ତୁ ବୃଥା ହେଲା । କାବୁଲରେ
ତାଙ୍କର କେହି ସାଥୀ କି ବନ୍ଧୁ ନ ଥିଲେ । ତା ରୁଡ଼ା ଭଗତରାମଙ୍କ
ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ତାଙ୍କୁ ବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । କାରଣ

ସେଠାରେ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଚଳେ । ମହରଗରୁ ଆସି କାନ୍ଥାରେ ପଡ଼ିବା କଥା । ପରିଚୟ ପାଇଗଲେ ସବନାଣ । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ କିଏ ଏଠାରେ ବୁଝିଣ ଏକେଣ୍ଡ ତ କିଏ ସିଃ ଆଇଃ ଡଃ ଆଇପାରେ ।

ବରପ ପଡ଼ୁଥିବା ଯୋଗୁଁ ଅନ୍ୟ ଥଣ୍ଡା ହେଉଥାଏ । କାଲି ଓ ମୁକର ଅଭିନୟ କରୁଥାନ୍ତି । ଏସବୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ନୈରାଶ୍ୟର ଆଶିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୃଢ଼ତା ହି ଆଣିଦେଲା । ଶେଷରେ ସେ ଭଗବତ ବମ୍ବୁ ଇଟାଲୁୟୁ ବୁଡ଼ାବାସ ପଠାଇଲେ । ସେତେବେଳକୁ ପାଞ୍ଚଦିନ ହୋଇ ଗଲାଣି—କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର କାମ ସଫଳ ହେଲା ।

ଇଟାଲୁୟୁ ବୁଡ଼ାବାସର ଲେକେ ପାରିମପାଟ ଦେବାକୁ ହିଁ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁରାବେ ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କଲେ ।

କାବୁଲରୁ ରେମ କମ୍ବା ବର୍ଲିନ ଯିବାକୁ ହେଲେ ମସ୍କୋଦେଇ ଯିବାକୁ ପଡ଼େ । ମସ୍କୋରେ ପହଞ୍ଚିବା ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ଯୁଦ୍ଧର ଗତି ଅଲଗା, ସୁନ୍ଦରଂ ତାଙ୍କୁ ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

କାନୁୟାସ ୨ ତାରିଖରେ ଏଣେ କଲିକତାରେ ବୋଷଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ଖବର ପ୍ରଚୁରିତ ହେଲା । କାବୁଲରେ ଆଫଗାନ ପୋଲିସ୍ ଦୁଇଜଣ ଯାହା ଲୁଗାବାରର ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳରେ ରହୁଥିବା ଖବର ପାଇ ଖୋଜି ବସିଲେ । ଲୁଚି ଲୁଚି ଖେପରେ ଫେବୃୟାରୀ ତଳି ତାରିଖରେ ସେଠାରେ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ଶ୍ରୀ ଉତ୍ତମଗୁପ୍ତ ସବୁଜାଣି ତାଙ୍କୁ ନିଜ ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଲେ ।

ଧରପଡ଼ିବାର ଭୟ ଗଲା । ସେଠାରେ ସେ ନିଶି ସପ୍ତାହ ରହୁଲେ । ତଥାପି ସେ ରୁଷମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ଚଳାଇ ଥାନ୍ତି । ଏଣେ ଇଟାଲୁୟୁମାନଙ୍କ ବିଳମ୍ବତା ବୋଷଙ୍କୁ ଅସ୍ଥିର କରି ପକାଉଥାଏ । ଦେବେ ଯାହାହେଉ ୧୮ ତାରିଖ ମାର୍ଚ୍ଚରେ “ଅଲଗ୍ରୋ ମାସୋଟା” ନାମରେ ତାଙ୍କୁ ଶେଣ୍ଟ ପାରିମପାଟ ମିଳିଲା ଏବଂ କେତେକଣ ଚରକ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କୁ ରୁଷିଆର ସୀମାନ୍ତ ଦେଶକୁ ଯିବାକୁ ହେଲା ।

କାବୁଲରୁ ବୋଗର, ହିନ୍ଦୁକୁଶ ଓ ପସକୁଶାନର ସଂକୁଳମୟ ପଥ । ଆଫଗାନିସ୍ଥାନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରଦେଶ, ମଜର ଇ-ଶରୀଫ, ଅକ୍ସ-ସର ଭୟାବହ ଜଙ୍ଗଲ, ପକା କେଶରର ଦୁର୍ଗମ ଗିରିନଦୀ ପଥ ଏବଂ ସମରୁଦ୍ଧ ଦେଇ ଶେଷରେ ଚରଲ ଯୋଗେ ମସ୍କୋରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ୧୯୪୦ ମାର୍ଚ୍ଚ ତାମ୍ର-ରଣରେ ମସ୍କୋରୁ ବର୍ଲିନକୁ ଉଡ଼ାଜାହାଜ ଯୋଗେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ରୁଷିଆ ଯିବାର ଆଉ ହେଲ ନାହିଁ ।

କାବୁଲରେ ଥିଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବହୁତ ବିଦେଶୀଙ୍କର ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରା ଯାଇଥିଲା—

“ଯଦି ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଏ, ତାହେଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତରେ ଥିବା ଜାତିଭେଦ, ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଓ ପ୍ରାଦେଶିକ ଭେଦଭାବ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ପାରିବତ ?”

ତାର ଉତ୍ତରରେ ସେ ଭାରତର ଭବିଷ୍ୟତ ସଂପର୍କରେ ଏକ ଆତ୍ମହାସିକ ବିବୃତ୍ତ ଦେଇଥିଲେ । ଆଜିର ପରିସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ବିବୃତ୍ତର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଏଠାରେ କରୁନାହିଁ ।

ତେବେ ସେ ସବୁ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ଆମେ ମିଲିଟାରିବାଲା ଖୁସି ହେଉଥାଉ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ ବୋଷ କିମ୍ବା ନେହେରୁ ହିଁ ସେ ଜନାଧିପତି ପାରିବେ । ସୁଭାଷ ବୋଷ ଯାହା ଭାବୁଥିଲେ ସେ ସବୁ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଫଳ ଗଲଣି, ସେହେତୁ ତାଙ୍କର ବିଶେଷତ୍ତ୍ୱ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ପ୍ରକାଶ । ବର୍ଲିନରେ ପହଞ୍ଚି “ଅସ୍ଥାୟୀ ଜାତୀୟ ସରକାର କଥା” ଉଠାଇଲେ । କାରଣ ତା ନେହେରୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଲଢ଼ିବାର କୌଣସି ପନ୍ଥା ତାଙ୍କ ଆଗରେ ନଥିଲା ।

୧୯୪୧ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ଶୀତଋତୁ । ଉତ୍ତର ମାଲୟରେ କେତେଜଣ ବ୍ରିଟିଶ ଭାରତୀୟ ଶିକ୍ଷା ସୈନ୍ୟ ଶାଢ଼ିବାକୁ ନପାଇ, ଅର୍ଦ୍ଧମୃତ ଓ ଛୁଲବନ୍ଧୁ ହୋଇ ବର୍ଷାମାଊ ଖାଇ ପଡ଼ି ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଜଣେ ଯୁବକ ଅଧିକାର କ୍ୟାପଟେନ୍ ମୋହନ ସିଂହ ଏକ ପଞ୍ଜାବ ରେଜିମେଣ୍ଟରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ଧରି ଜାପାନୀ ମାନଙ୍କ ହାତରେ ବନ୍ଦୀ ନହୋଇ ଘୂରୁ

ବୁଲୁଥିଲେ, କିପରି ଜାପାନୀମାନଙ୍କ କବଳରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବେ ବୋଲି ।
କିନ୍ତୁ ସବୁ ବୃଥା ।

ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ଆଉ କିଛି ନପାଇ ମୋହନ ସିଂହ ଗୋଟିଏ
ଗାଁକୁ ଯାଇ ବୁଝିଲେ ଯେ, ଜାପାନୀମାନେ ଆଗକୁ ଆହୁରି ଚାଲି ଚାଲେଣି
ଏବଂ ତାଙ୍କର ସାଥୀମାନେ ପରୁଷ ମାଇଲ ପଥରେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ
ହାତରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ସାରିଲେଣି । ଅନ୍ୟ କିଛି ପକ୍ଷୀ ନଦେଖି ସେହି
ରେକମେଣ୍ଟରେ ଜଣେ ଗୋରୁ ଅଫସର ଓ ଦୁଇଜଣ ଭାରତୀୟ
ଅଫସର ସେମାନଙ୍କର ସିପାୟୀ ମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଆନାରେ
ରାପାଟି ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଡର ହେଲ ଆନାରୁ ବାହାର ମାଇଲ
ଦୂର ଆଲେକ୍ସାନ୍ଦର ନାମକ ଜାଗାରେ ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ପାଖରେ
ଆମ୍ଭ ସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ।

ଏହି ଭାରତୀୟ ଦଳ ଗାଡିଥିଲେ, କେନ୍ଦ୍ର ଜାପାନୀ ଅଫସର ଆସି
ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିବେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ବିପ୍ଳବର
ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ଯାଉଥିଲେ ଜଣେ ଶିଶୁ
ଭଦ୍ରଲେକ ତାଙ୍କ କାରରେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ପତାକା ଉଡାଇ
ସେମାନଙ୍କୁ ଆସି ଅଭିବାଦନ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ଦେଲେ
ଯେ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଜ୍ଞାନ ପ୍ରାଚୀନ ସିଂହ ।

ଠିକ୍ ତାଙ୍କ ପରେ ପରେ ଜଣେ ଜାପାନୀ ମେଜର ଫୁଜିଆବା
ଆସି ବ୍ରିଟିଶ ଅଫସର ଜଣଙ୍କୁ ଅଲଗା ପଠାଇ ଦେଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ
କହିଲେ ତୁମେ ଭାରତୀୟ ଏବଂ ଏସିଆନ, ସୁତରାଂ ଆମର ବନ୍ଧୁ ଏବଂ
ଆମ ଠାରୁ ବନ୍ଧୁତ୍ବର ବ୍ୟବହାର ପାଇବା ଉଚିତ । ସ୍ବତନ୍ତ୍ରତାବାଦରେ
ଆମେ ତୁମକୁ ଦେଖିବା ନାହିଁ ଏବଂ ଆମେ ଭାରତୀୟ ମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ
ସଂଗ୍ରାମରେ ଏକମତ ହୋଇ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନରୁ ମୁକ୍ତି
କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ପରିକର । ଏହା କହି ସାରିବା ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ
ଆଲେକ୍ସାନ୍ଦରକୁ ନିଆଗଲା । ଏବଂ ସେଠାରେ ପ୍ରାଚୀନସିଂହଙ୍କ ଦ୍ବାରା
ପରିଚାଳିତ “ଭାରତୀୟ ସ୍ବରାଜ୍ୟ ବଢ଼ିବା ଅଫିସ୍”ରେ ସେମାନଙ୍କୁ
ରଖାହେଲା ।

ସେଠାରେ ଆହୁରିବ ଅନେକ ଭାରତୀୟ ଥାନ୍ତି । ଗଠରେ ମେକର ଫୁଲିଆର ମୋହନ ସିଂହ ଓ ଆଉ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ଅଫିସରଙ୍କୁ ଡକାଇ ନେଇ ବ୍ରିଟିଶ ଅଜ୍ଞାତୁର ଓ ଏସିଆନମାନଙ୍କ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବିଷୟ ଗାଇଲେ ଏବଂ ମୋହନ ସିଂହଙ୍କୁ କହିଲେ ଆଗଣ ଏ ସୁଯୋଗ ନେଇ ଆମର ସହଯୋଗରେ ବ୍ରିଟିଶ ବରୁଦରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାନ୍ତୁ ।

ପ୍ରଥମେ ମୋହନ ସିଂହ ସନ୍ଦେହ କଲେ । ବହୁତ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା ଫଳରେ ମୋହନସିଂହ ରାଜିହେଲେ । ବନ୍ଦୀ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ସହଯୋଗ ହମେ ମୋହନ ସିଂହଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରୀତିମ ସିଂହ ପରି ରାଜନୀତିଜ୍ଞଙ୍କ ତଳେକ କାମ ହେବ ଭାବି ଫୁଲିଆରଙ୍କୁ କହିଲେ ସେ ଜାଣି ପାରିଛନ୍ତି ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁରାଷତରୁ ବୋଷି ଭାରତ ବାହାରେ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ କେବଳ ତାଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ ପାଇଲେ ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ଆଗେଇ ଯିବେ ।

ସୁବର୍ତ୍ତ ୧୯୧୨ ମସିହାରେ ଗେଡେଜଣ ବମ୍ବେ ପତ୍ନୀ ଆମେରିକାର ପଣ୍ଡିତ ଉପକୂଳରେ ବସବାସ କରି ରହିଥିବା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ବ୍ରିଟିଶ ବରୁଦରେ ଲଢ଼ିବାର ପ୍ରୟାସ କରୁଥିଲେ । ସାନ ଫ୍ରାନ୍ସିସକୋରୁ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ—The Ghadr ବୋଲି କାଗଜ ସେ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଅନେକ ଶିଖଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଭାରତ ଲଢ଼ିବାକୁ ପଠାଇ ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁଥିଲେ । ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ପ୍ରଥମ ମହାସମର ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଜର୍ମାନ ମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଭାରତୀୟ ବମ୍ବେ ସମିତିମାନ ସାହାଯ୍ୟ, ବାହାରିଆ ଏବଂ ଆମେରିକାରେ ସ୍ଥାପନ କଲେ ।

୧୯୧୨ ମସିହାରେ ଲର୍ଡ଼ହାଡ଼ିଷ୍ଟଙ୍କୁ ମାରିବା ପାଇଁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର-କାରୀ ବୋଲି ବ୍ରିଟିଶମାନେ ରାସ ବିହାରୀ ବସୁଙ୍କୁ ଧରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ । ସେ କିନ୍ତୁ କୌଶଳରେ ଶସି ଆସି ସାହାଯ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚି ବମ୍ବେ ସମିତିର ହାତମୁଠା ଟାଣ କଲେ ଏବଂ ନେତୃତ୍ୱ ନେଲେ ।

୧୯୧୨ରେ ରାସ ବିହାରୀ ଜାପାନର ଜଣେ ମୁଖ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ଦଳ Black Dragon Society ର ନେତା ତୋୟାମାଙ୍କ ର

ସାହସ୍ୟ ନେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ହିଅକୁ ବନାହ କରି ଜାପାନର ନାଗସାକିରୁ ଗ୍ରହଣ କରି ଜାପାନରେ ପ୍ରଥମେ “ଭରତୀୟ ସ୍ବରାଜ ଦଳ” ସ୍ଥାପନ କଲେ ।

ଏହି ଦଳର ଉଚ୍ଚ ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ ପ୍ରତିମ ସିଂହ, ଏବଂ ସେ ବ୍ୟାଙ୍କୋକକୁ ଆସି ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ରାସବିହାରୀ ବାବୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହେଲେ ।

ପ୍ରଥମେ ଜାପାନୀମାନେ ଭାରତୀୟ ନେତୃବୃନ୍ଦଙ୍କର ଜାପାନ ଗୁଇନା ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରତିବାଦକୁ ନିନ୍ଦାକରୁଥିବାରୁ, ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ କୁଣ୍ଠାବୋଧ କରୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ ମାଲୟ ଆନ୍ଦମଣ ପରେ ଏବଂ ନେତାଜୀଙ୍କର ଭାରତ ଗୁଡ଼ିବାପରେ ସେମାନେ ତାଙ୍କର ମତ ବଦଳାଇଲେ, ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ ଭବିଷ୍ୟରେ ନିଶ୍ଚୟ ସେମାନେ ଭାରତରୁ ବ୍ରିଟିଶକୁ ବାହାର କରିଦେବେ ଏବଂ ସେମାନେ ନିଜେ ଭାରତର ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ହୋଇ ପାରିବେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ବରାଜ ଗତି ଅନ୍ୟ ଖଡ଼କୁ ଗଲ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କର ଆଶା ପାଣି ଫୋଟକା ପରି ଉଠେଇ ଗଲା । ତେବେ ଯାହାହେଉ ଜାପାନ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଭାରତ ବାହାରେ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀ ମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲା ।

ଜ୍ଞାନ ପ୍ରୀତିମ ସିଂହ ବ୍ୟାଙ୍କୋକରେ ଥିବା ଜାପାନୀ ଦୁତାବାସକୁ କହୁଲେ—ଯଦି ଜାପାନୀମାନେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ସଂଗ୍ରାମରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ, ତାହାହେଲେ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆରେ ଥିବା ଆଠଲକ୍ଷ ଭାରତୀୟଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ସେ ପାଇ ପାରିବେ ।

କଣେ ଜାପାନୀ ଇଣ୍ଡୋଲଜେନ୍ସ ଅଫିସର ସମଜର ଫୁଜିଆରା ପ୍ରୀତିମ୍ ସିଂହଙ୍କ କଥା ଅନୁଯାୟୀ ବ୍ୟାଙ୍କୋକକୁ ଯାଇ ପ୍ରୀତିମ ସିଂହଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧୁ ହୋଇଥିବା ନଅ ଜଣ ଭାରତୀୟ ଅଫିସରଙ୍କ ମାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚଳାଇଲେ । ଏହି ନଅ ଜଣଙ୍କୁ ନେଇ ଭାରତୀୟ ସ୍ବରାଜ ବାହୁନୀ ଗଠିତ ହେଲା ।

ସିଙ୍ଗାପୁର ଜାପାନମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ମୁଠାରେ ପଡ଼ିଲବେଳକୁ ସ୍ତ୍ରୀୟ ୪୫ ହଜାର ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କ୍ୟାମ୍ପଟେନ୍ ମୋହନ ସିଂହଙ୍କ ଚରାବଧାନରେ ରଖି ଦିଆଗଲା । ସମେ ଏହି-ଲିଙ୍ଗର ଚେପ୍ପାରମ୍ୟାନ ହିସାବରେ ବସ ବିହାର ବାବୁ ୧୯୪୨ ମସିହାରେ ଭାରତୀୟ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ନେଇ ଟୋକିଓରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚଳାଇଲେ । ଶେଷରେ ଫୁଜିୟାବାକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମତ ଟୋକିଓ ସୁଭାଷ ବୋଷକୁ ଜର୍ମାନୀ ରାଜି ପୁରୁର ପୂର୍ବ ଏସିଆକୁ ଆସିବାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣାଇଲେ ।

ପୂର୍ବ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାଗାରେ ଭାରତୀୟ ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଜାଗି ଉଠିଲା । ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ହିଣ୍ଡୁ ଦ୍ଵାରା ଭାରତ ସ୍ଵାଧୀନତା ପାଇଁ ଏକ ଚୁକ୍ତି ଗୃହିଣେ । ଯାହାଦ୍ଵାରା ସେ ସବୁ କିଛି କରିପାରିବେ ଏବଂ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାରତ ବାହୁନାର ସବୋକ କର୍ତ୍ତାରୁପେ ତାଙ୍କୁ ସେମାନେ ମାନିଲେ । ତାଙ୍କ କଥା ଅନୁଯାୟୀ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ପତ୍ନୀ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇ ପାରିବ । ଏଥିରେ ପ୍ରଥମେ ମୁସଲମାନ ହିଁ ଭାଗିଲେ, କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁର କୌଣସିମତେ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ଏଣେ ବ୍ୟାଂକୋକ୍ କନଫରେନ୍ସରେ ହିଁର ହେଲ ଯେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ନୀତି ଅନୁଯାୟୀ ସେମାନେ ଚଳିବେ । ତାଠାରୁ ଅଧିକ କିଛି କରିବାକୁ ହେଲେ, କେବଳ ଯଦି ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ଦାୟିତ୍ଵ ନେବେ, ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯିବ ।

ରାସବିହାରୀ ବାବୁ ରେଡ଼ିଓ ଟେଲିଫୋନ ଯୋଗେ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କୁ ସବୁ କଥା ଜଣାଇଲେ ଏବଂ ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆକୁ ଆସିବାକୁ ଗୃହିଣେ । କିନ୍ତୁ ଆସୁ ଆସୁ ବର୍ଷେ ବିତଗଲା ।

“କାଉନ୍ସିଲ ଅଫ୍ ଆକ୍ସନ” ଗଢ଼ାଗଲା ପାଞ୍ଚ ଜଣଙ୍କୁ ନେଇ । ରାସବିହାରୀ ବାବୁଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ଵରେ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଗଢ଼ାଗଲା । ଜାପାନ ଏହାକୁ ସ୍ଵୀକାର କଲା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ବାହୁନା ଗଢ଼ାଯିବାର ହିଁର ହେଲା ଏବଂ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ସଭି ଜାପାନ ସରକାରଙ୍କୁ ମାନିବାପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରଗଲା ।

* ଜଣିଆ କମିଟିରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲେ—

୧—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରାଣୀ ବୋଷ (ସଭାପତି)

୨—ଶ୍ରୀ ଏନ୍ ରାୟଚନ୍ (ମେମ୍ବର)

୩—କ୍ୟାପ୍ଟେନ୍ ମୋହନ ସିଂହ (ମେମ୍ବର)

୪—ଶ୍ରୀ କେ: ପି: କେ: ମେନନ୍ (ମେମ୍ବର)

୫—କର୍ଣ୍ଣେଲ ଜି: କୁମାର: ଗିଲାନୀ (ମେମ୍ବର)

ନିମ୍ନଲିଖିତ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଆଞ୍ଚଳିକ କମିଟିମାନ ଗଠନ କରାଗଲା ।

ଜାପାନ ଏବଂ ମାଷ୍ଟ୍ରୋକୋ, ଫିଲିପାଇନ୍ସ, ଆଇଲଣ୍ଡ, ମାଲୟ ଦର୍ମୀ, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ, ସେଲୁବସ୍, ହଙ୍କକଙ୍ଗ, କାଣ୍ଟନ ଏବଂ ମାକାଓ, ସାଂଘାଲ ଓ ଗୁଇନାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନ—ଇଣ୍ଡୋ ଗୁଇନା, ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ଆଣ୍ଡାମାନ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏସବୁ ସଭେ ବି ଜାପାନମାନେ ଚାକର ଗୁଲବାଜି ଗୁଡ଼ିଲେ ନାହିଁ ଏବଂ ଚାକର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ରକ୍ଷା କଲେ ନାହିଁ । ଜାତୀୟ ବାହନୀ ଶୁଭ ଦକ୍ଷିଣର ସହକାରେ ଲଢ଼ିଲେ ଏବଂ ଜାପାନମାନଙ୍କ କପ୍ପା ଯାହାରେ ବହୁତ ସାଫଲ୍ୟ ଲାଭ ହେଲା । ଏଣେ କିନ୍ତୁ ଜେନେରାଲ ମୋହନ ସିଂହ ଦ୍ଵିଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ ସର୍ତ୍ତ ଅନୁଯାୟୀ ସବୁ ଗୃହିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଜାପାନମାନେ ଛୁକା ପଥା ଖେଳି ବସିଲେ । ନେତାମାନଙ୍କର ମନର ବଳ ଉଦ୍ଧୃତ ଲାଗିଲା ।

ଏଣେ ସେମେଲ ଇଜିପ୍ଟର ଦ୍ଵାର ଦେଶରେ ଆଇ ସୁଭାଷ ବାବୁଙ୍କ ସ୍ଵେଚ୍ଛାସେବକ ବାହନୀମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ସୁବିଧା ଦେବାକୁ ମନା କରିଦେଲେ । ୧୯୪୧ରୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଏନ୍, ଜି, ସ୍ଵାମୀ ଏବଂ ଆବିଜ୍ ହୋସାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୋଷ ଭାରତୀୟ ସ୍ଵଦେଶ ବାହାନୀମାନଙ୍କୁ ବୁଝିବ ବହୁତରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଏବଂ ଗୁପ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ବାଞ୍ଛୁଥିଲେ ଏବଂ ସମେ ସବୁ ଭାରତୀୟ ସ୍ଵଦେଶବାହୀମାନଙ୍କୁ ଇଟାଲୀ ଓ ଜର୍ମାନୀରୁ ଆଣି ଠୁଳ କରାଇ ଏବଂ ଜର୍ମାନୀ ସାଥରେ ଟ୍ରେନିଂ ଦେଇ, ସୁଗୁରୁ ରୂପେ ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା,

ହୁଅଇବ ବଶେଷ ବନ୍ଧୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୋଷ ହତୋତ୍ସାହ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

କର୍ମାନରେ ଏହି ସମୟରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୋଷଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ ଭାରତୀୟ ଟ୍ରାନ୍ସପୋର୍ଟ ସମାଗତ ଗାଦି ବଦଳାଇ ଲଗିଲା—ମିଳିତାଗ ଟ୍ରେନିଂ ଦିଆଗଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୋଷ ନିଜର ହାତଗର୍ଦ୍ଦ ସମସ୍ତ ପଇସା ସୈନିକମାନଙ୍କର ନୈତିକ ମାନଦଣ୍ଡ ବୃଦ୍ଧିପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚକଲେ । ସେତେବେଳେ ଏଠାରେ ଭାରତୀୟ ବାହନୀର ପତାକା ହେଲିଓକ୍ ଆମର ଜାତୀୟ ପତାକା ରଙ୍ଗର ଏବଂ କଂଗ୍ରେସର ଚରଣା ଯାଗାରେ ଗୋଟିଏ ଡେଇଁଥିବା ମହାବଳ ବାଦର ଛବି । “କପୁତ୍ସୁ” ହେଲା ସାଧାରଣ ନମସ୍କାର ଏବଂ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କୁ “ନେତାଜୀ” । ୧୯୪୨ ଜାନୁୟାରୀ ତା. ୨୮ ରିଶ ସୁଦ୍ଧା ଏ ସବୁ ହୋଇଗଲା । ଶେଷରେ ପରିଶ୍ରମ ନେତାଜୀଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆକୁ ନେଲା ।

ଫେବୃୟାରୀ ତାରିଖ ୧୯୪୩ରେ ନେତାଜୀ ଏବଂ ଆଦିତ୍ ହୋସେନ୍, କିଏଲ ଠାରୁ ଗୋଟିଏ କର୍ମାନ ଇଉ ବୋଟରେ ଆଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ମହାସାଗରରେ ଚାଲିଲେ । ସଙ୍ଗରେ ଭୃତୀୟ ଯାତ୍ରୀ ଆଉ କେହି ନଥିଲେ । ଉତ୍ସାହୀ ଅନ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆଗକୁ ଚାଲିଲେ । ମାଡାଗାସ୍କାର ପାଖରେ ଏପ୍ରେଲ ତା. ୨୩ରଖରେ ଗୋଟିଏ ରବି ଉଦ୍ଧାରେ ଜାପାନୀ ସର୍ପାୟନରେ ଚଢ଼ି, ଭାରତ ମହାସାଗର ପାରିହୋଇ ସାବାଜ (ସୁମାତ୍ରାରେ) ଆସିଲେ । ସେଠାରୁ ଉତ୍ତରାଫ୍ରିକା ଯୋଗେ କୁନ୍ ତା. ୧୨ରଖରେ ଆସି ଟୋକିଓରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତା’ପରେ ଆସିଲେ ସିଙ୍ଗାପୁର । ଜଳ ଉଠିଲା I. N. A. ର ସମର ସଜ୍ଜା । ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟ ଲକ୍ଷ ହିସାବରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ନେତାଜୀଙ୍କର ହାତମୁଠା ଟାଣ କଲେ । ଛୁଟିଲା ଟଙ୍କା, ସୁନା, ଧନ ଓ ଜୀବନର ସ୍ରୋତ । I. N. A. ପାଇଁ ଆଗେଇ ଚାଲିଲେ ଭାରତୀୟ ସୈନ୍ୟ । କ୍ଷେତ୍ର ବଶେଷରେ ଜାପାନୀମାନେ ପଛରେ ପଡ଼ିଗଲେ ।

‘ଚଲେ ଦିଲ୍ଲୀ’ ନାଦରେ ପୁଣି ଉଠିଲା ଗଗନ ପବନ । ବାଲୁକା ସେନା ଗଢ଼ି ଉଠିଲେ । ଗଢ଼ି ଉଠିଲା ‘ସୁଭାଷ ରେଜିମେଣ୍ଟ’—ଭାରତୀୟ ଲଳନା ‘ରାଣୀ ଝାନସି ରେଜିମେଣ୍ଟ’ ତଳେ ବହୁଳ ଚାଲିଲା କଲେ ।

ଅକ୍ଟୋବର ତା ୨୧ଶ, ୧୯୪୩ରେ Provisional Govtର Free India'ର ପତାକା ଉଡ଼ିଲା । ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ସରକାର ଗଠିତ ହେଲା । ଏହାକୁ ଜାପାନ, ବର୍ମା, କର୍ମାନ, ଫିଲିପାଇନ୍ସ, ନାନକିଙ୍ଗ, ମଞ୍ଚୁକୋ ଓ ଶ୍ୟାମ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ସିଙ୍ଗାପୁରର କାଧେ ସିନେମା ହଲରେ ଏକ ଉତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ନେତାଜୀ ପ୍ରଥମେ ସେଠାରେ ଶପଥ ପାଠକଲେ—

In the name of God, I take this sacred oath to liberate India and thirty eight crores of my country, I Subhas Chandra Bose, will continue the sacred war of freedom, till the last breath of my life. I shall remain always a servant of India and to look after the wel-fare of thirty crores of Indian brothers and sisters shall be for me my highest duty.

Even after winning freedom, I will always be prepared to shed even the last drop of my blood for the preservation of India's freedom.

(on to Delhi'ରୁ ଉଡ଼ିବ)

ଶ୍ରୀ ଏସ୍ ଏ ଆସ୍କାର 'Un to him witness' ରେ କହୁଛନ୍ତି—ତା ୨୦ଶ ଅକ୍ଟୋବର ୧୯୪୩ ସକାଳ ସୁଦ୍ଧା ଆଜାଦ୍ ହିନ୍ଦ୍ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରୋକ୍ଲାମେସନ ଲେଖା ସରିଗଲା ଏକ ରାତିକେ । ନେତାଜୀ ଶଶ୍ରେ ପେନ୍‌ସିଲ୍ ଓ ପୁଲାଏ ସାଦା କାଗଜ ଧରି ଲେଖି ବସିଲେ । ଫର୍ଦ୍ ଫର୍ଦ୍ ଲେଖା ସରୁଥାଏ—ନେତାଜୀ ଅନବରତ ଲେଖି ଚାଲିଥାନ୍ତି । ଟାଇପ୍ ମଧ୍ୟ ସାଥ୍ ସାଥ୍ ଚାଲିଥାଏ । ସନ୍ଧ୍ୟାରୁ ସକାଳ ୬ଟା ଭିତରେ ଲେଖା ସରିଗଲା । ବଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ନେତାଜୀଙ୍କର କପେ କପେ କଲ କପେ ପଛକୁ ଅବଂଶ୍ୟ ସିଗାରେଟ୍ ପୋଡ଼ି ପାଉଁଶ ହେଉଥାଏ । ବଡ଼ ଶେଷ ବେଳକୁ ଲେଖା ଶେଷ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଟାଇପ୍ ବି ମଧ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା । ଏପରିକି ଗୋଟିଏ ହେଲେ କମା କି ପୂର୍ଣ୍ଣଚେଦ ମଧ୍ୟ ଅଦଳ ବଦଳ ହୋଇ ନଥିଲା ।

ସବୁବେଳେ ନେତାଜୀଙ୍କର ଶୂନ୍ୟ କମ୍ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ
ନା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ମାଳ, ଶକ୍ତି ଏ ଗୀତା ଓ ତାଙ୍କ ଚଷମାଟି
ନିଶ୍ଚୟ ଥିବ ।

ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ଥିଲାବେଳେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମିସନକୁ ଯାଇ ଦୁଇ
ଦଣ୍ଡା କପକରି ଫେରନ୍ତି । ଜୀବଜନ୍ତୁ ଯୋଗିବାକୁ ସେ ଶୁଭ ଭଲ
ପାଆନ୍ତି । ରେଙ୍ଗୁନ୍‌ରେ ଥିଲାବେଳେ ସେ ପୋଷିଥିଲେ ମାଙ୍କଡ଼,
ଛେଳି, ଠେକୁଆ, ଗଜଡ଼ଂସ ଓ ଗୋଟିଏ ଚଞ୍ଚୁ ଘୋଡ଼ା । କେବଳ ସେ
କିଛିକୁ ଭଲ ପାଉନ ଥିଲେ । ଗୁ'ଖିଆ, ପାନ ଖିଆ ଓ ବ୍ୟାଡ଼ମିଶ୍ଟେନ
ଶେଲ ଥିଲା ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅଭ୍ୟାସ ।

ଆକାଦ୍‌ହିନ୍ ସରକାର ପ୍ରଥମେ ଟଙ୍କଣ ମଲ୍ଲୀଙ୍କୁ ନେଇ ଗଠନ
କରାଗଲା । ନେତାଜୀ ନିଜେ ହେଲେ ଗଣ୍ଡପତି (Head of the state)
କଣେ ପ୍ରଧାନ ମଲ୍ଲୀ, କଣେ ଯୁଦ୍ଧ ମଲ୍ଲୀ (Minister for war) ଓ
କଣେ ବୈଦେଶିକ ବ୍ୟାପାର ମଲ୍ଲୀ ହେଲେ ।

ମାଡ଼ି ଗୁଲିଲେ ସୈନ୍ୟ ଦଳ ଇଂଝାଲ ଆଡ଼େ । ଇଂଝାଲ
ଗୁରୁମାସ ପାଇଁ ଅବରୋଧ କଲେ (ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଇଂଝାଲରେ
ଥାଏ) । ପୁଣି ଭାଗ୍ୟର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଏହିଠାରେ ହେଲା । ଟୋକୋ
ଥରଲେ । ଜାପାନର ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଫିଲ୍ଡ ମାର୍ଶାଲ କାଉଣ୍ଟ
ଟେରୁଚି Field Marshal Count Te-rauchi I. N. A. ଆଉ
ଆଗକୁ ନ ଯାଇ ବୋଲି ଯିବୁ ଧରିଲେ । ଟୋକିଓରୁ ସେଇ ସ୍ତର
ଆସିଲା । I.N.A. ମାନଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଇ ଦିଆ ଗଲାନି । ଜାପାନୀ
ମାନେ ସେତେବେଳେ ଶ୍ରାନ୍ତ ଓ କ୍ଳାନ୍ତ । ହିଟ୍ଲର ଓ ମୁସୋଲିନୀ
ଶେଷ । ତା'ପରେ ହିରୋଷୀମା ଓ ନାଗାସାକି ଉପରେ ଆଣି-ବମ୍ବର
ଧୁସ ଲୁଳା ।

ଏଇଠି ଯବନିକା ପଡ଼ିଗଲା ମହାନ୍ ଭାରତୀୟ ନେତା
ନେତାଜୀଙ୍କର ।

ନେତାଜୀ ସିନା ଇହ ଜଗତରୁ ଚାଲିଗଲେ କିନ୍ତୁ ଦେଇଗଲେ
 ଭାରତ ବ ସୀକୁ ଗୋଟିଏ ମହାମନ୍ତ୍ର, ତାର ନାମ ‘ଜୟହିନ୍ଦ’ । ଯାହାକୁ
 କି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତବାସୀ ବୁଝି ପାରିଲେ । କେବଳ ଏହି ଗୋଟିଏ
 ଶବ୍ଦରେ ସେ ମାତୃଭୂମି ପ୍ରୀତି ବୁଝାଇ ଦେଇ ଗଲେ, ଯାହା କି ବଡ଼ ବଡ଼
 କବି, ଲେଖକ ଓ ଐତିହାସିକ ମାନେ ବି କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି ।

ସିଙ୍ଗାପୁର ସହର ବି ଧୂସ୍ର-ବିଧୂସ୍ର । ମାଲୟୀ, ଚାଉଳ ଓ
 ଭାରତୀୟ ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜାତି ‘ସ୍ପରେସିୟାନ’ମାନେ ଏହାର
 ସାଧାରଣ ଅଧିବାସୀ । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚାଉଳମାନେ ଥିଲେ
 ସବୁଠାରୁ ଧୂର୍ଜି ଏବଂ କଳାବଜାରୀ । ସେମାନେ ସବୁକିଛି ଦୃଶ୍ୟ କାମ
 କରି ପାରନ୍ତି ଏବଂ ମୁଁ ନିଜେ କିପରି ସେମାନଙ୍କର ଶାଳାର ହୋଇଥିଲି
 ଥରେ ଶୁଣନ୍ତୁ—

ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ପ୍ରଥମେ ପହଞ୍ଚିବାର ଆଦିନ ପରେ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା
 କଲି କେତେକଣ ଓଡ଼ିଆ ଅଛନ୍ତି ଜାଣିବା ପାଇଁ । ସିଙ୍ଗାପୁର ବମ୍ବେ ପରି
 ବଡ଼ ସହର କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ତା’ର ଝଲକ ନଥାଏ । ସିଙ୍ଗାପୁର
 ମାଲୟର ସଜ୍ଜାଧାନୀ ଏବଂ ସେଠିକାର ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା ସେତେବେଳେ
 ୨୦ ଲାଖ ଚାଲି ।

ଆମର କ୍ୟାମ୍ପ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଚାଉଳ ରେସ୍ତୋରାନ୍ ଥାଏ ।
 ସେଠାରେ ଦିନେ ରୁ’ ପିଉ ପିଉ ରେସ୍ତୋରାନ୍ ମାଲିକ ମୋର ଘର
 କେଉଁଠି ବୋଲି ପଚାରିଲ । ମୋ ଠାରୁ ଉତ୍ତର ଶୁଣି କହିଲ—

“ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ବହୁତ ଓଡ଼ିଆ ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ତ ସହଜେ ଓଡ଼ିଆ
 ମାନଙ୍କୁ ଖୋଜୁଥିଲି, ଯୁଦ୍ଧ ତାକୁ କହିଲି ସେମାନେ ଟିକିଏ ସେମାନଙ୍କ
 ଠିକଣା ଦେବାକୁ । ସେ କହିଲ ଟିକଣା କଣ ଦେବି ରବିବାର ଦିନ
 ତୁମ୍ଭର ଛୁଟିଥାଏ, ଆସିଲେ ସେଠାକୁ ନେଇଯିବ । ମନେ ମନେ ଭାରି

ଖୁସିଆଏ ହୋଇ ମୁଁ ଟିକିଏ ଛୁଟି ପାଇଲେ ରେସ୍‌ଟୋରାଣ୍ଟକୁ ଯାଏ ।
ରବିବାର ଦିନ ହେଲା ।

ମୁଁ ସକାଳୁ ସଜବାଜ ହୋଇ ବାହାରିଲି ରେସ୍‌ଟୋରାଣ୍ଟକୁ । ଯାଇ
ଦୁଇଘଣ୍ଟା ବସିବା ପରେ ସେ ଯୁକ୍ତ ପିନ୍ଧି ବାହାରିଲା । ମୁଁ କଢ଼ିଲ
ରେକ୍‌ସାରେ ପିବା । ସେ ମନା କଲ, କଢ଼ିଲ ପିଙ୍ଗାପୁର ମସୁବଡ଼
ସହର । ଯୁଦ୍ଧ ଯଦେ କିଏ କେଉଁଠି ଅଛି କହୁ ହେବନି । ଟାକ୍‌ସିରେ
ପିବାର ଉଚିତ୍ ଶୁଦ୍ଧ ଟାକ୍‌ସିରେ ଗଲୁ । ବାଟରେ ମୁଁ ଭଦ୍ରାମି ଖାତରରେ
ସିଗାରେଟ୍ ପ୍ରଭୃତି ଖୁଆଉଥାଏ । ଟାକ୍‌ସି ଗୁଲକ ମାଲପୁ । ସେ ତାକୁ
ମାଲପୁ ଗ୍ରାମରେ କହୁଥାଏ । ଶଶିଆ ଶଶିଆ ଇଂରେଜୀରେ ମୁଁ ସେ
ଗୁଲକି ସଙ୍ଗେ କଥା ହେଉଥାଏ ।

ଦଶ୍ମୀଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ହୋଟେଲ ସାମ୍ନାରେ ଗାଡ଼ି
ରଢ଼ିଲ ଏବଂ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲ ଯେ ଖାଇପିଲ ନେବା ଓ ତା'ପରେ
ଗୁଲକା ଏବଂ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଜଣ ଓଡ଼ିଆକୁ ନିଶ୍ଚୟ ପାଇବା ଏବଂ
ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଖବର ପାଇପିବା । ମନ୍ଦ ପ୍ରସ୍ତାବ ନୁହେଁ,
ସେ ବରଦ କଲ ଖାଇବା । ଗୁଲକି ହୋଟେଲ । ସେତେବେଳେ
Inflation (ମୁଦ୍ରାସ୍ଥିତି) ସମୟ । ପଇସାର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ । ଗୋଟିଏ
ଗୁଁ କପୁର ଦାମ୍ ୫ ଡଲର ମାନେ ଭାରତୀୟ ସାଫ୍ଟବ୍ୟାକ୍ ଡେଲିଭେରି ।
(ମାଲପୁ ଏକଡଲର ଭାରତୀୟ ଏକଟଙ୍କା ନଅଅଶୀ) । ନୋଟ ସବୁ
ଜାପାନୀମାନଙ୍କ ଗ୍ରହଣ । ସେଥିରେ **Promise** ପ୍ରଭୃତି କିଛି ଲେଖା
ନଥାଏ ଯଥା—(**I Promise to pay the bearer on demand
the sum of at any office of issue**) ପତ୍ରରେ ଖାଲି କଦଳୀ
ଗଛ ଖେଣା ସଦୃଶ ଗ୍ରହଣାଥାଏ । ବ୍ରିଟିଶମାନେ ସେ ମୁଦ୍ରାକୁ ବନ୍ଦ କରି
ନଥାନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ମାତ୍ରେ ପରେ ଏସବୁକୁ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆହେଲା ।
ଭାରତୀୟ ଡିନଟଙ୍କାକୁ ମାଲପୁ ଏକ ହଜାର ଡଲର (ସେତେବେଳର)
ସଙ୍ଗେ ସମାନ କରି ନିଆହେଲା ।

ଶିଆପିଆ ସରଲ । ଦାମ୍ ଦେଲି ମୁଁ ଦୁଇଟି ମିଲ ପାଇଁ ଡେନିଶସ

ଭଲରମାନେ ଭରଜାୟୁ ମୁଦ୍ରାରେ ଟଟିଆ । ଆଗଣାମାନେ ପରୁର
 ପାରନ୍ତି ଏବେ ଭଲର ତୁମେ କେଉଁଠି ପାଇଲ ? ସେଗୁଡ଼ାକ ଆମେ
 ଯେଉଁ ଘରେ କ୍ୟାମ୍ କରି ରହିଥିଲୁ ସେଇଠି ଥିଲ । କାପାଳୀମାନେ
 ଆମ୍ଭ ସମର୍ପଣ ପନ୍ଥର ପରେ ସବୁ ଯାହା ଯେଉଁଠି ଥିଲା ସେହିପରି ଥାଏ ।
 ସେମାନଙ୍କ ଅଫିସ ଆମ ଅଫିସ ହେଲା । ସେ ଅଫିସରେ ରହିଲବେଳକୁ
 ପ୍ରାୟ ୫୦୦ ଖଣ୍ଡେ ଗ୍ରାମୋଫୋନ୍ ଓ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଟି ଘରେ ଗାନ୍ଧି ମନ୍ତ୍ର
 ହୋଇଥିବା ୧୦୦୦ ଖଣ୍ଡେ ବସ୍ତାରେ ନୋଟ ଥିଲା । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର
 ସେ ନୋଟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରୁ ନଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ
 ପରେ କାପାଳୀମାନଙ୍କର ସବୁ ଚକ୍ରଥିଲା । ସିଙ୍ଗାପୁର ନାମ ଉଠାଇ
 ଦେଇ ସେମାନେ “ସୋନାନ୍” ନାମ ରଖିଥିଲେ । ସୁଣି ମୁଦ୍ରା, ଗୁଣ୍ଡି
 ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କିଛି ସଜାଡ଼ିବାକୁ ତ ସମସ୍ତ ଲାଗିବ । ସେଥିପାଇଁ
 ଏକମାସ ଲାଗିଗଲା । ଆମେ ସେହି ନୋଟରୁ ଦୁଇ ଗୁଣି ବସ୍ତା କରି ରଖି
 ଆଉଁ ଏବଂ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଆଉଁ । ସୁତରାଂ ପଇସାର ଅଭାବ ନଥାଏ ।

ଶିଆସିଆ ସାରିବା ପରେ ସେ ଗୁଇନି ଓ ମୁଁ ସୁଣି ଟାକ୍ସିରେ
 ଉଠିଲୁ । ଗୋଟାଏ ମସ୍ତବଡ଼ କୋଠା ସାମ୍ନାରେ ଗାଡ଼ି ରହିଲା ।
 ସେଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୪୫୦ ଗୁଇନି ଯୁବତୀ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ମୁଁ
 ଟାକ୍ସିରେ ବସିଥାଏ । ସେ ଚଳା କହିଲେ ତୁମେ ବସିଥାଅ, ମୁଁ ଆସେ,
 ସେ ଓଡ଼ିଆ ଜଣକ ଉପର ମହଲରେ ରହିବ । ତାକୁ ମୁଁ ଡାକି
 ଆଣୁଛି । ସେ ଗଲା କିନ୍ତୁ ପ୍ରାୟ ଦଶାଏ କାଳ ହେବ ଫେରିଲା ନାହିଁ ।
 ମୁଁ ଆଉ କେତେ ବସିବି । ବସ୍ତା ତ ଜଣା ନଥାଏ ତା’ରୁଡ଼ା ଏ ଗଳରେ
 କୌଣସି ଭରଜାୟୁକୁ ବି ଦେଖୁ ନଥାଏ । ଖାଲି ଗୁଇନି ଓ ମାଲପୁ ।
 ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ସିଗାରେଟ୍ ଟାଣୁଥାଏ । ଦଶାଏ ପରେ ଦୁଇଟି ଚଳା
 ଯୁବତୀ ଦୁଇ କାର୍ଟୁନ ସିଗାରେଟ୍ ଧରି ଟାକ୍ସି ପାଖକୁ ଆସିଲେ ।
 ସେ ଚଳା ଜଣକ ବି ହସି ହସି ଆସୁଥାଏ । ସିଗାରେଟ୍ ତାଙ୍କ ଠାରୁ
 ନେଇ ଟାକ୍ସିରେ ରଖିଲା ଏବଂ ମୋତେ କହିଲା—

“ମିଷ୍ଟର ସିଙ୍ଗ, ଭେରି ସରି, ଓରିଆ ଫ୍ରେନ୍ଦ ଆବସେନ୍ ।
 ତୁମେରୁ କମ ଭେରି ସରି ଭେରି ସରି ନେକେନ୍ସ ପ୍ରେସ ମସ୍ତ ସି ।”

ମାନେ ରୁଗିନରେ ହେବ Mister Singh very sorry.
sorry, Oriya friend absent tomorrow come very.
Very sorry. Next place must see.

ପୁଣି ଗାଡ଼ରେ ଉଠିଲୁଁ ସେତେବେଳକୁ ମହା ବାଜିଗଲଣି । ପୁଣି
ଗଳିପରେ ଗଳି ବୁଲି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ୍‌ସର ସାମନାରେ ଗାଡ଼ ରହିଲ ।
ପୁଣି ମୋତେ ଗାଡ଼ରେ ବସାଇ ଦେଇଗଲା । ସେଠାରୁ ଫେରୁ ଫେରୁ
ଦୁଇଦିନ । ମଦ ପିଇବି, ମୁହଁ ଗନ୍ଧ ହେଉଛି, ହାତରେ ଧରିବି ରୁ'
ଦୁଇ ପ୍ୟାକେଟ । ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଆସି କାନ୍ଧରେ ହାତ ପକାଇ
କହିଲୁ—

“ଓଃ ଭେରି ଭେରି ସରି ଅର୍ ସୋ ଦସ୍ ଓରିଆ ପ୍ରେନ୍ ଚେଷ୍ଟି
ହାଉସ୍—ନର୍ ନୋ । ରେଡ୍ ଅସଡ୍ରାଇ ଭେରି ସରି ଇସ୍ ଲଇକ୍
ଗୁଇନିଜ୍ ଡ୍ରାକ୍ ଓଃ ଭେରି ଗୁଡ୍ ” ।

“ମାନେ Oh, very very sorry also this Oriya
friend change house not know letus try. Very sorry
you like chinese drink ‘oh’ very good.

ମହା ହଇସାରେ ପଡ଼ିଲି ରବିବାର ଦିନଟା ଅନ୍ତରାଃ ସରକୁ
ଚିଠି ଲେଖିଥାନ୍ତି, ନିଜର ହେଲେ କିଛି କାମ କରିଥାନ୍ତି ; ପିକ୍‌ଚରର
ଦେଖିଥାନ୍ତି, ଟାକ୍‌ସିବାଲକୁ ୫୦୦ ଡଲର ଗଣିଲଣି ମୋର ଆବସ୍ଥା
ଜାପାନୀ କଦଳୀ ଗଛ ନୋଟରୁ ଅଧବସ୍ତ୍ରା ଶେଷ ଓଡ଼ିଆ ଖୋଜାରେ ।
ବଣ କରିବ ଆସିଛି ତ ।

ତାକୁ କହିଲୁ—ଗୁଲପିବା ପିନେମା ଦେଖି, ଆଉ ରବିବାରକୁ
ପୁଣି ଖୋଜିବା । ସେ ଭାରି ଖୁସି । ଗଲୁଁ ଏବଂ କେରେନ୍‌ଆନ
ହାଉସ ପାଖରେ ଓହ୍ଲାଇଲୁଁ । ମୁଁ ଟିକେଟ କଲି ପ୍ରଥମ କ୍ଲାସ । ଟିକେଟର
ମୂଲ୍ୟ ଖଣ୍ଡକୁ ୫୦୦ ଡଲର । ଇଂରାଜୀ ଖେଳ । ସେଇଟା ତ କିଛି ବୁଝୁ

ନିଆଁ ମଦରେ ମାତାଲ । ମୁଁ ଦେଖୁଛି ସେ ଉଠି ଶଗ । ହାତ୍
ଛାଇମରେ ମୁଁ ଆସି ଗୁଁ ଶାଉଣି ପୁଣି ସେ ଆସି ହାଜର । କହଲୁ—

“ମିସ୍ତର ପିଙ୍ଗ ଭେରି ଗୁଡ୍ କମ୍ ପ୍ରିଜ ଉଆନ୍ ଓଡ଼ିଆ ଦ୍ୟାବ୍
ହାଉସ୍”, କହୁ ପିନେମାହଲର ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଗଳିକୁ ଦେଖାଇଲ ।

ମୁଁ ଏକ ବୋକା । ମୋର ଓଡ଼ିଆ ଖୋଜା ନାଶି ଏମିତି ବଡ଼
ଯାଇଥିଲା ଯେ ପିନେମା ଦେଖା ଗୁଡ଼ିଗଲା । ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ୍ ଘର
ଦେଖାଇ ଦେଇ କହୁଲୁ—

“ଦ୍ୟାବ୍ ହାଉସ୍ ଇସ୍ ଚର୍ (That house you call)
ଆଇ କମ୍ କମିଙ୍ଗ (I Just coming) କହୁ କୁଆଡ଼େ ଚର
ଚରରେ ଗୁଲିଲ ।

ମୁଁ ସେ କହୁଥିବା ଘରକୁ ଗଲି । ଗ୍ରେଟ୍ କାଠର ଘରଟିଏ ।
ପାହାଚ ପାଖକୁ ଯାଉ ଯାଉ ଗୋଟିଏ ପୃଥୁଳ ଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ବୟସ
ଆଦାଳ ୩୫-୪୦ ବେଳରେ । ଗୁଲିନି ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ଆସି କହୁଲୁ—

ଗୁଡ୍ ନାଇଟ୍ ଇଜ ବେଙ୍ଗଲି ପ୍ରିଜ କମ୍ ଇନ୍ (Good night
you Bengali please come in)

ମୁଁ ଘରଲି ବୋଧହୁଏ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକ ଏଠାରେ ଘରଦ୍ୱାର
କରିଚନ୍ତି ଏବଂ ଗୁଲିନି ସ୍ତ୍ରୀ ବବାହ କରି ସେ ବାସ କରିଅଛନ୍ତି ।
ପୁରବଂ ଥ୍ୟାଙ୍କ କହୁ ଘର ଉତ୍ତରକୁ ଗଲି । ଯାହା ଦେଖିଲି ସେଥିରେ
ମୋର ପିଲେଡ଼ି ପାଣି । ମାତ୍ର ଦୁଇ ବଖରା ଘର । ଗୋଟିଏ କରେ
ରନ୍ଧା ବଡ଼ା ଦୁଇ ଓ ଆଉ ଗୋଟିକରେ ମସ୍ତବଡ଼ ଖଟ । ସବୁ ଲୁଙ୍ଗଲ
ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ପଟୋ ଝୁଲୁଛି ଏବଂ ମଦ ବୋତଲ ରଖା ହୋଇଛି ।
ମୋତେ ଆଉ ଅରୁଣା ରହିଲା ନାହିଁ, ଏହା କି ଘର । ମୋତେ
ଓଡ଼ିଆ ଖୋଜା ବୁଦ୍ଧି କାହିଁକି ହେଲା ଘର ମନେ ମନେ ଅନୁତାପ କଲି ।
ତେବେ ଅନୁତାପ କରିବା କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ ଏଠାରୁ ମୁକ୍ତିର ଉପାୟ
ଖୋଜି ବସିଲ । ସେତେବେଳକୁ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ କବାଟ ବନ୍ଦ କରି

ମୋତେ ଜବରଦସ୍ତି ଟାଣି ଖଟରେ ବସାଇ ଆରମ୍ଭ କଲ ଚାର
ଇଂଗଜରେ ।

“ଇସ୍କୁଇଦଆନ୍ ଭେର ଗୁଡ୍ ଅର୍କମୀ । ପ୍ରିଜ୍ ମି ଗିଭ୍
ସିଙ୍ଗାରେବ୍ । ୫ ବସ୍ତିବ୍—ଆଦମନ । ଆଇ ରମେନ୍
ଇସ୍କୋର ।

ମହା ମୁସ୍ତିଲରେ ପଡ଼ିଲି, ଜାଣିଲି ଏ ଗୋଟିଏ ବେଶ୍ୟାଲୟ
ସାହସ ବାନ୍ଧି କହିଲି ଓଃ ଭେର ଗୁଡ୍ ଫ୍ରେନ୍ଦ । ଆଇ ନ ଓ ଗୋ
ବୁଙ୍ଗ ବସ୍ତିବ୍—ଏତକ କହିଲା ବେଳକୁ ସେ କହୁଥାଏ, ଭେର ଗୁଡ୍
ଭେର ଗୁଡ୍ କହୁ ଯେତେବେଳେ ଉଠେ ମୋ ହାତକୁ ଧରି, ଦେଲ
ଏମିତି ଝାଙ୍କି ଯେ ମୁଁ ଡରିଗଲି ।

ମହାହଇଗଣ, ଜଣ କରବି । ହାତରେ ମୋଟେ ୫୦
ଡଲର ଥାଏ, କପରି କ୍ୟାମ୍ପକୁ ଯିବି ଗୁରୁଥାଏ । ତେବେ ଉପାୟ
ନଦେଖି ତାକୁ ୩୦ ଡଲର ଦେଲି ଏବଂ ବହୁଲ “ନାଓ ଇସ୍କୁ କିସ୍
ଆଇ ବସ୍ତିବ୍ ବୁଙ୍ଗ ଆନ କମ୍” ପୁଣି ଗୁଡ୍ ଗୁଡ୍ ହୋଇ ଗୁଡ଼ାଏ କହିଲା
ଏବଂ ଜବର ଦସ୍ତି ପକେଟରୁ ୨୦ଟି ଡଲର ନେଇଗଲା ଏବଂ ଗାଲକୁ
ଲୋଟାଏ ଖୁଦା ମାରି ହସିଦେଲା ଏବଂ କହିଲା “ସିଓର କମ୍ ବୁଙ୍ଗ
ବସ୍ତିବ୍-ଇସ୍କୁନର୍ ଗୁଡ୍” ମୁଁ ସେ ମହୁଷା ମଇଁଠା କି ଜବରଦସ୍ତି
ହସି ହସି ଗୁଡ୍ ନାଇବ୍ କହୁ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ସିନେମା ହାଇସ ପାଖକୁ
ଗଲେଇ ଆସିଲି ।

ସେ ସପ୍ତମ୍ବରେ ଗୋଟିଏ ମିଳିତାଣୁ ପୋଲିସର ମୋଟର
ମାଇକଲକୁ ଅଟକାଇ ଗସ୍ତା ଭୁଲି ଯାଉଛି କହୁବାରୁ ସେ ମୋତେ
ମୋର କ୍ୟାମ୍ପ ପାଖରେ ଆଣି ଗୁଡ଼ିଦେଇଗଲା । ସେଦିନ ବଞ୍ଚିଗଲି ।
ଚହଁ ଆରଦିନ ସେ ରେସ୍ଟୋରାଣ୍ଟ ଗଲି । ସେ ପୁଣି କହିଲା—

“ମିସ୍ତର ସିଙ୍ଗ୍ ଭେର ସର । ହୋପ୍ସାର ପୁ ଗୋ ଭେର ଗୁଡ୍
ଏନ୍ଦ୍‌ଏମେନ୍ତ୍ ଗସ୍ତ ନାଇବ୍ । Mr Sing, Very sorry where
you go very good enjoyment last night.”

ମନେ ମନେ ହସିଲି ଏବଂ କହୁଲି ଓଡ଼ିଆରେ—ରହ ବେଟା
 ତୋତେ ପାନେ ଦେବ, ବୁଝିବୁ ମିସ୍ତର ସିଙ୍ଗକୁ । ଏ କି ତର ବହୁଭର
 ଏ ଗୋଟାଏ ନମୁନା । ହୁଏ, ଚନ୍ଦ୍ର ଭାଇ ଭାଇ କହୁ ବହୁକୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ
 ପକାଇ ପାରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଭାରତ ଉପରେ ନିରାଶ୍ରମଣ କରିବାଟା
 ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ । ଏମାନଙ୍କୁ ଭାରତୀୟ ଜ୍ଞାନମାନେ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା
 ଦେବେ । ଏମାନେ ଥିଲେ ଅସିମ୍ପୋର, କୁଆଡ଼ି ଓ କୁବୁଡ଼ି
 ଏମାନଙ୍କର ପେଷା । ଏମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କୃତ ଯାହା ଧାର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ
 ଏମାନେ କିପରି “କୃପ ମଣ୍ଡୁକ” ପରି ବ୍ୟବହାର କରଥାନ୍ତି ଏବଂ
 ଏମାନଙ୍କର ଶାସକ ତଥା ସମାଜମାନେ କିପରି ତମିର ଭିତରେ ରହି
 ଅନ୍ଧାରରେ କରୁଥିଲେ ତାହା ବହୁ ଆଦର୍ଶିକମାନେ ଲେଖି ଯାଇ
 ଅଛନ୍ତି । ତାହାକୁ ଭାରି କରି କିପରି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କୁ ସମାଧି
 ସେମାନେ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷିତ ଭାଇମାନଙ୍କର ମୁହଁରୁ ନିଜେ
 ଶୁଣିବ—କହୁବ କେବେ ।

ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଷଡ଼ ବିଷୟ ସିଙ୍ଗାପୁର କିନ୍ତୁ ତାର ମଉଜ ମଜଲିସ୍
 ଗୁଡ଼ି ନ ଥାଏ । କାବାରେ-ଟହଲ, କ ଖୁସି ଭଲ ସବୁ ମୁଁ ଶୁଣିଲି ନୁହେଁ
 ଥାନ୍ତି । ସିଙ୍ଗାପୁର କାର୍ଯ୍ୟକ ମାଲପୁରୁ ପେନାଙ୍ଗ, କୁଆଲ, ଲମ୍ପୁର
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯାଗାରେ ସେପରି ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତ ପୁରି ରହୁଛି । ମୋତେ
 ଜଣାଗଲା ମାଲପୁରୀ ପରିବାର ସଙ୍ଗରେ ମୁଁ ଦକ୍ଷିଣ ଭାବରେ ମିଶିବି,
 ଏପରିକି ସେମାନଙ୍କର ‘ଲେଉଙ୍ଗ’ ନୃତ୍ୟରେ ମୁଁ ଭାଗ ନେଇବି ।

ସେମାନେ ସବୁ ମୁସଲମାନ କିନ୍ତୁ ପରଦାପ୍ରଥା ନାହିଁ ଏବଂ
 ସେମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ଜୀବନ ତଥା ଆଦାନ ପ୍ରଦାନରେ ସେପରି
 ହିନ୍ଦୁ ସଂସ୍କୃତି ପୁରି ରହୁଛି । ସେଇଠି ମୋର ଜଣେ ଇଂରେଜ ବହୁ
 କୁଟିଲେ । ସେ ବିତର ଶ୍ୟାମରୁ ଫେରିଥାଏ ଏବଂ ତାର ଅନୁଭୂତି
 ତଥା କହୁ କହୁ ଶ୍ୟାମର Death Rail way କଥା କହିଲେ ।
 ଜାପାନୀମାନେ ଶ୍ୟାମରୁ ଜାପାନକୁ ଗୋଟିଏ ରେଲ ଲାଇନ ନେବାର
 ପ୍ରସ୍ତାବ କରି ଗୋଟିଏ ଅସମ୍ଭବ ଜିନିଷରେ ହାତ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ

ସେହି ରେଲ ଲାଇନ୍ ତଥା ହେଉଥିଲା ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀ ମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ । ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଖାଲି ଶୁଖା ମାଛ ଏବଂ ଚାଉଳ ଗଣ୍ଡେ ଯୋଗାଇ ଦିଆ ହେଉଥିଲା—କେଉଁଠି ବି ଖାଲି ଗଣ୍ଡେ ଚାଉଳ ଦିଆ ହେଉଥିଲା । ବଶେଷତାବେ ଇଂରାଜୀ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆନ୍ ଆମେରିକାନ୍ ମାନେ ଚାଉଳକୁ ଶ୍ରାବକର ଯେପରିଭାବେ ଖାଇବେ ତାହା ସହଜେ ଅନୁମୋଦିତ । ସେଥିରେ ପୁଣି କାମ କରି କରି କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ବସିଗଲେ, ବସେ କୋରଡ଼ । ଟିକିଏ ଜ୍ୱର କିମ୍ବା ମୁଣ୍ଡ ବ୍ୟଥା ହେଲେ ଘୋଷଣା ହୋଇ କାମକୁ ନିଆ ହୁଏ ।

ଏହି Death Railway କଥା ମୁଁ ପରେ ବିଶେଷଭାବେ କହିବି । ସେ ବନ୍ଧୁ ଚାକ୍ସ ପିଠର ମାଡ଼ ଚଢ଼ି ସବୁ ଦେଖାଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ଚାକ୍ସର କରୁଣ କାହାଣୀ ଯେ ଶୁଣିବ, ତାର ମନରେ ଦୟା ଆସିବ । ସିଙ୍ଗାପୁର ସ୍ତ୍ରୀ ବହୁଳ ସଙ୍ଘ । ପ୍ରାୟ ସବୁ ଯାଗାରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କାରବାର । କଲିକତା, ବମ୍ବେରେ ଟ୍ରାମ ଚାଲିଲା ପରି ସେଠାରେ Omni Bus (ଓମ୍ନି ବସ୍) ଚାଲେ ।

ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ଭାକିଥାନ୍ତି ଯଥା—ମାଡ୍ରାସି ଓ ବଙ୍ଗାଳୀ । ମୋର ଜଣେ ଇଂଲଣ୍ଡରେସିଆନ ବନ୍ଧୁ ମୋତେ ଦୁଇଜଣ ବଙ୍ଗାଳୀ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରକୁ ଡାକି ନେଇଥିଲେ । ସେଥିରୁ ଜଣେ ହେଲେ ଶିଶୁ ଓ ଆଉଜଣେ ସିନ୍ଧୁ । ମାନେ ସବୁ ଉତ୍ତର ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ବଙ୍ଗାଳୀ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି ।

ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ଛଅ ମାସ ଶୁବ୍ ଭଲରେ କଟିଗଲା । ସେଇଠି ନେତାଜୀଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳପ ଏବଂ କାଗଜକପସ, ପତେ ଓ ଦଲିଲ ମୋତେ ମିଳିଲା । ସେଇଥିରୁ ଏବଂ ପ୍ରତ ଲେକକ ଠାରୁ ଚାକ୍ସର ଅନୁଭୂତି ଶୁଣିଲି ।

ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ଥିବା ସମୟରେ ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । ଲର୍ଡ ମାଉଣ୍ଟ ବାଟେନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଣ୍ଡିତ ନେହେରୁ ସିଙ୍ଗାପୁର ପରିଦର୍ଶନ କରି ଗଲେ । ଆମ ମିଳିତାଶ୍ର ବାଲୁକୁ ବିଶେଷ ସୁଯୋଗ ଦିଆଗଲା ଚାକ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ । ସେ ଦିନର ସିଙ୍ଗାପୁରର ସାକ୍ଷସକ୍ତା ଓ ଜନ୍ମାଦନା ମୁଁ କୌଣସିଠାରେ ଦେଖିନାହିଁ କି ସେପରି ଲୋକ ସମାଗମ କୌଣସିଠାରେ ଦେଖିନାହିଁ (କେବଳ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଶବ ଦାହର ଲୋକ-ସମାଗମ ତୁଳନାରେ ଯାଇପାରେ) । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶ ଚାକର ପତାକା ଧରି ଭାରତର ଜାତୀୟ ପତାକାକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇ ଥିଲେ ।

ନେହେରୁଜୀ ଆଡୋଲ୍ଫି ହୋଟେଲରେ ରହୁଥିଲେ । ସେଇଠି ସେ ବକ୍ତୃତାରେ କହିଥିଲେ—

“ହେ ମୋର ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନର ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀମାନେ ଆପଣମାନେ ଜିଣିପୁନ ଶିଖନ୍ତୁ, କାମ କରନ୍ତୁ ତାହାହେଲେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ରକ୍ଷା ହୋଇ ପାରିବ । ବେଶି ଗଲ୍ଲ ଓ ପାଟିଭୁଣ୍ଡ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।”

ଆଜି ଅଠର ବର୍ଷ ପରେ ବି ଆମେ ଶାଲ ସ୍ୱାଧୀନତା ନାମରେ ଯଥେଚ୍ଛାରୁଣ୍ଡତା ହୋଇ ଗତି କରୁଛୁ ।

ସିଙ୍ଗାପୁରରୁ କୁଟି ନେଇ ମୁଁ ଆସିଲି ଘରକୁ । ଘରୁ ପିବେକ ପୁରରେ କଏନ୍ କରି ପୁଣି ଚାଲିଲି ରେଙ୍ଗୁନ । ରେଙ୍ଗୁନ ବସ୍ତାରେ କଲିକତାଠାରେ ଓହ୍ଲାଇଲା ବେଳେ ଷ୍ଟେସନ ଜନଗୁନ୍ଧ୍ୟ । ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲମାନ ଦଙ୍ଗା ଚାଲିଥାଏ । ଷ୍ଟେସନସମ୍ମାନର ଗୋଟିଏ ଫାଲ କାଗଜ

ଦୁଇଟଙ୍କା ଦେଇ କିଣି ଖବର ପଢ଼ିଲି । ରେଙ୍ଗୁନ ଯିବା ଶୁଣିବାରେ ବାଧା
 ହୋଇ କଲିକତାରେ ପହଞ୍ଚି ଦିନ ରହିଲୁ । ତା ପୁଣି ଆମକୁ ରହିବାକୁ
 ହେଲା ଚିଡ଼ିଆଖାନା ଭିତରେ । ସୁଦ୍ଧା ସମୟରେ ଚିଡ଼ିଆଖାନା ଖାଲି
 ପଡ଼ିଥାଏ । ଚିଡ଼ିଆଖାନାରେ ଚଢ଼ି ଦଶଦିନ ଖଣ୍ଡେ କଲିକତାର ଘରେ
 ଘରେ ଖାଦ୍ୟ ବାଣ୍ଟିଲୁ । ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ଫୋକ ବୁଢ଼ା ଲୁଗା ଓ
 ପତ୍ତରେ ଗୋଟିଏ । ଯେଉଁ ଗଳିକୁ ଯାଉ ଥାଉଁ ଆଗ ଗୁଡ଼ାଏ ଗୁଳି
 ଉପରକୁ ମରାହୁଏ ତା ପରେ ଆମେ ଘର ଘର ବୁଲି ଶୁଣନ ଦେଉ ।

ରେଙ୍ଗୁନ ଯାଇ କିଛି ଦିନ ରହିଲାପରେ, ସୁଦ୍ଧା ପରେ
 ଯେଉଁମାନେ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ଯାଇ ପାରିବେ କୁହାଯିବାରୁ ମୁଁ
 ଚାଲି ଆସିଲି ।

